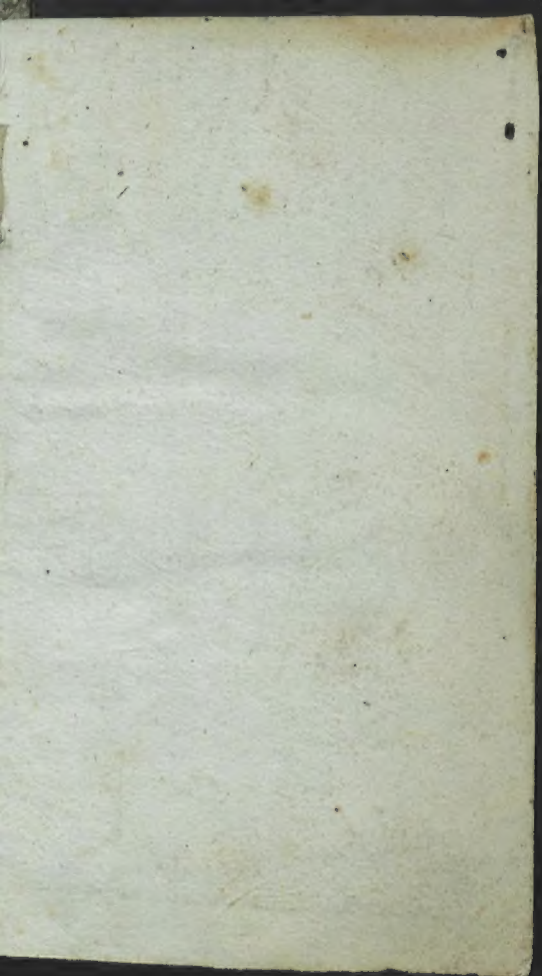


11743



11.743

ca
108

275 121



ANNALES

STANISLAI ORICHOVI

O K S Z I.

Adjunximus

VITAM PETRI KMITÆ.



DANTISCI.

Apud GEORGIUM FORSTERVM. 1643.



11743

XVII - 3222 - II



Illustrissimo Domino,

DOMINO

CHRISTOPHORO de BNIN

OPALINSKY,

PALATINO POSNANIENSI,

Srzeniensi, Osiecenſi, &c.

Capitano,

Domino ac Patrono meo clementiſſimo.



*Illustrissime Domine, Domine
& Mæcenas colendiſſime,*

Rerum humanarum orbem, & cujuſque rei circulum, non è cœlorum tantum, aut Imperiorum Regnorumque, ſed ingeniorum etiam & judiciorum fato, libet admirari. Video enim, & experientia quotidiana diſco, ſuum quoque optimis Authoribus ſæculum eſſe, aut ex hominum, non idem uno ævo ſentientium, diverſo guſtu, aut arcano quodam, ne aliquid, rerum omnium creatarum viciffitudini non obnoxium, reperiatur. Hinc quædam utiliſſima ſcientiarum monu-
* 2 menta,

menta, quæ tot, quot neglexerunt, sæcula requirunt, per intervalla non æstimantium, prius perierunt: quædam etiam inter Bibliothecarum supervacua projecta, fœdoque pulvere sepulta, in quotidianum fatum & squalorem, ni remedium propere adhibeamus, agonizant. *Quemadmodum enim* (ut sapientis *Senecæ lib. 3 de Ben.* verbis utar) *quæ in usu sunt, & manum quotidie tactumque patiuntur, nunquam periculum situs adveniunt: sic illa, quæ ad oculos non revocantur, sed extra conversationem, ut supervacua jacuerunt, sordes ipsa colligunt vetustate.* Sic est, Illustrissime Domine. At non sine indignatione, inter hæc tam indecoro fato proximæ, magnum illum Orichovium nostrum, de Polonia nostrameliùs certe meritum, quam ut tam fordide periret, animadverti. Itaque & amoris & honoris patriæ zelo ductus, hunc tantum virum, eleganti typo rursus animatum,

tum, ceu redivivum, in hoc terrarum Orbis theatro sisto, & ut absque periculo perennis jam ad posterum & æternitatem eat, Illustrissimæ Cels. suæ patrocínio potissimum commendo. Apud quem enim melius de calumniis & obrectationibus triumphabit? Splendor hominis, virtutis, eruditionis, constantiæ, humanitatis, & rerum omnium experientiæ, continuum in vigorem aget, & perpetuam in vitam animabit. Ille amor etiam erga litteras & litteratos singularis, altæque sapientiæ tuæ conformis, jugiter fovebit; qui tantus est, ut litterarum librorumque respectu, in me quoque, humillimum clientem suum, liberaliter exundet. Sed nolo jam, Illustrissime Domine, Mæcenâs colendissime, virtutum tuarum & gratitudinis meæ, me labyrintho velut implicare, ne queam exitum (qui in dotibus tuis nullus est, &

in devotione mea esse non debet)
invenire. Ad hoc enim , cum no-
vis & annalibus integris , Oricho-
vius alius requiratur , cum quo me
nunc Illustrissimæ Cels. suæ quam
humillime commendo

Illustrissimæ Cels. Suæ

Devotissimus cliens ,

Georgius Försterus.

AD LECTOREM.

VT fortissimis aliis septentrionis gentibus, sic Sarmatis, vel Polonis etiam, facere magis ab antiquo, semper, quam scribere, libuit. Præsertim cum, vigentibus armis, juvenam cætera rudem, non nisi post Romanos debellatos, Romanis litteris excoluerint. Hinc barbaries longo tempore, & Scriptores, pro rerum gestarum magnitudine & diversitate, & hi quidem posterioribus tantum sæculis, pauci. Quos ut eo melius & tenerius foveri æquum, sic plerosque tamen ex illis non sine magno Reipublicæ Litterariæ detrimento, premi, vel squalere situ, indecorum arbitror. Ego certe hoc Opusculum Orichovii nactus, pro meo in patriam, bonumque publicum assc-
Elu, non potui non ab interitu, cui proximus erat, vindicare. Utinam sic in aliis nobilissimos Authores proferendi, quam in me nitidissime prælo committendi, æmulatio surgat, & cito aliis
gen-

gentibus, ut in reliquis, sic hac quoque
in parte, non facile concedemus. Nunc
Orichovius, (quod felix faustumque
sit) & initium faciat & irritamentum,
post nec sumptui nec labori parcam,
quin, si ratio placuerit, plures sequen-
tur. Tu fove modo, Lector, & vale.

SIGIS-

SIGISMUNDO AVGVSTO,

DEI GRATIA,

Poloniarum, Lithuaniae, Russiae, Prussiae,
Pomeraniae, Masoviae, Livoniae, Samo-
gitiae, Volhyniae, Kioviae, Podoliae, Maxi-
mo Regi.



*N*ihil minus convenire videbatur,
quam me in hac mea privata,
rusticaque vita, ea ad M. V. scri-
bere, quae nobis divinitus offe-
runtur, quaeque in Polonia sub
M. V. iustissimo atque clementis-
simo REGE, divinitus aguntur. Nam si DEVS
dispensator est temporum, uti certe est, quis
non reprehenderit consilii mei causam, ratio-
nemque ignorans, me opera Dei dijudicare, &
ea sub gravissimo, M. V. nomine posteritati
velle tradere? Itaque diu multumque cogita-
bam, primum, num hac scripta mittenda M. V.
forent, ne curiosum me rerum suarum inquisi-
torem esse existimaret. Deinde vero metuebam
Deum ipsum, cum viderem me illius providen-
tia parem orationem non asferre. Sed cum M. V.
ut illa ederem imperaret; Divini vero numi-
nis clementia, ut generi humano bene consul-
tum sit, certo constaret, omni cogitatione &
metu levatus fui. Statui ergo nos duas res in
hac mortalitate nostra prestare oportere. Vnam,
ut omnis vita nostra, ad summum illum om-
nium bonorum finem Deum pertineat: Alte-
ram vero, ut qui qualesve fuerimus, generatio
etiam altera cognoscat, & accessi ad res novissi-
morum

morum dierum conscribendas, in quibus notan-
dis ac tradendis, & ad M. V. gratiam me per-
venturum, & à Deo Opt. Max. culpa indul-
gentiam, pro mea voluntate impetraturum con-
fido, cum hos novissimos dies, ad hanc solam re-
gulam exigam, ut ex ipsorum cursu intelligam,
quam longe absimus à Deo, & quo exemplo
erimus futuris temporibus. Hac causa, hac ratio
etiam est horum scriptorum meorum. Non
enim hac scripsi, ut vel M. V. vel cuivis alteri
vne vendicare, aut innotescere vellem. Sed quo-
niam tubam illam Evangelii Divum Paulum,
tanta autoritate canentem audieram, novissi-
mos esse hos dies, instareque tempora periculo-
sa, scire volebam, quantum hoc illius sanctissi-
mi viri præconium ad nos quoque Polonos atti-
neat. Atque huius mei instituti, amplissimum
cepi fructum. Nam non ita in speculo apparent
rerum forma, quam in rebus presentibus Polo-
nicis, cum Paulo promissa tempora apparere
mihi sunt visa, quæ mihi fidem fecerunt, veris-
sime prædixisse Paulum, Dies autem, id est, Nos
malos esse, quibus ira pro meritis imminet Di-
vina, quæ omnium successum à nostris consiliis
excludit, quæ effundit contentionem super nos,
& quæ aperte clamat, inter nos versari Ana-
thema illud, quod occulte pestem, atque perni-
ciem Polonia Regno molitur. Sapientissimi illi
ac sanctissimi veteres, quoties publica illis non
succedebant consilia, toties dicere solebant tri-
stes: Non est in medio nostri Deus, nec aliter
Moses, Iosue, David, quique cum potestate anti-
quitus erant, qui iram leniebant divinam. Ex
rerum nostrarum incerto cursu, ad horum san-
ctissi-

Etissimorum virorum exemplum inferat M. V.
oculos in res Polonicas praesentes, dicet profecto
in medio nostri Deum non esse. An ego Deum
inter nos esse dicam, cum videam nullo certo
exitu consilia publica terminari: cum tot qua-
estiones Comitiorum sine fine, quot annos, nu-
merem; cum illam parendi, atque imperandi
proportionem dissolvi quotidie, magis ac magis
sentiam. Profecto, Serenissime Rex, haec rerum no-
strarum horribilis forma perterruiisset Sanctissi-
mos illos veteres, ut in cinere & cilicio poeniten-
tiam agerent, & rebus obviam irent, ac se suos-
que ante interitum corrigerent. Velim autem
M. V. mihi ignoscat, si de communibus malis,
communi more ad M. V. scribam, quod non fa-
cerem, nisi me ad id impelleret conscientia, ut ad
M. V. scribam, in cuius manibus tot gentium,
atque nationum vitam atque mortem Deus
apud nos collocavit. Mitto autem hos Annales
meos ad M. V. quemadmodum M. V. iussit, quos
ego adhuc cum nemine communicaveram. Nam
ipse mihi haec commentabar, ut haberem propo-
sitam ceu tabellam domi, in qua voluntatem
Dei erga nos assidue depictam viderem. Dignos
vero puto, qui à M. V. legantur, non propter ora-
tionem, quae nimium rudis, ac barbara est, sed
propter res ipsas divina providentia ad nos per-
missas, quae si ponderibus suis examinentur, di-
gna videbuntur esse, quae veterum Oratorum
ac Historicorum stylo celebrentur. Reliqui An-
nales sunt duo apud me domi, quos ad Conven-
tum Lublinensem, ac inde ad processionem
M. V. in Lithuaniam deduco. Hos retinui, quod
turba molestus esse M. V. nolui. Illos quoque
mittam,

*mittam, cum id velle M. V. intellexero. Bene
ac feliciter valeat S. ac Sereniss. M. V. REGIA,
cui me, studiaque mea, ac res meas tenues sup-
plex commendo.*

*Data ex Zurovicze meo paterno rure, muni-
cipii Pramislensis, Vigesima quarta, mensis
Septembris, Anno Filii Domini nostri 1554.*

S. ac Serenissim^e M. V.

Fidelis subditus

STANISLAVS ORZECZOWSKI,
OXETIC.

S T A-

1

STANISLAI ORICHOVI
O K S Z I

A N N A L E S
P O L O N I C I

ab excessu

D. SIGISMUNDI PRIMI.

*Annalium ratio hæc est, ne res gestæ
memoria dignæ ex hominum vita
abeant neglectæ, utque actarum re-
rum præscriptio acuat posteros, ad
idem vel fugiendum, vel expeten-
dum, ut futurorum spem augeat
præteritorum confirmatio.*



C fuerunt in Polonia multi, quæ
ab incunabilis nostræ gentis Po-
lonicæ, majorum res posteris
tradiderunt, & eas usque ad Si-
gismundi tempora deduxerunt.

Ex quibus magna exemplorum
copia ad vitam degendam, in utramque par-
tem sumi potest, qui cum opere defuncti, vel
hac cura levati quiescant, succedendum mihi
putavi, ac derelicto ab illis operi succurren-
dum, quamvis non eodem ingenio, quo fue-
runt illi, fide tamen simili, & voluntate. Ne
res in Polonia eorum studio consecutæ ac me-

A

moratu

moratu dignæ maneant in silentio, ac oblivione ceu nocte jaceant sepultæ. Itaque ab eo quo desierant illi, res Polonorum gestas literis servabimus, & eas non solum posteritatis memoriæ, sed etiam scribentium industriæ trademus, ut habeant à nobis, quod, adhibito majore orationis sono, exedificent, ac locis, temporibus, consiliis, actis, atque eventis distinguant ac expoliant, quod nos præstare volumus, sed nescio an potuimus, contenti certe Materiem rerum memorabilium in unum conferre, ac comportare. Vnde ii, qui harum rerum deinde volent ædificium construant historiæ. His itaque commentariis statui omnium rerum, qui SIGISMUNDO Augusto Rege in Polonia acciderunt breviter ac fideliter, uti religiosum testem decet, memoriam complecti. Quod etiam veteres Romanos fecitasse legimus apud M. Ciceronem. Pontifices maximos res omnes singulorum annorum, mandasse literis, contulisseque in album ac proposuisse tabulam domi, ut potestas esset, populo cognoscendi, quid quoque anno actum Romæ gestumque fuerat. Hunc ego morem sequar, ut proponam meis civibus res nudas ordine, quas vel ipse vidi, vel cum fierent probè audiui. In quibus proponendis illa prima & summa lex mihi erit, ut ne quid falsi scribam, deinde, ne quid veri prætermittam, nec gratiæ, aut simultati aliquid dem.

Quod cum sim præfatus, Annus nos excepit Christi Dei nostri 1548, quo Sigismundus Rex Cracoviæ mortuus est ipso sacro Paschæ die, Anno Regni uno & quadragesimo, Ætatis vero secundo & octuagesimo. Ac de hoc quidem Rege scripserunt multi non tantum Historico, sed Rhetorico etiam more. Erat enim

vir

vir ille abundans exemplis, ac omni laude Rex illustris, sed qui, genus quodnam essent Poloni, quibus Rex ille præsuit, pro eo, ac res poscebat, explanarent, haud scio an fuerint ulli. Cum tamen par esset, eos qui de SIGISMUNDO Rege scripserunt, de Regno quoque illius cuiusnam gentis essent scribere, neque pati homines errare, qui dum de Origine Polonorum ambigunt, obscuram esse gentem Polonos putant. Quorum ut tollatur error, operæ pretium videor facturus si Annalium meorum initio docuero, quod genus hominum, aut quibus ab oris venerint Poloni, atque in his regionibus confederint, in quibus nunc Regnum possident dives & armis potens.

O R I G O P O L O N O R V M.

Polonos multi ex Scythis, nonnulli ex Germanis, plerique autem ex Slavis ortos credunt. At Scythas Polonos non esse, neque Germanos, refellit Polonorum patria, insitæque vox, in qua nulla prorsus apparent Scythici, atque Germanici sermonis vestigia. Nihil enim gentibus est tam intimum, tamque proprium, quam linguæ vis, atque commercium, quæ tametsi multis modis infici potest, evelli tamen funditus è nobis non potest, quin semper stirpem, atque originem suam redoleat. Italos, Gallos, Hispanos, diversas gentes esse scimus, non finibus tantum, sed etiam moribus, omni-que cultu inter se differentes, quorum tamen os & verba Latino fonte oriri, ac in varios ceuvivos deduci palam sentimus. Vnde de primogena illorum origine existimari potest. Ad quem modum cum in lingua Polona, neque Scythici, neque Germanici generis vestigium

ullum insit, Polonos neque Scythas neque Germanos esse, pro certo proponemus. Slavi igitur Poloni sunt, quo nomine, ab amplitudine laudis omnes hæ gentes sunt dictæ, quæ intra Illyricum Macedoniam Dalmatiamq; incolunt. Et quoniam hi populi præter ceteros habitant sunt bellicosi, utpotè, qui Philippo, Alexandroque Ducibus orbem terrarum sub jugum miserant; ideo Slavos, hoc est fama celebres & gloria plenos, ipsi sese voce patria appellitant. Slava enim idem Illyriis est, quod gloria Latinis, atque huic nomini adhuc usque tempora genus illud Slavorum, magnificum atque bellicosum respondet. Non alio enim milite Solimanus Turcarum Rex orbem nunc domat, quam Slavonico, qui illi ex Macedonia & Dalmatia ceteroque Illyrico comparatur. Ab iis ergo Slavis orti sunt Poloni, id quod eadem lingua declarat, quam nunc indicem sequimur, quæ Bohemis, Polonis, atque Rutenis, variatis licet modis, cum Slavis, hoc est cum Macedonibus Dalmatis, & cum ejusdem generis reliquis Illyriis est communis. Quæ docet, omnes has gentes, ex Slavis ortas esse. Eas cum patriæ sedes non caperent, vel propter inopiam soli, vel propter motum belli, qui mortuo Alexandro ingens in Slavis fuit, ex Slavonica gente, ceu ex una familia profeminatæ sunt, quæ omnes, ad septentrionem profectæ domo, pars in ea loca venerunt, quæ ad Tanaim ac mare glaciale spectant, ubi nunc Moschovia est, pars ad mare Balthicum montemque Carpatum, Istulamque flumen, Duce Lecho consedit. Quæ quondam Lechia vulgari more, nunc vero Polonia dicta, non à Pole, hoc est planicie, quemadmodum quidam nugantur, sed ab eo quod quoniam durius fuerat prola-

tu, pro Polachia Polonia commodiore nomine est appellata. Denique Slavorum pars Cechum Lechi fratrem secuta Ducem, Moraviam atque omnem Bohemiam possedit, eodem casu Rutheni, quos Roxolanos rerum scriptores appellant, à Slavis profecti, amplissimas in Sarmatia Europæ regiones tenuerunt.

Atqui non solum index lingua ortum nobis prodit nostrum, verum etiam Alexandri Macedonis privilegium Annalibus Bohemorum: vetustis posteritati traditum, quo sanè privilegio attribuuntur ab Alexandro, fidei ac victoriæ ergo, majoribus nostris, omnes hæ Regiones quas nunc cum Bohemis partitis Provinciis obtinemus. Et quoniam ex iis quæ demonstravimus, constat, majores ex Slavis Cecho ac Lecho Roxolanoque Ducibus in has oras venisse: fateamur Cechum atque Lechum Roxolanumque Alexandro Rege fortes ac præclaros Duces in re militari fuisse, atque has nationes in Sarmatia Europæ reliquisse, quibus Macedonia atque Dalmatia certissima, verissimæque patria est. Qui Duces quod egregia virtute erant cogniti posteris, non tantum regionem, sed etiam nomen Sarmatarum dederunt, ut non solum Poloni ac Roxolani à Lecho, Roxolanoque, sed etiam Sarmatæ à devicta ab illis Scythica gente appellarentur. Pari ratione Cechi Regiones subactas, tam imperio, quàm nomine possederunt.

Quamobrem imperium Sigismundi, atque illius regnum (nam de hoc agimus) amplissimum latissimumque fuit, tanta sanè magnitudine, ut nullius regnum Christianorum cum hoc finibus conferri queat, quod Borysthene amne, Hypæne atque Tyra fluminibus, monteque Carpato ac Odera flumine terminatur, ut

Borysthenes ad septentrionem, Tyras & Hypanis ad orientem, Mons Carpatius ad meridiem, Odera verò ad solis occasum Regni Poloniae sint fines. Quod constat ex Polonis, Lituaniis, Ruthenis ac Prutenis. Ad hunc ergo modum Slavonicam gentem in septentrione propagatam esse propalam est, Poloniam verò non solum ex Slavis ortam, sed etiam Slavorum præstantissimam ac florem totius Slavoniae esse, in qua vis Macedonum, ac virtus Dalmatarum palam cernitur. Quod quam verè scribam, res gestæ hujus invicti populi declarant. Hæc igitur sunt incunabula gentis Polonicae, ut Poloni ad Slavonicum, hoc est ad Macedonicum atque Dalmaticum gloriosum referantur genus.

Sed hoc non est satis, neque enim Poloni ortus sui autores supremos ponunt Slaus esse, habent enim & illi superius ad quod pertineant genus, ac parentes & ipsi agnoscunt suos, ad quos eadem lingua, quæ nobis indicio nunc est, Slavos quoque deducit. Nam cum vel in ipsius Christi Dei nostri titulo, quem is prætulit, in Cruce, trium linguarum genus proponatur, Hebraicum, Græcum & Latinum, quod hæc linguae tres in summa omnes linguas contineant, quibus Christus Rex omnium gentium, mirificè renunciatur, rectè quæri videtur, Slavorum lingua cui nam ex his tribus linguis subjungatur. Vt hac via verum ac supremum genus reperiant Poloni, omnes adfuerint, qui Græcè norunt, Slavos, imprimis autem Polonos appello, verba Græca verbis Polonis comparata proferre, sed non fracta, nec mutila, ac diminuta, neque hiantia quasi dextra sono, atque more currentia. His profecto obscuris licet, certis tamen vestigiis, Græcam linguam

linguam in Polona deprehendent, ut inde facilis fiat existimatio, Polonos esse natione Slavos, gente verò Græcos. Iam ingenium mores atque omnem vitæ cultum in Polonis, quocum facilius compares, quam cum Græcis? Idem enim est naturale utriusque stirpis bonum, eadem solertia, idem acumen, par humanitas, ac consimilis interdum cum levitate morum conjuncta facilitas, tum verò comestationes, atque ille mos certandi poculis ac bona inter potandum precandi, in Græcia natus, atque inde in Poloniam à Slavis est importatus. Quæ res aperte docent, Græciam Slavis, & Polonis ab illis profectis, patriam esse non Scythiam neque Germaniam, ut falso quidam existimarunt. Nam Scythæ ad Arabes pertinent, qui originem suam ad Ismaëlem referunt autorem. Germani quoque in quorum lingua leviter licet, ut in corrupto solet, sermo tamen recinit Latinus, ut linguam ita genus cum Polonis non habent commune. Scythas ergo ad Hæbreos. Germanos verò relegemus ad Latinos, ipsi nostra damus Græcis, quorum ut ferimus vitia, ita virtutes quoque imitemur, ut Græcorum artibus eruditi virtutibus vitia compensemus, & ad prudentiam rerum fortitudinisque laudem, quibus præstat genus nostrum, temperantiam, gravitatem, consiliumque addamus, ut ex Athenis doctrinam, atque Eloquentiam, ex Sparta verò gravitatem atque constantiam deportasse in Poloniam videamur. Atque hunc in modum parentes suos reperit Polonia, in qua cum longo tempore Sigismundus regnasset, Regnum decedens tradidit Sigismundo Augusto filio, qui tunc agebat annum octavum & vigesimum. Qui tametsi puer Rex designatus esset, nullam tamen

partem Regni vivo patre attigit, quò mortuo Regnum accepit, quod illi ut patrum ita avitum fuit. Et quoniam res maximè memorabiles, quæ hoc Rege mox quam Regnum iniret, in Polonia acciderunt, scripturus sum, admonet me res ipsa, ut pauca de summa illius vitæ decerpam, & ea præsertim, quæ hisce Annalibus adferent intelligentiæ lumen.

SIGISMUNDVS Augustus, Natus fuit Bona Sphortia, Bari Duce. Sigismundo Patri, Kalend. Augusti, Anno Christi Dei nostri, Millesimo, quingentesimo vigesimo, à quo etiam mense parentum omine nomen traxit. Erat hic diligentia matris à puero doctus, & doctrina puerili eruditus, habuitque exquisitum ex Sicilia Andream magistrum, qui iis artibus illum erudivit, quas illa capit ætas, sed impeditum tempus illud ingenii formandi Augusto fuit, mater enim hunc puerum habuit indulgenter, nec facile patiebatur illum à suo latere, etiam cum esset grandior, discedere, quæ ex re ille habebat non parvam vulgo invidiam, quod cum magnam spem Regni in illo homines collocassent, ac jam tum primo Dux Lituanix, deinde Rex Poloniæ designatus esset, diutius tamen mulierum contuberniis adheresceret. Quæ de re, & in Comitibus per Senatores, & in expeditione contra Dacos, apud Leopolim per Equites Polonos cum Sigismundo patre expostulatum fuit, perfici tamen non potuit, ut is de cura matris, ante decem & septem annos exiret, tum enim demum segregatus à matre, vixit in cura hominis prudentis, & nobilis, Petri Opalenski Gnesnensis Castellani. Quo magistro ille usus in cognoscenda R. P. ac in perspicendis hominum moribus summam spem de se & Patri & Regno dabat.

bat. Et cum arate speque procederet, Lituaniæ Senatores, agente & procurante Nicolao Radzivilo, summo studio contenderunt, quo illi pater Lituaniam traderet, summa rei penes se relicta. Igitur SIGISMUNDVS Augustus Lituania à Patre accepta & Elisabettha filia Ferdinandi Romani Regis uxore ducta, caste integreque vixit, ac cum magna iustitiæ laude Lituaniam administravit, sed, ut sunt res hominum fluxæ & caducæ, Elisabettha Vilnæ moritur, summo cum dolore ac mœrore omnium. Nullius enim Regis in Polonia matrimonium fuit, neque genere ipso gloriosius, neque pecunia copiosius, neque benevolentia hominum jucundius, quam hoc erat cum Elisabettha Sigismundi Augusti Regis: virgo ipsa vultu venustissima, moribus honestissima, Carolo autem Casare patruo & Ferdinando Rege Patre gloriosissima fuit. Et cum summa gratia illa esset apud omnes, apud socrum tamen, quod illæ natura oderunt nurus, minimè, uti ferebatur, gratiosa fuit. Itaque Elisabettha Vilnæ; cum Rex apud patrem Cracoviæ esset, mortua est, & à Rege Vilnam abeunte amplissimo cum funere elata, regaliter est sepulta.

Verum enimverò Rex matrimonio solutus ac liber, ut sunt adolescentum multi varique casus, vitare non potuit, quin in illa vitia, quæ fert adolescentia præceps rueret. Cum enim pater in Polonia abesset, & illi in Lituania liberius vivendi fuisset potestas, facile in summo loco & ocio, adolescentia persuasit, ut amor indulgeret, qui tum illi primus offerebatur Vilnæ. Erat in Lituania summo loco mulier in Radzivilonum antiquissima familia, ex Gregorio Castellinensi Vilnensi nata, Barbara nomine, forma atque vultu adeo venusta,

ut ex invidia formæ, pudicitia fama laboraret. Hæc cum Stanislao Gastoldo Trocensi Palatino primo nupta fuit, quo brevi tempore mortuo, mansit aliquandiu florens & illustris vidua. In qua cum summa essent omnia & genus & ætas, & forma, & fortuna, tum morum comitas, atque facilitas, multos procos habebat, cupientes sui, quos illa dedignata maritos non facile reperiebat, cui nam nuptum à matre patri superstite dari vellet.

Rex interea juvenis, & ipse forma & ætate præcellens cum Barbaram Vilnæ manere, ac omnium sermonibus celebrari audiret, primo fama impulsus, deinde aspectu cominotus, amare hanc cœpit, ac enixe cupere, sed cum mulier pudica suspicionibus, famam suam lædi nollet, cessit amorì Rex, victusque manus dedit, ac clam patre uxorem hanc duxit. Quod Regis factum celatum primo est, ac benè dissimulatum, quoad pater viveret, ut tenui suspicionem factum id homines colligerent, priusquam rem aperte noscerent. Patre verò mortuo Rex Barbaram publicè uxorem declarat, ac illam Vilnæ in Regium thalamum propalam introduxit, sociamque thori facit. Quæ res illi vituperationi fuit, quod privata libidine non publica autoritate uxores à Regibus duci, vulgo homines non probabant. Erant tamen plerique æquiores Regi, qui Samsonis, Davidis, ac Salomonis exemplis factum excusabant Regis, quos mulieres perdomuissent ac sub jugum misissent.

Sed hoc loco, quasi in cursu inhibeo sty-
lum, neque ulterius vitam hujus Regis persequar, quod quidem mihi multorum scriptorum exemplo, quos autores habeo, licet facere, qui de vivis Principibus aut non scripserunt,

aut

aut quam parcissime de illis scripserunt, ne vel turpiter adularentur, vel graviter illis adversarentur. Qui potestate, & rerum successu sublatis, ampliores etiam humano fastigio, à scriptoribus affectarent honores: qualis in Calistine Alexander Macedo fuit. Quare utar ea moderatione, ut quæ bona, quæve mala in hoc Rege fuerint, aliis post me memoranda relinquam. Illud tamen non prætereundum videtur, unde de omni illius vita existimandi copia scriptoribus detur, Me duas in hoc Rege virtutes vulgo laudari, & duo itidem vitia reprehendi animadvertisse: Virtutes enim illæ duæ divinæ & egregiæ in hoc Rege ferebantur esse. Primo, Patientia incredibilis. Deinde Clementia, ita facilis, ut & contumelias, & injurias obrectatorum, ac si Rex non esset, pateretur ac ferret, & eos, quos pro potestate ulcisci læsus posset, beneficiis afficeret. Sed illa etiam duo ex contrario opponebantur his virtutibus vitia, quorum unum fuit, perpetua in eadem sententia permansio. Alterum vero privati consilii quam publici major ratio, ad summum tamen, bono ac miti ingenio hic Rex præditus, patri successit. Quod si ille diutius regnaverit consilioque & & gravitate, non assentatorum opinionibus, quibus abundant Regum opes, sed Senatorum prudentia Regnum administraverit, facile paternam ac avitam gloriam consequetur, præsertim cum ætas quotidie demat aliquid nativo de vitio, & uxor Catharina Ferdinandi altera filia, ad mentem pudicam libidinem, pestem adolescentum, veter accedere. Qua de uxore suus nobis ad scribendum servatus est locus, quem nos ab hoc loco recte segregasse, & in alium locum ordine contulisse, ubi ad illius nuptias

veneris, cognosces. Hæc nos ambitione vacui de vivo Sigismundo Augusto Rege, in multa solitudine ita scribimus, ut nemini nos venditemus, ostentemus nemini, soli autem posteritati serviamus. Scribent credo alii de mortuo, ac illius reliquum vitæ, quæ illi in cursu acciderint humanitus absolvent, nos propositum teneamus.

Sic ergo vita Regis cum esset, ex Lituania accersitur à matre, & à Senatu ad curandum funus patri. Cracoviam igitur venit circiter Calend. Maji, vestitus veste lugubri. Cui civitas in summo publico luctu cum senatu obviam progressa, ante urbem illum consalutarunt Regem, ac in arcem precibus atque votis ascendentem prosequuti, ad corpus paternum deduxerunt, quod jacebat in atrio, strata veste squallida, quo in loco Bona mater cum filiabus tribus, ac cum matronarum nobilium turba adventantem Regem expectabat. Atrium Rex ingressus, quod cereis multis atque luminibus collucebat, exceptus est à matre & à sororibus, muliebri ejulatu. Quarum orbitas mire miserabilis fuit, propter recentem memoriam patris, tum etiam quod alterum vivum adesse, alterum vero mortuum jacere coram videbant Regem, qui lux & desiderium suis erat. Quare descebant Sigismundi mortem congressi uxor & liberi, ac illi etiam qui aderant, una flebant, cum viderent Bonam, florentem quondam gloria mariti Reginam, stare viduam ante filium relictam, sorores etiam tres nobiles patre orbas, ad pedes fratris jacere sorditatas, postremo Regem juvenem, ac jam tum ardentem invidia matrimonii, Clariss. Patri ac summo Regi succedere. Itaque cum mæror & matri & liberis eripuisset vocem, Samuel.

mucl Maćiejowski Crac. Episc. ac Regni Cancellarius oratione lugubri, & ut in dolore perturbata, matris ac sororum nomine adventum Regi gratulatur, & illi solitudinem matris, ac sororum orbitatem commendat. Ad quam nimium flebilem orationem respondit pro Rege Nicolaus Grabia procancellarius. Post digressi, quod jam advesperasceret, mœsti illo die requieverunt quisque apud se domi.

Diebus autem interpositis paucis Rex appellatis, de R. P. Patribus, diem dicit funeri, ac ad Divi Iacobi ferias, Carolum Cæsarem, Ferdinandum item Regem, ac finitimos regulos, ad jus exequiarum Cracoviam vocat. Interea autem, dum apparatus funus, incendium vesperi, in ea platea est coortum, quæ subjecta est arci, quæ cum Ægidii arsit ade, magno cum arcis periculo, ejus autem atrii imprimis, in quo nœnia de more mortuo Regi caneantur, quod plurimum igni imminabat, ut Rex cum stipatoribus raptum patrem inde efferrent, quem post restincto incendio eo retulit, unde illum sumserat. Instante funeris die, adest Senatus, & à Cæsare, Ferdinandoque Rege Legati missi veniunt. Dux item Prussæ ac Albertus Brandeburgensis Marchio, qui sororem unam è tribus, à Rege petiturus dicebatur. Denique concurrunt undique omnium ordinum homines, atque ætatum, completur Urbis sacerdotibus cujusque generis, nefas se admittere, si non prodiret sordidatus, quisque putabat. Ad vesperam funeris indicti elatus est Sigismundus amplissimo funere, inconstant præstant faces, quas magno numero medicis ferebant vestiti veste lugubri, Senatores circuli funus ibant squallidi, honoris Regii insignia præferentes, sequebatur mœstus cœtus inter

Cæsaris & Ferdinandi Legatos. Post hunc uxor, quam dextra Dux Prussiae, sinistra Marchio deducebant. Hos sequebantur filiae, tum matronarum cœtus, post vexilla: de quibus rebus omnibus Martinus VVolski integra fide in historia Polonica perscripsit. In ædem Stanislai ubi est ventum solenni ritu, corpus in conditorio à Rege, & à Senatu per funem demissum, in penitrali est positum, quod ipse sibi Sigismundus fecerat, ac Mausolæum illud extruxerat opere magnifico.

Postero die magna pompa funeris itum est ad ædes omnium Sanctorum, Francisci, Stephani, Mariæ, ac Trinitatis, sacras, ubi pro defuncto Rege sacrificium publicum fiebat, quod Rex & cæteri muneribus de more erant subsequuti. Hoc loco prætereundum non est, quod joculariter admissum offendit Sacrorum præfides, cum enim Albertus Prussiae Dux in æde Francisci offerret, & ipse munera pro avunculo Rege, non quod illi prodesse putaret mortuo, alienus enim hic vir ab ea religione fuit, sed ut se Regi filio offerenti daret, Ioannes Oczieski homo falsus & perurbanus Ducem ludibundus adit, ac monet, etiam atque etiam Dux videret, quid ageret. Nam Monachos pecuniam à Duce oblatam signare, & consignatam Romam ad Papam velle mittere, quo illi probent Prussiae Ducem in Purgatorium hoc funere fuisse liberalem. Id Dux pro vero accepit, quod ludo dicebatur, ac respondit, se non commissurum amplius, ut Prussiae Duces pecunia videantur juvare purgatorium, abstinitque, nec adduci potuit, ut deinceps quidquam offerret. Perendie autem in arce Stanislai sacrificante Nicolao Dirgovio Gnesnensi Archiepiscopo, Samuel Maćiejovius, Episco-

pas orationem habuit, in qua & civilia & bellica Sigismundi Regis studia summam expofuit, genus item atque mores non fine gravi ipfius concionis motu. Qua in re illud tamen fuit moleftum, quod Polonice Samuel verba fecit, quafi ea oratio ad folos Polonos, nec etiam ad alienos qui aderant pertineret, fed Samuели ita tum fuerat vifum, ut Polonum Regem apud Polonos fermone laudaret Polono. Non deerant tamen, qui funebres laudationes Sigismundo Latine fcriberent, ut Martinus Cromerus Becenenfis, & Staniflaus Orichovius Okfzyus, qui etiam Apologiam pro illius exequiis fcripferat.

R E X, iuftis patri folutis, die Mercurii Legatis ac Regulis, ceterisque Principibus epulum largiffimum præbuit, quo in epulo carnes tum primum in Regia menfa, illo die funt vifæ, quod ante in Polonia acciderat nunquam. offenderat ea res multos, quod Poloni patrio more quarta feria (ut vocant) carnibus non vefcantur, quod ea die Chriftum pro peccatis noftris à Iuda venditum fuiſſe Iudæis recordantur. Quod factum excuſavit Rex convivarum Germanorum reſpectu, apud quos, ut dies ita cibi eſſent pares, neque quicquam apud Germanos inter piſcem atque feram die Mercurii intereſſet. Quibus tamen ita morem gereret, ut iis etiam qui religione ejus diei tenerentur, piſces apponeret, ut quiſque ederet unde vellet. Ad hunc modum obtreſtatoribus epuli ſatis faciebat Rex.

Actum deinde eſt de Regis ſororibus collocandis, quarum petebant alteram Dux Pruſſiæ, alteram vero Brandeburgenſis Marchio. Qua de re in Senatu non idem omnes cenſebant. Quidam enim recte illas dari, quod & proci

proci essent clarissimi viri, & affinitas illorum futura esset decori Regno: cui sententiæ ab Episcopis vehementer fuit reclamatum, quod non recte dari filias Regias desertoribus Romanæ fidei contendebant, quare redirent in fidem Romanam illi prius, deinde virgines, si illis videretur, in matrimonium peterent. Hæc sententia vicit, quod eo accedebant pacta quædam atque conventa Sigismundi Regis, in quibus hoc quoque erat præscriptum, ne Sigismundus Pater neve filius virgines Regias, nuptum alicui daret, inconsulto Carolo Casare.

Absoluto funere, legati & cæteri Principes, à Rege liberaliter dimissi Cracovia discesserunt, nec multo post, Albertus Prussiæ Dux uxorem duxit Brunsvicensis, Ducis filiam, quæ cum ex Saxonia in Prussiam ad illum ornatisime comitatu duceretur, excepta fuit honorifice Posnaniæ, ab Andrea Gorkono Comite, Posnaniensi Castellano, ac majoris Poloniæ Præfecto, triduumque magnifice ab illo habita, ad virum est profecta. Bona etiam Regina mox à funere viri Cracovia discedens Variaviam cum filiabus in Masoviam properavit, ut eam provinciam, quam dotalem illi vir fecerat, primo quoque tempore in ditionem suam acciperet. Cum enim ægre ferrent Poloni, tantam Provinciam dotalem Bonæ permitteri, de illius dote alio transferenda sæpe egerunt cum Sigismundo Rege, quod verebantur ne quo casu Masovia à Polonia separaretur, si dotalis Bonæ tota esset. Quare Bona Regina Rege sepulto multum interesse arbitrata, quamprimum Masovia potiri, quod sæpe in commutatione regnorum parvis momenti, magni casus intercederent, non distulit

tulit tempus, sed è vestigio cum filiabus tribus Varſaviam proficiſci maturavit, ne quid mora poſſet illius obſtare doti. Ita Poloni, quod incolumi Sigifmundo acerrime negarant Bonæ, id illo mortuo non gravatim illi conceſſerunt, tanta apud Polonos valuit, vel memoria Regis mortui, in quo ægro curando ſingulari Bona fuerat officio atque fide, vel prudentia ipſius Reginæ, qua in tractandis optimatibus Polonis ſumma ſemper fuerat uſa, ut id poſt concederetur viduæ, quod prius petente viro obſtinatius illi fuerat negatum. Interim Rex ipſe Cracoviæ manſit, ubi de conſtituenda R. P. quæ agitari videbatur, rationes inibat. Et quoniam in Polonia nihil à Rege abſque Senatu & abſque equeſtri ordine de R. P. agi poteſt, ideo Conventum Regni Rex Petricoviæ indicit, ad Lucæ ferias. Et quamvis dictum diem & Rex & cæteri Ordines Regni obirent, tamen extrahebatur tempus ad Calend. Ianuar. Anni ſequentis, quo anno de R. P. magno rerum & animorum motu eſt actum.



A N N A L I S

S E C V N D V S.



Omitia habente Sigismundo Augusto Rege, Legati & Senatus frequens Petricoviam ad editum veniunt. Cum autem hoc esset in more positum, ut novi Reges publice salutarentur, data erat Ioanni Sirakowski, Siradiensis municipii Legato, causa Regem salutandi, qui in corona Legatorum, apud Regem orationem habuit, cuius mentem ponam, nam ob prolixitatem ad verbum illam ponere consilium non erat. Sigismundum Augustum suffragio non extorto, sed libero à Polonis ideo creatum esse Regem, quod Iagellana familia summam semper habuerit iustitiæ & bellicæ laudis opinionem, quam secuti Poloni cum & familiam & hominem probassent, cum quoque præter ceteros defuncto Sigismundo patre apud se regnare voluerunt, ut ad ejus arbitrium judiciumque summa omnium rerum consiliorumque potissimum in Polonia rediret, qui ab illis viris fortibus & sapientibus Regibus in eadem familia procreatus esset. Proinde illius officii rem esse, providere ne spe sua laberentur Poloni, quod facile præstaret, si illis quam simillimus esset, à quibus ortum duceret. Memor ergo esset, & quibus succederet, & quale Regnum à majoribus traditum acciperet, quam dives opibus, & quam viris armis ac victoriis potens. Neque vero alia re in tantam magnitudinem Poloniam venisse crederet, nisi quod in ea Reges nunquam plus legibus possent. Quorum ejusmodi

modi semper fuissent imperia, ut non minus ipsi parerent legibus, quam hominibus imperarent. Hac animi æquitate Regnum in Polonos antiquitus tenuisse, cum priscos illos Reges, quorum meminit vetustas, tum hos Iagellanos recentes, qui omnes exempla prodidissent bene & sapienter administrandi Regni. Horum vestigiis insisteret Rex, si in Polonia principis viri personam sustinere; neque quidquam, quod ipso aut Regno esset indignum, vellet committere. Cohortatus etiam Regem est, ut memor esset, illum non cuiusvis, sed Polonicæ gentis Regem esse, cuius cum incomparabilis esset libertas, ei rei præcipue studeret, in idque potissimum incumberet, quo Polonis libertatem bello & pace præstaret. Ad quam rem adjumenta demonstravit illi quam plurima, docuit enim qua sapientia Senatum, qua præstantia equestrem Ordinem, & quanta copia præditum Regnum hodierno die à Polonis acciperet. Postremo quæ Regum Poloniae opes, & quæ illorum essent vires contendit, quæ non pecuniis, neque aliis ejusmodi incertis fortunæ bonis continerentur, sed illis ingentibus invictisque opibus, fide nempe & benevolentia suorum, quibus duobus subsidiis facti Poloniæ Reges nihil sibi unquam arduum, neque invictum putabant, & ut in pauca orationem illam conferam, eo spectabat tota, quo Rex novus sciret, ministrum communis libertatis in Polonia se esse, non dominum, regnaretque legis præscripto, non libidinis arbitrio, quæ ne plus in Polonia lege posset cum omni alia oratione, tum jurejurando ac fide Regum, Polonis sancitum & cautum esse. In hanc sententiam vir ille peroravit, cui Rex per Samuelem Macieovium Episcopum

scopum & Cancellarium respondit, se nulla in re defuturum majorum moribus atque exemplis, daturumque se operam, ut in omni suo munere Regio iustitia illius, pietas, ac erga Rempublicam fides ita appareat, ut neminem merito sui poenitere oporteret. hæc à Samuele ut ab homine docto pro Rege dicebantur amplissime. Salutato in hunc modum Rege, cum ille de Repub. referret, ac quo nam modo consultum Reip. in præsentia vellet, per eundem Cancellarium pronunciaret; Legati negarunt prius referri ulla de re oportere, quam de omni statu Regio esset relatum, de quo cum Rex decessisset, ante omnia providendum esse ne ea res detrimento Regni foret. Itaque gravis illa & vehemens à legatis introducta fuerat de uxore quaestio, oporteretne ejus mulieris matrimonium ratum haberi, quam Rex inconsulto Senatu ac clam Regno duxisset. Neque enim ferendum esse sine autoritate Senatus uxores à Regibus duci, periculosum esse affines & propinquos Poloniam habere, non quos ipsa vellet, sed quos Regum nuptiis habere cogeretur. In hanc sententiam commemorabantur exempla, quibus docebatur, Regum nuptias privata libidine susceptas perniciosas Regno sæpè fuisse, nec expeditiorem viam, aut exitum haberi, quam Regum connubia, si absq; autoritate illi, aut cum inimicis, aut cum regnandi cupidis, aut cum indignis hominibus conjunctionem & affinitates inirent. Quare summo studio agebant Legati, ut illud matrimonium comitiis irritum esset, quod & uxor par non esset Regi, & nihil emolumentum secum adferret. Opus autem esset Polonis tali connubio, quod illos in discrimine, & opibus juvaret, & ad finitibus novis ornaret, quorum nihil in illo

illo matrimonio inesset. quod mulier, summo licet in Lituaniā nata loco, & magnæ cognationis, subiecta tamen Regi parem Majestatis Regiæ affinitatem non adferret.

Acta hæc res sæpius Legatorum nomine à pluribus apud Regem actum est, cum tanto rerum verborumq; motu, ut perorante Petro Boratyński Equite Ruteno, Legati ad pedes Regis sese abjicerent ac fidem illius implorarent, illumque per Majestatem Regiam ac per salutem Regni orarent obtestarenturque, quo hanc uxorem dimitteret, & de alia sibi pari cogitaret. Commotus supplici oratione Rex erat ita, ut & assurgeret, & aperto capite diem se sumpturum ad deliberandum responderet. Quod ille tum fecisse dicitur, non quod illi certum, quo vel statim responderet non esset: sed cum tam submissee sibi supplicatum videret, ut Legati, quod post hominum memoriam in Polonia visum non est, ad pedes illi jacerent, cogitandum sibi etiam atque etiam purabat, quoniam modo tam supplicibus suis posset satisfacere. Itaque re deliberata cum iis, quibus communicare de maximis rebus consueverat, ea illi sententia porior est visa, datam fidem uxori servare. Quare die constituta causæ ditionis, Senatus & Legati in Curiam veniunt. summa expectatio erat omnium, ecquid nam ad illas summas legatorum preces responsurus esset Rex, qui non per interpretem, ut Regibus mos est, sed ipse, Non sibi vitam chariorem esse quam Rempub. respondit. Sed cum vobis Rempub. fide (inquit) mea stet salva, quoniam modo ea fides firma nobis erit, si uxori jussu vestro fidem frægero? Non est quod me vobis fidelem speretis fore Regem, si vir uxori fœdore infidelis. Quare, ut fidem jurejurando fir-

matam

matam à me vobis praestari vultis , ita non debetis velle ut ejus fidei Sacramentum , quod uxori D E O teste dixi , vi fraudeve violem , praesertim cum à Domino Iesu palam dicatur , ac ita scriptum legatur , tunc aperto recitavit illud , ex libro : Quid prodest homini si totum mundum lucretur , animæ autem suæ detrimentum faciat ? Quapropter cum legitimum mihi sit cum uxore connubium , vitam prius quam uxorem deferam . Si quid autem in eo peccavi , quod sine consilio vestro uxorem hanc duxi , id sane fide in me vestra corrigi , ac ne fiat in posterum poterit provideri . Nunc vero id agamus cujus causa huc convenimus , has autem de matrimonio disputationes missas faciamus , nam ego res omnes uxori post putavi , quam retinebo , quoad non solum hæc vestis qua amictus sum , sed etiam ipsa superfuerit vita .

Gravis hæc Regis oratio fuit Senatui , Legatis etiam acerba , ut desperatione pleni omnes ex Curia discederent . Senatus certe auctoritatem negligi querebatur , quod Rex ipse sibi Dux & autor vellet esse . cogitur ergo identidem ea de re Senatus , adsunt Legati , dicuntur sententiæ graves , fit expostulatio , Princepsque Nicolaus Dzirgovius Gnesnensis Archiepiscopus sententiam rogatus dixit , Non sibi responsum Regis dignum libero Regno videri , quod in Polonia exemplum proderet ad imitandum perniciosum , quo Reges privato consilio res quas vellent susciperent , ut eas pro potestate defenderent , censuit ergo dimittendam esse mulierem illam , quæ quod clam Regno , fide privata duceretur , uxor Regi non esset . Quod si quid peccati in dimittenda illa muliere contraheretur Regi , illud se divisurum ,

furum, ut viritium peccati Regii partem, quisque in Polonia pro salute communi ferat.

Hanc sententiam Ioannes Dziaduski Præmissiensis Episcopus, solus ex Episcopis secutus est, qui illud matrimonium in arcano secretoque contractum clandestinum, etiam per summam contumeliam appellare non dubitavit, ideoque irritum esse censuit, quod illi jus tam divinum quam humanum adversaretur. Denique etiam si fides illa rata esset, Regi tamen frangendam esse Regni causa vel Euripide Poëta teste, cujus hos ille de Phœnissis versus recitavit: Nam si violandum est jus, regnandi gratia violandum est. In cæteris pietatem colas. His versibus vir ille suadebat divortium. quæ sententia quamvis Etheoclis immanis Tyranni fuisse dicatur: tamen ab illo Episcopo, quia populariter dicebatur, cum vulgi laude usurpabatur, quasi vero ullius rei causa jus violare Regibus aliquando sit fas, aut idem omnino liceat Polono ac Christiano Regi, quod licuit homini impio & Tyranno Etheocli. Sed habent hæc populares motus, ut falsas & impias sententias in turba, modo sint turbulentæ, facile pro veris ac piis amplectantur. In horum Episcoporum sententiam iverat maxima pars Senatus, quorum Principes fuêrunt Petrus Kmitha Cracoviensis, Ioannes Tenczyński Sandomieriensis, Martinus Zborowski Calissiensis, Nicolaus de Brudżovo Lanciciensis, Raphaël Leszyński Brzeſtensis, Palatini, tum Andreas Gorkanus Poſnaniensis Castellanus & majoris Poloniæ Præfectus. Nam hi præter cæteros rem ad divortium deducere studebant, tanta contentione animorum atque rerum, ut Ioannes Tenczyński optabilius sibi videri diceret, Solimanum Turcæ Cracoviæ potiri,

potiri, quam hanc Reginam in Polonia haberi. Fuit sane vir ille sapiens, & magnæ autoritatis, sed quam sapienter dictum hoc ab illo fuerit, sine sententia mea æquè in medio existimantibus pono.

Ex contraria parte Samuel Macziejovius Cracoviensis Episcop. suo loco dixit, Non sibi quidem factum Regis probari, sed tamen non constare, quomodo illud possit mutari, præsertim approbante Rege factum, ac matrimonium sibi legitimum esse, cum uxore palam affirmante. Scio (inquit) Samuel me omnia Reipub. causa debere: sed tamen Deo plus debeo, cujus de Sacramento nunc agitur, si enim matrimonio Respub. læditur, providendum censeo, ne illo irrito amplius à nobis lædatur Deus, qui matrimonia Regum cum matrimoniis privatorum pari honore æquavit, ac ita Regibus illa ut privatis rata esse voluit. Quapropter nefas ego hoc Regi suadere nolo, ut hanc legitimam uxorem abjiciat, cui fidem coram Deo se dedisse confitetur. Episcopum ego me esse memini, cui non licet peccata Regum viritum dividere, quæ nunquam à Regibus admittentur sine exitio publico. Denique cum in hoc consilio nos Episcopi ideo sedeamus, ut Religionem in Polonia defendamus, autores esse, neque Regi, neque privato cuiquam debemus, ut Sacramentorum Religio in Poloniam ad nutum popularem violetur. Quare feramus id quod mutari jam nō potest, erratumque Regis, quod reprehendimus, corrigamus, quantum possumus universi. Neque illud jam tanti putemus, ut jam de salute Regni actum esse arbitremur. Ego autor Regi ut hanc duceret, non fui, sed quoniam duxit, vivat cum illa, quandoquidem est illi complacita,

cita, modo jus aequaliter dicat, ac Regnum fortiter defendat. mihi sane cum hac Regina, sat bonus is Rex erit. Itaque non multo secus faciendum censeo, cum de hoc facto Regis disputo, ac censerem, si esset mihi de pede nuper luxato dicendum, dicerem enim me autorem Regi non fuisse, ut is equi causa luxaret pedem. Sed quoniam id jam accidit, curandum esse Regis pedem, non praecidendum censerem. Similiter nunc de uxore loquor Regis, non dissolvendum esse matrimonium semel initum, id enim vetat religio & Sacramentorum jus, sed moderandum illi à nobis esse. Quod qua ratione confici possit, dicam cum de ea re rogatus fuero. Hanc sententiam ex Principibus fuerunt secuti Andreas Zebrzydowski Cujavienſis, Ioannes Drohojowski Chelmenſis, ac Leonardus Camenecensis Episcopi. Tum Ioannes Tarnovius Cracov. Castellanus, Vir primæ post Episcopos in Polonia sententia. Cum autem neque Rex uxorem dimitteret, neque majori parti Senatus ea de re paret, postulaverunt à Rege Legati, quod illis arcane cum Senatoribus colloqui semoto Rege liceret. REX primo recusare, quod causa non esset cur colloquio abesset. Deinde exoratus, Senatum secreto legatis dedit, in quo deplorarunt casum atque orbitatem Reipub. quod illi consilium Senatus & autoritas ita deesset ut Rex de omni statu Regio, ipse per se quæ vellet statueret, ac si ille vel homo privatus, vel Rex solutus in Polonia esset. Cui quoniam ab initio non obstarent Patres conscripti facere illos contra fidem datam Regno & contra id jusjurandum, quo illorum quisque arctissimo vinculo obligaretur Reipub. dicebantur hæc à Ioanne Sirakowski, cuius supra mentionem

tionem fecimus, tanta orationis libertate, ut Senatores in illo consensu sibi non videri diceret, quorum auctoritates apud Regem nihil valerent. Polonos non uni homini, neque soli Regi Rempub. commisisse, sed Senatorum etiam fidei. qui cum sint socii & ad ministri Reip. gerendæ, indignum videri à Rege quidquam publice absque Senatu geri. Proinde docerent Patres conscripti Legatos, quoniam abiisset illa Senatoria auctoritas aut si adhuc salva maneret, cur illa pro salute Reipub. tanto in discrimine Reipubl. non uterentur, quo Rex novus posset à principio discere Regem in Polonia, subiectum legibus & auctoritate ordinum esse debere. Senatus legatis satisfecit, nunquam neque consilium suum Reip. neque fidem defuisse. Quod autem de uxore Rex obstinate in sententia maneret, id culpa fieri ipsius Regis cui extorqueri uxor non posset. Et quoniam omni conatu tentarint Regem, nihilque sibi reliquum fecerint, præter supplicum preces illis se adhuc usurum Senatus dixit. Itaque post multas & irritas actiones, atque preces datur causa Andreæ Gorkano Posnaniensi Castellano Regem nomine Senatus orandi, quo ipse sibi matrimonium illud volens ac lubens abrogaret, ac de alio cogitaret. Qui paucis interpositis diebus, magna omnium ordinum frequentia orationem habuit ad Regem illa audientia dignam, precatus enim primo Deum optimum maximum est ut Regis mentem sensusque in vota atque preces suorum inflecteret, post multa de libertate Polonicæ gentis disseruit. Postremo multis exemplis docuit, quam summæ semper fuerit virtutis atque solertiæ in tuenda maiestate Regni Polonicum genus, cohortatusque Regem est;

ut & præteritorum meminisset & misereretur præsentium, sciretque mutatis personis idem genus in suo Senatu esse quibus mens & animus ad defendendam Remp. idem esset. Neque vero Senatum adhuc illum ita cogere dimittere uxorem, quam majores nostri coëgissent Casimirum Regis avum hanc eandem ducere, sed precibus ac precario cum illo agere; petere denique & orare, ne tam supplices preces & Senatus & Legatotum, qui illi ad pedes jacuerunt aspernaretur, neque tam pertinax vellet esse & voluptatem exigui temporis semperternæ dignitati anteferreret, scire ac meminisse Senatum quam acres semper fuerint Poloni pro dignitate sui Regni, quibus cum VVladislaus Jagello, proavus Regis Privilegium adversum irrogaret, illi strictis gladiis in Senatu coram Rege, illud considerunt, his exemplis majorum contra Regem patres conscriptos nondum uti sed suppliciter agere ac precibus non minis contendere, quo à Rege levetur infamia Polonorum genus, quam illi dispar connubium Regis inferret. hæc Gorkanus nimium apte ornatæque dicebat, fuitque illius Oratio maxime jucunda, erat enim quam plurimis rebus instructa, sed acta agebantur. Rex enim perstabat in sententia, adeo ut cum Petrus Kmitha Cracoviensis Palatinus & sceptriger Regni, vir summæ autoritatis suo loco quoque bene ingrederetur in causam, ac diceret errantes Reges simillimos soli deficienti, ut enim sol defectu rerum conturbat naturam, sic Rex errore conturbaret Rempub. Quæ cum diceret Kmitha Rex hominem interpellat, desineret porro molestus esse, se enim tam acrem disciplinam amplius non ferre. qua interpellatione, & Kmitha contieuit, & cæteris silen-

tium fuit, magnoque dolore omnes affecerat illa interpellatio, vim enim inferri Senatoriis sententiis putabant & speciem habebat minime liberi Regni. Quare Raphaël Lesczyński, Brzeſtensis. Palatinus homo peradolescens, & à quo nihil minus tum expectabatur, quam illa plena autoritatis vox, quæ habebat liberam incusationem & querelam, suo loco est quaſtus in libera Repub. Senatoribus vocem eripi. Iam vero Clarissimum virum ac Principem Senatus interpellatum esse, hoc novum esse, & non ferendum: oblitus enim (inquit) mihi videris esse Serenissime Rex, quibus nam hominibus imperes. Polonis inquam, si forte nescis, interpellas Clarissimos viros, ac si tuo arbitrato sit nobis de Repub. & dicendum & tractandum. Patre tuo fuerunt nobis sententia libera, & ut te quoque Rege sint Respublica providebit, affecerat gravis hæc incusatio Regem, partim quod fuerat liberior, partim vero quod Rex hominis per adolescentis illa incusatione, violari se non moveri putabat. Quapropter confestim excusavit Rex factum, ac se non ideo Petrum Kmitam interpellasse respondit, quod libere sententias dici noller. Sed cum toties testificatus jam esset, se adduci non posse, ut ab hac uxore divellatur & alia concludatur, quorsum tandem attineret frustra niti contra, ac verba fieri, quibus res nulla responderet.

Hæc cum Rex tanta autoritate dixisset, finem attulit huic quaſtioni, quam excitaverat, atque hoc tempore vacaverat, non tam Reip. ac judiciis, quam his magnatibus, qui plurimum pollebant, qui dum se novo Regi quam essent potentes ostentant, per causam uxoris rem ad interregnum deduci studebant, hunc-

que

que prætextum turbarum habebant. Nam ni ita esset, nunquam hæc invidiosa uxor, quæ tantos in Polonia his Comitibus faciebat clamores, anno insequenti, summa adversantium sibi prius voluntate, Regina nomen, Regni-que nacta esset coronam. Ac mea quidem sententia, uxorem hanc præterire omnino fuerat satius, quam aut attentatam postea deferre, aut illius causa animos hominum ad futuras etiam seditiones incendere. Qui ita tum fuerant incitati, ut nisi Samuelis Macziejovii Episcopi, & Ioannis Tarnovii Castellani, qui principes pro Rege steterunt, opes & auctoritates obstitissent, rem ad bellum civile illa contentione deduxissent. Nam & Senatores insensis animis veniebant in Curiam, & vulgo legati interregnum jactabant. Rex certe quidem ipse, quamvis multis & clandestinis & publicis vexaretur ob uxorem molestiis, ita tenax tamen fuerat propositi, ut Polonia facilius cum uxore excedere, quam sine hac ibidem manere vellet. Habuisseque in animo dicebatur, Regno in Comitibus deposito, in Lituaniam proficisci, quod ne faceret, summa Samuelis Episcopi, & Ioannis Tarnovii Castellani contentione, ægre ab illo impetratum fuisset, quod certe sine exitiali Poloniæ casu non poterat fieri. Non modicam etiam materiem huic controversiæ *BONA* Regina supeditasse putabatur, cum se sperni existimasset: subjecerat enim in Senatu homines potentes, qui matrimonium illud omnibus rebus quibus possent distraherent & impedirent. Sed veteri proverbio, Non facile extorquetur clava Herculi, nam Rex partim ferendo, partim indulgendo, partim dando, facile postea vicit, ut certatim homines malevoli illi, illam mu-

B 3

lierem.

lierem, paucis exceptis, non multo post & Patronam Poloniæ appellarent, & Regni DIADEMA illi imponerent, tantum fuit in hac contentione nonnullis studium Reipub. tanta cura fuit. Sed nos ad institutum revertamur. Legati perseverantia Regis fracti, & ea pars Senatus quæ pro legatis magno studio steterat, eo rem ducebant, quo Rex nihil de Repub. suo nomine ageret, neque jus diceret, neque bellum moveret, sed cuncta in Repub. autoritate præsentis Conventus ageret, quoad ab Senatu & ab Equestri ordine Reipub. esset provisum. Quod ut ratione postulari videretur, eas conditiones in medium proferebant, quibus Sigismundus Pater filio Augusto Regnum post se tradebat, inter quas illa quoque erat perscripta, ut non prius Sigismundo Augusto jus in Polonos esset, quam is Lituaniam, Prussiam, & Satoriam cum Polonia conjungeret. Huic conditioni cum nondum satisfecisset Rex, debere illum pro suo jurejurando abstinere ab omni administratione Regia. Hæc quæstio gravior multo quam illa de uxore fuit. Illa enim uxorem, hac vero Regi ipsum adimebat Regnum. Habuit autem hæc causa eosdem in Senatu Patronos, qui contra matrimonium Regis steterant, quorum sententiæ reclamant illi iidem, qui Regis matrimonio impediri Remp. noluerunt. Quorum Princeps Ioannes Tarnovius Castellanus, vehementissime in eam causam invehit. Mirari se dixit, quonam modo Sigismundus Augustus, Rex à Polonis appellaretur, si illi in Polonos nullum jus esset. Itane tandem perturbare placet omnia, ut is quem vivo patre Regem appellavimus, & salutavimus, & quem hoc eodem defuncto, in majorum suorum loco collocavimus, cujus etiam vocatu

huc

huc convenimus, verbo non re nobis Rex sit? ut eo semoto partes in Regno fiant, & plures pro uno Rege in Polonia existant, ut tam pace quam bello incerta omnia nobis fiant? Et enim quæro ab iis, qui remoto Rege, autoritate hujus Conventus Rempub. geri volunt, qui status Regni, quæ ratio pacis? quæ belli apud nos erit? præsertim cum & in Senatu unius sententiæ conclusioni nobis standum sit, & in bello uni alicui parendum. Quis, quæso, Rege excepto, unus is erit, cujus autoritate domi & foris nitamur? Equidem id agi video, ut neque Senatus autorem habeat, neque bellum Ducem, quam rem quid aliud consequatur, quam rerum omnium perturbatio non herclè certe intelligo. Quare ego hanc sententiam vehementer repudiandam censeo, neque ullo modo committendum, ut Regia potestas vel punctum temporis à suo cesset munere. Quantum vero ad Conditiones Regi præscriptas attinet, illas ego interpretandas ita censeo, ut expedit Reip. quod ut expleat Rex, opus illi est idoneo ad agendum tempore, neq; subito coeunt Regna, ac in unum quasi corpus redacta coalescunt: opus ad eam rem est & tempore, & actione non minus accurata quam longa. Agendi prius sunt Conventus, vocandi Litvani, conveniendi sunt Pruteni, accersendi Satorii, denique orandi, monendi ac omni ratione ad id omnes sunt appellandi, ut consentire ad communem salutem velint cum Polonis, ac idem esse gente atque lege cum illis. Quæ res neque unius diei est, neque unius actionis, neque hujus nostræ Sessionis, ut tantæ res, dicto citius, à Rege confici queant. Equidem hac mente conditiones illas à Sigismundo Patre de Senatus sententia Augusto

Regi datas fuisse memini, ut si is nollet hanc curam suscipere, quo illius divisum imperium, quasi unum existat corpus, tum ea primo ab illo animadvertenda injuria foret. At cum is summo studio, ad id quod promisit incumbat, ad eamque rem tempus petat, quis tandem illum conditiunculae prae-textu removendum à Repub. & in aliud tempus differendum putat? Est hoc quidem in conditionibus, fateor, praescriptum, ut Rex ante omnia juvet imperium: sed tamen ita intelligendum est id, quatenus illi ad eam rem suppeditaverit non voluntas solum, sed etiam facultas. Libera enim Lituania est, habet suas leges Prussia, Zatoria etiam jure atque more vivit suo. Quae gentes cum imperiis atque magistratibus & à nobis, & inter se distinguantur, ac ita juratum, ut & nos, ad suas leges Augustum Regem habeant, non possunt ad id inviti cogi, ut depositis patriis moribus, ac legibus ad nostras leges moresque sese redigant: gratia id ab illis, & precibus, non terrore neque minis impetrandum est. Quae sane res aperte ostendunt, ut expleat Rex conditiones, tempore illi opus esse longo, & opera longa. Quod si nos praecipiti studio ab Rege conditiones exegimus, eumque à Republ. tantisper quoad illas praestiterit semovebimus, in summas perturbationes ipsi nos praecitabimus & Rempub. demitteremus. Ne hoc sinat DEVS optimus maximus, ut sententia mea Rempub. satis jam perturbatam, sine Rege & sine certa lege relinquam. Regem ego in omni ratione Reipub. hunc sequar, cui DEVS in manum dedit leges & sceptrum, ut illo autore salus atque tranquillitas in Polonia constitatur. Ego, Rex, Senatorem meum esse memini, nulla in re tibi Rempub.

geren-

gerenti deero, te autorem publici consilii ac belli Ducem agnosco, in iudicio tibi adero, neque hic neque alibi tibi deero, idemque faciendum censeo his qui salvam Rempub. volunt esse. Dicta hæc sententia fidelis & utilis graviter est, quæ quoniam contra postulata legatorum, & contra populares homines dicebatur, ideo grata non fuit. At Petrus Kmitha rogatus sententiam longe aliam orationem habuit. Periculosum enim sibi videri dicebat, Regem quicquam contra fidem datam agere. Proinde petebat, quo Rex pro sua iustitia his conditionibus staret, quibus Regnum à Polonis traditum acciperet, quas si ille negligeret, quid tandem spei esset reliquum fide Regia vacillante? quæ ut firma stabilisque sit, ad iurandum respiciendum esse Regi, ac ad illud ceu ad normam omnem Regni statum illi esse exigendum. Præterea rem mali exempli fore, si verbis, & commemoratione incommodorum fides Regum eludatur, se enim quævis incommoda equiore animo laturum, quam aut injuratum aut perjurum Regem. Poloniam incommoda quæ illi evenirent corrigere facilius posse, quam libertatem semel amissam, quæ fide Regum contineretur, recuperare. Proinde sibi è Repub. videri iustitium edici, ac quoad Rex condiciones præstaret, nihil ab illo de Repub. agi. Quod si ille labore ac diligentia præstare condiciones non posset, tamen Reipub. navaret operam ac fidem suam probaret, per illum non stare, quominus fieret id quod promissit. Hanc sententiam summo omnium legatorum assensu Petrus Kmitha dixit. Cum talibus contentionibus arderet Principum res, Rex respondit, sibi sententiam Ioannis Tarnovii iustam & æquam videri, secundum

dum quam, se regnare, jus dicere, ac Reipub. providere velle, ne qua mora spatium daretur rebus turbandis ac novandis. Quapropter per praconem diem judiciis pronunciat, frementibus legatis, ac maxima parte Senatus reclamante. Itaque judiciorum publicorum die adest Rex & Senatus, Sceptringer etiam Regi praeit Kmitha, confeditur, sit silentium edicente eodem Sceptringero Kmitha, qui honorem praefatus Regi, veniam sibi dari petebat, quo illi abesse ab illo judicio liceret, quo convelli statum Reipub. perseverabat. Hæc praefatus sceptrum dimisit, ac veneratus Regem ex judicio abiit, quem subsecuti erant magna pars Senatus & Legati universi. Miserabile sane fuit, ita distractum esse Senatum, ut amplissimi ejus ordinis viri ex Comitibus, relicto Rege, Petricovia discederent, doloris & mœroris pleni. Rex tamen ut instituerat, navantibus illi fidem & operam Samuele Macziejowski Episc. & Ioanne Tarnowski Castell. Cracoviensi, jus laboriosissime ac severissime dixit, curavitque diligenter, ne quod maleficio negotiumve impunitè vel mora elaberetur.

Soluto tali discessione conventu, Rex certiores facit Polonos Equites, ceterosque omnes per litteras docet, quam inique secum actum in Comitibus ab illorum legatis esset, qui incitati ab iis, quibus perturbari Remp. utile esset, negotium sibi facerent, eoque rem deducerent, ut nulla Principis autoritas in Regno esset, in quo tam obstinati fuissent, ut cum Regi suum tribuerent nomen, honorem tamen Regium illi negarent, qui jurejurando maxime constaret. Quare cum Respub. comitiis turbaretur, consulto satis à se in praesentia esse provisum, ne patrociniò nudata esset adversus

versus eorum potestatem , qui dominari tenuioribus consueverant. Qui ut amoto Rege, ipsi in Repub. omnia possent, nunc de uxore, nunc vero de jurisdictione quaestiones introducerent, quo tempus extraherent, ac illum impedirent. Verum se utrumque constanter retinuisse, & uxorem & jurisdictionem, quod utrumque ex aequo ad fidem pertineret Regiam. quod ut bene ac feliciter eveniat, omnes id velle & optare debere. Hortatus itaque est omnium ordinum homines, inprimis autem Equites Polonos, ut adessent animis, ac in spem optimam venirent, justitiae atque clementiae suae, se non commissurum esse, ut fidei atque officio suo ulla in re defuisset videatur. Hac mens atque sententia litterarum illatum fuit, quam Rex ornatissimis sane verbis atque sententiis conscriptas per provincias dimiserat, ut causam rationemque suam omnibus probaret. Atqui Comititia hujus anni hunc habuere exitum, quorum omnis actio illa vehemens & gravis nihil habet praeter memoriam tristem Reip. perturbatae. Hunc Comitiorum motum subsecuta est memorabilis illa scholasticorum Cracoviensis caedes circiter Calend. Junias, quae cum tota Polonia celeberrima fuit, illam narrabo ordine uti facta fuisse ferebatur. Nam cum vesperi casu duceretur scortum non nemini à Juliana lena non ignobili, praeter eam adem quae Cracoviae omnium Sanctorum est, scholastici ephebi, ex ejus adis schola, qui mendicato victum quaeritant, coeperunt ad id alludere, & lenam lacerare. Lena probris ac contumeliis commota, quod alias crebro idem, illi ab scholasticis illis usu evenerat, quaesta esse dicitur familiaribus Andreæ Czarnkowski, qui quod Praepositus adis erat,

domum juxta ædem habebat. Hujus famuli Lenæ querelis permoti arma capiunt, ac incrimnes Scholasticos, intro in scholam refugientes persecuti, alios interficiunt, alios vero vulneribus exanimatos relinquunt. Postridie re divulgata fit concursus ad ædem, adsunt è scholis atque ex Gymnasio omnes scholastici, facinus indignum conclamant, ac cuncti Regem in arce petunt, nec jam familiam, sed ipsum Czarnkovium cædis reum faciunt, exoritur in arce clamor, ut in turba, & loco & Rege indignus, cum sibi quisque dux viæ & autor sermonis esset. Quorum clamore exciti Nicolaus Grabia Vice-Cancellarius, & Stanislaus Macziejovius Samuelis frater, ex atrio prodeunt, tumultuantes Scholasticos suppressunt, ac illos objurgant, officiique admonent, vellent meminisse intus Regem esse, à quo, si quid vellent, reverentia adhibita peterent per silentium. Scholastici repulsi ad cæsos revertuntur, sublatis in humeros tollunt, ac in forum proferunt, testificantur cædem, ac per præconem de more conclamant, autorem cædis ipsumet Andream Czarnkovium. Pleno foro res agebatur miserabili cum ejulatu. Postremo ad vesperam interfectos sepeliunt, moxque à funere ad domum Nicolai Szatkowii Gymnasiarchæ contendunt, instant precibus, atque minis, vellet cum collegis causam illam suscipere, neque tam crudelem cædem pateretur abire inultam, adesse vindicem Regem scelerum, Samuelem etiam Episcopum Scholæ Patronum præsto adesse, agerent modo libere, Deum ipsum huic cædi non defuturum, quod si cunctentur aut gratiam Czarnkowii sequantur, se consilium capturos, ac Cracovia discessuros, Gymnasio ac scholis relictis.

Gym-

Gymnasiarcha rem ad collegas defert, ab illis Consilium petit, quid fieri vellet, sed dum illi cunctantur, Rex publica vociferatione Scholasticos in arcem vocat, ac illis potestatem dicendi apud se facit. Queruntur per unum universi quam indignis modis pridie reiecti fuissent, nec ad Regem admissi. Denique orant & obsecrant, ne Rex pro sua iustitia jus libertatis Scholasticæ immunitatis pateretur abire inultum. Aderat Czarnkovius, qui vehementer se purgabat Regi, testesque in rem dabat, se domo abfuisse, dum cædes fieret, cœnasse foris apud sacerdotem certum, nihil actum esse suo scitu, neque jussu. Erat hic Czarnkovius honesto loco natus, & magnæ cognationis, comis item atque doctus, ac magna cum Samuele Episcopo familiaritate conjunctus, tum anno quinto post Posnaniensis Episcopus. Hic ergo cum premeretur suspicionibus, ac invidia communi Sacerdotum arderet, petiit à Rege, quo Rex inquisitores in eam rem daret, causamque delatione certa cognosceret. Rex Scholasticis respondit, sibi illorum factum displicuisse, quod obliti officii se illo clamore petiissent, apud quem faciles essent infimis etiam hominibus aditus, quo esset factum, cur exclusi, & non admissi fuissent, nunc se scire ac rem cognoscere, & ne impunita esset, magnopere providere, sed quoniam Andreas Czarnkowski in Collegio Sacerdotum esset, iudicio illum Regio non teneri. Idcirco ejus facti quæstionem integram se permittere in præsentia Samueli Episcopo, cujus jurisdictionis Andreas Czarnkovius esset. Recipit cognitionem causæ Samuel, gymnasium accersit, ac ut scholastici adsint edicit. Adsunt cum gymnasiarcha collegæ, è scholasticis verò nemo,

qui per literas cur non adessent causas perscribunt, sed tamen eo non venisse dicebantur, quod familiaris reo Iudex illis non placeret. Samuel, ut erat homo firmus & patiens, condonare se adolescentiæ imperitiæ dixit, quod ad edictum non venerint. Interea autem inquisitores in Andream Czarnkovium dat, ac pro ratione juris omnia administrat, fit inquisitio, omnibus rebus acerrime inquiritur, testes ac iudices dantur, tum locus atq; tempus cum conjecturis conferuntur. Consul etiam cum Senatu urbano cædis autorem quærit, juramentoque testes adigit, ad summum nihil, quod ad inquisitionem acerrimam attinet, præmittitur. Quæ delata ad Samuelem, fidem illi fecerunt, Andream Czarnkovium extra noxam videri. Porro familia illius, eadem illa inquisitione cædis rea apprehenditur. Quæ delatione autores fuerant à Rege comprehensi, ac in custodiam dati, ut certo accusatori pœnas cædis darent. Caterum scholastici, quoniam semel reum cædis Czarnkovium conclamarant, in falsa inquisitione perseverantes victos à Rege arguere volebant, & quoniam illis non satisfacerebat; ad deferendam urbem, gymnasia atque scholas ad unum omnes conspirant. Fuit hic ingens motus, nec aqua Andrea Czarnkovio, homini copioso, cum illa mendicitate contentio, quanto enim ille magis præstabat nobilitate, opibus, gratia, tanto majore vulgo premebatur invidia: Scholasticis vero illa misericordiam conciliarat miseria. Ergo in summa invidia esset, non solum Andreas Czarnkovius, sed etiam Samuel Episcopus, & cum scholastici urbem jam defererent; Ioannes Tarnovius Cracoviensis Castellanus, casu tum aberat rui proximo. Dat illi Rex negotium

eum motus componere ac scholasticos retinere, qui jam ab urbe maturabant proficisci. Scholastici edicto convocantur in æde Francisci, adsunt cum Gymnasiarcha atque collegis universi. Episcopus etiam ipse cum Sacerdotibus venit, habetur à Ioanne Tarnovio concilio gravis, quo illis suadebat, ut à pertinacia desisterent, simulque illos est cohortatus, ne huiusmodi consilia inirent, quibus Majestas Regia lædi posset, non fore impunitam eadem, teneri eadē autores, lege modo agerent & quiescerent, idque curarent, cujus causa à parentibus Cracov. missi essent. Inflectere Tarnovius juvenum sensus videbatur, quod illis cohortandis laudem reprehensioni prudenter admiscuerat. Sed cum Samuel, Orationem Tarnovii subsecutus, eadē elevaret dicendo, auxit illorum dolorem, ut commotis similes sese ex æde proripuerent, ac domum scholastico more conclamantes profectionem in crastinum confirmarent. Bene igitur mane cum prima luce adsunt, una universi colloquuntur, profectionem parant. Cives etiam ut quisque notos ac familiares habebat, adeunt flentes, salutant ac valere jubent. Postremo magno comitatu egrediuntur ex urbe, illud carmen solenne concinentes, *Ite in orbem universum.* Plena erat vrbs lamentatione atque fletu, honesti etiam cives, matronæ atque homines ingenui, pro familiaritate ac hospitio viaticum offerebant tenuioribus, quos cum capsis, manticis, ac ollis illis, quibus victum quæritabant plenissimis viis vidisses abeuntes. Majores natu negant miserabilius quicquam hominum memoria in Polonia accidisse. Continuerant enim gymnasia, squallebant collegia, obmuerunt

tuerunt templa, ac omnes urbis partes afflictabantur illorum discessu, neque enim ex illa omni frequentia manserat forte quisque, qui vel in templo Presbytero, vel in gymnasio scholave magistro operam daret. Igitur Cracovia egressi, in Floriani venerunt ad eam, cujus templum in Clepariano est, hic sacrificatum magno contentu, ac illud Sacrum ab illis est decantatum, Spiritus Domini replevit orbem terrarum. Inde digressi, inter initia viæ, humi strati unanimes cecinere illud quoque, Contere Domine fortitudinem Ecclesie tuæ inimicorum. Post flentes è complexu divulsi, in ita viam patriam suam quisque repetiit, ac patrios revisit lares. Pars etiam in Germaniam, pars in Prussiam atque Bohemiam profecti, partes Lutheri auxerunt, sectamque illius quoque reversi in Polonia confirmarunt. Erant enim plerique illorum liberaliter instituti, ac doctrinis exculti. Turpe & acerbum hoc spectaculum fuerat Regi, quem fortuna spectatorem fecerat tantæ calamitatis, tantaque turpitudinis, quare proficiscentes jam ex itinere mandato nonnullos illorum revocabat. Verum paucis ad diem reversis, reliqui omnes magno animo ceptum sequebantur iter, causam illius sanguinis innoxii vindici permittentes Deo, certi vindictam illam eadi nunquam in Polonia defuturam. Atque dici memini, nullam rem ab hac eade in Polonia bene adhuc & feliciter nobis evenire, datamque hujus eadis pœnam Poloniam viri sapientes augurantur, quorum divinationem quam assidua mala quæ patimur, probent, ordo rerum docebit. Sed cum & Scholastici abirent, & illi qui citati comparuerant, absoluti ad

ad socios redirent, captos quoque ob eadem Rex dimisit, ac liberos abire iussit. Sed hoc loco praterendum non est, quomodo intra finem alterius anni vertentis apparuerit ira numenque divinum. Regina enim Strelimussæ filia (nam scorto illi cuius causa cædes fuit facta id erat nomen) matrem lenæ suasu interfecit, quod illam mater scortari vetaret. Itaque damnata paricidii, ac insuta in culeum pro paricidarum more, præcipitata in Istulam est. Lena etiam forcipibus laniata in idem flumen est abjecta. Ita Deus à facinorosis tanto crudeliores pœnas exigit, quanto illis homines parcunt magis. Atque hic fructus legendis historiis est vel amplissimus, ut vicissitudine temporum ac varietate malorum & mutatione rerum, agnoscamus iram vindicis Dei, & moniti cavere, & admissa deplorare peccata sciamus, quoniam Deus iudex est, Psalmo teste.

Hanc eadem, incendium arcis mox consequitur, cujus dimidiata pars meridiem versus arsit, quo sane incendio periclitabatur arx tota cum æde Stanislai, albo tecta plumbo, inspectante Rege, ac nimium cum Barbara uxore intus trepidante. Sed atriensium concursu, ac Regis præsentia, quæ urgebat enixius opem ferre, sedata flamma, & arx defensa fuit. Triste rerum futurarum omen id esse videbatur, cum homines continuari mala, & alia ex aliis gigni ac nasci viderentur, nam & incendium anni præcedentis & Comitiorum motus, & scholasticorum cædes conjecturam faciebant, hoc arcis quoq; casu moveri nos divinitus. Iam vero post tot infelices casus, ac res consimiles consecutæ ducebant ad suspicandum fata Polonia: tot casibus portendi. Hoc enim anno Scythæ extremis Septemb. diebus, Rusliam invadunt, prædas agunt,

agunt, ac omnia ferro ac igni vastant, & cum
 Resp. eo anno absque praesidio esset, quod neq;
 stipendio, neque expeditione Comitibus Resp.
 fuerat provisum, subsidium nullum erat contra
 illam incurSIONem paratum, non deerant ta-
 men strenui viri, qui ultro manu facta carperent
 Scytharum ac impedirent agmen. Quorum du-
 ces erant Bernardus Pretvicius, Ioannes Her-
 bultus, Alexander & Procopius Sieniavii fra-
 tres. Verum cum hi nec viribus nec copiis, ho-
 stibus pares essent, sustinere non poterant. Qua-
 re Scythæ, cum sibi armis non obliuisceretur, Per-
 emdmirkum castellum obsident, in quod Vis-
 nioviecius cum uxore ac cætera agresti turba
 ex fuga sese receperat. Defendebatur primo in
 summa castellum, sed cum obsessis spes subsidii
 non esset, Visnioviecius desperata salute dedi-
 tionem pollicetur, iussus excedere prodit, ac se
 suamque uxorem onustam auro, quo videlicet
 gravior esset, captus Scythiis tradit, quem illi
 deditum mox compedibus vinxerunt, uxorem
 autem ad libidinem servarunt. Interim autem
 dum Visnioviecius deditur, reliqui partes ca-
 stelli claudunt ac oppugnationem fortissimo
 sustentant. At Scythæ cum ex Visnioviecio ca-
 pto cognovissent, in castello pleno ac repleto
 propugnacula pauca, ac infirma haberi, spe præ-
 dæ incitati in castellum ferebantur, & cum ex-
 pugnare non possent, straminibus atq; sarmen-
 tis subjectis castellum incendunt, ac magna
 parte prædæ, quæ superfuerat incendio, potiun-
 tur. Quæ ex re in spem venerant omnis Rusiæ
 vastanda, & percurrenda. Et sane fecissent, nisi
 Ioannes Tarnovius Cracoviensis Castellanus
 ex præfectura sua Sendomierienfi hostis incur-
 sione nunciata, è vestigio exercitum fecisset ex
 evocatis clientibus, ac ob aratis suis, ac cum
 hac

hac manu ad Tarnopolim oppidum suum accurisset: qui adventu atq; nomine suo insolentem hostem victoria repressit, ac ulterius progredi vetuit. Nec vero Petrus Kmitha Cracoviensis Palatinus, qui id temporis quoque in sua Præmissiensis Præfectura casu erat, Reip. defuit, raptim enim & ipse manu facta, Præmissia opem laturus, Ioannem Tarnovium erat subsecutus, sed cum Visnæ certior fieret hostes repressos, ita cum præda domum rediisse, ut profectio illorum similis fugæ videretur, causam justam habuit ad receptum. Atque Russiâ hoc anno clade ac vastitate opera Ioannis Tarnovii liberata fuit, qui licet senex & annis gravis esset, nihil sibi tamen ad celeritatem reliqui fecerat, quin diem nocti jungendo periclitanti Reipub. opem ferret.

Hoc incommodo accepto dolebat Equester ordo, multumque habebat in ore, & Visnoviecium captum, & Peredmiérkam exustam, & abactam prædam: querebanturque passim homines aperte, nullum esse regnum, nihil certò neque ordine fieri, Remp. sine præsidio direptioni propositam esse atque incendio: quas ob res flagitare conventum, ac comitia poscere, quibus aliquando Resp. verteretur in commodiorem statum, quæ & foris vexaretur ab hostibus, & domi esset sine ullis legibus. Cum enim legati proximis Comitibus, ut supra ostendi, neque de uxore, neque de iusticia à Rege quicquam impetrassent, cum hac testificatione discesserant, ut neque Regem, neque iudices illius in provinciis jus vellent dicere, quomodo fiebat ut iudices cum jam consedissent, ab Equitibus Iudiciali loco submoverentur. Stanislaus Matthæus certè Stadnicus de Zmigrod illius testificationis fiducia, in Lelowo oppido, cum

cum in illum iudex Cracoviensis diœcesis Petrus Dembiński de Petricovice sederet, illa exceptione forum declinavit, quod Regis auctoritas Equestri ordine nondum rata esset. Plena erat huiusmodi testificationum Polonia, dum passim per Provincias, Iudices in iudicando interpellarentur. Quo nomine Majestatis Regiæ plerique fiebant rei, inprimis autem ipse Stanislaus Stadnicus, qui tamen, defendente Martino Zborovio Calissiense Palatino socero, fuit absolutus. Igitur cum ageretur Resp. Comitia cuncti efflagitabant. At Rex neque conventus agere, neque Comitia habere volebat, quod in illis Regia consilia ad arbitrium eluderent, conventumque pro theatro haberent, in quo se jactare ac ostendere consueissent, hisce se neque conventum, neque Comitia daturum respondebat. Et cum in summis Reip. periculis cunctaretur Rex, Nicolaus Dirgovius Gnesnensis Archiepiscopus, Regni primas, Crac. venit, Regem adit & monet, hortaturque, quo agat Conventum ac comitia habeat, quod si cunctetur, aut si quid aliud sequatur, sibi esse in animo Reip. non deesse. Cui Rex duriter respondisse fertur, non commissurum esse, ut se invito Comitia haberi possent. Archiepiscopus cum obstinatus manere in sententia Regem videret, Cracoviam discessit, neque Comitia uti denunciabat, suo nomine habuit, sive Regis gratiam respiciens, sive motum Regni timens, qui futurus erat certus, si quidpiam ille invito Rege de Republica egisset. Hæc initia Regni Sigismundi Augusti fuerunt.

A N N A L I S

T E R T I V S.



ANNI præteriti motus admonebat regem, ut comitiis tempus produceret: quod verebatur, ne se consimiles turbæ alteris Comitiiis exciperent, quales erant primis. Qui vero Comitia flagitabant, respondebant, se nolle Conventus pro ludo instituere, in quibus certi homines plausum populi malo publico captare consueissent. Mansit ergo Rex in sententia, neque adduci potuit, ut Comitia indiceret. At Ioannes Tarnovius Cracoviensis Castellanus, cui Rex summam omnium rerum fidem tum habebat, cum Rentpublicam labi videret, egisse cum Rege dicitur, ac illi suasisse, ne tantum animo indulgeret, ut privatas suas injurias publicis Regni offensionibus anteferreret, tenuis ac infirmi animi videri Regem, succumbere injuriæ, ac eam malo publico ulcisci velle. Quod si quid ex illa libertate agendi molestiæ in Comitiiis Rex caperet, consolaretur id cum charitate patriæ, tum dignitate liberrimæ gentis, cui in Polonia præsideret, sedaciora etiam in posterum speraret sibi fore cætera, cum Poloni non solum sapientem Regem, sed etiam patientem, se habere perspicerent, qui & provideret utilia & ferre adversa patienter nosset. Hoc levissimo admonitionis genere Tarnovius usus, deduxit Regem de sententia, perpulitque, ut Rex adolescens plurimum de animo remitteret, ac Tarnovii suasu ad quartum Nonas Maji Comitiiis diem ediceret, quam de more provinciales Con-

Conventus anteibant, in quibus mos est, ab Equitibus Polonis ad Comitiam & Legatos legi, & postulata edi. Acti igitur sunt Conventus longe diversa ratione quam anno acti erant superiore. Nihil enim turbate ab Equitibus in iis actum fuit, quin verò illa uxor, ob quam turbæ fiebant superiores, in summam oblivionem omnibus Conventibus erat adducta. Illa mandatorum provincialium summa fuit, ut leges omnes exqueretur Rex, quarum longo ab usu maxima pars incommodo publico fuerat antiquata. Cum iis mandatis legati ad Regem Petricoviam veniunt, ac die prima Comitiali Rex per Samuelem Cancellarium de more proponit, quanto in discrimine versaretur Polonicum Regnum. Cum aliud comitiis agatur, atque Respub. postularer, monere, orare etiam, ut cuncti ad Rempub. pariter incumberent, quam, propter domesticum motum absque praesidio esse, quam esset perniciosum, accepta nuper in Russia calamitas doceret. Regem eo animo esse, ut nulla in re defuturus esset Reip. quaecunque tandem in partem à Senatu vocaretur. Secundum hoc propositum Regis rogabantur patres sententiam, quorum Princeps Nicolaus Dirgovius Archiep. sententiam suam ab hoc proposito avertit, & ad illius scripti invidiam retulit, quo se Regem purgasse publice de Comitiorum motu superiore Annali ostendimus. Cujus scripti aculeus ad contumeliam Senatus cum pertinere videretur, Archiepiscopus de Republ. interrogatus respondit: Non sibi eam rationem in Republ. probari, quæ Regnum ultra detrimentum, publica etiam infamia afficeret, parum fuisse visum proximis Comitiis, nullam partem Reip. esse constitutam, nisi etiam Regis litteris Senatus

natus notaretur ad infamiam, quæ quod latine essent scriptæ, exterius etiam homines domesticæ discordiæ testes facerent. Hortabatur itaque Regem, ut a talibus scriptis deinceps abstineret, altero commodiore scripto prioris scripti asperitatem mirigaret, quo & gratia exulcerata domi sanaretur, & foris nulla daretur de nomine Polono detrahendi copia. Hunc multi è Senatu fuerunt secuti. Imprimis autem Andreas Gorkanus Posnaniensis Castellanus, qui non obscure sententia sua Samuelem petebat, quod ex illius quasi officina illa scripta prodierant, quibus aperte illius potentia notari videbatur ad invidiam. Cui Criminationi breviter Samuel respondit, quem etiam Rex ipse sublevavit, seque autorem scripti professus, à Samuele crimen removit, ac in se illud derivavit, quod tam verum esset, ut illud corrigi altero scripto minime vellet. Ioannes quoque Tarnovius sua sententia hanc gratiam habuit Regi, quod non alio remedio, quam illo scripto præteritorum Comitiorum vulnera sanarentur. Cujus scripti mens & sensus is esset, ut ocium & tranquillitatem polliceatur omnibus Regia ditione atque dominatione devinctis: quæ scripta esse habenda censebat obsidum loco, fidei atque Clementiæ Regiæ. Proinde non modo reprehendendum Regem non esse, sed etiam vehementer laudandum. qui illa Reip. detrimenta, non Regia potestate, sed oratione mansucta sanaret. Ita sublevatus ac defensus Samuel, illorum scriptorum invidiam vitavit, quorum utique autore Rege ipse scriptor fuit, cuius rei indicio est Oratio ipsa. Valuit enim vir ille scribendo, habuitque elegans latine dicendi genus.

Absoluto scripti crimine, actum deinde per
Legatos

Legatos est de illis ipsis conditionibus præstandis, de quibus etiam superioribus Comitibus actum fuit, quas quoad expleret Rex, tantisper à jure dicendo abstineret. Quibus Rex respondit, æquum sibi non omnino videri, ob eas condiciones justitiam non fieri, in tantis præsertim hominum injuriis, quare velle se instituto suo causas Majestatem suam appellantium cognoscere: interea tamen relaturum etiam esse se ad Senatum, de Conditionibus præstandis. Legati cum nihil proficere, neque his neque proximis Comitibus sua postulata apud Regem viderent, & cum id incuria atque negligentia Senatus fieri putarent, cum patribus conscriptis amoto Rege, per colloquium hanc injuriam expostulare volebant. Rex primo secretum colloquium recusare, deinde cum Legati instarent vehementius, potestatem colloquii secedens cum Senatu legatis fecit. In quo illi per Nicolaum Siennicki, Chelmenensis municipii legatum, quæsti sunt, Patres conscriptos quantum de officio remisissent, tantum etiam de autoritate amisisse. Circumspicerent Patres conscripti vicina Regna, quæ brevi tempore convulsa autoritate Senatoria corruerunt, in quibus dum Reges absque Senatu omnia possunt, Rempub. afflixerunt. Magnum & periculosum opus esse, uni mortali multorum credere salutem, tum etiam unum in Repub. pati, qui plus posset, quam omnes, esse hominum nihil cogitantium de salute communi, ex hac enim ratione existerent tyranni, qui Respub. suas prædas ducunt esse. Cujus rei exempla, vel ex proxima vicinia summi possent, ubi cum Reges præter auctoritatem Senatus, simulant studere Reip. ex magnis minimas fecerunt. Quæ cum scirent, ac
memi-

meminissent Patres conscripti, facere illos inconsiderate, quod non obstarent Regi pro arbitrio regnare volenti. Atque ex omni memoria exempla sumi posse, unum hominem, qui potiatur rerum, inimicum esse libertatis reliquorum: ita natura corrupta inter homines comparatum esse, ut is penes quem summa rerum est, sublata intercessione in Repub. cupiat excellere, nec aequa parte contentus esse. Quæ cum ita sint, Patres conscripti adessent animis, & auctoritatem Senatoriam integram retinerent, contra potentiam Regis, quam si semel contemneret Rex, nunquam postea, ne cupiente quidem Senatu, in potestate Patrum illum fore sperarent. In hanc sententiam Nicolaus Sienvicki verba fecit. Cujus oratio admodum probabilis fuit, quadrabat enim rebus: tum etiam Germanica atque Bohemica exempla, quæ oratione legatorum designabantur, perterrefaciebant Senatum. Quare de communi Senatus sententia responsum est legatis, Senatui placere, nulla in re Reipub. deesse, hoc se unum tamen postulare à legatis, ut Regem judicare æquo paterentur animo, neque conditionibus illis dudum præscriptis, illum in judicando interpellarent, neque judicia illius impedirent, fore aliud tempus conditionibus explendis magis idoneum, nunc iniquum videri in tantis injuriis, quibus Rex judicando mederi posset, homines desitui. Hoc pro Senatu respondit Petrus Kmitha Cracoviensis Palatinus, idem ille qui superioribus Comitibus, contra Regia judicia acerrime senserat, ut & legati illo autore testificati ex Comitibus re infecta discederent, & ob eandem causam, Polonia non multum abinterregno abesset. Quare cuncti qui aderant fremebant

& indignabantur illud factum, quod idem ille Petrus Kmitha repente mutaretur, ut eandem rem his Comitibus vehementer suaderet, quam proximis maximo conatu dissuaserat. Et certe, (neque enim silentio est prætereundum) plurimum de existimatione sua veteri hac mobilitate sententiæ amiserat, quod ab eo factum fuisse constabat, ut haberet ad Regis gratiam receptum, à quo cum aperte ob uxorem impugnatam negligeretur, ob eamque rem gratia illius vulgo vilesceret, sententiam mutare potius, quam auctoritatem amittere Kmitha maluit, quæ parva illi tum averso ab illo Rege restabat. Quare ut auctoritatem recuperaret, quæ tenuioribus dominaretur, omni ratione his Comitibus sese Regi dabat, ac illi studebat. Legati cum viderent summa voluntate Senatus judicia Regi perimitti, destitutos se per Ioannem Syrakowski queruntur: ac frustra hæc eadem in Senatu iterant. Cæterum, cum soli essent ac nihil proficerent, orandi finem fecerunt, neque molesti verbo, iudiciorum nomine, Regi post hæc fuerunt.

Iudiciis auctoritate Senatus Regi permissis, Legati de integro rem commoverunt, nova disputatione dignam. Egerunt enim de executione Legum, cuius rei nomen cum non minus ambiguum, quam captiosum esset, alii alium instituebant exequendi modum: aliis enim exequi placebat solas leges ab Ioanne Alberto & ab Alexandro Regibus profectas, alii vero omnes in universum exequi oportere censebant. Summa contentione legatorum & Senatus pugnatum est, horum qui potior esset exequendi modus, hoc enim certe quisque censebat, quod in rem suam fore videbat. Qui enim principium exequendi à Ioannis Alber-

ti,

ti, & ab Alexandri legibus ducebant, id in primis spectasse dicebantur, ut Samuelem Episcopum Cancellariatu, Ioannem vero Tarnovium Castellatum Sandomierienſi præfectura deſicerent, quod his duobus ſumma apud Regem gratia, ſummaque autoritas magnam vulgo invidiam conciliarat. Itaque cum lex in Polonia illis Regibus lata eſſet, ne Cancellarius Regni ex maioribus Episcopis ſit, non licere Samueli cum Cracov. Episcopatu Cancellariatum contra eam legem obtinere Legati cenſebant. Quæ lex nulla mihi quidem ratione niti videtur. Cum enim Cancellarii graviſſimum ſit in Republ. munus, in eo non ſolum dignitatem, ſed etiam fortunam ſpectare puto oportere, qua adjunctis ad tantum munus ſit ille inſtructior. Nihil enim Cancellariatus aliud eſt, quam Vigilia Reipub. aut officina quædam ingenii atque doctrinæ, ad quam adminiſtrandam, multis opus eſt Cancellario adjumentis, non ſolum ingenii, verum etiam fortunæ, ut quam plurimos idoneos ad tantum munus gratia & largitione habeat obſtrictos. Nam in tenui re, ut fides eſt anguſtior, ita & facultas adminiſtrandi muneris ſit infirmior. Et cum tantum in Cancellario ſit poſitum, recte in Germania Princeps publici Conſilii Moguntinenſis Archiepiſcopus Romani imperii eſt Cancellarius: idem ſit Romæ, idem in Gallia, & in Anglia, ac in cæteris bene conſtitutis civitatibus. Memoria etiam noſtra, in Polonia, contra hanc legem Cancellarii fuerunt multi clariffimi viri, ut Petrus Tomicius, & Ioannes Choinicius, qui in Episcopatu Cracoviænſi ſumma cum dignitate Regis, magnoque cum emolumento, Regni Cancellariatum geſſere. Quod tamen in ilis homines non moleſte ferebant.

Tum enim Reipub. leges, non legibus Respub. serviebat, at nunc fit secus, quando in perpetua Regni pace, ac diuturnitate ocii, turbulentæ quæstiones, ac linguæ certamina conqueruntur de industria, quod in Samuele accidisse videmus, in quo cum summa essent omnia, tamen tantum in ocio potuit invidia, ut certi homines ad aliquem indignum atque infimum hominem, amplissimum illud munus mallent pervenire, quam pati illum summum virum, ac rebus omnibus excellentem illo fungi munere. Quare cum Samuel & magnam invidiam ex matrimonio Regis, pro quo proximis Comitibus steterat, haberet, & illum homines tantum præstare nollent, lege illa de Cancellario inutili, & tot exemplis antiquata, Cancellariatum illi abrogabant.

Similia malevolorum vitia in Ioanne Tarnovio his Comitibus extiterunt, qui cum bello maximo Daciam perdomuisset, ac Moscho-viam maximis cladibus, detrimentisque affecisset, Sigismundus Rex, victoriæ beneficentiæque ergo, Sandomiriensem illi præfecturam ad vitam attribuerat. Quod tamen adversus illam legem erat factum, qua cavetur, ut illa præfectura omni obligatione libera, arbitrato obtineatur Regio, tamen cum Ioannes Tarnovius, maximis hostibus periculosissimisque bellis sapius patriam liberasset, videtur ipsius patriæ concessu, ex æquo & bono, contra legem obtinere illam præfecturam potuisse, ut vir ille unica spes, dubiis Regni temporibus, hoc privilegio & patrimonium suum afflictum, ac continuis bellis exhaustum reficeret, detrimentaque illius resarciret, & hoc eodem cum alacrior tum etiam copiosior redderetur, ad pericula pro patria subeunda. Sed invidia æquum

æquum & bonum non videt. Quæ cum Ioannem Tarnovium ejus præfecturæ nomine urgeret vehementius; Tarnovius non tam aliorum quam ipse sui victor, tanquam alter Epaminundas ille Thebanus, coram Rege breviter in corona exposuit sua in Rempub. merita, ob quæ illi præfectura illa fuerat à Sigismundo Rege attributa, quod si quid in eo peccasset, poenam se legis capitalis non recusare. Cæterum petere à Rege & à Senatu equestrique ordine, ut tam peccatum, quam meritum compararentur simul inter se, quo sciri posset, plus ne mali ille obtinenda Sandomierienſi Præfectura, quam boni tot devictis hostibus, ex ea Præfectura patriæ attulisset. Ita Tarnovius, vir simillimus illi Epaminundæ Thebano, cujus exemplum tum usurpaverat, docebat se in legem nihil peccasse, sed, ne quid obſtare legibus videretur, Præfecturam deposuit, quam utique summa Regis voluntate poterat retinere, quæ anno post altero, Ioanni filio, ex Germania à Ferdinando Rege redeunti, attributa fuerat libero suffragio, ut patri debitus honos ad filium potissimum beneficio Regio perveniret. Ad hunc modum invidiæ populari à Ioanne Tarnovio satisfactum fuit. Memorabile sane exemplum Principibus viris, ut rejiciendis potius quam appetendis honoribus velint esse in R.P. illustres. Samuel etiam Episcopus privilegio Cancellariatum tuebatur, quo illi Comitibus Sigismundus Rex Cancellariatum cum Episcopatu Crac. permiserat.

Cum Samuel Episcopus & Ioannes Tarnovius Castellanus legibus satisfecissent, docuissentque invidiam nihil in illorum parte moliri posse, executionem ad initium legum summa contentione referre studebant. Quorum au-

toritates secutus Rex adversæ parti respondit, se suscepto Regno non jurasse, in has vel in illas leges, sed generatim in omnes, secundum hoc jusjurandum se leges executurum ostendit. Verberaverat ea res pavore magno eam partem quæ ceu laqueo captabat executionem: ut desistere Regem executione illa plerique cuperent. Multi enim Senatorum & Equitum fuerunt, qui veteribus legibus erant obnoxii, quas si exequeretur Rex, pœnam damnatos sequi oporteret, ut infames essent, ea enim multa legibus præscribitur eis, qui Comitibus deponere, quæ contra leges obtinerent, admoniti è vestigio nollent. Verum enimvero veteres illas ac perantiquas leges, si Rex in Polonia exequi vellet, totum illi Regnum necessario esset retexendum. Nam ut mores aliarum atatum alii sunt, sic leges aliorum temporum alia videntur esse, & quemadmodum ridentur pueri cum parentum calceos suo aptant pedi, ita jure sunt irridendi, qui vetustas leges nostro aptant tempori, quas partim usus coarguit, partim aliquis Reip. status inutiles fecit. Ioannes certe Tenczyński Palatinus Sandomierienſis, vir natura peracutus & prudens, acerrimus erat hujus executionis impugnator, qui sella ob senium illatus in curiam cum eadem de re sequentibus Comitibus quoque ageretur, hæc præter cætera locutus fertur. En jam morior, rapite me dum licet, ac vivum sepellite, si hujus executionis quam instituistis principium ullum ante exitum inveneritis. Non sentis Rex leges veteres cum moribus abiisse veteribus, & mores novos à legibus gubernari novis. Placet exequi leges veteres, placeat etiam de pœna nihil recusari veteri, quam leges irrogant iis, qui contra illas commiserunt.

At,

At, ita poscente Rep. multi multa consuetudine longa, cui lex cedit, contra leges veteres, accepimus. Credo ego fuisse aliquando in Polonia tempus, quando lex illa de magistratibus, & de possessionibus Regiis vetus, erat utilis Regno, sed casus consecuti, qui in Rep. multum valent, tacite illam legem antiquarunt, & aliam moribus sanxerunt perfeceruntque, ut ne ea res fraudi esset, si ego aut quispiam alius in aliqua provincia Magistratum contra legem, in qua incola non sum, obtineam, aut si possessiones Regias à veteribus Regibus meis majoribus obligatas habeam, salva existimatione & pecunia mea. Quapropter cum semper temporis cedat lex, & legem usus coarguat, censeo ut ad Ioannem Albertum & Alexandrum patruos tuos te referas, & ab illorum legibus initium exequendi ducas. His verbis vir acerrimo ingenio executionem à Capite legum dissuadebat & ad leges à Ioanne Alberto & Alexandro regibus latas referebat. Quæ illius postrema fuit Oratio. Nam cum Comitibus, ut dixi, insequentis anni eadem hæc moribundus repetiisset, paucis diebus interpositis excessit à vita. Ità illa executio, quam initio omnes flagitabant in dubium venerat, ut qua parte suscipi posse non liqueret. Legati certe plus sibi ac Equestri Ordini ab illa, quam patribus cavendum putabant, quod verebantur, ne illa executione in dubio illorum possessiones essent. Et quoniam, ut mihi quidem videtur, non tam publicum quam privatum commodum illa contentione quærebatur; ideo hæsit hæc executio ad metas, nec quo digitum proferat adhuc reperit, ut dictum Ioannis Tenczyński sapiens, tempus ipsum comprobaret. Ac de executione quidem, & de ceteris rebus his Comitibus ita tum actum

fuit, ut inchoata multa, nulla vero essent absoluta, cum contentionis causæ, in privatorum cupiditatibus inclusæ, utilitatem communem à publico consilio excluderent. Inter disceptationum magnarum publicas curas intercessit res parva dictu, sed quæ studiis partium in magnum certamen postea excesserat, magno detrimento maloque publico. Cum enim, ob hæresim, magna invidia arderet Sacerdotalis ordo, his demum Comitibus, illa vehemens invidiæ flamma erupit. Nam cum sacerdotum neque zelum quorundam, neque potentiam omnium, homines vulgo ferrent, ex longo tempore occasiones quærebant, quo & vim enervarent ejus ordinis, & illum ad pristinæ vitæ officium redigerent. Quod cum obstante Sigismundo Rege, qui ei ordini & indulserat præcipue, & propter opes confidebat maxime, homines exequi non possent, Sigismundo Augusto demum Rege, occasionem sibi oblatam putabant, invadendi eum ordinem. Cujus rei magnam præbuit facultatem Ioannes Dzioduski Ielito Pramissiensis Epûs, qui cum laudis esset cupidus, nec ad eam aliis artibus posset pervenire, eam inibat ad laudem viam, quò ex Lutherana causa cum apud vulgus sacerdotum, tum apud summum Pontificem crederet. Quo sane consilio ille multos præstantes ingenio viros in Diœcesi reos fecit, plebsque sacerdotibus exiit, nonnullos etiam proscripsit: è quibus Stanisslaum Orichovium Ruthenum eximium habuit, quem vexaret, ac Diœcesi Pramissiensi exterminaret. Erat hic Orichovius à puero magnopere Philosophiæ deditus, tum etiam religionem non fucatam, sed veram & integram, privatim ac publice coluit ac docuit. Quod cum Ioannes Dzioduski

duiski non ferret, asper in Orichovium sapè & acer fuit. At Orichovius, cum neque Episcopum, neque calibatum sacerdos ferret, de amicorum sententia statuerat repudiato sacerdotio, quo erat in Ecclesia Præmissiensi complures annos functus, uxorem ducere, ut liber importuni hominis collegio, caste in matrimonio viveret. Quam rem ille palam præferebat, ita, ut Visha in Conventu rogatus ab Episcopo, uxorem ne duceret? ducturum se propediem responderet. Quo responso Episcopus ita exarserat iracundia, ut aqua & igni per tabellionem in eodem Conventu publice Orichovio interdiceret, si is uxorem contra interdictum duceret. Orichovius, cum & uxorem palam ambiret, è gynæceo Petri Kinythæ, Sophiam Straszonis filiam, & Episcopus ob eam rem infensus admodum illi esset, causam hanc ad Comitia Regni desert, ac in concilio Legatorum interdictum Episcopi recitat, petitque, quo causam illam reciperent Legati, ac ne paterentur Episcopos in bona atque caput hominum tam atrocibus favire interdictis. Legati cum injuria Orichovii, tum periculo communi causam suscipiunt, ac Regem ad-eunt, agunt & orant universi, ne Rex Episcopos jus Regium sibi usurpare in Polonia pateretur: soli Regi convictos rerum capitalium licere proscribere, ac illorum bona publicare: præterea nemini. Quod si tantæ Episcoporum potestati Rex non obstaret, equitibus Polonis consilium contra Episcoporum vim non defuturum. Dicebantur hæc ad Regem in corona à Legatis, quorum præcipui fuerunt, Petrus Boratyński, Nicolaus Krzycki, & Ioannes Sirakowski. Ad quorum accusationem, & querelam tacuerant Episcopi, forte ex admira-

tione accusationis liberæ. Tum enim primum equites Poloni ausi sunt, contra ordinem Ecclesiasticum liberam vocem publice mittere, quod ante hanc diem in Polonia factum nunquam fuit. Orabant etiam Regem, quo Orichovium suam causam conquerentem audiret. Quod agre obstantibus Episcopis impetratum a Rege fuit, cui potestate dicendi facta, cum ille pro matrimonio dicere exorsus, attento & benevolo Rege bene profecisset, ac ad eam partem venisset, qua de calibatu illi dicendum erat, Episcopi commoti ex sellis profiliunt, hominem interpellant, ac ne Rex audiat, orant. Indigna Res videbatur in libero Regno coram Rege, vocem hominibus eripi, nulla reverentia Majestatis, neque ratione libertatis adhibita, quare cuncti qui aderant, fremebant, ut ad veterem invidiam plurimum odii illa interpellatione Ordini Sacro accederet. Cum ergo interpellarent Episcopi, ac Orichovium loqui prohiberent, Rex misit in consilium, ac de consilii sententia per Petrum Kmitham pronunciat, Orichovius ita causam diceret, ut ne verbo Episcopos læderet. Steterat in præcipiti res Orichovii, paratus enim venerat, ut intercepta oratione nihil posset ex præparato dicere. Itaque conticuerat, nec quo se verteret habebat. At cum ponè stantes amici eum cohortarentur, adesset animo, neque mentem sibi tanto in conventu effluere pateretur, ille erectus cohortatione, de integro initium dicendi fecit, & extempore Orationem habuit, in qua breviter vitam atque studia, quæ in privata vita coleret, exposuit, quorum illa summa esset, ut bono Rege bonus ipse civis esset, ut merito ab Episcopo, interdicto illo infami notari non debuerit. Petebat

ergo

ergo à Rege, quo ille suo decreto interdictum Episcopi tolleretur. At Rex de Senatus sententia tantisper distulit cognitionem illius interdicti; dum alias quoque quaestiones, quæ contra Episcopos afferebantur cognosceret. Interea Episcopi, quod verebantur ne sublato per Regem interdicto, illorum minueretur autoritas, Orichovium ad colloquium vocarunt, ac illi cum sex comitibus in curiam Gnesnensis Archiepiscopi potestatem veniendi fecerunt: sed cum genus comitum illi non præscriberent, Orichovius Andrea Gorkani adjutus auctoritate & gratia, amplissimos viros sibi comites paraverat, ut Nicolaum Radzivilum Vilnensem, Martinum Zborovium Calisiensem, Nicolaum Brudzovium Lanciensem, Raphaëlem Leszczyński Brzestnensem Palatinos, ac ipsum Andream Gorkanum, quem duo filii Lucas & Andreas fuerant subsecuti, hi privatorum hominum habitu, uti erat imperatum, intro in curiam Archiepiscopi cum Orichovio ad colloquium venerunt. Res admiratione digna fuit, amplissimos viros, pro Orichovii causa, privatorum hominum personam suscipere, tantum illi tum gratiæ apud summos viros inveterata invidia ordinis Ecclesiastici conciliaverat. Interea loci Archiepisc. cum Episcopis, ac cum multa Sacerdotum cujusque generis turba se congregaverat, nihil de adventu illorum virorum suspicans, sed solū Orichovium cum paribus adventantem expectans. Quem cum præter spem advenire cum amplissimis viris Episcopi viderent, attoniti re insperata, vix tandem recuperata voce dixerunt, Nolle se quicquam in illa turba cum Orichovio de rebus sacerdotilibus agere. Hic Gorkanus, ut erat in summa modestia vir acerrimus, Quid tandem (inquit) obstat,

obstat, quo minus agatis nobis presentibus, quos sex tantum, ut imperastis, adesse Orichovio videtis. Tum Archiepiscopus. Non tales (inquit) iusseram. Quales vero inquit Gorkanus. An non videmur vobis idonei, qui adsumus homini necessario? an vobis licebit interesse nostris rebus, nobis vestris non licebit? Dum hæc aguntur, concursus fiebat, ac vulgo homines intro rumpebant, ut obsisti à janitoribus non posset. Quo quidem tempore mirificus fuerat Ioannes Dziaduski, qui plenus confidentia Gorkano iurganti respondit illud Pauli, Honorabile connubium, in omnibus, in clericis locum non habere. Sed cum Episcopi nihil agere cum Orichovio vellent, qui venerant graviter offensi, nulla salute reddita, discedunt, ac palam se indigne habitos esse ab Episcopis queruntur. Legati hæc Episcoporum voluntate cognita, primarios duodecem viros è collegio ad Archiepiscopum miserunt, qui illi denunciarent, equites Polonos Orichovio contra Episcoporum vim non defuturos, neque passuros, Episcopos in Polonia vitæ ac fortunarum dominos esse. Magnus is motus fuit, ut ex privata contentione, publica causa existeret, magno non solum Religionis, sed etiam R. P. detrimento, ut post apparebit. Cæterum Ioannes Tarnovius Castellanus, cum instare legatos assidue pro Orichovio apud Regem videret, cum pro consuetudine sua, tum pro amicitia, quæ illi cum Samuele Episcopo summa fuit, mandato Regio, vocat causam ad sese, ac adhibito Petro Kmitha Palatino, exclusa multitudine, apud Samuelem domi pacem inter Orichovium & Ioannem Episcopum tali conditione conciliat, Ut Orichovius non prius uxorem duceret, quam Pontifex Romanus

manus ejus ducendæ autor fieret , atque ita discessum fuit bona cum utriusque gratia. At Episcopi ut spem uxoris Orichovio funditus adimerent , à Petro Kmitha contenderunt , ne virginem è gynæceo uxoris suæ nuptum Orichovio daret, quod etiam est factum. Qua spe frustratus Orichovius , alio animum & amorem suum contulit , quæ res illi præter spem feliciter evenit. Nam cum Andreas Gorkanus, & Martinus Zborowski Palatinus Orichovium coepto desistere nollent , diligenter cum Ioanne Chelmio Cracovientis municipii equite honesto & nobili per literas egerunt , quo ille unicam natam suam Magdalenam Orichovio uxorem daret, quod etiam obtinuerat. Id quoniam ad sequentem annum pertinet , sequenti quoque planum fiet annali.

Rex dimisso conventu , nulla re constituta, Petricovia discedens, iter ad uxorem habebat, quem officii causa erant secuti complures Senatorii Ordinis, quorum Princeps fuit Petrus Kmitha Palatinus. Cracoviam ubi est ventum, Barbara uxor obviam Regi alacris procedit, ac illi in ade Stanislai adventum gratulatur, hilarior multo , quam dudum , quod & Comitibus secunda illi erant omnia , & coram adesse eos cum Rege videret, qui illi prius adversabantur maxime. Hanc vicissim Rex quam potest officiosissime salutat , post hunc illam venerantur Episcopi. Tum Petrus Kmitha sua in illam studia commendat , ac in clientelam & fidem se illi dat, ideam faciunt ceteri. Gratum & jucundum spectatu hoc studium fuerat Regi , cum videret uxorem suam tanto esse in honore apud eos , qui illam ne uxoris quidem prius loco habebant. Eadem omnium Senatorum pars, quæ rebus dubiis Barbaram gravissime

erat detestata, secunda illius fortuna laudibus illam tum ferebat: illi etiam, qui, quod in familia illius erant, ut contagia quædam vitabantur, tum numero patronorum habebantur, ut in vicem infimis summi propemodum clientes essent. Tantum valent Regum opes, ut facile immutent homines, ut non cognoscas eosdem esse. Deniq; Bona Regina, quæ nequaquam illam volebat, mirum, cum videret firmatas omnium consensu filii jam esse nuptias, Varavia & ipsa Cracoviam salutatum nurum miserat, ac filiam appellaverat, studia illi pollicens materna, amorem item atque curam, ceteraque quæ liberis parentes promittunt. In hunc modum conversæ erant huic mulieri res, nec vero soli sed etiam generi ipsius. Nicolao autem Radzivilo in primis, fratri illius patruelli, qui quod ejus matrimonii conciliator fuisse putabatur, summo apud Polonos odio fuerat. At cum abiisset illa tempestas, tanto in honore in Polonia postea hic vir fuit, ut Principum multi Patronum illum asciscerent, nonnulli etiam ita illi inservirent, ut in equum ascendentem sublevarent, ut servi dominum. Igitur cum tempus illius invidiæ omne abiisset, Barbara autem summa gratia apud Regem, & summo honore apud omnes esset, quod per illam aditus sermonis & gratiæ faciles ad Regem erant, pro se quisque officiis ad illam certabat. Petrus certe Kmitha, è VVisnicze cum uxore Regem ac Barbaram salutatum in Niepolomicze advenerat, quo in loco in venationibus Rex erat, gratus Regi adventus Kmithæ fuit, tanto hercle gravior, quanto illius uxor Barbara Reginæ propinqua cum esset, turbulento tamen illo tempore pro voluntate viri, animo ab illa fuerat alieno. Nam tres filias suas Illu-

stris

Aris vir Kola de Daleow Palatinus Russiae & exercituum Regni Dux nuptum dederat, unam Radzivilo, quæ Barbaram Reginam: alteram Herbulto Dobromilski, quæ patrem Barbaræ itidem Herbultæ uxoris Kmithæ: inde Kmithæ uxor fratris consobrini Reginae filia fuit: tertiam Seniavio, quæ hunc, qui nunc vivit, Palatinum Russiae genuerant. Ergo benigne habitus à Rege Kmitha, invitat Regem, ac Visnicium, cum uxore ut veniat, orat. Conditit Rex, ac se venturum feriis Bartholomæi pollicetur. Ad conditam itaque diem Rex cum uxore Visnicium ad Kmitham venit. Aderat una Nicolaus Radzivilus, Reginae, ut dixi, patruelis frater. Quo quidem tempore magnifica liberalitate usus fuisse Kmitha memoratur. Nam cum totum triduum largiter Regem apud se habuisset, & cum illum amplissime cum uxore & Radzivilo munerasset; tum vero ex satellitibus Regis non serè quisquam ab illo indonatus abivit, qua sane ille munificentia omnes superiores temporis offensiones abolere conabatur. Et ut cumulatus augeret, ac Regi declararet suam erga illum observantiam, omnia quæ in rem erant Regis, ac in honorem illius uxoris, administrabat. Sed cum Rex nihil æque cuperet, quam ut aliquando uxorem coronatam haberet, ad eam rem studium & operam illi Kmitha præstabat. At cum non auderet Comititia illius coronationis causa instituere, aliam viam invenit. Mos est in Polonia, Regulos addictos Regno de integro cum novo Rege fœdera facere, & fidem suam jurejurando obstringere, & certis conditionibus accipitur à Regulis imperium. Quarum illæ sunt præcipuæ, ut eosdem hostes ac amicos cum Rege Polono habeant, & ipsi sub umbra

bra Poloniæ Regis se latere & in tutela ac præsidio Regni jure fœderis positos se esse agnoscant. Quod jus cum à morte Sigismundi, neque Pomeraniæ neque Russiæ Duces ab Augusto Rege usurpassent ; hanc occasionem Rex nactus , indicit repetendis fœderibus diem , ut convocatis Senatoribus , non solum fœdera faceret, sed etiam uxorem præsentibus illis coronaret. Ad hanc diem magna pars Senatorum convenerat , nonnulli tamen cum aliud agi , aliud simulari præsentiscerent , inventa causa aberant , neque adesse illi coronationi, ut propositum tenerent, volebant. Cum jam coronatio esset decreta, neque Senatus consultum de ea re ullum fieret , Ioannes Tescynski Sendomieriensis Palatinus , & Andreas Gorkanus Posnaniensis Castellanus , perennes hujus mulieris inimici aberant, ex Principibus autem fœderatis aderat nemo. Nam per legatos illi diem edicti obibant. Itaque ad V Idus Decembris , nullo decreto , neque scito publico uxorem Regis Cracoviæ in Æde D. Stanislai , frequenti Senatu , Nicolaus Archiepiscopus coronavit. Ita hic Archiepiscopus , qui superioris anni Comitibus Barbaram sua sententia repudiavit, peccataque illius repudio contracta viritum dividebat , hoc anno ipsam hanc , non uxorem tantum Regis appellavit, sed etiam Reginam Poloniæ unxit, coronavit , & declaravit. Hac via ad Reginæ nomen, Regniq; coronam Barbara pervenerat, quæ tamen jam tum langueret , tamen infirmitatem corporis, volupate tanti honoris sustentabat : dicere etiam solebat, se non curare, ut una die plus coronationi superesset. Quæ ejus Oratio Omen fati fuit , neque enim sefellit spes. illam. Nam mense à coronatione sexto,

sexto, gravi morbo, cui Cancer nomen est, decessit. Postridie ejus diei Rex in forum descendit, ac pro tribunali, ante curiam Regio more confedit, foederaque cum Principum Legatis fecit, spectante Regina ex adversa curiae domo Iordani Spithkonis de Zakliczino, Regni Thesaurarii, unde in forum despectus facilis est. Dum haec Cracoviae aguntur, dies à Rege dicitur Nicolao Olesnicio, viro Patritio, sectae Zwinglianæ nomine, quod is inexpiabiles religiones in Rempub. induceret. Erat hic in Sienensium familia natus, unde multi clari viri in Polonia fuerunt, ex quibus Sbigneus Cracoviensis Episcopus, & urbis Romæ Cardinalis, ut ceteros prætermittam, patrum memoria fuit, vir acerrimo ingenio, præstanti etiam doctrina, in tuenda vero Repub. libertate tanta, ut Casimiro Regi hujus Augusti avo nova quædam & pernitiōsa Repub. molienti, non ut Senator Regis, sed ut Regni pater resisteret. Cujus illud præter cætera facinus memoratu dignum fextur: Cum enim Casimirus bellis exhaustus, ex æde S. Stanislai sanctius ærarium vellet auferre, & jam ad Sacrarium accederet, Zbigneus indutus lintea, religiosaque veste, obviam illi è Sacratio prodiit, ac irruentem sustinet. Quo tandem, inquit, ruis Rex? Sacrane vasa pergis eripere? non patiar equidem. Quod si tu propterea Boleslaum ages, en tibi ego adsum Stanislaus, sed à vasis abstineto. His verbis vir ille refutavit iratum admodum Regem, ac illum à pecunia illius fani avertit. Multa sunt hujus viri prodita exempla, non solum à Polonis, sed etiam à Romanis scriptoribus. Is igitur Zbigneus hujus Nicolai patruus major reliquerat posteris cum bonis exemplis abundantem, tum vero opibus

bus florentem familiam. In qua natus Nicolaus ac liberaliter institutus, nulla in re patrio decori defuit. Verum cum is doctrinæ quoque studio teneretur; magistros nactus in Zuinglianam sectam inciderat. Cujus sectæ illa sunt decreta: In sacrificio publico non corpus neque sanguinem Salvatoris Christi, sed panem atque vinum merum proponi: Sacerdotium nullum esse: Missam idolatriam esse: Cæremoniam Baptismi extra aquæ ludum atque jocum esse: Iam jejunia, Monachos, ac Divos, non minus impie quam stulte elevabant, & quæ sunt modi istius cætera. At hujusmodi prava decreta Nicolaus Olesnicius Zuinglianis magistris docilem se præbuerat. Cum enim Franciscus Stankarus vir Italus, damnatus hujus sectæ, in Lipovicio castello, ubi Episcopalis carcer est, versaretur, ab Samuele Episcopo vinctus, inde vero delapsus per funem ab Stanislao Lafocio Lancicensi Subcamerario, & ab Andrea Tricesio, nobili adolescente armatis sub castello exceptus fuit, & ad Nicolaum Olesnicium Pinczovium deductus. Quo loci cum se refecerat; cœpit errorem instaurare Zuinglii, in idque operam dare, ut abduceret Olesnicium à religione paterna, & persuaderet illi religionem externam. Cujus ad præscriptum imagines è fano tolli, cœnam pro usitata peregrinam institui, Sacra quæ Monachi in ejus oppidi fano religionibus vetustis administrabant, explodi jubet. Erat hoc fanum cum adjuncto monachorum domo, munificentia Zbignei, cujus supra mentionem fecimus, operose exstructum, ac liberaliter ditatum, quo profanare Stankarus properabat, cujus consilium cum Olesnicio videretur periculosum esse, ne quid inconsiderate

rate faceret, vocat amicos, ac consilium adhibet, in quo, variatis sententiis, illa postremo vicit, ut imagines cum reliqua suppellectili salva in fano manerent: Monachi etiam veteri instituto sacra facerent: quod nihil earum rerum mutari rum posset impune: adesse Regem in proximo, Episcopos etiam Cracovia nondum discessisse, fore hisce rebus mutandis aliud tempus magis idoneum. In præsentia placere cœnam institui, idque fieret in arce privatim, non in fano publice, quod in oppido subjectum est arci. Secundum hanc sententiam permittunt Stankaro novæ cœnæ modum præscribere, ac illius usum docere. Tum homo nefarius æque divina ac humana contemnens, cœperat illorum adolescentium mentes, quorum erant plerique potentes ac nobiles, ac rerum novarum cupidi, qui quod insensierant Romanis sacerdotibus, authore Stankaro, in Zuinglianas partes concesserant. Ita post Christi religionem à Polonis susceptam, eo loci primum externa religio Poloniam incescit, adeoque popularis error is est factus, ut non secreto modo, intra parietes ac postes privatos, contemnerentur antiqui ritus: sed in publico etiam ac foro aulaque palam exagitarentur, nequicquam prohibentibus Episcopis, quorum autoritas cum ab Orichovi causa, licet longe diversa, vulgo cœpisset vilesce-
scere, prohibere non poterant, quin longius serperet hic error, & animos hominum occuparet, magno cum totius Regni discrimine. Igitur cum naturale illud Olesnicia familia stirpis bonum in Pinczovia Stankarus vitiafferet, primo secrete bonorum indignationes exaudiebantur, deinde ad partes etiam & ad publicam querimoniam excessit res. Incusabantur
graviter

graviter à Senatoribus Episcopi, quod sectis paterentur infici Regnum, quorum officium talibus malis occurrere, ac impiis religionibus populum liberare. Obierat jam mortē Samuel, Ioannes autem Przerenski Proepiscopus in Cracovia erat, cui negotium ab Gnesnensi Archiepiscopo datur, quo Nicolaum Oleśnium evocaret, ac illi diem diceret. Adest ille, ac diem cum multa familiarium & cognatorum turba obit. Aulici etiam frequentiam illi præbent, in quem cum Proepiscopus cum sacerdotum collegio iudex consedisset, ac multitudinem, quæ aderat, amoveri è iudicio iussisset, multis exagitatus probris, haud procul abfuit, quin violaretur. Vbi autem potentius jam esse id malum Proepiscopo apparuit, quam ut per illum sedari possit, iudicio destitit, ac rem integram cum Episcopis ad Regem detulit. Queruntur apud Regem Episcopi, quam indigne contemneret iudicia ordinaria, quamque immodestus in iudicio Proepiscopi Nicolaus Oleśnium fuisset. Andreas etiam Zebrzydovius Cujaviensis Episcopus hunc accusat gravissime, orat & obtestatur Regem, ne is pro Majestate Regni pateretur, pietatem patriam inexprabili religione commutari. Respiceret Germaniam, quæ quamdiu Romanam fidem coluerat, tamdiu nullum civile bellum vidit. At polluta hac fide & repudiata veteri, cum in Germania non plebs sacerdoti, non sacerdos Episcopo, non Episcopus Papæ paret imperio, nec Cæsaris etiam dicto audientes esse Germanos. Ita à Deo comparatum esse, ut Regia potestas ex sacerdotali potestate dependeat, qua sublata, res Regnaque stare non possent, cum præ licentia nemo Regis, nemo sacerdotis verècundiam habeat. Proinde orabant Regem, ut

æ vestigio tolleret quam primum malum hoc, quod si negligeret, suam vicem magis, quam Episcoporum pertimesceret. Religionem enim, Dei promisso, in omni Regni statu, penes homines saluti destinatos, salvam mansuram. At Regna pravis opinionibus, semel sedibus suis convulsa, nunquam instaurari, neque restitui in antiquum posse. Stabat cum Andrea Zebrzydovio perorante Episcopalis majestas, ac Senatorum favor, qui ex oratione illius, magnam casum Regni miserabantur. Commemoraverat enim magno silentio Zebrzydovius singula, quæ in Deum, ac in illius sacerdotes Olesnicius admiserat, ut artem sacrificandi conscriptam à Stankaro haberet, ut nec sacrificaret, nec precaretur Deum patrio more, ut vasa sacra ex fano tolleret, ut sacerdotes ejus fani vexaret, ut pro illis sacrificulos fugitivos, & aliunde pulsos reciperet, utque ad contemptum legum atque magistratum, in Regno cæteris exemplo esset. Audiebat hæc pavore plenus Olesnicius, pro quo verba fecit Nicolaus Reius Oxa, ut in tanto Olesnicii periculo, satis, ut videbatur, pro re. Conferebat enim crimen in Monachos, quorum sceleratam atque flagitiosam vitam cum homines in oppido non ferrent, mirum non esse, si inde profugissent, ubi durare præ conscientia teste non possent. Iussus Olesnicius excedere, Rex singulorum sententias exquirat, & quoniam idem ferè omnibus visum erat, eam sententiam ponam, quam Ioannes Castellanus prisca severitatis vir dixisse fertur. In hac enim mens quoque apparebit reliquorum. Hic enim censuit occurrendum esse quamprimum huic tantæ confidentiæ. Inprimis autem eos homines coercendo, qui pravis religionibus captas mentes velut furialibus stimulis

mulis agerent ad omne nefas : rem mali esse exempli , cœtus occultos fieri , conventicula privatim institui , ac res comparari contra humanum ac divinum jus. Quod ne fieret , majores (inquit) nostri legibus cavebant , qui neque comitia, neque concilia ulla cœtusve coire volebant absque edicto Regis, quod nullum facinus sit , quod in multitudine dissoluta non reperiat. Vides serenissime Rex, quoniam procedat licentia , homines adolescentes cocunt : de rebus in secreto ipsi per se in occulto statuunt: Religiones novas instituunt, veteres deponunt, ac specie fallaci religionis prave legitimos Episcopos contemnunt. Quod si fers & pateris, Germaniæ casum expecta, quæ nunc talium sectarum dat pœnas, quam prava Lutheri religio implevit bello, & sanguine civili. Nunquam in dispari religione stabilem fidem Reges in se deprehendent, fidei enim erga Reges fundamentum, pietas in Deum est, quæ ubi vacillat, ibi quoque fides Regibus incerta est. Id metuens pater tuus , & ipse curabat, & cæteris mandabat magistratibus , ut sacra externa fieri vetarent, Sacrificulos hæreticosque Regno prohiberent, illorum libros conquirerent, comburerentque , ac communem disciplinam Deum colendi , præterquam more solito , abolerent. Videbat enim prudentissimus vir, nil æque dissolvendæ R. P. esse, quam ubi non patrio, sed externo ritu Deus colitur. Habes domesticum exemplum , quod te hortetur , ut religionem, quam à majoribus per manus traditam accepimus , omni ratione nobis præstes. Quod si qui ab illa defecerint, & coisse aut convenisse causa Sacrorum externorum deprehensi fuerint , habes in hos leges , quibus hæretici afficiuntur, ac illorum errores, quibus nomen di-

vinum

vinum contaminatur, vindicantur, his astringe ac comprime licentiam, neque patiare illam vires sumere tibi, tuoque regno adversas. Eadem sententia Petri Kmithæ Palatini, & cæterorum, uti jam dixi fuit. Sed cum nimis graves à Principibus contra Nicolaum Olesnium sententiæ dicerentur, Valentinus Dembinski Biccensis Castellanus, vir mitis & prudens, cum leges, quas Tarnovius citabat de hæreticis, acerbissimas sciret esse, magnopere censebat, ut Rex daret hoc clarissimæ familiæ, ignosceret errori, misereretur adolescentiæ, non legibus, sed usitata clementia cum Olesnicio ageret, neve Senensium præclaram gentem eximiam haberet, nec illi primo in Polonia hisce legibus infamiam irrogaret. Ita hic è minori ordine Castellanus severam Ioannis Tarnovii sententiam miti oratione temperaverat. Rex mediam secutus est, quam per Ioannem Tarnovium pronunciavit, qui advocato Nicolao Olesnicio, nihil de severitate sententiæ suæ remittens, docet, quid meritis ille, quæve pœna dignus fuerit, si Rex mansuetudinis suæ vellet oblivisci. Tum ad severitatem addit leges, contra quas ille commisisset, quas aperto volumine recitavit, & quamvis illius facinus animadvertendum esset, tamen in præsentia Regem clementiæ suæ meminisse, velle, in posterum vitaret offensiones, Franciscum Stancarum ab se removeret, Deum patrio more coleret, à sacris peregrinis abstinere, Monachis & illorum sacris in illo oppido non obesset, id mille aureorum vadimonio præstaret. Additum deinde amplius à Rege de hæreticis est, edicit enim, ut qui viri, quæve foeminae sectæ alicujus deprehensæ fuissent, de illis ad legum præscri-

ptum

ptum municipiorum præfetti sumerent supplicium. Porro Nicolaus Oleśniewicz, uti erat imperatum, confestim Stancarum ab se ablegat, qui profugus Regium montem petivit, quo in loco, cum plurimi essent sectatorum autores, quibus nulla convenientia religionis erat, in hisque Andreas Osiander, sectæ autor suæ, Francisco Stankaro ob diversam sectam esset infestus, admonitus à Principis uxore, inde profugit, quod Princeps Osiandri, uxor vero Stankari hæresin tuebantur. Quare cum insidiæ ab Osiandro fuerant Stankaro, ipse sibi consuluit fuga. Verum enimvero pulso & Pińczovio Stankaro, successerunt in illius locum fugitivi, quorum opera illa secta ab Stankaro importata, latius serpendo, in multas honestas familias propagata fuerat. Horum præcipuus fuit Martinus Crowski, qui multis annis procurator bonorum Petri Kmithæ Palatini fuit. Hic sacerdos, cum in Diocesi Præmißliensi Ecclesiam Vißnensem administraret, in Zurovicio rure apud Stanislaum Orichovium hoc ipso tempore, dum hæc Cracoviæ agebantur, uxorem duxerat Magdalenam Stanislai Pobiedzyński filiam, ob quam rem pulsus à Ioanne Dziaduski Episcopo, Pińczoviam profugerat, & vagus ac exul cum esset, repudiata religione, quam Vißnæ oppido Russiæ colebat, Zuinglianas partes securus, Sacramentariam sectam Pińczovii, Stankari instituto docebat. Nec vero illud seminarium Zuinglianum in Polonia unquam defuturum est. Cum enim summus Pontifex alias res agat, Episcopi autem amissa propemodum auctoritate, sectis non obstant, non est quod quis speret, alio statu Poloniam fore, quam quo nunc est Germania.

Sed

Sed nos in hoc spacio rerum penè præterimus Samuelis Episcopi memorabilis viri mortem ; & quoniam nostræ ætatis cujusque generis exempla colligimus , referamus nos ad eum virum , qui in omni privato publicoque munere poterit esse exemplo . Itaque ne vir memoratu dignus expers partis sit nostræ historiæ , commemoremus breviter illius vitam atque genus . Hic ergo gente Vitulina , familia vero Macievia , Bernardo patre , in municipio Lublinensi natus fuit . Qui pater , quæ nocte uxor parturiebat , cum domo abesset , per somnium admonitus esse dicitur , ut cum infantem quem uxor ederet , Samuelem nominaret : somno pater excitus , memor uxoris gravidæ , ac partui vicinæ , confestim ad illam mittit , qui nunciaret , ut si filium peperisset , Samuelem appellaret : uxor simul & filium parit , & nuncium audit viri , & illius jussu natum Samuelem appellat . Hæc ego de illo , à Bernardo patre , quem colui senem , sæpe audiui , atqui huic Prophetico nomini hujus viri vitam ordine video respondisse . Qui cum à puero diligentia patris Bernardi doctus adolevisset , ad Petrum Tomicium Episcopum Cracoviensem se contulit . Cujus consuetudine cum magnam spem de se quotidie daret , ac multum æqualibus præstaret , Pata- vium ab illo Episcopo fuerat missus , qua in urbe , Romulo Amuseo Rhetoræ operam dedit , ac cæteris Philosophiæ magistris , quorum doctrina eruditus in Poloniam rediit , ac ejusdem Tomicii hortatu ad Rempubl. accessit , Sigismundoque Regi , pro more Poloniæ , magnus Secretarius fuit . Et cum nulla res apud Sigismundum esset tanta , quam ille autoritate tueri & consilio regere non posset ; primo

Ecclesiæ Cracoviensis Decanus, deinde Chelmenſis Episcopuſ ab illo Rege creatur. Et cum ætate procederet, industriaque illius magnarum rerum procuratione vigeret; Rex Procancellarium illum Regni fecit. cujus muneris nomen, verbo deficiens, re in Polonia cum Cancellario idem eſt. Quod munus ille pro maiestate Regis & pro dignitate Regni cum adminiſtraret; maioribus à Rege dignus fuerat honoribus habitus. Itaque ex Episcopo Chelmenſi Plocenſis Episcopuſ creatur, Cancellariatuſque contra leges, ſumma omnium ordinum voluntate, una illi à Sigismundo attribuitur, unde, mortuo Petro Gamrato, Cracoviensis Episcopuſ ab eodem Rege eſt factuſ. Igitur cum in tantum honorem aſcendiſſet Samuel, talem ſe geſſit, ut ſanctitate inter Episcopos, facultate verò inter Cancellarios præſtaret. Vita enim ante omnia fuit pudica, tranquilla, & temperata. Huc accedebant culti & expoliti mores, in quibus nulla ſermonis importunitas, furor nulluſ, nulla inerat atrocitas. Adhæc patiens contumeliæ fuit: victor & nequaquam ultor invidiæ: quam acceptam ita diſſimulabat dolens, ut eos qui læſerant, comiter, ac ſi non læſiſſent, appellaret, ac illis benigne interdum faceret. Quæ virtutis atque ingeniî viſ, in illo, cum alias ſæpè, tum vero in illa invidia Regiî matrimonii apparuit, quod Samuel illius author fuiſſe putabatur, quod tamen, vel ipſo Rege teſte, fuerat ſecus. Quare cum immerito ille ob eam rem à malevolis, dictis atque ſcriptis laceraretur, & cum autores noſſet, nunquam tamen cuiquam eorum propterea fuit inſenſior: ita hic vir omnia popularis auræ incommoda frangebat patientia,

tinentia, ac modestia levabat. hæc privata in
 illo: illa autem erant publica: In concioni-
 bus gravis, in judiciis mitis, in aliorum vitiis
 indulgens homo fuit. Lutherana factionis
 homines magis perterrefaciebat minis, quam
 suppliciis afficiebat. Quæ ex re nonnulli, alui-
 se illum in Diœcesi hæresin Lutheri affirmant,
 quod tamen non est, neque unquam probari
 potuit. Neque enim quicquam probabat eo-
 rum, quæ distant à recta fide. In summa san-
 ctus hic vir in Episcopatu & memoratu dignus
 fuit. In Cancellariatu quoque talem se præ-
 buit, ut parem, haud scio, an aliquando su-
 periozem, in eo munere in Polonia haberet
 neminem, sive illius fidem, sive pruden-
 tiam, sive eloquentiam consideres. Quibus re-
 bus ille tantum præstitit, ut quidam soliti es-
 sent dicere, Si in Deorum cœtu Mercurius
 pro Iove loqueretur, non alio modo, neque
 lingua, quam Samuelis Macieovii loqueretur.
 Fuit enim vultu & gestu, ac omni cul-
 tu in dicendo aptus, & concinnus: interpre-
 tem sane Regum meliorem, cum hunc au-
 dires, non requireres. Latine certe dicendo
 atque scribendo ita excelluit, ut Hierony-
 mus Gyuntius, Cardinalis Senensis vir inge-
 nio & iudicio præstans, qui tum erat Romæ
 Præpositus Signaturæ, (ut vocant) sancte as-
 firmaret, non aliunde literas Romam mitti,
 quam à Rege mitterentur Polono: quarum
 utique scriptor hic Cancellarius fuit. Non
 auderem id ponere historiam scribens, nisi ex
 illo, in cujus familia Romæ eram, ipse au-
 dissem. Et tamen cum tantum præstaret or-
 dine ac munere, non se extulit, neque illa
 facultate ad invidiosam potentiam est usus,
 cum & apud Sigismundum, & apud Augu-

stum Reges primum gratia & autoritate valem : ita ut facile posset in illo ambitionis curriculo, ante alios, sumere sibi partes priores : à quo tamen tantum absuit , ut omnem suam apud Reges gratiam communicaret cum ceteris sui ordinis viris , quos ad pacem amplectabatur universos , ex quibus duos summæ autoritatis viros , Ioannem Tarnovium Castellanum, & Petrum Kmitham Palatinum Cracoviensem capitali dissidentes interdum odio, magno conatu reponebat in gratiam , quod eos magno Reipub. damno dissidere dolebat. Qui quoque hunc honorem huic habuere tertio, ut illo iudice cœptis desisterent, ac in gratiam sæpe redirent. Quod si quando illi ad reconciliandum difficiliore erant, Samuel neutram in partem propendens fixus manebat, salva utriusque gratia. Hoc quale sit, facilius existimabit is, qui iudicare poterit, quantæ sit sapientiæ. inter eos versari, ac usum & benevolentiam utriusque retinere, qui quasi in acie infectis armis in Repub. concurrunt. Quare cum Samuel utrique parti acceptissimus esset, ferendo ac obsequendo perfecit, ut illos duos amicissimos sibi viros, inter se conjunctissimos hinc decedens relinqueret. Hac igitur fama virtutum incredibilium, cum Samuel floreret, nomenque illius miris laudibus admirabile esset; hoc anno Petricovix Comitibus infirmari cœpit, ac cum inde languens Cracoviam rediisset, ex valetudine in hydropem lapsus, cum neque quicquam prodesse medici, Sacramentis pie religioseque sumtis decessit anno Christi 1550, ætatis secundo & quinquagesimo, conditus Crac. in eo sacello, quod in æde Stanislai ipse sibi vivus designaverat, & quod illo mortuo familiaris ejus Andreas Przel-

Prześlawski Cracoviensis Canonicus absolverat. Sic ergo vitam finit Samuel Macziejovius: cui ut consimiles Episcopos, & Cancellarios habeamus, optare sane debemus. Huic succedere in Episcopatu Andreas Zebrzydovius Raduanus: in Cancellariatu vero, Ioannes Ocziecki Iastrzebicius. Fuit hic Ocziecki in familia Equestri ac privata, & ne inter populares quidem satis notus, à paupere patre generatus. Cui cum generis splendor decisset, in virtute illi omnis spes fuit, qua tantum profecerat, ut dignitate multorum in Polonia obscuraret genus. Solertia enim summa fuit, tantaque eloquentia, sive Latinam sive Polonicam res posceret, ut amplissimas legationes Turcicas, Italicas, atque Germanicas, ingenii & eloquii commendatione obiret. Hic, ut dixi, à parvis initiis fortunæ ac generis provectus in familiam & disciplinam Christophori Szydlovieci Crac. Castellani, singularis viri, ita adoleverat, ita se paraverat, ut nulla humani officii pars esset, in qua ille non excelleret. Nam inter juvenes comis, inter senes gravis, inter literatos doctus, inter disertos facundus, inter facetos urbanus, denique inter agrestes rusticus homo fuit, ut facilitate ingenii Alcibiadem illum Græcum certa vitæ parte in Polonia nobis referret. Cum ergo is ad omnem vitæ partem aptus, primum Sigismundo patri, post Augusto ejus filio, multis, tam domi, quam foris ingenii documentis probatus esset, Samuele defuncto, hujus anni Comitibus in Cancellariatu fuerat susceptus, Ioanni Przerembski, Cracoviensi Præposito Procancellariatu relicto, bono item viro, docto atque industrio, ut Samuelis discipulum possis agnoscere. Ita hoc geminum in Cancellariatu par Samuelis

defuncti levabat desiderium , cum homines viderent , duobus summæ industriæ viris , post Samuelem , amplissimum illud Cancellariatus munus à Rege esse mandatum.

A N N A L I S

Q V A R T V S .

A D L E C T O R E M .

LECTOR , Magnam partem hujus quarti Annalis Orichovius in commemorandis suis , & Stanislai Stadnicki heredis olim in Dubiecko contentionibus , cum Ioanne Dzialutski Episcopo Przemysliensi consumpsit . Quia vero ea plus Reipub. nocere , quam lectorem docere possent , hanc partem consulto omisimus . Cum enim nobis hoc præcipuum studium sit , ut in Repub. charissima patria nostra cives bene ac beate vivant , & Remp. florentissimam conservent , quod sine pace omnium ordinum esse non potest ; adferre exempla quæ turbulentis hominibus possent esse usui , præter mentem nostram , & contra communem utilitatem judicavimus . Nulla enim in mundo gens ita tenax est eorum , quæ à majoribus suis in utramque partem gesta cognovit , quam hæc nostra . Nec contra manes Orichovii putamus nos delinquere . Scimus enim & ex scriptis ipsius posterioribus , & ex senibus magna authoritatis & amicitia cum Orichovio , doluisse illi quod ad hæc deveniret discordias . Cumque supervivisset uxori , cujus causa hæc machina fabricata ab illo fuit , non modo serio rediisse ad Ecclesiam Catholicam Romanam , contra quam nunquam aperte fuit ; sed etiam voluisse iterum sacerdotia amplecti . Qua de re dum deliberatur , morte , magis hic vir , si intempestiva Venus illi contra non venisset , absumptus est . Non
inutilis

inutilis certe Respublica est cognitio hujus contentions, si absque acerbitate referatur : & nos tibi alibi eam proponemus. Minorem ergo partem Annalis, sed Respubl. longe utiliore, accipe.



Vicquid hoc anno relligionis causa turbatum fuerat, unum in locum conjecimus. Nunc alias ejusdem anni res sequemur ordine : in quibus princeps Barbaræ Reginae mors est. Quæ mox à coronatione agrotare cum cœpisset ; ex diuturno labore morbi, cui cancer nomen est, ab umbilico pube tenus affecta, ægre vitam produxit ad octavum Idus Maji, quæ dies S. Stanislao sacrata apud Polonos est. Quo quidem tempore summa observantia Sigismundi Augusti in præstanda fide conjugali fuit. Cum enim uxor pestifero affligeretur morbo, magnaue pars illius putris esset, ille noctu & interdium contra vim gravitatemque morbi nunquam destitit boni fungi officio viri, & cum illa loci radio anxia esset, Rex latum currum fieri imperaverat, quo agrum Niepolomitium transportaret, quem cum portæ urbis non caperent, pandere illas destinaverat, fecissetque, nisi id agentem uxoris mors occupasset. Quæ cum gravi morbo correpta jam foeteret, ac omnes, Rege excepto, fastidirent agrum, in Regia Cracoviæ, vi morbi oppressa, alto meridie decessit, cum eadem fide Rex curaverat mortuam, qua coluerat vivam. Humari illam Cracoviæ non placuit, quamvis multi censerent, quod sepulturam sibi Vilnæ fieri moriens mandaverat : sive quod religiosum plerumq; est in patrio condi solo, sive quod funus in inimica ad extremum sibi Polonia nol-

let fieri. Rex pro eo, ac rogatus fuerat, die quinta & vigesima mensis Maji, medius & inter Petrum Kmitham & Spitkonem Palatinos, quam amplissime illam supremo die Cracovia Vilnam extulit, multisque ornamentis mortuam decoravit. Tanta vero observantia funeris in proficiscendo fuit, ut Rex nusquam à loculo discederet, semperque præeuntem sequeretur tristis, & si quem in vicum aut in oppidum fuerat ventum, de equo descenderet, ac funus pedes comitaretur mœstus, nec ullo ab hoc officio impeditus est imbri, denique summa mœstitia, magno comitatu, pie religioseque in Lituaniam funus deportavit, ac Vilnæ in æde S. Stanislai apud paternos illius manes uxorem humavit. Insigne est documentum Regibus hæc mulier, quam non deceat eos pro rebus caducis æternas subire offensas. Quanto enim conatu hanc uxorem retinuerit Rex, supra est ostensum. Tanto tamen certamine rem expetitam una illi eripuit dies, multo seminario dissensionum in Polonia relicto.

Hoc anno Helias, majoris Daciæ, VValachiam nunc vocant, Palatinus, Petri filius, à Christo Domino defecerat, & ad Mahometum impium transierat, cum enim is nihil sibi tutum in Dacia reliquisset, quod multos de Primoribus Dacum interfecerat, multos extorres fecerat, tam manes mortuorum, quam minas vivorum trepidus pavebat. Et cum cruciatu timoris angeretur, accersitum se à Solimano Turcarum Tyranno simulat, nihil ulli quid mente agitare communicans, convasataque omni paterna gaza, simulatione officii Constantinopolin ad Tyrannum proficiscitur, Dacia Stephano minori fratri relicta. Exceptus

à Solimano Helias benigne fuit, & cum adventus sui causas quas initio dissimulaverat edidisset, Solimanus hominis adventu gavisus est, quod ante eam diem tam clari nominis Princeps nemo erat qui sponte à Christo deficeret, ac ultro nomen Mahometo daret. Itaque circumduci illum per aulam frequentem jubet, ac palam ad ludibrium Christi ostentari, ad extremum de Tyranni atrio inter duos Bassas, qui illius latera tegebant, prodit, ac aula in media ingenti gratulatione militum Christi nomen deponit, & Mahometi assumit, pro Heliaque Mahometes acclamatione militari salutatur. Et, ne videretur Turcis esse suspensa dubiaque fidei, crucem ligneam pedibus subjectam ter inspicit, ac totidem vicibus conculcatam, pede ab se, ut execrabilem, removit. Dicitur abjurato Christo, cum in cubiculum concessisset, secreto sese afflictaffe, effuseque in occulto flevisse. Id ego factum credo. Quomodo enim ille in tam inhumani scelere poterat oblivisci paternam hanc, quam prodebat, fidem esse. Jam conscientia irrequieta quibus tandem vulneribus non cruentabat hominis impii mentem, quæ tanto cæcata scelere, cum ad omnes stimulos obduruisset, præcipitem illum etiam reluctante agebat in omnem vecordiam. Et quoniam Helias ultro Solimano sese dederat; ideo Sahmate honorem ab illo perfidiæ præmium tulit. Qui honos ut merito ad illum delatus videretur, comparato ex Scythicis militibus exercitu, persugam ducem nactus, cui Mormura nomen fuit, cum inusitatis itineribus exploratores elusisset, Vratislaviam oppressit. Erant in eo oppido fortissimi veterani, qui hostem prius visum quam audi-

tum in manibus cum haberent , trepidi ad arma discurrunt , ac irruentes agmine Scythas intra vallum sustinent. Postremo multa caede utrinque edita, ut pauci à multis , ita imparati à paratis victi ad unum caesique omnes sunt. Oppidum etiam ad solum à Scythis exustum est. Grave monumentum ignavia nostra. Magnam enim calamitatem incuria nostra hoc anno Polonia accepit , non tam oppidi , quod jam à Sigismundo Augusto instauratum est, quam militum , quibus non facile Resp. cito habebit pares , erant enim illi viri strenui , & militia ac magnis victoriis Scythicis clari: tantumque usum rei militaris habuisse putabantur, ut singulis singulos exercitus maximis bellis tuto committeres. Scythæ oppido potiti, partaque victoria lati. Erat enim Russia absque praesidio , Rex etiam in Lituania aberat, qui praesens contra illam incursionem subitam subsidio fuisset : & nisi sapiens vir ad conjecturam rerum futurarum Spitko Iordan de Zakliczyno , Regni quaestor Ioannis Tarnovii Castellani hortatu mutuas pecunias in rem militarem sumsisset , hocque stipendio exercitum ex obviis militibus conduxisset , Scythæ victoria impulsi geminassent cladem , ac longius progressi eandem hanc iterassent. Hoc principium perfidia , in Mahometis sectam concidens Helias , nostro malo, dedit , quod tamen non diu ille tulit impune. Nam cum suspecta in Mahometen Solimano illius esset fides , sublatus brevi de medio ita est Constantinopoli , ut illius neque vivi, neque mortui index esset. Ad hunc modum Polonia hoc anno vexabatur, tam domi quam foris. Ad hæc mala accesserat fœda etiam fames , quæ multos mortales in Polonia & Lituania absumpsit,

tantaque

tantaque fuit annonæ caritas, ut modius filiginis Cracoviæ ad tres florenos perveniret. Eodem anno Andreas Gorkanus Posnaniensis Castellanus, ac majoris Poloniæ Præfectus, Octobri mense Posnaniæ moritur, vir memorabilis, in quo multa naturæ bona gloriæ splendor æquavit. Hujus familia antiquitus Equestris fuit, Vricle autore, qui primus in eam familiam Posnaniensem Episcopatum intulit, inter patricias gentes relata magno rerum successu crevit. Cum enim Vriel Episcopus Lucam fratrem Episcopali pecunia auxisset, facile illius apud Posnaniensem Palatinum adjuvit petitionem. Huic ejusdem nominis Lucas nascitur filius, Andreæ pater, qui paternos honores adeptus auxerat patrias opes, mira benignitate fortunæ. Cum enim e Schamotulana familia nobili & patricia, unicam Posnaniensis Palatini filiam uxorem duxisset: unam fecit ex duabus domum, Schamotulanumque in Gorkanum cum omni re & nomine infudit genus. Et cum ille solertia adjuvaret fortunam, augebat rem cum honesta rei familiaris cura, tum Andreæ filii nuptiis, cum quo unicam natam Kurozvantii, magni patrimonii heredem collocaverat. Et cum studium in illo auferetur habendi, uxore defuncta, Episcopus Cujaviensis à Sigismundo Rege factus, ingenti pecunia, & patris & patrui, & filii, & suas pristinas opes cumulaverat, quas decedens Andreæ filio reliquit, qui scienter & moderate iis usus, magno ornamento Poloniæ fuit, patrique in Posnaniensi Castellatu, & majoris Poloniæ Præfectura succedens, illum orbem Senatorium absolvit, sine quo nemo in Repub. vir magnus habendus est. Fuit enim primo vir sapiens, post patriæ

amans , tum eloquens , postremo dives , ob quas res elucebat in omni illius privata & publica vita decus , honestas , laus , atque dignitas . Huc accedebat facile populare studium , non solum privatis beneficiis , sed publicis etiam largitionibus collectum , quibus ille rebus ad omnem oportunitatem gloriæ , domi & foris hominum voluntates adjunctas habebat . Nam & apud exteros gratia , & apud suos sententia plurimum potuit , adeo ut novis rebus fluduisse crederetur . Statura fuit mediocri , forma apta & temperata , & in omni ætatis gradu venusta : erat colore candido , vultu tranquillo & blando , oculos habuit castos , in quibus tamen inerat quidam Senatorius vigor : caput tondebat , submittebat barbam , quam cani condecorabant multi : vestitu atque omni cultu elegans & concinnus fuit , ut nullius leuocinii in habitu , qui quidem viro videretur dignus , negligens esset : studia liberalia exercuit cupide : ingeniosos ac doctos , militares etiam viros , omnibus modis fovit : denique ambitione , libertate & splendore vitæ Senatoriæ cæteris antecessit . Moritur anno ætatis plus minus quinquagesimo , multo sui desiderio in Polonia relicto . Reliquit tres filios , Lucam Andream , & Stanislaum , omnes ephæbos , quorum adolescentiæ , pro spe de illis concepta , ne quid officiat rerum copia , optandum est . In demortui locum Rex Petrum Czarnkovium Posnaniensem Castellatum , Ioannem vero Koscielecium maioris Poloniæ Præfectum suffecit .

Et si initio suscepti operis animus non erat , res externas scribere , cum ad domesticas vires non sufficiant : tamen cum se in cursu offerant , quæ Poloniam attingunt , illa quoque præter-

prætereunda non sunt : cujusmodi est crudelis , atque miserabilis mors Georgii Varadiensis Episcopi , urbis Romæ Cardinalis ac Vngariæ Quæstoris , quem vulgo Thesaurarium vocant : qui obscuro ortus loco , magnam ætatis partem in familia Divi Pauli Eremitæ transegerat , unde ad majora rerum initia ducentibus satis egressus , in Regia Ioannis maximas res quæstor administravit , cui tantam fidem rerum omnium , Rex ille habebat , ut moriens , & Isabellam uxorem & Ioannem Sigismundum filium illius mandaret , ac committeret fidei ; quorum impense curam ille gesserat , perfeceratque , ut inter Solimani & Ferdinandi arma politus , magnam partem in Vngaria tot cladibus direpta , atque dissipata , Ioannis filio uxoriq; illius conservaret , ac proditoris nomen ob fidem ferret , quod duobus infestissimis inter se hostibus Solimano & Ferdinando , dum fidem mortuo Regi præstaret , modo huic modo illi deditum se esse simulaverat , cum utrique clam capitalis hostis esset , nihil nisi uxorem & filium defuncti Regis ad suam fidem pertinere existimans. Quos dum tueretur ; fallere promissis Ferdinandum , eludere autem dolis Solimanum jus esse fasque putabat . Quare , mirum dictu est , pro fide Ioanni Regi data , qua arte utrumque tractaverit , & prout res se daret , modo harum modo illarum esset partium. Quæ illius ars in fallendo incredibilis quam esset efficax , tum potissimum apparuit , cum Ferdinandus Budæ inclusam Isabellam cum filio annum circumfideret. Cum enim Georgius una inclusus vim Ferdinandi non ferret , frustra que fidem Sigismundi Poloniæ Regis Isabelle patris imploraret , ad Solimanum Tur-

cam receptum habuit , quem æquis & iniquis conditionibus sibi conciliat , ac magnis pollicitationibus ad auxilium ferendum impellit , cuius adventu exterriti Germani obsidionem dimittunt , & à Buda discedunt , quorum discessu Reginam quidem Georgius & Regulum oppugnatione liberaverat , sed Budam cum reliqua Vngaria amiserat : Solimanus enim cum nullum præmium nisi Budam pro liberata Regina cuperet , ejus potiunda hanc rationem instituit. Filium Ioannis pro hospitio & amicitia patris ad se in castra afferri , ac una cum illo Senatores Regni adesse jubet , ut in exercitu victore ac illius servatore incolumitatem gratularentur præsentī. Mater misera ac luctu perdita frustra diu Vngaris adversata , tandem atrocitate temporis coacta , filium Tyranno , ovem videlicet lupo per Georgium in castra mittit , verita ne id illi negaret , quod mox ille auferret. Georgius ac ceteri Senatores , qui propter ætatem pueri , in procuratione erant Regni , magnum & optatum munus ad Tyrannum deferunt , Regulumque parvulum nutricis de sinu depromptum in manus Solimano tradunt , quem ille obviis ulnis amplexus , jussis omnibus de tabernaculo excedere , cum nutrice multa familiaris , quam Tyrannum decuit , de rebus Reginae communicasse dicitur. A colloquio , nutricem , salvo præter spem puero , per causam honoris Præfectum Ianiciorum , Agam Turcæ vocant , reducere in urbem imperat , retentis Senatoribus in castris , quos regulum-ex urbe in castra fuisse secutos demonstratum est , quorum unus Valentinus Turcus , qui longe omnes Vngaros belli gloria & virtute superabat , in Turciam fuit deportatus , ibique annis aliquot post

post in vinculis, verberibus, (ut fertur) necatus. Aga, uti erat imperatum, cum Ianiciorum manu filium ad mœstam & pavidam matrem defert, quæ jam conclamaverat, nihilque minus quam filium reducem à Tyranno expectaverat. Aga in transitu quo ibat urbem prædiis occupat, ac magno beneficio vivum matri filium reddit, & illi confestim ut urbe excederet Solimani verbis imperat: quod hæc illam contra vim Ferdinandi non posset tueri, Solimanum autem pupilli tutorem, suum munus arbitrari, pro fide data patri, non solum Budam, sed cunctam Vngariam integram pupillo præstare debere. Regina ut iussa fuit Buda excedit, ac Lippam proficiscitur. His dolis bonus ille tutor Budam suam fecit, ac ita perpetuo habent successum doli. Georgius enim quibus artibus Budam servare volebat, iisdem illam amisit, nec tantum Vngariam, sed ceteras quoque nostras Provincias possedit. Verum enimvero capta Buda Solimanus cum in possessionem Vngariæ venisset, nec de ea pupillo cederet, Georgius pœnitentia facti vertere se ac consilia inire cœpit, quo Solimano pulso Vngariam de integro recuperaret. Itaque repetit Ferdinandi gratiam, ac parta venia, cum illo init consilia, conspirat, ac huc evadit, ut Isabella Regina diadema Regni Ferdinando traderet, Vngaria cum filio excederet, ac Ferdinando possessionibus filii paternis, quæ amplissima fuerunt, cederet, pro quibus ac pro dote sua Opoliensem ducatum à Ferdinando caperet. Quibus de rebus cum ita convenisset, data utrinque fide, Isabella cum filio ex Transilvania Cassoviam proficisceretur, ut quemadmodum convenerat pactis. conventisque staret. Quod
&c

& facit , nam Cassovia Georgio præsente , & diadema Ioanni Baptista Ferdinandi exercitus præfecto tradit , & Vngaria cedit , ac inde in Poloniam , ut Opolium mature perveniat , ad Sigismundum Augustum fratrem parat proficisci . At Georgius , cum videret hac quoque vice spe sua se lapsum esse , Ferdinandumque nec pactis stare , neque exercitus pro eo ac promiserat in Vngariam contra Solimanum mittere ; & cum collegam quoque Ioannem Baptistam Gastaldum sibi in exercitu æquari moleste ferret , redit ad ingenium , & ad extremum vertit omnia . Iterum receptum habet ad Solimani gratiam , quem adversus Ferdinandum de integro , magnis iacturis & pollicitationibus impellit , consilia Ferdinandi sperit , ac veniam præteritorum petit . Deprehensus conjecturis primo Georgius , deinde literis est , quæ interceptæ ad Italum collegam deferuntur , qui apud Vnitium cum Georgio in exercitu pari potestate fuit . Oppidum hoc ab Alba Iulia in Transilvania miliari abest . Italus re cognita ac bene dissimulata , Ferdinandum certiores facit ; quanto in discrimine res sit , docet . Ferdinandus suis rebus timens , dat Ioanni Baptista negotium Georgii silentio interficiendi , qui astu par Vngaro , tres Hispanos , promptissimum ad tale facinus patrandum genus , ad interficiendum Georgium clam mittit : ab his liberaliter Georgius appellatus , & illa non insolita Hispanis reverentia productus , in cubiculo interficitur , post à cervice caput abscinditur , ac Ferdinando refertur , reliquum corpus ferro laceratum inibi abjicitur , ac aliquot diebus inhumatum negligitur . Cubicularii duo arma expedientes , pro domino vulncribus tardantur . Milites ne quam

vim facerent, re insperata occupantur, ac praesidio ab Italo prohibentur, qui interea dum nox transigitur, edito signo, quod convenerat, tormenti intus editæ glandis, paratus cum cohortibus ad subsidium erat. Hic exitus illius viri fuit, quem fortuna ex humili loco ad Regium pæne fastigium cum provexisset, hoc anno ante Christi natalem, gravissimo casu conflictum, subito ex summo honoris & potentiae gradu deiecit, cunctis seculis documento summis & infimis futurus, quam ipsa se detegat, atque impediatur fraus, & quam se illa suis induat & capiat laqueis. Cum hoc tamen viro amissâ Vngariæ recuperandæ spes est, quod Principibus de medio sublatis, nemo vir in Vngaria restet, nomine & meritis gravis, cum quo se reliquum vulgus ad auxilium & ad spem futuri temporis congreget. Hac domi & foris gesta eo anno sunt.



ANNA-

A N N A L I S

Q V I N T V S.



AM Comitiorum tempus appetebat, cum Rex ad Calendas Februarii Vilna, pro eo ac dixerat, Petricoviam adventaret, non ignarus quantum turbarum, se absente, in Regno sibi contractum esset. Providebat igitur animo, qui Comitiorum motus se excepturi essent, quod omnibus Conventibus per omnes Regni Provincias Equites Polonos acerbissima postulata edidisse cognoverat. Itaque Petricoviam venit, eodem ad dictum Senatores Legatique veniunt, summa expectatio erat, quarumnam partium in distracto Regno futurus esset Rex. Erant solliciti Pontifices de jurisdictione, Equites vero de libertate, ad quamcumque partem Rex accessisset, eam cum detrimento alterius partis victorem fore. Pontifices pietate, Equites libertate fidebant, quorum utrique sibi cum moribus, tum legibus cautum putabant. Taliter incensis animis amplissimorum ordinum, Rex Comitia auspicatur, sacrificiumque pro salute & concordia Regni de more Pontifices habere imperat. Hi Abbati Vitiensi rem divinam jubent facere, qui frequenti ac pleno templo die Purificationis Mariæ coram Rege sacrificavit. Quo quidem tempore apparuit, quam sacrosanctæ etiam res vilescant ipsorum hominum contentu. Cum enim pro more & religione veteri, verum integrumque Christi corpus in Sacrificio Abbas attolleret, ad illudque sublatum Rex cum Senatu,

natu, & cum cætera turba venerabundus procumberet; complures palam obvertebant ora. Raphael certe Lesczynski, qui proximis Comitibus Brzesensem Palatinum deposuerat, per summum divini Sacramenti contemptum steterat ante Regem pileatus. Quæ res offenderat multos, querebanturque vulgo homines, in conspectu omnium Magistratum Regni numen violari, ac contaminari divinum. Rex in hunc modum auspicatus, in concilio per Ioannem Oczieski Cancellarium proponit, quibus causis adductus Comitibus indixerit, demonstrat vicinos Scythas, Turcas, ac Dacos, adversus quos nudatum esse præsidium Regnum docet. Vratislaviam quoque commemorat, cuius exusti ignominiam deprecatus, in dissensionem publicam civilem, culpam confert: denique hanc jubet deliberationem esse, quo adversus vim & incursiones hostium Regnum tutari posset. Secundum hoc propositum Legati deliberent, ac in commune consulant. Qui sumpto ad deliberandum spatio statuunt, non minus de externis hostibus propulsandis, quam de domesticis motibus sedandis agendum esse. Quare de domesticis rebus prius cum Rege agendum esse, quam de ullis externis. Et quoniam post Poloniam conditam gravissima illa causa fuit, qua amplissimi ordinis Majestas convellebatur, quo maiorem auctoritatem res haberet, communi legatorum sententia Raphael Lesczynski, illi causæ patronus diligitur, qui quod præter aliorum morem legibus parens è Senatorio ordine ad Equestrem redierat, opinionem virtutis habebat, ac præter cæteros amans patriæ, & vir bonus ferebatur esse. Qui de scripto, (ut erat in Consilio Legatorum deliberatum) id mandantibus cum-

ctis,

ctis, orat, obtestaturque Regem, vellet meminisse, suæ fidei Regnum commissum esse. Cujus à Magnatibus cum violaretur libertas, debere illum pro sua salute postponere res omnes. Non vim externam Polonis metuentam esse, sed intus inclusum malum esse, quod in ipsis Reipub. hareret visceribus, quod à Rege neglectum vires sumeret, ac libertate communi violata, multos Tyrannos pro uno Rege in Polonia institueret, qui audacia & impunitate subnixi Regiam potestatem sibi arrogarent. Intermittendam ergo esse omnem de aliis rebus deliberationem, huc vero incumbendum, quo ex autoritate, maleficium domesticum cum vestigio, quam primum tollatur. Et quoniam magnam autoritatem ad dicendum attulerat, audientiamque sibi re nova & inusitata compararet, multa animose & acerbe de scripto magna orationis libertate pronunciat. Nos te, Auguste Rex, liberis suffragiis Regem creavimus, tuæ fidei quicquid divini & humani juris erat in Polonia mandavimus, tuæ ditioni potestatique Regiæ vitam existimationem fortunamque subjecimus nostras. Hujus potestatis Regiæ nullum mortaliū te habere socium volumus, neque adeo volumus, idque te autore & Duce perficiemus. Cum hac spe & fiducia, missi à fratribus nostris, huc advenimus, ut Regiam tuam potestatem integram nobis præstes cum nemine communicatam. Et ut Magnatum potestas ex autoritate publica intra suos fines per te his Comitibus redigatur, reprimaturque, quæ ad salutem hominum, & ad conservationem instituta, subito se ad ejus pestem perniciemque convertit. Hæc summa legationis nostræ est, ut tibi soli pareant Poloni, præterea nemini;

mini: hæc mandata nobis exhausti sunt, priusquam ullam aliam Reipub. partem attingamus.

Eadem Tarnovius pro salute populi, minime populariter agebat. Erat enim hic vir, re magis, quam ostentatione, popularis, raro aliquid coronæ ille dabat, auræque populari, spectabatque non hoc quod populus probabat, sed quod populo utile erat, malebatque de populi favore periclitari, quam secunda illius fama, rem populi male gerere, ideo alienus ab omni simulatione ostentationeque sæpe pro re populi, contra ipsum populum sensit ac dixit. Multa sunt huius rei exempla in utramque partem, sed memoriæ causâ uno & altero erimus contenti. In expeditione apud Leopoldin, contra Dacos, incredibili tumultu res exarserat adversus Sigismundum Regem, ita ut illum equites propemodum exautorarent. Quam rem cum pestiferam Regno futuram, Tarnovius videret, sic pugnavit, sic multitudinē à quibusdam concitæ restitit, ut illius temporis solus procellam sustineret, magno cum periculo: cum enim vehementius equitibus resisteret, infestoque armatis campo, ingenti animo, non tam Regis, quam Regni causam ageret, minimum absuit, quin periret concursu, & indignatione turbæ militaris. Consimile exemplum idem edidit virtutis & constantiæ, in Sigismundo Augusto Rege. Huic enim cum multitudo, ob uxorem irata, omnem vim ac potestatem Regiam adimeret, ut supra demonstratum est, impetum illum multitudinis summa cum invidia sustinuit, non uxorem, quam illo inscio Rex duxerat, sed ipsum tutatus Regnum, quod corrumpere bello civili fuerat necesse, si ille tum multitudinī laxaret

laxaret habenas, ac pro multitudine contra tenacem propositi Regem sterisset: ita hic dum multitudinem servabat, favorem multitudinis cum vitæ jactura repudiabat. At vicissim, cum res poscebat, stabat cum populo, nullique ad gratiam cujusque servato receptu sic populum defendit, ut nihil aliud quam populi causam nosse videretur. Quod vel inprimis in hac causa acciderat, in qua Populus Polonus cum Episcopis de libertate & religione, duobus Reipublicæ fundamentis his Comitibus certabat. Insigne optimatibus exemplum, ut non simulatione neque gloriæ ostentatione, fictoque sermone atque vultu, sed veritate, fide, justitia, atque utilitate sese multitudini venderent, ut pro re communi modo cupide progredientem populum comprimant, modo timide regredientem quasi classico ad officium revocent, ne videlicet populus aut superbia obedientiam excutiat, aut humilitate injuriæ succumbat.

Cum asperere & acerbe à patribus & à legatis Episcopi vexarentur, vehementer illos judiciorum poenitebat, aliter enim quam sperarant evenire videbant. Solus tamen Ioannes Drohoiowski Cujaviensis Episcopus splendebat aliorum Pontificum contumelia. Hic enim in Petricoviensi concilio, de quo ante dictum est, solus inter Episcopos mitius agendum esse cum Equitibus Polonis, & ab illis tam atrocibus judiciis, quorum tum inibatur ratio, abstinendum censuerat. Cujus facti causa multi illi honores ab Equitibus Polonis habiti, gratiæque illi sunt actæ, quod rationem duxerit ejus ordinis, unde & ipse erat ortus. Ceteri Pontifices lacerabantur passim conviciis, inprimis autem ipse Ioannes Dziaduski Præmissiensis

liensis Episcopus, cui Ioannes Tarnovius salutandi causa se adeunti domi suæ, non ut Senatori & amico, sed ut hosti & privato dextram porrexit, graviterque illum propalam increpavit, quod in Præmissiensi Diœcesi hominibus liberis servitutem, probis infamiam, ingenuis exitium inferret, idque solutius faceret, quam parem cum cæteris deceret. Episcopus meritis pulsatus conviciis, directo ad Nicolaum Dirgovium Archiepiscopum tendit, qui interea sese domi cum Episcopis collegerat, queritur, quam indigne à Ioanne Tarnovio fuerit habitus, & addidit, sese indigna hæc unum, pro omnibus pati. Cui Archiepiscopus commotus: Tu pro nobis pateris hæc, qui tantum malorum nobis pepereris, unde hæc in nos ortæ sunt turbæ?

Dum hæc aguntur, Stanislaus Orichovius Rutenus certior factus, Ioannem Præmissiensem Episcopum judiciorum publice Petricovix dare pœnas, & cum illo una cæteros in summa invidia esse Episcopos, occasionem rei bene gerendæ dari sibi ratus, non dimisit tempus, præsensquæ Episcoporum odium, ad suam salutem convertit, protectionemque Petricoviam instituit, & ut præsentī animo, & ad agendum parato Episcopi illum scirent venire, literas præmittit ad Episcopos libere scriptas, quibus, quam inique circumventus fuerit à Præmissiensi Episcopo, conqueritur: tum testatur, se nisi coactum ab Episcopis ad illorum adversarios non transiturum. Has ille literas in hanc sententiam latine conscriptas Petricoviam præmittit, ipse paucis interpositis diebus consequitur. Sed cum protectionem illius multa tenerent, impeditumque insidiis illi iter esset, Herbultis se conjungit, quorum egregiam

egregiam fidem ac singularem in se voluntatem omnibus periculis cognoverat. Fuerunt autem hi, Stanislaus Castellanus, Ioannes Subcamerarius Leopoliensis, Valentinus item Cracoviensis Canonicus, & Nicolaus fratres. Cum iis aderant & alii complures Nobiles viri, qui iter Petricoviam ad Conventum habebant. Horum praesidio contra occultam Præmissiensis Episcopi vim fretus Orichovius, cum Ioanne patruele fido fratre pavitans, ac insidias vitans Petricoviam proficiscitur, hoc consilio, ut aut ab Episcopis infamia iudicii levaretur, aut omnia postrema coram Rege in Comitibus experiretur. Sulejovium oppidum Petricoviae vicinum ubi est ventum; de amicorum sententia flectit iter VVolbodium, & ad Ioannem Drohojowski consobrinum, Cujaviae Episcopum divertit, ad quem Petricoviam scribit, certio-rioremque illum de suo adventu facit, orat ac petit, quo pro necessitudine & cognatione periclitantem exciperet, auxilioque & consilio in eam necessario tempore juvaret: Herbultos etiam ad Petrum Kmitham Cracoviensem Palatinum ablegat, quod cum illo Herbultorum fuerat nupta soror, literasque ad illum dat suppliciter scriptas. Res illico percrebuerat, ac sermo manaverat, Orichovium adesse, materiamque praesenti turbæ non modicam asferre. Agitant rem inter legatos Petrus Boratinski, Hieronymus Ossolynski, Ioannes Pieniasko, & Adam Siemuszowski, qui causam sua sponte incensam inter legatos vehementius inflam- mant. Interim cum Ioanni Drohojowski Episcopo satis jam calere videretur res, Nicolaum Dirgovium Archiepiscopum adit, ac illi Orichovium suo jussu VVolbodium ad se diver- tisse nunciat, hoc consilio, nequid de impro-
vise

viso ille adveniēns de integro ad turbas adderēt. Archiepiscopus collaudato Drohoiovio Episcopo, jubet ut comiter Orichovium apud se habeat & Petricoviam accersat. Facta potestate Orichovius accersitur ac fraterne ab Ioanne Drohoiovio excipitur. Cui Archiepiscopus de Consilii sententia fidem publicam ultro per Ioannem Drohoiovium in scripto miserat, manendi Petricoviae & res libere agendi, quoad Archiepiscopus aliter censuisset. Hanc fidem Stanislaus Orichovius, veritus primo omnium existimationis iacturam, deinde ne quam opinionem timoris, illa recipienda daret, per Ioannem fratrem patruelem, & per Ioannem Pieniaskonem Archiepiscopo remisit, cum his mandatis, se innocentia fretum Petricoviam venisse, nihilque commisisse, quo vel magistratus reformidaret, vel illorum iudicia horreret. Hæc fides cum mandatis Archiepiscopo in Episcoporum cœtu redditur, quo quidem tempore Andreas Zebrzydovius Cracoviensis Episcopus, quem sibi antea per literas Orichovius conciliaverat, causam Orichovii diligenter egit, monuitque Episcopos multis collectis exemplis, ne Orichovium supplicem suum aspernarentur. Commemoravit etiam quanto detrimento ordini esset futurus, si ille ad adversarios cum illa transiret causa. Qua oratione permoti erant Episcopi, transegiſſetque eo die Zebrzydovius, nisi ex minoribus Sacerdotibus quidam factum impedissent, ac indignum facinus apud Archiepiscopum conclamassent, calibatam Orichovii causa tolli, ac magnam fenestram ad licentiam aperiri, dum despecta potestate ordinaria ingrederetur vitæ viam quam quisque vellet. Huiusmodi sententiis impedita & extra-

&ta res illi fuit. Orichovius ubi videt de judicio Præmiſſienſis Epifcopi nihil mutari, ſed omnes ſacerdotes ad ſuam inſtructos eſſe perniciem, cum frequentibus amicis, inprimis autem cum Ioanne Cujavienſi Epifcopo Ioannem Tarnovium adit, cui cauſam & calamitatem proponit, ac ſe in Polonia deteriore eſſe conditione, quam nocturni eſſent fures, apud illum conqueritur, quorum nemo indemnatus daret pœnas, ſe impetrare ab Epifcopis non potuiſſe, ut ſibi lege condemnato interire liceret: non ſe veniam delicto orare ullam, ſed juſtitiam ac iudicium, ut ſi quo, uxore ducta, ſe obſtrinxiffet ſcelere, eas pœnas in legitimo iudicio daret, quas leges juberent. Orat ac obſecrat Ioannem Tarnovium, ut pro ſua juſtitia atque clementia illum in fidem ac clientelam ſuam contra vim Epifcoporum acceptum tegat. Tarnovius bono animo hominem jubet eſſe, ac deſperare vetat, ac plenum ſpe ab ſe dimittit. Ipſe ad cœptum certamen redit, qui cum totus mente & animo in Epifcopos inſtaret, Andreas Zebrzydovius Cracoviienſis Epifcopus in iurgio quærebat ab illo, Quo ergo, inquit loco Tarnovie in Polonia fuero, ſi de hæreſi Epifcopus non judicavero, præconiſne, an vero Epifcopi? Cui Tarnovius: Æquius vero fieret Andrea Zebrzydovie, te præconem in Polonia fore, quam me ſervum. Hanc tantam Ioannis Tarnovii in agendo vim & conſtantiam adjuvâbant multi primores patrum: in iis Ioannes Latalicius Poſnaniienſis Palatinus, ſenex & magnæ in Senatu autoritatis. Et cum multa ad eam ſententiam dixiſſet, illud etiam magna autoritate addidit: Venerat inquit proximis Comitibus ad te queſtum Staniflaus Orichovius, tria vix protulerat verba,

ba, cum obmutescere cogeretur, quo quid calamitosius dici potest, quam tuo subdito causam apud te Regem in calamitate proloqui non licere. Hæc non sunt Poloni moris Serenissime Rex, neque sunt veteres administrandi Regni Poloniae artes, sed sunt Italicarum versutiarum & externæ calliditatis. Polonis Rex juris & judiciorum æqualitate est constitutus, ut omnes ex æquo audiat, & causa cognita in legitimo iudicio, vel condemnet vel absolvat. Et cum pares sint una lege & communi Reges nobiscum, hoc tamen plus sibi sumunt, ut paribus dominari Regnumque in nobis cupiant obtinere: quæ res cum libertatem & societatem Regni tollat; providere debes, ut ne quem socium juris tui Regii habeas, neque potestatem tuam Regiam cum aliquo communices, ut tibi præsidi atque Regi æqualiter omnes subiecti simus, qui non solum finibus, sed etiam legibus eisdem in Polonia continemur.

Episcopi cum se clarissimorum virorum auctoritatibus acerrime premi viderent, varia consilia tuendæ dignitatis inibant, quæ illa contentione admodum imminuebatur. Itaque solitudine ac formidine pleni, neque retinendæ, neque amittendæ jurisdictionis facultatem habebant. In qua illarum trepidatione Andreas Zebrzydovius Cracovientis Episcopus causam habuit, non jam ad hortandos, sed ad objurgandos liberius Episcopos, quod Stanislaum Orichovium subsidio de industria adversariis traderent, qui calamitate sua incitamento esset Senatui, Populoque Polono ad oppugnandam Pontificiam dignitatem. Quare censuit Orichovium quamprimum recipiendum, quod nisi facerent, sero illos ac nequicquam

postea recepturos. Magnum pondus habebat Zebrzydovii apud Episcopos oratio, peropportune enim afferebat congruebatque cum tempore & cum re ipsa. Quam consecuta Petri Kmitha autoritas, perpulit tandem Episcopos Orichovio aequiores esse, qui partim insita clementia, partim Herbultorum precibus adductus, quos ad illum, ut supra docuimus, Orichovius ablegaverat, quantum conniti autoritate potuit, tantum apud Archiepiscopum oblitus offensionum contendit, ac illum monuit, ne Orichovii uxore Remp. perturbari, ac sacerdotalem ordinem periclitari vellet: se initio vidisse, quas turbas datura esset uxor Orichovii, ideo mansuete cum illo in Praefectura sua egisse, neque delationi Episcopali paruisse, neque pro edicto Regio poenas ab Orichovio exegisse, partim quod hominem ob matrimonium interficere, cuius nullum aliud facinus esset, crudele putaret, partim quod illum Reipub. conservare, humanum factum censeret. Idem ergo faciendum Archiepiscopo suadebat, fore id illi utile, cum ad multos Ecclesiae usus: tum vero ad praesentes Regni motus componendos. Haec pro Orichovio vir clemens in afflictos, & misericors in supplices, magno conatu agebat Kmitha. Et quoniam his Comitibus ille pro Episcopis contra haereticos acerrime senserat, ideo illius pro Orichovio plurimum apud Episcopos valuit autoritas. Itaque cum & Andreas Zebrzydovius pro Orichovio laboraret, & autoritas Petri Kmitha eodem accederet, datur in Concilio causa Ioanni Drohoiovio Episcopo Orichovium revocandi, & in Concilium conducendi. Et quamvis ille post tot frustra tentatos aditus, obfirmasset ad Episcopos non reverti,

tamen

tamen Ioannis Drohoiowski consobrini sui
 suasu, in Gnesnensis Archiepiscopi fidem re-
 dierat. Itaque die præstituta, frequenti conci-
 lio in cœtum Episcoporum Orichovius venit,
 ac potestate dicendi facta, cum multa de sua
 erga Romanum Pontificem observantia disle-
 ruisset, Confessionem fidei edidit, in qua quam-
 pie Deum coleret, & qua fide erga Romanam
 Ecclesiam esset, articulatim descripserat. At-
 tente auditus Orichovius vehementer place-
 bat Episcopis, quod in tanta atrocitate tempo-
 ris, perturbationeque religionis, optimo ex-
 emplo sese submitteret Pontificiæ potestati. Et
 cum ille spe sua maiorem benevolentiam Epi-
 scoporum sibi conciliasset, in crastinum fuerat
 rejectus. Interea loci Archiepiscopus in Con-
 cilio Episcoporum deliberat, ac culpam Ori-
 chovii cum pœna Episcopi comparat. Multis
 partibus visa est pœna culpam excedere: præ-
 terea Confessio ab illo edita relegitur, diligen-
 terque ad Ecclesiæ normam, ab omnibus exi-
 gitur, nihil in ea alienum à communi religio-
 ne reperitur, vel ipso Ioanne Dziadusky Præ-
 missiensi Episcopo teste, à quo quaerit Andreas
 Zebrzydovius, quam tandem causam habuisset
 in iudicio, ad tam atrocem sententiam, ux-
 orem respondit ille. Nihil ne præterea. Nihil
 vero ait Episcopus. Tum Zebrzydovius, cum
 indigne factum quoque ferrent ceteri, At ux-
 orem inquit Sacerdotem ducere, culpa quidem
 est, sed hæresis non est. Neque iisdem pœnis
 tibi Sacerdotem conjugem, quibus hæreticum
 hominem afficere licuit. Postremo cum nul-
 lum vestigium ullius sectæ in Confessione Ori-
 chovii appareret, Episcopi de Consilii senten-
 tia, Orichovium absolvendum esse decernunt,
 ac illi in Consilio per Andream Zebrzydo-

vium Episcopum benigne respondent : qui ut erat in dicendo copiosus sententiam dixit ornatissimis verbis, multa commemorans quæ in Orichovio fuerint bona, generis, ingeniique ac doctrinæ, quæ tanti Archiepiscopus cum Episcopis faceret, ut nollet pro suo jure cum illo agere, quin vero illius audax facinus curaret in præsentia quo maximo posset remedio. Quoniam vero talium causarum jus summum cognoscendi penes Pontificem Romanum esset, hoc plus Archiepiscopum in præsentia non posse, quam ut absolute illi spatium detur, culpæ apud Romanum Pontificem deprecandæ, quod placeret fieri annum. Ipse ad Archiepiscopum mane adesset, postridie absolvendus. Pronuntiata hæc est sententia graviter ornatæque à Zebrzydovio, multo cum verborum honore. Aderat Ioannes Dziaduski Episcopus Præmissiensis, ad quem omnium spectabant oculi, qua nam fronte ille ferret, atroces suas sententias, in tam placida decreta ab Episcopis commutari. Postquam Orichovius secum præter spem agi videt, Archiepiscopo & cæteris Episcopis, quam maximas agit & habet gratias, seque illorum beneficii memorem & gratum fore ostendit. Ut in loco ab illis positum esse videatur, daturum se operam pollicetur, nominationem etiam culpam à Ioanne Dziaduski deprecatur, si quam in illum illo contentionis tempore admiserat. Qui tristis, capite demisso, terram intuens, nihil ad supplicem orationem Orichovii respondit, sed in eadem tristitia permansit : sive quod dolorem & iracundiam silentio regere, quam eloquio prodere malebat, sive quod tanto, sub oculos omnium, accepto autoritatis detrimento, pudorem fronte sustinere non poterat.

poterat. Postero die mane, uti erat pronuntiatum, cum frequentibus amicis Orichovius Archiepiscopum adit, ac sese illi ad genua supplicum more, in corona submittit: quem Archiepiscopus lintea religiosaque veste indutus absolvit, & cætera perficit, quæ ejus sunt moris. Denique hunc eundem reconciliatum jam Ecclesiæ, prandio adhibet, ac liberaliter habitum ab se dimittit. A prandio Orichovius lætus rerum suarum insperato successu, ne ingratus videretur recenti beneficio, recta ad domum Petri Kmithæ cum Herbultis & aliis necessariis suis pergit: quem vir mirificus Kmitha frequenti domo est complexus. Cui Orichovius amplissimis verbis agit gratias, quod adeo in vita fortunisque illius continens fuisset, ut cum jure posset, abstinuisset tamen ab illo, moramque elabendi ex tot laqueis, parcendo maxime, illi dedisset: ad extremum apud Archiepiscopum & apud cæteros Episcopos deprecator illius salutis fuisset. Confitebatur ergo coram, illius se beneficio vivere; daturumque operam pollicebatur, ut omni sua vita, uti æquum est, salutis suæ autorem Petrum Kmitham coleret. Dicebantur hæc in Conventu ab Orichovio, non sine multorum qui aderant, & hæc audiebant, lacrymis. Memorabile exemplum omnibus, iniquis judiciis circumventis proditum in Orichovio est, ut non desperent inique damnati, semperque illud teneant, ac habeant in promptu: Non vidi justum derelictum. Nemo patrum avorumque memoria in majori periculo desperationeque salutis, quam Orichovius in Polonia fuit, & tamen, tot malis jactatus, servante Deo, præter omnium spem, ex magna jactatione in tranquillum portum fuerat ad extremum eje-

Etus , magnoque rerum successu recuperabat pristinae vitae decus. Nam cum Præmissiensis Episcopus , non solum vita atque fortunis, sed etiam sacerdotio Orichovium exuisset , ut antea ostensum est, Archiepiscopus tamen perendie, quam absolutus erat, restituerat in ordinem Orichovium, ac inter Sacerdotes suo loco illum collocaverat, jusserratq; deliberationi illi interesse, quæ inibatur ratio juris sacerdotalis tuendi: quæ quanto præter optata Orichovii , & præter Episcopi judicata acciderunt, tanto magis notatu, memoratuq; digna omnibus videri debent.

Cum magna vulgi invidia arderent Pontifices ; Nicolaus Archiepiscopus concilium advocat, ac summo silentio, clausa Archiepiscopali curia , deliberat, Ecquid nam de jurisdictione remitti Equitibus Polonis posset , qui eo rem trahebant , ut nemo ob hæresin in Episcopali judicio reus , causam diceret. In qua quoniam vitæ atque existimationis contineretur certamen, Rex cum Senatu in Comitibus de illa cognosceret, pro his legibus , quæ de capite Equitis Poloni solius Regis judicium in Polonia jubent esse. Quæ leges cum legibus Pontificum adversarentur, magna non disceptatione solum , sed etiam altercatione , utraque pars pro suo jure in Comitibus diu multumque apud Regem contendit. Cum ergo Episcopi in consilio statuissent , omni ratione jurisdictionem tueri ; dant Andreæ Zebrzydovio Cracoviensi Episcopo negotium ejus causæ apud Regem perorandæ, qui cum dignitate, atque ingenio præstaret, satis idoneus pro hominum studio illi causæ futurus videbatur Patronus. Qui, dato Sacerdotibus ab Rege Senatu, primo conqueritur novissima tempora, quæ periculosa fore tanto ante vaticinatus erat Paulus :

lus: quæ eam vim haberent, ut religio quoque Christi hominum affligeretur malitia. Qua in re illud tamen molestissimum esset, quod ipso-
rum hominum odio, res etiam sacrosanctæ una vilescerent: quibus rebus cum summa contineretur vitæ, dubium non esse, illis sublatis humanas quoque res dilabi atque tolli. Neque enim superesse spem ullam, sublata religione, ullum jus humanum in Polonia mansurum, quod extinctis rebus sacris, profanas quoque res extinguere sit necesse. Qui enim negligeret Deum sacrarum rerum autorem, nunquam idem profanarum Ducem reverebitur Regem, neque illius jurisdictionem pertinere-
ret, qui divinam contemnere didicerit. Quod si propter Sacerdotes malos negligerentur res divinæ, quomodo stabunt res humanæ propter Reges malos? Qui enim Sacerdotes contemnit, quia mali sunt, idem contemnit Reges, quia boni non sunt, neque enim Deos, sed homines hominibus voluit Deus præesse, sæpe summum jus malis in bonos tribuens. Atque hanc pœnam inter homines peccati esse, ut justis injusti sæpe dominantur, fortibus imbecilles, modestis flagitiosi. Quare si vitia spectes, neque Sacerdotes, neque Reges idoneos putabis esse, quibus cæteris hominū & Regna committas: ab utrisq; enim error, culpa & fallacia abesse non potest. Quanquam non se intelligere dicebat Zebrzydovius, ut præter cæteros homines in Polonia vitiosissimi habendi essent Sacerdotes. Si enim genus spectes, pares esse genere cum cæteris: Si vitam, contentum debere esse Regem, si tantum illi assequuntur, quantum homines possunt: Si mores, satis illos probari; si ab iis absit scelus, cætera pro communi vita in iis ferenda esse.

Quod vero doctrinam attinet, illam non pro Regum, neque pro multitudinis imperitæ arbitrio, sed pro Ecclesiæ placito, Episcopos præstare debere: rem Episcopalis iudicii esse, quæ usurpanda in Ecclesia Dei, quæ contra essent repudianda. Et quoniam non orationes, sed annales scribimus, in quos multa in pauca, pro historiæ lege, conferuntur, his capitibus præmissis, non alienum fuerit ponere reliquam ejus orationis partem, quam ille Episcopus egit moderate, & offensione animi non acerba. Agitur causa coram te Serenissime Rex, novo iudicio, nova forma. Nos enim Episcopi causam apud te dicimus, qui aliorum iudices à Deo constituti sumus. At quomodo accusemur audivisti, nulla in accusando reverentia Majestatis tuæ, nulla observantia dignitatis nostræ, ab hominibus ditioni tuæ subiectis, & nostræ, curæ commissis, in oratione adhibita fuit. Si oblivisci volebant, nos esse Episcopos suos, at certe meminisse debebant, nos esse Senatores tuos, qui præcipua pars tui Senatus sumus. Sed, cum neque ut Senatores, neque ut Episcopos decuit, nos illi tractarint, vides in oratione illorum, quanta sit facta labe, primo injustitiæ, quia violarunt dignitatem nostram, deinde impudentiæ, quia offenderunt Majestatem tuam, cum nos Episcopos suos, Senatores autem tuos, modo hypocritas, modo lupos te audiente appellare non dubitarent. Quod si id illis jam de nobis licet, triste id quidem impunitatis exemplum in nobis constitueretur, sed nemini magis quam tibi pertimescendum. Nostra enim causa, nobis etiam cadentibus, ipsa per se stabit, nititur enim illa non ulla humana vi, sed Dei providentia, qui Ecclesiam suam cum omni administratione illius in Petra solida,

da, hoc est, in se ipso collocavit. De te tibi plurimum cogitandum est, ac multum in posterum providendum, ne tua Majestas, quæ voluntate etiam humana continetur, ab iis negligatur, qui reverentiam erga Ecclesiam Dei, & erga nos illius ministros in tuo conspectu funditus repudiarunt. Germania documento tibi sit ad omnes tales casus, in qua non prius bellum exarsit civile, non prius Cæsar agitari pellicque inde est cœptus, quam ex Germanorum animis reverentiam omnem erga Episcopos extirpasset Lutherus. Qua sublata, serpsit deinde res, quæ proclivis ad perniciem una cum ipso Cæsare labitur. Acerbioribus quotidie casibus nostræ celebrantur aures: Nunc in Germania urbes expugnari, nunc publicas & res privatas à seditiosis æstimari, sana diripi, ultro citroque conjurari, ac passim ad arma iri. Vnde hæc Germaniæ nova rerum facies? non aliunde, quam ex conversione religionis, & ex contemptu Pontificiæ dignitatis, quæ pacis & tranquillitatis causa inter homines divinitus est constituta. Quæ quia in illa nobili & Christiana quondam gente jam nulla est, quæ mala per hos annos Germania non vidit, quas Respub. & privatas non amisit, quod divinum & humanum jus retinuit, quam spem denique suarum rerum habet illa meliorem? Horribilia sunt hæc, quæ commemoro. Sed tibi, nisi occurras, eadem sunt expectanda. Iacta sunt fundamenta consimilium malorum hisce Comitibus in Polonia. Explica legatorum orationem, & excute illam diligenter, quem tandem timorem Dei, aut quem hominum pudorem in illa reperies? Recordare etiam, quid nuper in sacrificio ab non nemine, (Raphaëlem autem Leszyński dicebat) admissum sit,

cum exhiberetur solenni ritu corpus Servatoris Christi Dei nostri, tuque venerabundus ad illud procumberes, ille solus per summum numinis divini contemptum stabat te spectante ante aram pileatus. Contempsit hic simul & Christum Regem cæli, & te Regem terræ, tum Angelos occultos aræ ministros, ac homines, corpus illud sacrum palam, una tecum venerantes. Hæc sunt initia in Polonia malorum omnium, quæ nisi provides, tuum regnum pessundabunt. Sed hoc loco opponitur nobis dulce ipsius libertatis nomen: quasi vero ista sit libertas, & non potius summa licentia, in qua modus nullus inest, quæ humanas res contemnit, divinas vero fastidio, atque contumelia evertit, in qua jurgia, maledicta, contumeliæ, seditiones, ac bella insunt civilia. Vera enim illa & integra libertas, immodesta non est, neque immanis, neque superba, sed est modesta, morigera atque mitis. Quare non libertatem isti, sed exitiosam licentiam flagitant. Quid enim sibi aliud volunt, dum Pontificum jurisdictionem tollunt, quam ut Romano Pontifice, ac nobis remotis de medio, nemo sit qui sacra tueatur, & qui sectis infici Regnum non patiatur? Denique, ut hi, qui petunt, aliis graves, sibi vero ipsi effrenati sint, & præcipites, ut denique in tuo Regno nemo sit pietatis auctor, & pacis nemo. Si enim nos exterminabimur, ne tu quidem ipse tuto hic permanebis. Nam si is ordo qui te Regem unxit, ac te Regio sacramento inter Christianos Reges tulit, jus suum amiserit, noli sperare tibi in Polonia quicquam salvi fore. Iudicare te de hæresi volunt, quid quæso aliud agunt, quam ut munus tuum Regium amittas, & nostrum Pontificium non retineas? Consimilibus consiliis

Rex

Rex ille Hebræus ad adolendum thura in sacrificio fuerat adductus, qui tamen repudiatus cum impio sacrificio ab ipso Deo lepra fuerat percussus. Hujus Regis casum quæsumus extimescas, & inter lepram, & lepram, metu illius Regiæ lepræ, sacerdotum finito esse iudicium, inter quos summus ille sacerdos est Romanus Pontifex, cujus auctoritatem æternis pœnis Deus sancivit, ut qui illius non obedierit imperio, siue magistratus ille, siue privatus fuerit, exterminandus sit, Mose ipso teste, de populo Dei, cum quo si partitas habueris in Polonia provincias, & si de illius nihil appetieris munere, teque intra tuum munus & officium continueris, bene & feliciter regnabis. Hæc te cogitare, & ante oculos proposita habere decet, pro nomine tuo Regio, atque pietate tua Christiana. Longior Zebrzydovii fuerat oratio, multoque fuit argumentis & exemplis instructior, utpote, quæ in Concilio eruditorum hominum ante fuerat instituta, habitaque est ab illo polonice. Sed ego dum latinis auribus servio, mentem illius ad formulam latinam breviter adstrinxi.

Rex cum primæ sententiæ Senatores in Concilio dissidere videret, magna difficultate afficiebatur, quam sententiam pronunciaturus esset. Nam si Pontifices de hæresi judicare noller, privilegium se eripere amplissimo ordini intelligebat, cum jurejurando, tum etiam fide sua interposita firmatum, eique ordini mandato Dei attributum: si vero summum de hæresi iudicium Pontificium pateretur esse, cum in hæresi omnia publica insint crimina, verebatur, ne vel honorem suum cum Pontificibus partiretur, vel communibus legibus aliquod detrimentum inferret, quæ, Rege excepto, in

Polonia neminem de capite, de fortunis, & de existimatione Equitum Polonorum volunt judicare. Cum ergo in consilio capiendi nimium anxius & dubius esset, proferebat tempus, spatiumque interponebat, quo aliqua ratione concordia à partibus ultro iniri posset, & duos fere menses patiebatur intercedere, quo hac mora disensionem partium sanaret. Qui dum remedium quarit, assensum cohibebat, ac sententiam dissimulabat, partes etiam ipsas, ad concordiam summa animi æquitate vocabat. Sed cum diu multumque agitando ac differendo, neque Pontifices de jure suo Equitibus Polonis concederent, neque Equites Pontificibus quicquam præter leges de se licere vellet; Rex vix tandem aliquando per Joannem Oczieski Cancellarium pronunciat, De hæresi Pontificum esse judicium arbitrari, atque id sibi pro pietate & pro antiquis Poloniae legibus æquum videri. Hac sententia pronunciata, reverentia quidem Majestatis conticuerant legati, & ii qui pro illis steterant Patres conscripti: sed tantus tamen dolor incesserat omnium animos, ut non secus ac certamine victi, ex consilio omnes discederent: querebanturque passim homines, Poloniam ad eadem ac directionem Pontificibus à Rege propositam esse. Legati enim universi ad Pontifices publice venerant oratum, ut ne pro decreto Regio judicium confestim exercerent, sed spatium darent Equitibus consilii de concordia capiendi. Hæc in Curia Archiepiscopi, per Petrum Boratynsky legati supplices egerunt: quorum precibus adducti Pontifices, annum jurisdictione vacuum passi sunt intercedere, ut interea nemo ex Equitibus Polonis, sectæ reus fieret, spatium deliberandi, liberum illis esset, ut re-

com.

communicata cum Equitibus , in conventibus Regni deliberarent publice , quonam modo Leges Poloniae cum legibus Pontificiis possent convenire , ut sine praedjudicio patriae legum, obediatur à Polonis Pontificiae potestati. Quod tamen si esset impetratum , multo tamen acerbioribus, infensioribusque animis ex Comitibus discessum fuit , quam eo fuerat ventum. Illa etiam inveterata sacerdotum contemptio ita augebatur dolore , ut à Comitibus , & seclis, ad opprobrium sacerdotum , ab autoribus prosemminarentur , & Pontifices id fieri paterentur impune : cum ne decreto quidem Regio satis se tuto adversari posse multitudini concitatae intelligerent. Ita cum autoritas Pontificia in summam contemtionem venisset in Polonia, pietas primum antiqua corrumpi , deinde illa reverentia coepta est vitari, qua Regum etiam ipsorum inter homines firmæ habentur opes. In exitu comitiorum , communi scito , pecuniae fuerant stipendio imperatae : nec aliud dignum memoria his comitiis erat actum.

Iisdem temporibus Isabella Regina , Regno per pactiones Ferdinando Regi tradito, de quo supra est demonstratum , Vngaria excessit , & Cracoviam Februario mense cum Ioanne Sigismundo filio advenit : quam Sigismundus Augustus , germanam uti decuit sororem , per Ioannem Bonerum Chelmensem Castellannum, ac summum civitatis Cracoviae procuratorem excepit , compluribusque diebus lautis ac muneribus amplissime habuit. Quam inde Crepitium versus Oppolium profectam , Rex intermisso Petricoviae Conventu Bacchanalibus adierat , ac illi coram ex tot periculis in patriam reduci, incolumitatem gratulatus fuerat. Et cum illi Oppolienensis territorii fructus ad rationem

tionem à Ferdinando redditam non responderent, essetque angustior, quam qui tanti nominis Reginam cum filio sustentaret; Rex inopiam sororis de sua copia sublevaverat, ac complura territoria necessarij victus illi attribuerat, ut Sanocum in Russia, ut Crepitium in Siradia. Bona etiam mater de suo VVielunium illi addiderat, eoque subsidio annonæ solitudinem filix, nepotisque aluerat. In hac autem Regina subitam commutationem fortunæ videre licuit: cum enim esset Ioanni Vngariæ Regi in matrimonium à Sigismundo patre data, non multo post & virum & Regnum amiserat, ad eamque inopiam pactitionibus Ferdinandi Regis, atque Georgii Quæstoris sui venerat, ut nisi Rex frater subvenisset, illa hominis ad miseri morem omni nudata ope, victu etiam necessario caruisset. Quam illius sortem, priusquam Cracovia ad virum discederet, vulgo homines præviderant animo, ita, ut cum Sigismundus pater omnium iudicio propterea reprehenderetur, quod illa ætate, illa forma, atque dignitate, filiam incerto Regi ad incertas nuptias traderet; scurra quidam Polonicus, valetudine mentis liberius dicax, cui etiam ad opprobrium vitæ Stancyko nomen erat, carpens Regis factum, Sigismundum monuerit, ut antequam filiam in Vngariam extruderet, cauponam illi Cracoviæ repararet, in qua mox illa rediens cauponariam faceret. Atqui hæc illius scurrae dicacitas omen fati fuit. Nam Ioannes Rex diu multumque Ferdinandi peragitatus annis, non longo tempore illi matrimonio supervixit, & uxorem cum parvo filio reliquit, dote ac Regno cassam. Quæ amissis rebus omnibus se in Poloniam hoc anno receperat cum filio, illa misericordia

ricordia avunculi Regis digno, de quo illud dignum memoria prætermittendum non existimavimus. Cum enim ex pacto, ut ante dictum est, Regina diadema Regni Ioanni Baptista, Ferdinandi exercitus Præfecto Cassovia traderet, illudque evolveret, crux ex diadematis fastigio, incertum quo casu, imprudentibus omnibus delabatur, ac, ne ab inquirentibus inveniri posset, supprimitur. Itaque ad Ferdinandum diadema cruce mancum adfertur. Hanc parvus filius nactus vacuum ab arbitris matrem ludibundus adit, ac cur illa esset mœsta rogat. Cui mater, quia tibi miserrimo Regi, ac mihi item misere matri, ne diadema quidem Ungariæ reliquum feci. Ad hæc ille, tace, obsecro mea mater, ac lachrymis abstine, tenemus enim & nos adhuc diadematis partem, ac cum hoc dicto celatam crucem de sinu profert & addit: Noli desperare mater, ad hanc crucem reliquas ejus partes aggregatas iri, ut apud quem hæc crux erit, ad eum quoque congregentur & partes olim huic cruci subiectæ quæ fuerant. Singularis fuit in hoc puero ad virtutē indoles, quem cum videres, & vultu & sermone & forma & incessu, omnique cætero cultu, facile Regis filium esse diceres, magna quædam de se mirandaque promittentem: ac videtur hic puer ad servari rebus à Deo fatalibus, sed sinamus fata Regum in occulto esse, neque conjecturis res in sinu Dei abditas scrutemur, neque illas judicemus ante supremum factorum diem.

Conventu Regni confecto, multis de causis Rex statuit, sibi Gedanum esse adeundum, quarum illa fuit iustissima, quod videret civitatem & ab Germaniæ fisco palam sollicitari, & pristinæ animadversionis recordatione clam incitari. Ideo huic rei prævertendum existimavit,
ne

ne tanta & tam conjuncta nobis civitas aliquo motu novis rebus imperiisque fluderet. Accessit etiam patrum controversia cum plebe. Non ignorans ergo quanta ex dissensionibus incommoda oriri consueissent, eo sibi maturandum existimavit. Sed cum sola aulicorum manu ad urbem tam amplam & plenam proficisci, cum neque satis tutum esse arbitraretur, neque suæ dignitatis esse statueret, evocaverat ad officium itineris amplissimum quemque, ac equitatu delecto se instruxerat, circiterque Idus Iunias ex Gostinio cum hoc præsidio Gedanum profectus fuerat. Quæ copiæ etsi nunquam essent tantæ, ut eis contra vim intra urbem confideret, tamen magnum Regium nomen apud suos auctoritatem habere existimans, infirmioribus etiam auxiliis proficisci non dubitaverat, atque omnem sibi civitatem tutam fore existimabat, neque aliter evenit. Cum enim appropinquaret urbi, omnis sese multitudo ad salutandum effudit. Magistratus etiam præfinito equitum peditumque numero, magna cum reverentia Majestatis, prolatis subjectorum more clavibus, & se & civitatem in fidem & potestatem Regis permisierunt, summaque fide receptum habuerunt, dispositis adversus populares tumultus per urbem custodiis, quibus erant aulicorum stationes additæ. His præponebantur Senatores, qui vigilias nocturnas cum præsidiis invicem obibant. Diverterat autem Rex, posthabito prætorio, in domum Ioannis à VVerden, qui eo tempore longe nobilissimus & ditissimus apud Gedanenses fuit. Caterum cum suspensâ metu agitaretur civitas, quod & præteritorum reminisceretur, & ex animi conscientia timore occuparetur; Ioannes Tarnovius

vius Cracoviensis Castellanus Ioannem à VVer-
 den de Principibus nactus, quadam notitia
 sibi conjunctum, cum hoc secreto colloquitur,
 ac per illum levare metu civitatem nititur, ne
 qua aut rumoribus, aut pollicitationibus aut
 falsis nunciis commutatio fieret voluntatis.
 Itaque multa humanitate complexus homi-
 nem, in occulto illi proponit, Gedanenses
 quam libera potestate instructum habeant Po-
 loniæ Regem, in quo neque vis neque contu-
 melia ulla inesset in subjectos. Tum etiam
 addit, Poloniæ Reges Gedanensium civitatem
 quam semper aluissent, omnibusque rebus or-
 nassent, ac pari libertate cum Polonia esse vo-
 luissent. Ita factum esse, & illorum fide, &
 Polonorum commercio, in Poloniæ Regno
 florentissimam opulentissimamque ut habeant
 civitatem, cujus fortunam cum qua tandem
 Germaniæ civitate comparare vellent? Neque
 enim conferendam esse Gedanensium liberta-
 tem cum calamitate Germaniæ præsentis, ne-
 que hunc statum cum illo comparandum, in
 illo enim homines subjecti & vasalli appella-
 rentur: in hoc fideles dilecti æqualitate juris,
 ac communione utilitatis cum Polonis con-
 juncti: à quibus in parem juris & libertatis
 conditionem semel recepti, nunquam alio
 quam fratrum & amicorum loco haberentur.
 Quod secus Germanis accidat, in quos omnia
 exempla & cruciatus eduntur, si quæ res ab
 illis non ad nutum, aut ad voluntatem præsi-
 dum facta sit. Iure igitur liceret illis gloriari,
 eos in optima Republica vivere, in qua positi
 nihil facerent inviti. Quæ cum ita sint, adesi-
 sent animis, neque alia consilia, aut homines
 respicerent, pertinacia etiam desisterent, ne-
 que justitiam Regis contumacia potius, quam
 obe-

obedientia tentarent. Magnam esse vim, magnum nomen, intra & extra urbem, armis atque legibus armati Regis: denique urbem positam in gremio Poloniae, Regio imperio ita contineri, ut nusquam contra nutum Regis sese posset commovere. Idcirco repudiarent inquietorum hominum improba & seditiosa consilia, huc vero incumberent universi, quomodo a quo, & favente Rege, libera civitate atque pace & ocio frui possent, quandoquidem præter hanc alia causa Regii adventus ad eos non esset. Ab his hæc dicta cognovi, qui sermoni interfuerant. Hac oratione confirmatus Senator ille Ioanni Tarnovio agit gratias, polliceturque id, quod de illo audierat, reliquis se libenter narraturum, factaque potestate discedit, habuitque, post hoc colloquium, Rex faciliorem civitatem. Nam antea, quamvis publice in Regem civitatis constaret fides; tamen privatim multæ quotidie offensiones & contentiones ab illis ad nostros afferebantur, ex quibus quo illi essent animo sciri poterat: nam neque decima quæque domus erat relicta armato absque milite, neque ad illorum præsidia tutus dabatur nostris receptus: ita ut cum casu Anzelmus Gostomski florentissimus Aulicorum à cœna rediens in stationem Germanicam incidisset, compluribus amissis, ipse vix armis primo, deinde fuga evaserit. Quo sane tempore nisi Petrus Boratyński, Petri Kmithæ, Magistri qui fuerat familiæ, stationis præfectum tumultuantem repressisset, magnum periculum illa nox attulisset. Nam Præfectus postridie eo nomine ad Regem vocatus, & qua tandem fiducia nocte præterita fuerit, interrogatus, animo præsentis responderat, Sibi à magistratibus nocturnam curam civitatis mandatam

datam esse hac conditione , ut si ipse non sustineret , campana signum per stationes faceret , ut civitas ipsa ad auxilium concurreret. Quod ne accideret , in ipsa turba maxima , quam aulici noctu dedissent , domum se Petri Kmithæ Sceptrigeri abiisse , ac illum per Petrum Boratyński diligenter monuisse , ut is reprimeret aulicos , & urbem ab illorum contumeliis , injuriisque prohiberet , ne civitas incitata jus suum armis tueri necesse haberet. Hæc confessus abiit , factumque illud impune tulit. Ex cujus confessione constabat , Gedanenses eo animo fuisse , ut armis tegerentur , si à Rege tuti non essent . Hoc totum incommodum Ioannes Tarnovius colloquio vertit in bonum , perfecitque ut Rex tranquillissime controversias civitatis dijudicaret. Cum enim prægravaret patrum autoritas plebem , civitasque nimiam potentiam magistratuum minui vellet ; Senatus prolatis privilegiis , quæ antiquitus auctoritatem Patrum adversus plebem muniebant , rem obtinuit. Rex enim decreto interposito , magistratum , secundum privilegia potestatem obtinere jussit , & privilegio novo , Magistratui de eadem potestate cavit , nimium conquerente , & indignante plebe , jure an injuria , nescio. Rex dijudicatis controversiis , ac vestigalibus urbanis ordinatis , rationibusque ararii inspectis ; etiam consuluit , quomodo civitas ab Germania & ab fisco imperiali tuta esset , neque præter Regem Polonia ullius alterius ditioni , atque imperio pareret. Interim autem dum Rex Gedanenses res componit , ingens variarum gentium in urbem confluit multitudo. Venerat etiam Albertus Prussiarum Princeps , ac Nicolaus Radzivilus Viliensis Palatinus , Olicæ Dux , qui navibus cum

cum Ioanne Tarnovio Castellani filio, secundo Istulæ flumine transierat. Cui portum subeunti obviam prodierant pedibus, tam Regius, quam Urbicus Senatus, amplissimeque exceptus, in urbem publicis gratulationibus fuerat introductus. Et cum urbs maritima hominum cuiusque generis plenissima ac refertissima esset; Rex multis spectaculis visendum se ac cognoscendum præbuit: in quibus erat vetus ille Trojæ ludus, quem ante urbem lusit, turmis duabus nobilissimorum juvenum, in quarum altera Rex ipse cultu, equo, atque concursu insignis fuit, tricenisque equitibus hinc & inde commissis, ipse Martinum Herbultum, Equitem Ruthenum Antagonistam habuit, quem æquore peragitavit toto, ac in campos patentes acer effudit, non sine militari gloria, & acclamatione circumfusæ turbæ, quæ leniter à summo dielivis imminebat ludo, ac in latitudinem patens theatro locum præbebat. Rebus Gedanensium ex sententia compositis cohortatus est cives, ut Majestatem suam comiter conservarent, & ut libertate moderate uterentur, neve sibi illam præcipitem, reliquis vero civibus gravem facerent. Hinc conversus ad res Lituaniæ ordinandas, discessit ad xv Calendas Septembris, ab Albertoque Prussiæ Duce invitatus Regiomontem ex itinere petivit. Quam urbem cum adiret, & cum ante urbem Princeps illi adventum militari more gratularetur, accidit, ut è mortario Cupa, per incendium teda, ac pice referta elideretur, ac projiceretur in sublime, artis ostentandæ gratia. Quæ cum & artem & oculos omnium fessellisset, neque ignem è mortario concepisset, raro decidens casu, cum Rex parvo momento excessisset, Regium armigerum oppressit, pone

Regem

Regem stantem, ita, ut caput dissectum Regem cerebro respergeret. Ita mirabili fortuna beneficio periculum Rex vitavit. Hicque casus tantum terrorem Polonis iniecerat, ut nisi summa, cum in omnes mortales, tum præcipue in Regem Poloniae illius Principis fides omnes conjecturas à suspitione removisset; id quod casu factum erat, ex præparato fuisse factum poterat suspicari. Quem casum Princeps ille ægerrime tulit, morteque Magistri artis errorem, nisi Rex oblitisset, corrigere voluit. Ne quid tamen de illa voluptate, & gratulatione, fortuna diminuisse videretur, humanitate Regis fuerat perfectum. Qui ut doceret, quantam fidem Principi rerum omnium haberet, summa voluntate Regiomontem ingressus largissimo gratissimoque Principis hospitio triduum latatus est.

Cum esset Rex in ulteriori Prussia, & necdum Regiomonte discederet, literis Nicolai Sieniavii, Bessensis Palatini, qui exercitui præerat, certior fiebat, omnes Dacos in deditio-nem potestatemque suam esse redactos. Hi erant ex Italis Romanisque procreati. Qui duce Lucio Valerio Flacco, cum Daciam occupavissent, in hisque regionibus uxores duxissent ac consenuissent; hos Dacos reliquerunt, qui eorum lingua Romini, à Romanis, nostra VValachi, ab Italis appellantur: VVloszy enim Polonis, idem est, quod Itali Latinis. Quorum Regio Moldavia, quasi major Dacia vulgo nominatur. Hi natura, moribus, ac lingua non multum à cultu Italiae absunt, suntque homines feri magnæque virtutis, neque alia gens est, quæ pro gloria belli & fortitudine, angustiores fines cum habeat, plures ex propinquitate hostes sustineat, quibus continenter, aut bellum

bellum infert, aut illatum defendit. Habet ab ortu Mæſiam, ab occaſu Ruſſiam, à meridie Tranſylvaniam, à Septentrione Scythiam. Tanta autem ſunt virtutis, ut cum omnibus his gentibus, quorum fines attingunt, eodem tempore ſæpe pralio contenderint, victoresque fuerint. Nam Stephanus, qui patrum noſtrorum memoria, Principatum in Dacia obtinuerat, una propemodum æſtate, & Baſaſetum Turcam, & Mathiam Vngarum, & Ioannem Albertum Polonum bello magno devicerat, magnamque calamitatem victis intulerat. Hi tamen præ multitudine hoſtium & præ anguſtia finium, non magis virtute, quam dolo contendunt, aut inſidiis nituntur. Nulla apud illos religio jurisjurandi eſt, nulla promiſſorum, neque pactorum fides, quibus illi rebus, magis ad ſpeciem utuntur quam ad aliquam neceſſitatem. Ad hancque rem, ubi in anguſto ſe vident, decurrunt, ut ſpatium elabendi habeant, quo à fraude auxilium petant. Itaque ſæpe compertum eſt, eos fidem ac juſjurandum finitims invicem dediſſe, ut conjurati eorundem ſocii & hoſtes eſſent. Nec vero ſoris ſolum, hoc illi ſunt ingenio, ſed domi etiam conſimili perfidia conſiſtantur, quæ illi generi hominum innata eſt maxime. Non illi fidem Principibus præſtant, non Principes illis juſte imperant: ſuſpenſa inter illos, incerta, ſuſpectaque ſunt omnia, ob quam etiam cauſam, multos noſtra, plures patrum memoria, Tyrannos illa gens tulit, nec mitiores, nec humaniores, veteribus Siciliæ Tyrannis, quorum eſt præter ceteros nobilitata crudelitas. Inter quos Stephanus ejus Petri filius, quem Ioannes Tarnovius ad Obertinum vicit, ac Helix frater, quem ad Mahometum deſciviſſe, ſupra eſt

est ostensum, singulari crudelitate fuit. Qui à fratre accepto imperio, mox in omne crudelitatis genus erupit, nulla materia neque occasione ad crudelitatem prætermiffa. Cujus singularim crudeliter facta exequi, longum efferet. Illud summam fatis fit ponere, tanta hunc Tyrannum immanitate fuisse, ut inter genera poenarum mortem levissimum duxerit esse supplicium. Nam ut prætermittam hominibus innocentissimis præfectas aures, atque nares, effoscos oculos, excisas linguas, spoliata ac divaricata membra, & alia inaudita ad diuturniorem dolorem supplicia, excogitaverat etiam inter genera cruciatus, plumbum fervens, quo in adversum os coniecto, affligerentur homines, tanta peste intus concepta, ut ne, cum præoptarent quidem, statim possent emori. Et cum quotidie augetur, intenderetque sevitiam, nullumque modum crudelitati in suppliciis adderet, neque tempus vacuum supplicio dimitteret, diffugerent passim ex Dacia homines, compluresque Senatorii Ordinis, elapsi fuga, in Poloniam venerant, ac stipendia in exercitu Regio facerent, quos omni conatu Tyrannus, ut illorum suppliciis exsaturaret animum, recuperare studebat. Erat missus hoc anno, ad renovandum foedus à Rege ad Solimanum Turcam vir fide, ac ingenio excel-lens, Valentinus Dembiński Biecentis Castellanus. Hic, quamvis dehortantibus multis, usitato nostris legatis, in Turciam itinere per Daciam statuerat proficisci, quod & illac compendium itineris sciret esse, & nomen ipsum Legati sanctum inviolatumque apud omnes gentes, apud foederatas præsertim magnam auctoritatem habere putaret, apud Tyrannum etiam. Hunc Stephanus sibi objici à fortuna

F

ratus,

ratus, illum in itinere aggredi, ac excipere statuit, nec prius dimittere, quam à Rege illi redderentur omnes ad unum profuga. Iam vero cum apud Tyrannum nulla esset secreti fides, hæc illius consilia emanaverant ad vulgus, ac ad aures ipsius etiam legati venerant. Qui cum sibi tanta perfidia iter inclusum esse videret, interea destitit, ac Cracoviam salvus, intermissa legatione rediit. Stephannus ubi sua consilia sequi eventum non vidit, desperatis rebus statuit ad extremum reliquis Senatoribus, qui remanserant, interfectis, repudiata fide Catholica, exemplo fratris, in Mahometis sectam concedere, ac Turcis Daciam prodere. Ad eam impietatem desperationemque salutis, certos ex Turcia magistros, duas etiam Turcicas meretrices, assidue circum se habebat, à quibus aversus à Christo, & depravatus ex Tyrannide, in Mahometi fidem ibat proclivis. Cæterum Senatores ac reliqui de Tyranni consiliis judicantes conjectura, adeunt ad Nicolaum Sieniavium exercitus Regii in Russia Præfectum, per illos, quos ex Dacia profugisse, ac in exercitu Regio, illo præfecto, mernisse docuimus: ab illo petunt auxilium, ut maxime necessario tempore Daciæ subveniret, ac cum exercitu ad Tyram flumen, qui Russiam à Dacia dividit, propius accederet, fore, ut interfecto propediem Tyranno, omnis Dacia in ditionem atque potestatem Regis Poloniæ veniret. Si Sieniavius, vel autoritate sua atque exercitus, vel nomine Regio reliquos Dacos deterreret, ne alium principem præter eum, quem Rex Poloniæ daret, reciperent, ejusque nomen, & autoritatem sequerentur: orare, atque obsecrare ne supplices aspernaretur, neve bellicosissimam Provinciam, pro

pro qua Poloni multa & gravia bella gesserunt, repudiaret, quam sine vulnere ditionis Polonica in præsentia posset facere: unum se petere ac deprecari, ut si ille pro clementia ac mansuetudine Regis sui statuisset, Dacos esse recipiendos, ne illis alium dominum imponeret, præter eum, quem apud se in castris haberet, Petrum Dacia Pincernam, gente & natione Dacum. Hæc exules Daci secreto ad pedes projecti in occulto, magno fletu à Sieniavio petebant. Sieniavius, tametsi intelligeret suas partes esse omnia agere ad præscriptum, & ad summam rerum consulere, Regium, non suum munus esse; tamen ob exiguitatem temporis, cum ex tanto intervallo adeundi ad Regem potestas illi non esset; veritus ne si spatium intercederet, commutatio aliqua apud Dacos fieret voluntatis, & ipse occasionem rei bene gerendæ prætermitteret, re in consilio communicata cum primorum ordinum centurionibus, facturum se esse omnia pro Majestate Regis sui, quæ in rem illorum forent, pollicetur. Ipse ex eo loco cui Iarmolince nomen est, fiducia rei bene gerendæ, castra movet, ac ad Tyram (Dnestrum nostri vocant) idoneo castra loco ponit. Interea de Sieniavii voluntate certiores à suis facti Daci, cum his Dacis, qui in castris nostris erant, tempus interficiendi Tyranni constituunt, & quâ occultissime, illius admaturant necem, accelerantque, ne qua rumoribus consiliorum fieret proditio. Huic non defuit fortuna consilio. Tyrannus enim cum hanc instituisset perdendorum Senatorum viam, ut ad VI Idus Septemb. vocatos ad convivium omnes interficeret, illi diem prævertunt, ac illius anticipant consilia, noctu enim ad flumen Prut solitarium Tyrannum nacti, qui ut

animi causa, cum meretricibus navigaverat, ita ad idem flumen posito tabernaculo, cum iisdem quieverat, cum septem & decem satellitibus, quos custodia causa, circum se habebat. In hunc de tertia vigilia, cum indulgentius servaretur, impetum faciunt, ac telis Tyrannum introrsus petunt, qui somno clamore custodum excitus, arcu atque sagittis Dacorum impetum ex tabernaculo fortiter sustinuit, ac pugnavit, cum diffugissent custodes, ita acriter, ut à forti viro in extrema spe salutis contra multitudinem pugnari debuit. Et cum tabernaculum plurimum illi momenti ad salutem afferret, triginta fortissimi Dacorum de equis desiliunt, ac pedibus tabernaculum diripiunt, Tyrannumque invadunt. Hic Tyrannus cum vis fieret, miserando cum ejulatu ex ira in preces versus, supplex deprecabatur necem, identidemque clamans, parcite, parcite, veniam date, ac me servate, aurum, quod adest capite, & cum nihil orando proficeret, Dacique telis moribundum conficerent, in hac voce defecit, Ergo occidite. Hujus abscissum cervici caput, de integro trunco adsuitur, ac ita ad paternum sepulchrum mittitur, illucque illatum nulla funebris pompa, ut Tyrannum decuit, sepelitur. Interfecto Tyranno tantaque peste hominum levata, cccc de primoribus Dacum ad Sieniavium in castra venerunt, seque in deditionem recipiat, petiverunt, ac omnem Daciam in fidem & potestatem Regiam permiserunt, unum modo petentes deprecantesque, quod etiam prius fecissent, ut ne quem alium illis Principem attribueret, præter eum Petrum Pincernam, qui in castris apud illum esset. Sieniavius cum videret rem jam ad extremum perductam esse casum, ne quod spatium genti mobil

mobili ad aliud consilium capiendum daret, statuit è vestigio Daciam recipere, quæ illi manibus propemodum ipsius fortunæ offerebatur divinitus. Itaque producit hunc quem poscebant Petrum, ac illum in conspectu nostri exercitus Daciæ Principem declarat, summamque potestatem in Dacos obtinere jubet. Hunc Daci, tam hi qui advenerant, quam qui in castris confectis stipendiis erant, ad pedes projecti, ingenti gaudio atque fletu dominum, ac Principem Daciæ salutant, illique se in fidem ac potestatem dant. Erat enim hic vel ipsius Sieniavii testimonio vir bonus, justus, ac pius, & qui ex teterrima servitute in optatam libertatem, Daciam posset transferre. Interea Senatores qui reliqui erant in Dacia, quorum Principes erant, Sturdza magnus Daciæ procurator, Mogila magister Equitum, illos ccc qui in castra venerant primi, & ipsi subsecuti, ne ultimi novum Principem salutare advenisse viderentur, ad Sieniavium adventabant, certiorumque illum de suo adventu faciebant. Sieniavius ut pro dignitate sua & exercitus ac Regis sui administraret, Paulum Seczygniowski magnæ virtutis adolescentem cum cohorte una equitum honoris causa obviam illis misit, adjunctis illi ccc equitibus Dacis, qui Tyranni fuga stipendia in exercitu nostro faciebant, iis præficit Mosochum fortissimum Dacorum. Interea dum Sturdza ac Mogila, & reliquorum Daciæ Senatorum adventus in expectatione apud Sieniavium est, mater Tyranni interfecti, sive nece filii permota, sive Tyrannide delectata, illos depravat, & ab itinere avertit, hucque eos impellit, ut posthabito Petro, Zoldam quendam, cum quo erat nupta Tyranni soror, Principem Daciæ facerent, ne-

que illum Petrum , qui ab Sieniavio duceretur reciperent , quod etiam , ut ad perfidiam Dacorum mobilis mens est , faciunt , Zoldamque Daciae Principem constituunt. In magnis angustiis res posita fuit , quae expediri , nisi summa celeritate non potuit. Seczygnovius , ubi alias res sperasse , aliis se occurrisse videt , cum Moscho substitit , neque illos , quibus obviam erat missus adit , quin vero ad eos quatuor nobiles Dacos mittit causam quasitum , unde nam hæc subita extitisset commutatio voluntatis , ut ex hospitibus hostes subito existerent , aut cur in deligendo Principe voluntati unius mulierculæ potius privatim obtemperarent , quam publice Poloniae Regis auctoritatem sequerentur , atque reliqua addit , quæ ad eorum sanandas mentes pertinere videbantur. Quos cum illi domi apud matrem Tyranni in vico Schipot dicto conspexissent , conclamant , speculatum ad se venisse , conantes loqui prohibent , ac in catenas conjiciunt. Seczygnowski , quique cum illo erat Moschus , ubi nihil ab illis quos miserant referri vident , id , quod erat , rati , suos nuncios captos ac retentos esse , ne mora hic casus res plures acciperet , albente jam cælo vicum ac ædificium summa vi invadunt , egregio opere munitum. Quod fortissime propugnantibus illis qui intus erant , cum expugnare non posset ; Paulus Seczygnowski horreum adjunctum jubet incendi , quo incendio necessario conflagrandum fuerat cum omnibus , qui intus erant , cum eodem tempore , neque ignem neque impetum ferre possent. Itaque præsentī malo coacti , priusquam flamma domum occupavisset , foras egressi , & se & Zoldam Seczygnovio dediderunt , quos ille custodiis ac catenis vinctos ad

Sie-

Sieniavium in castra pro hospitibus hostes victor ducebat. Interim Sieniavius expectatione adventantium Dacorum suspensus, ac qui casus Seczygniovium cum Mosocho exceperant incertus, cum Petro Principe designato, transiit Tyram. Nam adhibitis in consilium imprimis docto ac pio viro Leonardo Camenecensi Episcopo, quem toto hoc tempore in castris stativis secum habebat, postea Matthia VVlodkone Camenecensi municipii Praefecto, qui rei militaris peritissimus habebatur, tum reliquis centurionibus formulam componit, secundum quam Petrus Princeps designatus cum omni Senatu suo, Poloniae Regi fidem, ac iuramentum daret, priusquam Principatum iniret, cuius capita haec erant: Ut pacem ac fidem & obedientiam Polono Regi praestaret. Ut eosdem hostes, & amicos cum Rege haberet. Ut praesens ipse, si qua graviora bella inciderent, auxiliis atque opibus sustentaret. Ut ad quotidianos belli usus, equitum septem millia Regi submitteret. Ut nulla privata neque publica pacta atque foedera inconsulto Polono Rege faceret. Ut promissa Poloniae Regno antiquitus ab Dacia Principibus rata haberet. Ut mox inito Principatu, coram legato Regio ad id missa, eadem haec juraret. Huc addit obtestationem gravissimam, ut si fidem hanc fallerent, ut ne salvi servatique sint cum liberis parentibus ac uxoribus suis. Conscripta haec formula de consilii sententia in conspectu exercitus nostri Petro ac reliquis Dacis de scripto recitatur, qui num in hac verba jurare vellent, rogati omnes, iuratos se esse responderunt, ac proposita solenni more sacra cruce omnes cum Petro Principe procumbunt, ac in hac verba jurant. Hac sanctissima Polono Regi

data fide, Petrus Princeps à Sieniavio postulat, quo se Regis Poloniae juratum clientem cum praesidio Polonico in Daciam quamprimum mitteret, quod si faceret, & Petri auctoritatem apud omnes Dacos amplificaret, & Poloniae etiam Regis opinionem confirmaret: tantas videlicet esse illius facultates, ut non solum in fidem clientes recipere, sed etiam tueri receptos possit. Sieniavius vir magni consilii, magnaeque virtutis, ne ullo negotio tam secundis rebus deesse videretur, ex omni exercitu fortissimos centuriones cum equitum cohortibus deligit, quibus imperat, ut Petrum deducant, illique praesidio in Daciam sint. Hi autem fuerunt, Stanislaus Tarlo, Zamoyski, Bernardus Pretvicius, Nicolaus Sieniavius filius: his adjungit Antonium Moram Hispanum, cum perditum delecta manu. Cum hoc praesidio Petrus facta potestate ingressus Daciam, iter Socaviam habebat, quo loci gentis principalis sedes est. In transitu fit ei obviam Paulus Seczygnowski cum Zolda æmulo, & cum illis civibus, quibus jussus obviam ierat, & quos expugnata domo captos ad ludibrium propemodum fortunæ ducebat, ut quos hospites honorifice adducturus erat, eos ignominiose hostes duceret, atque in ea re strenuam R. P. operam navaret, hos in potestatem Petro dat, quos ille supplices, pro justitia & clementia sua omnes conservavit. Hocque principium in Daciam adveniens mansuetudinis suæ dedit, solo Zolda ad infamiam affectati Principatus naribus mutilato, quod ita notati apud Dacos infames habeantur, ut ad Principatum nequeant aspirare. Hæc deditio à Nicolao Sieniavio Regiomontem Regi nunciata parum grata illi accidit, secum reputanti, quam ad omnem motum fortunæ

tunc gens illa esset mobilis, quæ necessitate coacta, non ulla voluntate addicta, ipsius fidem esset secuta, tum etiam, quod illam gentem Turcis sciret esse vectigalem, verebatur, ne illa recipienda Turcicum bellum ultro accerseret, aureoque hamo piscaretur, quo Augusti Cæsaris proverbio improbantur minima commoda, non minimo emta discrimine. Nec vero Rex solus hoc nuntio ita affectus fuit, sed nonnulli etiam Senatorii Ordinis, cum quibus consensit turba omnis, insolens belli, diuturnitate otii. Itaque exaudiebantur etiam illæ voces, dedendum Turcis Nicolaum Sieniavium fore, si quid illius opera grave Regno accideret: citabanturq; ex Romana vetustate Spurius Postumius & C. Mancinus, quorum deditioe consimilis audacia Romæ olim fuerat expiata. Contra vero censebant alii, inprimis autem summus bello vir Albertus Prussiæ Dux, qui exhilaratus nuntio cohortatus esse Regem dicitur, ut benignitatem fortunæ agnosceret, quæ illi ne optanti quidem sponte sua tantas res confecisset, eamque gentem in ditionem ejus redeigisset, quam majores sui armis redigere nunquam potuerunt: fore hanc rem Poloniæ salutis, ac præsidio adversus omnem vim Turcicam. Habendam ergo gratiam Deo censebat, qui potius à nobis, quam contra nos, tam potentem armis gentem stare voluit. Perfidiam etiam gentis excusavit, Tyrannide fera, & immani, quæ cum ipsa natura omni fide sit cassâ, mirum non esset, si in ea positi homines, omni ratione ad libertatem contenderent, cujus omnes appetentes sumus, conditionem autem servitutis odimus. Quæ ut liberemur, dolus & virtus ejusdem momenti res apud nos sunt: fore Dacos, æquo & favente domino, fideles & immobiles

subjectos. Postremo, omnes opes ac facultates suas, seipsum denique ad omnes usus, tuendæ ac retinendæ Daciæ Regi obtulit, adesset modo Rex animo, pristinaque virtutis majorum suorum memoriam retineret, Daciamque divinitus sibi oblatam fortissime sustineret, ac hæc bona eundem qui obtulisset servaturum Deum speraret. Hæc ego dicta ab aulicis ut accepi, ita posui, quæ vulgo sequebatur militaris favor. Ioannes certe Tarnovius, qui signa cum hac gente contulerat, victorque fuerat, agnoscebat, donum illud Regi Polono oblatum esse divinitus. Cæterum Nicolaus Sieniavius, exercitusque illius, consenescebant mœrore, cum viderent suam operam ingratam accidisse Regi, tantoque dolebant magis, quanto illorum obrectatores apud Regem eos criminabantur, ac si dedissent damnum, aut malum. Postremo Rex hoc animo Regiononte in Lituaniam discessisse ferebatur, ut qui se Daciam neget dedititiam habiturum.



A N N A L I S

S E X T V S.

L Editor, Si temporis ordinem sequi voluissimus, hic Sextus Annalis preponi debuit. Præcesserunt enim gesta illius excessum D. Sigismundi annis undecim, à quo Orichovius priores quinque Annales incepit. Nam hæc anno Christi 1537, Sigismundus vero inter Divos relictus anno 1548. Sed quod autor ea quæ operibus præmitti solent, ante illos quinque priores collocavit, hincque seorsim nacti sumus, non visum est ejus rationem turbare. Denique, Bonum ubique in loco, ut vetus verbum est. Vale, fruiere, similis esto.



Ex bello Valachico decretò, comitiis absolutis, trina de more literarum significatione Polonis, ut ad diem Visitationis Mariæ apud Trebowla oppidum Russiæ armati adessent, edixerat.

Verum cum per legatos, qui componendæ pacis gratia, à Ferdinando Romanorum Rege, ad Valachum missi fuerant, Rex diutius Cracoviæ detinetur, ad constitutum diem & locum cum exercitu venire non potuit. Itaque pace infecta legatis dimissis, ipse summis Iulii mensis caloribus, hoc est, sexta Iulii, Cracovia discedens Leopolim profectus est. Quo in loco omnibus coactis copiis nil potius habebat, quam ut primo quoque tempore ad hostem tenderet. Sed hæc consilia illius multi graves varique in Repub. motus fefellerunt. Cum omnia laberentur in deterius, non Princeps subditis, non subditi principi, certis legibus ac firmo benevolentia vinculo conjungeren-

tur: idque non legatorum opera, neque Senatus diligentia in Comitibus corrigi posse, nobilitas animadvertisset; non jam de gerendo bello, sed de constituenda Repub. deliberationem suscipere coepit, ita ut non prius hosti occurreretur, quam omnia contra leges commissa, in integrum restituerentur. Fremere cuncti contra patres, in eos culpam omnes conferre, quod eorum negligentia in tantas difficultates Respub. devenerit: durum præterea imperium, intolerabilem dominationem Regiam sibi videri, Deos hominesque testari, se in bellum non prius ituros, quam scirent pro qua re pugnaturi essent: Regnum esse sine jure, sine lege: nihil valere fas moremque majorum, sed omnia potentiorum libidini esse subjecta. Nihil esse quod expectarent, nihil quod amplius libertate amissa sibi adversus externum hostem defendendum putarent. His atque talibus querimoniis incensa & exagitata nobilitas, omnem de gerendo bello, ut dixi, cogitationem depofuit, & ad eam partem accessit, qua nitebatur salus Reipub. Quare privatim & publice cum Rege & Senatu ipso causam communem tanto studio egit, ut nullum esset in Repub. tempus, quo majoribus motibus res aliqua agi putaretur. Modo Senatum in campum extra urbem educens, modo in oppido, cogere, orare, obtestari, minari denique, ut labenti Reipubl. succurrerent, & ne quid caperet detrimenti, providerent. Itaque cum res incensis inimicitiis in publico universæ Poloniæ conventu à prudentissimis hominibus ita concionibus publicis esset exagitata, ut vetus defendendæ Reipub. exemplum revocatum ad veterem illorum Græcorum Romanorumque morem videretur; visum est non inutile

inutile fore, si summorum virorum fides, prudentia, ac singularis in tuenda Repub. constantia mandaretur literis, ne negligentia oblitterata interiret. Quare servata illorum sententia, latine, sicut acta sunt, fide bona singula sunt reddita.

Consilia & Conciones in maximo totius Poloniae Conventu apud Leopolum de Repub. habita.

Primus apud Divum Georgium, ante Leopolum, in campo, nobilitatis cum Senatu congressus fuit, in quo multa de summa Reipublicæ dicta & acta sunt. Verum ea à nemine excepta & notata interciderunt. Reliqua vero quæ subsequuta, diligenter literis servata sunt. Cum enim in hoc primo congressu multa postulata Nobilitatis à Senatu fuissent ad Regem relata, Nobilitati vero ad ea per Castellanum Posnaniensem, qui nomine Regis responderat, non satis esse factum videretur; petierunt à Senatu, ut in campum apud villam Boiska ex urbe prodire vellent, in eo de Repub. deliberaturi. Senatus æqua petenti Nobilitati annuit, & ad locum, & ad tempus constitutum se affuturum benignissime promisit. Die 22 Mensis Augusti, ut erat constitutum, Senatu cuncto in campum vocato, frequentissimo omnium conventu Petrus Zborowski Castellanus Malogostensis nobilitatis nomine ita locutus est.

Et si sciam me oneri ab universa Regni Nobilitate mihi imposito inparem esse; tamen cum illa instaret, subterfugere illius mandatum neque volui, neque potui. Vereor enim ne si illius studio non essem obsecutus, in dif-

ficillima Reipub. causa tardior ad eam sublevandam esse viderer. Cum ergo rem tantam, neque ingenio complecti, neque facultate sustinere possem, hac tamen sola ratione fidem meam erga Rempub. & debitum studium atque observantiam testari volui, si ea, quæ uno omnium consensu mihi mandata sunt vobis referrem. Sæpe id à vobis per legatos vestros, cum alias, tum maxime in comitiis proxime Cracoviæ habitis, petivimus, ut pro vestra in Repub. fide daretis operam, ne libertas nostra firmata legibus, ac omni recta ratione communita, aliqua vi ladi ac violari possit. Quod à vobis impetratum non esse, legati nostri in vos culpam omnem, vos contra in legatos transfertis, cum & illi libere de Rep. vobiscum se agere non possent, & vos plura ab illis, quam esset illis à nobis mandatum, exigere velle dicant. Qua ex re quantum detrimenti Respub. capiat, videtis. Itaque non jam per legatos, ut ante vobiscum de libertate & legibus nostris egimus, sed ipsimet in hunc locum convenimus, ut non amplius Senatus de legatis, neque legati de Senatu jure posse queri videantur. Quare agimus nos ipsi causam nostram, cujus nuper Senatu frequenti, magnoque omnium ordinum conventu, in arce apud Majestatem Regiam præclara jecimus fundamenta. Qua in re illud tamen miramur, non ad omnia postulata Dominum Castellanium Posnaniensem, nomine Regio nobis respondisse. Itaque cum hæc ad summam Reipub. pertinerent, repetenda apud vos duximus, ut quis esset vester in Repub. sensus, scire possumus. Ac primum illud legibus & libertati nostræ maxime necessarium esse videtur. Bellum suscepimus, relicta privata domesticæ rei cura, ad Rempub.

pro-

propugnandam parati hic adsumus. Sed cur
 adesse opus fuit, nondum certe videmus. At
 enim hoc Regiæ Majestati universa nobilitas
 debet, ut periclitante Repub. quandocunque
 vocata sit, necessario adcurrat, & hostiles à
 Regni finibus arceat insultus. Esto sane. Sed
 cum hoc tempore fines imperii nemo occu-
 pet, nemo nobis hostiliter immineat, an bel-
 lum indici debuerit, videte. Scitis profecto,
 hoc unicum remedium contra difficillimos
 Reipub. casus à majoribus nostris semper esse
 servatum, ut bellum publice nunquam decer-
 neretur, nisi cum potentior aliquis hostis Re-
 gnum invaderet. Quod si aliter defendi non
 possit, tum ad illud confugiendum est, quod
 lex concedit, & suadet necessitas, ut bellum
 decreto publico suscipiatur, illudque tam diu
 geratur, quam diu hostis intra fines Regni fue-
 rit. Fugato vero & pulso hoste, lex nos à bello
 gerendo liberat. Illud tamen gratiæ causa, ac
 singularis erga Principem suum fidei majores
 nostri addiderunt, Vt si Rex extra Regnum bel-
 lum gereret, quinque marcis in singulos hasta-
 tos datis bellum publice susciperetur, & ita ad-
 versus regni hostem extra fines Poloniae una
 cum ipso Rege egrederemur. Hæ sunt duæ le-
 gitimæ belli gerendi causæ, sine quibus nul-
 lum tempus esse debet, quo bellum decerni
 aut expeditio indici publicè possit. Quare cum
 hostis intra Regnum non sit, pecunia de more
 non numerata, dubitare nemo potest, bellum
 sine causa esse decretum. Nos maximis sum-
 ptibus, ac magno rerum nostrarum dispendio
 huc profecti sumus. Atqui in tantis injuriis
 R. P. æquiori animo essemus, si æqualiter om-
 nes hæc incommoda ferremus. Verum qui-
 busdam Palatinis, & nonnullis Castellanis,
 mul-

multisque ex ordine nobilium immunitas contra leges data, cum à publica expeditione liber esse nemo debeat. Neque eos illud excusare potest, quod Dominus Castellanus Posnaniensis respondit, eos tantum immunes videri, quibus immunitas diplomate Regio data sit. Nos vero Majestatem Regiam nemini legitime id dare potuisse arbitramur, cum neque ipsi abesse lex permittat, neque agrotos atque senes aliter bello liberet, nisi alios habeant, qui eorum nomine publicam expeditionem bellicam obire possint. Itaque palam est, neminem immunem esse debere, neque Regem lex abesse permittit, neque agrotis atque senibus omnino immunitatem concedit. Quare cum jam constet, illos præter jus & æquum abesse, nulla tam justa causa esse potuit, quæ illos à bello excusare possit. Nam quod Dominus Castellanus Posnaniensis ideo domi manere jussus est, ut majoris Poloniae fines ab Germania defenderet, non satis hæc justa ac legitima causa manendi visa est. Quo enim pacto exiguus ille militum numerus, illam Poloniae oram tuebitur, cum illi ipsi, qui illa loca incolunt, cum domi præsentibus sint, ab Germanicis excursionibus illam Poloniae partem se tueri non posse dicant. Videbitur jam profecto, quod leges mosque majorum in hoc bello gerendo cessarunt, nihilque legitime factum, nova & insolita omnia. Nam ex quo in bellum profecti sumus, alii jam pridem ad diem locumque constitutum adsum, alii domo vix egressi sunt. Nos vero eorum adventum expectantes, hic cum magno detrimento & incommodo nostro atque amicorum nostrorum, quos frumento & rebus necessariis exhaustimus, consedimus. In Regem ejus culpam trans-

transferunt, quod is missis in provincias literis, multos à profectione remoratus sit, cujus rei testes in nobis sunt quamplurimi. Novo modo, inusitato more hæc fiunt, quibus nisi occurramus, nihil est quod Remp. salvam diu putemus fore. Quid enim est, quod eam conservare possit, si nihil valebunt leges, nihil constituta majorum, si bellum nulla necessitate publica indicetur? Alii immunitatibus bellicis, alii dilationibus à bello sibi abesse licere putaverunt, & Remp. nudatam suo præsidio hosti reliquerunt. Ita fiet ut Remp. quam jam vix tenemus, nullam omnino habeamus. An in hoc solum, & non in aliis violatam esse libertatem nostram queri possimus? Quid illud? quod multis per vim bona & fortunæ ademptæ sunt. Certe si in jure publico nulla fortunis nostris spes relicta est, quid est quod amplius sperare debemus? Rescinduntur decreta, violantur privilegia, indicta causa damnamur, bonis nostris pellimur, sola Regii mandati autoritate fortunis omnibus privamur. Sed in tantis injuriis & publica Regni Poloniae querimonia, quem potissimum censebimus, in quem culpam omnem conferemus? Præter vos habemus neminem. Vos enim in his sedibus honorum & dignitatis tutores suos Resp. constituit. Vos patronos legum & majestatis suæ auctores voluit. Quare spoliata Resp. vestro patrocinio, oppressa vero, Senatoria autoritate, in tantas misérias devenimus. Ideo rogamus, ut pristinam dignitatem & Senatoriam auctoritatem resumatis, & dignitatem Reip. cum libertate nostra defendatis. Eximite nos ex his laqueis, quos nescio quod fatum Reip. in nos nostrasque fortunas induit. Metrica, quam vocant, est inventa, ut hoc colore nostris bonis æquius

æquius exuti videamur esse. Regia Majestas non Metricam, sed regesta Cancellariæ, ut sunt, appellanda putat, nos quo nomine vocetur, non quærimus, sed eam certe hæcenus nocentissimam experti sumus. Testis est Bollestrafzycki, qui ne bonis patriis atque avitis spoliaretur, in optima sua causa misere metuit. Quid de Kietliński dicam? & multis aliis, quorum possessiones, ac fortunas hæc Metrica reddidit dubias. Quare cum undique tantis difficultatibus Remp. circumdatam esse videatis, expergiscimini aliquando, ut patriam præsentis & futuro periculo liberetis. Hæc jam mala, quæ dixi, nostra videt ætas, sed illa etiam futura timere, & imprimis providere debemus. Successor Regiæ Majestatis electus & coronatus Serenissimus Rex futurus est, in hoc educando & ad futura regni gubernacula instituendo summa cura & diligentia adhibenda est. Plurimum enim interest, quibus cum adolescens vivat, quo doleat quo gaudeat, quibus delectetur studiis. Dubium enim non est, cum talem in gubernando Regno futurum, qualis educatio præcesserit. Atque utinam is ad hunc exercitum deductus fuisset à patre, cognovisset profecto in qua Rep. esset regnaturus, quibus artibus eam esset conservaturus: hos subditos, hoc robur Reipub. suæ, hic aperte & palam conspexisset, quod satius fuisset, quam in mulierum cœtu, & puellarum grege, Cracoviensibus choreis & cantibus indulgere. Quamobrem petimus à vobis cuncti, ut detis operam, quo sua Majestas dignis bono rege artibus & honesta disciplina ita instituatur, ut dignus tanto regno & idoneus summo imperio esse videatur. Scitis, quæ mala per improbas educationes Principum in multas Reip. inve-

cta

Et si fuerint, quot nationes, quot integra gentes corruptis moribus Principum interierint. Vnam ex multis proferam Vngariam vicinam, quæ educatione juvenis Ludovici Regis funditus corruit. His exemplis moniti prospicere debemus, ne quid nobis simile accidat. Sed jam juvenem Regem honestis artibus, bonorum in conviclu, ita muniamus, ut paratus ad Remp. accedat, illam paternis atque avitis artibus gubernet. Quod si hæc neglecta fuerint, verendum est, ne ea mala re ipsa experiamur, quæ ex vicinis ipsi audimus. Quare toto conatu in Remp. incumbite, omnes partes ejus circumspicite, ea, quæ paucorum annorum læsit negligentia, integra nobis restituite. Ita fiet, ut optimis legibus constituto atque firmato regno, in tranquillitate mutuaque benevolentia cum Serenissimo Rege nostro vivamus, ejusque successorem, dignum tanto patre filium, dignum hac Repub. Regem expectare possimus. Quod, ut quam primum fiat, petimus.

Cum Petrus Malogostensis Castellanus finem dicendi fecisset, juxta circumflans multitudo, clamore ita se de Repub. sentire significavit. Hunc secutus Xieski ita locutus est.

IN quanto Respub. versetur discrimine, Petrus Zborowski copiose graviterque exposuit, qua in re illud mirandum minime est, si his incommodis ex commutata Reip. ratione affecti sumus. Nam patrum memoria, quod ego longioris ætatis beneficio meminisse debeo, horum omnium malorum, quæ nostra videt ætas, jam tum in Rep. spargebamur semina,

mina, peregrini influebant mores, disciplina
 mosque primus externis nitebatur institutis.
 Quare jam tum divini illi viri, Principes Sena-
 tus, Tarnovii, Kmithæ, alique ex primoribus
 familiis, metuebant casus Reip. Hæc mala
 omnia tanquam aliquam tempestatem futu-
 ram videbant, & ne acciderent, summis viri-
 bus obsistebant. Quæ ego ideo commemo-
 ravi, ut eorum exemplo, ad defendendam Pa-
 triam, libertatemque communem, vos para-
 tiores & promptiores redderem. Potestis in-
 quam majorum vestrorum sustinere gloriam,
 quam illi vobis ceu amplissimum quoddam
 virtutis suæ patrimonium reliquerunt. Hanc
 enim illi præcipuam laudem putabant, ut in
 libera morentur patria, & ut eam vobis
 quam florentissimam rebus omnibus relin-
 querent. Hæc autem nil vos moverunt, sed
 victi avaritia atque luxu, quæ semper maxima
 everterunt imperia, deseruistis Remp. & eam
 Senatorio patrocínio orbatam reliquistis. Hæc
 nisi corrigatis, nisi omnes cogitationes vestras
 ad Remp. conferatis, verendum nobis profecto
 est, ne illa amissa nos stare diu incolumes
 possimus. Quare relicta privatorum cura, in-
 ferte oculos in Remp. atque omnes ejus partes
 introspicite, videbitis in ea salvi nil, publica
 violata, privata erepta esse reperietis. Vos his
 malis mederi debetis. Vos jura, leges, liber-
 tatem denique nobis restituatis oportet, &
 hanc esse summam laudem putate, quam ex
 conservata Rep. habebitis.

Cum

Cum Xieski breviter perorasset, Valentinus Dabienfki surrexit, & in hanc sententiam verba fecit.

ET S I, qui ante me dixerunt, ita de summa Reip. locuti sunt, ut eorum oratio singula notaret vulnera, & quomodo his medendum sit, ostenderet: tamen hoc ipsum amplissimus Equester ordo per me repeti voluit, ut illud ipsum quod ante saepe in conventionibus coram, & in comitiis per legatos à vobis petebat, nunc praesens ipse à vobis impetraret. Pollicebamini publice & privatim vestro patrocinio Remp. nunquam carituram, nullum tamen adhuc est vestrum factum, quod preces nostras aliquid momenti apud vos habuisse testari possit. Imo quasi omnium rerum ignari, nihil vos videre, quod in Republica corrigendum sit, aperte confessi estis. Hoc quorsum pertineat, nondum sane perspicimus. Illud quod negari non potest, Rempub. à vobis negligi. Nam ni ita esset, non sic de Repub. sentiretis. Vobis solis ignota sunt mala nostra, vobis tantum in Polonia peregrinantur aures. An etiam illud vobis incognitum & inauditum esse dicetis, quod viro clarissimo & nobilissimo ordinis vestri, Stanislao Odrowas Palatino Podoliae, videntibus sentientibusque vobis, bona erepta sunt? Quae gens, quae natio, tam remota fuit, ad quam illius facti fama non pervenerit, quae hoc facto non ingemuerit, quae communi humanitatis sensu non indoluerit? Vestrae tamen nostras miseras non capiunt aures. Vos soli ex omnibus estis reperti, qui nullum in Repub. peccatum corrigendum esse putatis. Huc accedit, ut iura, leges, bona, fortunaf-
quo

que nostras, tacentibus conniventibusque vobis, amittamus. Neque illud dici potest, ob admissum in Regiam Majestatem delictum, Palatinum Podoliæ bonis fortunisque exutum. Si enim is deliquisset, lucret justas ac debitas Regi pœnas, sed non ea ratione, qua publica violata est libertas. Ita enim illius jus cum nostro conjunctum est, ut unum sine altero nec stare, nec ruere possit, cui rei si vos auctoritate Senatoria obstitissetis, nunquam in has misérias devenissemus. Sed hoc malum à vobis neglectum, latenter serpendo, totam invasit Rempub. pervertit leges, privilegia discerpfit, Lithyńskich fortunis omnibus exuit, Kasanowskich indicta causa ejecit. Missos facio ceteros, quibus pestem exiliumque certum minatur. Dicite mihi, si putatis salvam esse Rempub. & in ea nihil corrigi oportere. Quid, an ne illa quidem ad perniciem via satis idonea vobis videtur? Reginalem Majestatem multa bona regalia redemisse scitis. Quos præfectos, quos Magistros urbibus atque opidis redemptis præfecit? Homines partim peregrinos, partim nobis incognitos, partim ad eas præfecturas gerendas, qui in illa provincia non tantum possessionis habent, quantum liceat illis pedem ponere: quo fit ut ad inferendam nobis injuriam promptiores sint. Quid enim facias illi, qui præterquam quod in possessionatus sit, nil citationes tuas, nil jus publicum metuit? Causam omnem citatus ad Reginalem Majestatem rejicit? Ita auctoritate suæ Majestatis interposita multi voluntatem persequendæ litis cum spe obtinendæ amittunt, & in optima sua causa litem deserunt. Sapientissime id à majoribus constitutum fuit, ut nemo ex genere Ducali aliquid in Regno Po-

loniæ

loniæ possideret. Timebant enim illi, ne multitudo Principum in angustum redigeret libertatem nostram. Videtis, cum à veterum sententia discedimus quæ pericula adeamus. Duces in Regno, majores nostri, quo liberiores essent, ferre non potuerunt. Nos peregrinos homines præfectos, ignotos seremus? Regem illi & Senatum legibus obedire volebant, nos istos homines novos, opidorumque præfectos solutos legibus ac supra leges esse patiemur? Neminem illi nisi possessionatum præesse præfecturis volebant, nos egenis atque alienis Regnum in opidis ac Provinciis nostris concedimus. At in hac Bonorum Regalium redemptione non tantum hæc incommoda, quæ commemoravi, patimur, sed vel maximo damno Resp. afficitur. Reginalis Majestas bona redemit eorum nomine, qui facere idem nobiscum debebant, at nil hoc tempore videmus. Nemo enim in hac expeditione est, qui suæ Majestatis nomine pro bonis redemptis in hoc bellum profectus sit. Hoc exemplum ceteri bonorum Regalium possessores imitati, manserunt domi quam plurimi: nos miseri domo, conjugibus & liberis nostris relictis, agris pro armis oppignoratis, huc profecti sumus: domi interea illi manentes, rei suæ studentes, pecuniam colligunt, hoc consilio credo, ut nos omnibus rebus in bello exhaustos, egenos, ac miseros domum redeuntes excipiant, & id, quod relictum fuerit ex bello, emungant. Hæc an æqua sint, an etiam legitima, judicate. Quare cum videatis quid corrigendum, quidque à vobis restituendum sit, suscipite aliquando causam Reip. vim legum, auctoritatem judiciorum defendite, præfecti opidis & Provinciis, ut digni & integri sint, curate, nos fortunasque nostras

nostras in Senatoriam curam suscipite. Nolite pati, nos servire alicui, nisi legibus, quibus volumus & debemus. Dixi.

Cum Dabienſki finem feciſſet, Ioannes Sirakovſki ita ſecutus eſt.

ET si omnia, quæ de Rep. dici debebant, per eos qui ante me dixerunt, vobis palam & aperte exposita sunt: tamen cum uniuscujusque nostrum in Rep. nota vox esse debeat, ego quoque in hac corona surrexi, & ut ea quæ de Rep. sentirem, & ea quæ iussus essem, dicerem. Omnibus prioribus concionibus id unum à vobis petimus, ut si quid sit commissum contra leges, id opera vestra in integrum restituatur. At quo pacto, quaque ratione id fiet, cum in ipso Senatu, in ipsa curia, quam arcem legum, & domicilium libertatis majores nostri esse volebant, violatum jus publicum esse videamus? A quibus si quaeritis? à vobis, qui publici consilii autores, & tutores patriæ esse debuistis. Vos, ne quid de libertate nostra diminueretur, ne quid contra leges fieret, providere par erat. At nunc tantum abest, ut aliorum vim à legibus nostris repelleretis, ut etiam ipsi in his gravissime offenderitis. Magistratus multos, provincias non paucas, contra leges obtinetis. Quo pacto aliorum audaciam comprimetis, cum vos ipsos regere non potestis? quomodo legibus aliis obedire præcipietis, si vos ipsi legum præcepta & monita contemnitis? Vobis hanc legem prius præscribatis, secundum quam alios vivere vultis. Malum esse dicitis, non parere legibus, & recte putatis, quod omnis oratio, si effectus dissenſerit, vana & inanis habeatur. Corrigendum esse,

esse, si quid erratum esset, conceditis, recte sane. Sed, vos ipsos ut prius corrigatis, oportet. Bona ademta nobis restitui putatis, & quæ vos Patriæ ademistis non restituetis? Palatinatus, Castellanus, Præfecturas, Cancellariatus, jura, leges, possessiones, hoc totum patrimonium Reip. est, quæ vos contra jura obtinetis. Quare si Rempub. salvam esse vultis, hæc illi restituatis necesse est, quæ illi contra leges ademistis. Quod si non feceritis, nihil est quod Rempub. corrigi posse putetis. Quare vos oramus & obtestamur, ne hanc Patriam vestram communem, ornamentis suis denudetis. Hos Magistratus, quos vobis pro meritis tribuit, capite. Si quid vero injusta alicujus autoritate vel gratia vobis datum est, id illi ultro restituite, neque illam cogite ad illud postremum confugere remedium, quod illi majores nostri literis, syngraphis ac sigillis suis consignatum reliquerunt, illudque vernacula lingua Kapturek appellarunt. Quod credo ab illis excogitatum fuisse, ut nemo tam ignavus, tam illorum dissimilis, in Rep. inveniretur, qui illo foedere, si lis in Repub. oriretur, ad tuendam libertatem communem non invitaretur. Sed nos persuasi sumus, nihil esse quod nobis justa & æqua petentibus, à vobis negari possit. Itaque nunc jam accedemus ad Remp. ut creata atque recreata vires suas & ornamenta bonorum & dignitatis suæ recuperare possit. Sed vos incipite, ut dixi, & ea, quæ non legitime possidetis, illi reddite, hac ratione optime Reip. consulitis. Dixi.

*Orationem superiorem Parłzniczевski
taliter subsecutus est.*

NON jam per legatos , sed ipsi uno ore universi , à vobis petimus , ut nobis sensum de Repub. vestrum aliquem aperiat. Delectatne vos Reip. status, quem vos oculis vestris subjectum & explicatum esse videtis ? Equidem si hac mente vos esse sciremus , victi abiremus hoc ex campo , neque in diversissimis vestris sententiis locum esse ullum precibus putaremus. Quid dissentimus, aut cur non mox communi opera Remp. ex his difficultatibus & periculis liberamus ? Veniat vobis in mentem majorum vestrorum , qui hac tanta reddiderunt. Hac una ratione concordia nostra , quam illi certam vobis reliquerunt , si necesse erit , omnia quæ amissimus facile recuperabimus. Itaque si quid ante erratum sit , si quid commodi privati amor fecerat, illum hoc jam tempore deponamus , & obliti omnium , solam Remp. hoc tempore curemus. A Regia Majestate unanimi consensu petamus , ut nostra studia adjuvet & expleat , Remp. legibus gubernet , jura liberalitatemque nostram foveat , & conservet. Hoc pacto & nobis & Republicæ à vobis satisfactum esse videbitur. Dixi.

Oratio Gomolinsky Notarii Siradiensis.

SI damna ac incommoda vos latebant Reip. si de his antea dubitabatis , nunc omnem dubitationem sublatam , & omnia explorata vobis videtis. Nihil jam vos excusare poterit , nec erit in quem alium culpam referatis. Quid-

Quidquid enim de libertate nostra detractum est, id evidentissimis rationibus & testibus planum vobis fecimus. Et ne vobis vires in Rep. defendenda desint, nos hic adsumus, omnem operam, curam, diligentiam in juvanda Rep. deferimus. Quid restat igitur? illud certe, ut summa Senatoria gravitate, nobiscum unà in Rep. incumbatis, idque palam vos velle declaretis, hoc tempore à Regia Majestate petamus. Illi jura, leges, privilegia nostra monstremus, ut quanta minutio omnium horum facta sit videat, & id quod detractum sit libertati nostræ, restituat nobis: quod ille non gravatim faciet. Quid enim hoc Rege mitius? quid clementius? quid sanctius unquam fuit? Verum quo res commodius confici possit, deligatis vos ex ordine Senatorio aliquot, nos etiam hoc ipsum faciemus, ne turba Regi molesta sit. Per hos paucos ex omnibus ordinibus delectos, causam suæ Majestati nostram exponemus. Nam quod ad proxima Comitia trahi putetis, causa non est. Cur enim id per legatos nostros curabimus, cum id ipsum nos transigere commode possimus? Aut cur meo legato charior rerum mearum cura, quam mihi ipsi esse debeat? Quamobrem id, quod omnes vos attingat, excutiamus primum, & id, quod salutis Reipublicæ obstat, recuperaremus. Constituite ergo primo domi Rempub. hoc si feceritis, ducite nos in hostem quem vultis, has hastas, hæc arma, salva domi libertate, viros habere dicetis. Dixi.

Cum Gomolinsky breviter perorasset, Taszycki, prudentissimus & disertissimus Senex, magno omnium silentio ita exorsus est.

Respublica, si loqui posset, hac voce uteretur, qua nos superioribus concionibus usi sumus, sed cum id non potest, nos illius mentem ac sententiam vobis retulimus. Collectis enim omnibus provinciis eundem omnium sensum in Repub. invenimus. Neque illud dici potest, non omnium hanc esse sententiam: circumstant nos undique, ut videtis, audiunt singula, quæ nostræ fidei ab illis commissa sunt. Verum enimvero in hac perturbatione rerum omnium, illud nobis acerbissimum accidit, quod uno eodemque tempore, in has molestias Serenissimus Rex inciderit senex. hostis & Resp. hunc conquiescere non sinit. hic quidem arma, illa leges ab eo postulat. Quibus rebus tam diversis, tanquam mutuo dissidentibus, uno tempore satisfacere difficillimum est. Si enim senectuti parcimus, armatum hostem metuimus: si in hostem tendimus, Remp. deserimus. Quæ in re etsi quod deligendum est, statuere non sit facile: in hoc tamen nobis dabitur venia, si charitatem Patriæ anteponamus. Fatemur, illam infamiam calamitate superiore sociorum & amicorum nostrorum Pokuciensi conceptam, non esse ferendam. Indignamur, servum nostrum ruptis servitutis ergastulis, arma impia adversus nos induisse: tum etiam illud dolendum magis, audiet enim hostis dissensiones nostras, Regem non bellandi animo Cracovia profectum esse intelliget. Qui enim peditatus, quæ turmæ militum, quæ arma, quæ tormenta, Regem proficiscentem

tem comitata sunt? Ad hæc Palatinos, Castellanosq; plurimos domi manere iussit, hac causa, ut Polonia fines ab Germanis custodiant. Quod si illi senes præsidio impositi satis muniti sint, cum constet Valachum in Vngariam partem sui exercitus misisse, causam non videmus, cur ab Germania Resp. quam ab Vngaria tutior esse debeat. Sed ut demus, præsidio illam Polonia oram indiguissè, hoc certe Regia opera privata esse debuit. In hoc enim sunt præfecturæ Regiæ à Rep. datæ, ut inde Rex præfectis suis fines Regni communiat. Sed ut ad rem redcam, quo animo hostem futurum putatis, ubi ab exploratoribus, quorum hic magnus est numerus, cognoverit, Regem ita in hoc bellum esse profectum, ut nihil sibi hoc tempore metuendum sit. In quibus angustiis Resp. constituta sit, videris. Hinc hostes, hinc patria nostra operam postulat nostram, ibi armis, milite, copiis res gerenda est, hic legibus, libertate, ac iudiciis Resp. constituenda est. Igitur cum ambas res sufferre simul non possumus, incipiamus ab ea, sine qua neque foris, neque domi recti quicquam esse potest, Reimp. collapsam erigamus, erectam optimis legibus, atque majorum institutis confirmemus, tum demum pro illa, arma, fortunas, vitam postremo nostram, si opus fuerit, hosti objiciamus. Quid enim sibi hæc arma, hi equitatus, quos oculis cernitis, volunt, quam ut Reip. arceamus hostem? Quamobrem curate prius atque efficitè, ut sit id, quod defendendum sit. Nam si domi salvi sit nihil, omnes nostri impetus foris inanes censendi sunt. Dixi.

*Oratio Martini Zborovvsky Pincernæ
Cracoviensis.*

Vetus & pervulgata est hæc Reip. querela, sic in ea discrepare omnia, ut nullis legibus, nullo modo contineri videatur. Si enim in eam diligentius introspiciatis, perturbatam peregrinis consiliis invenietis, in ea nihil posse leges, sed omnia ita mutata, ut non legitimos Magistratus, Palatinos, Castellanos, præfectos habeamus, sed eos coacti feramus, quos nobis fors & fortuna dederit. Itaque hac consuetudine introducta, in hac publica expéditione exercitus nostri sine ductore, sine capitaneo sunt. Et adhuc quidam nos reprehendunt, quod in his malis Reip. extinctis atque sublatis legibus, nos vivere spiritumque liberum ducere audeamus. Verum qui hoc dicunt, in medium prodeant, Leges nostras inspiciant, nos doceant, quid iniquum, quid contra leges petamus. Nulla nostra in Rep. vox unquam fuit, quæ non ex ipsis legum nostrarum fontibus educta esse videatur. Ut Reip. leges quæ violatæ sunt, restituantur, Magistratus contra leges mandati reddantur, hoc nos petimus, hoc à vobis & à Rege summis precibus contendimus. Hoc jam si iniquum, etiam iniquum sit in Rep. vivere. An sutoribus, fabris, & vilissimis hominibus libertate frui licebit? huic militiæ, quod robur & firmamentum Regni Poloniæ est, leges suas salvas præstare non licebit? soline nos in Rep. serviemus? Soli legibus & libertate carebimus? Quis unquam peregrinus in sua patria tam contemptus fuit, qui in Polonia Principem locum non tenuerit? Qui Magistratus, & sacerdotia nostra non invaserit?

Majo-

Majores nostri Palatinatus, Castellanus, praefecturas vice patrimonii nobis reliquerunt: tamen ex his pulsi ab Italis, ejeti à Germanis, in minima Patriae nostrae parte, sine jure, sine legibus consedimus, & inferiores peregrinis reputati sumus. Harum rerum nulla eos tangit misericordia, qui in libera patria peregrinis subiecti sumus: quod illi nobis anteponantur, quod libertate & legibus everfis in publicis Reipub. miseriis illi dominantur. Soli Remp. virtute majorum amissimus, quae nisi recuperemus, haec Resp. diu stare non potest ullo modo, nam adhuc quocunque modo erratum est, vobis volentibus facile corrigi potest. Verum si neglectum hoc malum longius serpendo vires sumpserit; nullum nocendi finem faciet. Iam ergo audistis, quid in Republica corrigendum sit: notata & explicata à nobis sunt singula. Viam & modum ad ea restituenda demonstravimus vobis, ita ut si vos adnixa fueritis, jura, leges, Magistratus, omnia ornamenta sua Respub. facile recuperabit. Dixi.

His omnibus dictis & actis, videbatur adesse tempus, ut Senatus, quid ad ea postulata nobilitatis respondendum esset, consuleret, ut re in Senatu privatim deliberata, publice nobilitati responderetur. Verum nobilitas tempus venisse arbitrata, quo, quid quisque Senator de Repub. sentiret, scire possent, ut publice rogati sententias dicerent, orant. Cui sententiae primum reclamatum est. Erat enim, ut Senatui videbatur, iniqua & nova, tamen cum tota circumstantans multitudo instaret, tergiversandi non erat locus.

Primus Ioannes Tarnovius, Castellanus Cracoviensis rogatus, summum studium, &

tantam nobilitatis in Rep. consensionem singularibus collaudat verbis. Summa istius orationis erat, Non esse ad eam rem tempus, ut dimisso bello, & neglecto hoste, nunc de legibus, judiciis ac privatis controversiis disceptetur. Ridiculum esse, inter castra, inter arma, de statutis & huiusmodi rebus differere. Itaque rem omnem ad comitia trahebat proxima, & omnium animos adversus hostem transferebat. Longa fuit oratio hæc & copiosa, sed sæpius interpellata, sæpius intercepta fuit, rectene an secus, nescio. Hoc certissimum est, perturbatis hominum mentibus persuadere & consulere, difficile esse. Nondum dicendi finem fecerat, cum ingens subito coorta est tempestas. Petro Kmithæ Palatino Cracovienſi, qui secundus in ordine in dicenda sententia fuit, vix dicere incipienti, tanta vis nimborum ingruit, ut nobis cælum, concionemque nostram ex oculis eriperet. Turbata concione, soluta corona Senatoria, in illa obscurissima nocte, & gravissima procella facile illud malum diu celatum, & animis multitudinis clausum tum erupit. Equis multi in medium insilvere, primores è Senatu jactati in turba fuerunt, tantamque tempus licentiam dabat, ut si famæ credendum sit, multi nudatis gladiis in turba discurrerent. Quosdam Principes Senatus armati vocabant. Verum illa ipsa sævissima tempestas, quæ ad facinus nonnullos firmabat, dignitatem Senatoriam tutata est: indutique Senatores, cum se aliquando ex turba illa evolvisſent, equis, quos sors & fortuna dabat, conscensis, in urbem se celeriter receperunt. Res mira profecto & mirabilis. Vt statuere facile non possis, bonine an mali plus illud tempus Reip. attulerit. Postridie nobilitas nuntios

rios ad Regiam Majestatem & ad Senatum mit-
 tit, rogans, ut in eundem campum regrederen-
 tur, & quod heri tempestate disturbatum est,
 continuarent. Senatus, quod hesternam concio-
 nem suspectam habuit, egredi volebat, sed, ut
 die sequenti nobilitatis legati in urbem conve-
 nirent, petiit. Quod nobilitas facile suscepit.
 Die itaque 24 Aug. Senatus & nuntii ad adem
 S. Francisci collecti inter columnas, qua porticus
 magna fontem cingit, confederunt, in qui-
 bus primus Petrus Zborowski Castellanus Ma-
 logottensis nobilitatis nomine ita exorsus est.

Oratio Petri Zborovusky.

SI quando à Diis immortalibus petiistis, ut
 esset aliquod tempus, quo Senatoriam pru-
 dentiam, auctoritatem, fidem demonstrare pos-
 setis, id vobis hoc tempore divinitus datum,
 atque oblatum esse, videtis. Neque enim nunc
 rem aliquam vilem & abjectam, sed Remp. &
 libertatem nostram, in fidem & auctoritatem
 vestram contulimus. Hic enim campus am-
 plissimus & honestissimus vobis datus est, in
 quo vos omnes vires virtutis & industriæ ve-
 stræ ostendere possitis. Quæ enim alia Senato-
 ris boni laus esse potest, quam si is in difficilli-
 mo Reip. tempore Remp. juvarit, defenderit,
 atque conservaverit? Hac mente vos esse, ac
 semper fuisse, tum superior, tum præsens con-
 cio indicat. In qua vos una nobiscum solliciti,
 periculum à Repub. legibus & libertate nostra
 repellitis. Grata nobis est in malis nostris, hæc
 singularis vestra erga nos voluntas, quæ hoc
 efficit, ut in summa rerum omnium despera-
 tione, aliquid jam sperare incipiamus. Osten-
 distis enim nobis nuper in campo præclaram
 retinendæ Patriæ dignitatis & libertatis nostræ
 . G 5 opem.

opem. Cum enim vir clarissimus Ioannes Tarnovius studium collaudaret nostrum, & postulata nostra iusta & æqua concederet, hunc eundem sensum esse vestrum omnium in Repub. dubitare nemo debet. Et si illa dubitatio tolleretur, neque nos à vobis ulla in re dissentimus. Cum enim in campo hoc à vobis contendissemus, ut daretis operam, ut omnia quæ iusta & legitima à vobis postularem, ea à se benignissimus Rex exorari pateretur, tum Ioannes Tarnovius hac de re ita discessit, ut cum nobis omnia fere concederentur, tamen ad ea transigenda idoneum tempus adesse negabat. Verum si nulla alia dubitatio in hac causa præter hanc est, ea à vobis diligenter cognoscenda: ut neque temere à vobis in re probata dissentiamus, neque vos in optima nostra causa alienum à dignitate vestra nobiscum consentire putetis. Si enim tempus causæ nostræ obitare crederemus, neque locum esse in angusto tempore postulatis nostris putarem, tacereamus. Verum cum nihil sit, quod vel ab oportunitate temporis, vel ab commoditate loci concedi oportuit, quod hoc tempore concessum nobis non sit, nescio cur aliam occasionem constituendam R. P. quaratis. Præsertim vero prætermittere nolumus, sic enim ego censeo in re quæ celeriter transigi, & cito confici debet, tria inesse oportere, brevitatem, facilitatem, & temporis opportunitatem. Qualia in hac causa sint, breviter consideremus: & ut de brevitate post dicam, quis est qui neget proximis comitiis ita acta & clausa esse omnia, ut pauca supersint, quæ derelicta, & in aliud tempus esse rejecta videantur? Nisi forte illa comitia fuisse quis neget: reperti enim sunt quidam, qui hoc affirmare non dubitarent, quibus satisfaciet res ipsa

ipsa. Quis enim neget illa demum comitia vere dici oportere, quorum acta & decreta sunt sortita suum effectum? Ideo cum sciamus comitiorum decreto susceptum esse bellum, & monetam qui probarent electos, & alia per multa rata & firma esse, quæ nunquam fuissent, nisi illa comitia præcessissent. Cum itaq; maximam partem postulatorum nostrorum autoritate comitiorum terminaverimus; hæc quæ restant, pauca & modica sunt, & vobis volentibus factu facillima. Quid enim negotii est, quæ ini-que ademeris, restituere; & quæ violaveris, reficere? Neque ad eam rem iudicio, & longa disceptatione opus est, sed verbo uno, & nutu Regio. Neque est quod aliud tempus, alium cognoscendæ rei locum magis idoneum quæramus: hic est Rex, hic Senatus, hic rei, hic iudices: quæ omnia si contemnimus, verendum nobis est, ne non incommodum tempus, sed causam justam & æquam contempsisse videamur. Superest jam ut tempus ipsum inspiciamus, Nemo Reip. leges, libertatem, in summum periculum adducta esse nescit. Nonne videtis, nondumne sentitis, quot & quantis malis circumventi sumus? Quis enim est, qui possessionum suarum dominum se dicere audeat? Qui aliquod præsidium innocentia suæ in legibus habeat? Everfa & sublata sunt omnia, indicta causa plestemur, possessionibus nostris ejicimur, & ea quæ habemus, vicinitate Reginalis Majestatis angustiora possidemus: & adhuc vos tantis Reip. curandæ incommodis tempus non adesse contenditis? Et certe si vos amor Patriæ & aliqua Reip. tangeret misericordia, hanc causam non prius è manibus dimitteretis, quam omnia Reip. vulnera sanaretis. Verum si toto conatu in Reip.

incumbetis , biduo vobis ad hanc rem opus est : si enim nostræ leges adhuc aliquid valent, facile in pristinam vindicabuntur libertatem. Ex quibus omnibus illa omnium saluberri-
ma & cælitus delapsa lex est: Ut omnes æqua-
les in Rep. simus , & ut vicini nostri æquitate
Iuris, ut concives colligati inter se sint. De ge-
nere Ducum nemo in nobis sit , nihil in hac
Rep. possideat. Sapienter hic majores nostri
viderunt , malam esse in Rep. pluralitatem
Principum , sed eam esse Remp. optimam , in
qua , uno legitime , & secundum jura nostra
imperium tenente , ceteri obediunt , & inter
se æqualiter vivunt. Itaque hac eadem mode-
ratione & continentia Regum uxores in hac
Rep. vivere solebant , & sic ingrediebantur in
Poloniam, non ut in ea regnarent, sed ut con-
sortes Regalis thalami fierent. Nulla penes
has publica potestas , regimen publicum nul-
lum , & breviter : Hæc illarum summa erat
Philosophia, ut ira commotum Regem contra
subditum placarent, & eum ad misericordiam
deducerent : sed nostris temporibus omnia se-
cus eveniunt. Tantum Regina potest, quantum
vult, tantum vult, quantum lubet, nullis certis
finibus Philosophia ejus circumsepta est. Sed
totam Remp. complexa nullis terminis definit
jus suum. Huc accedit, ut metuendum sit, loco
Regis , plures Duces propediem nos habitu-
ros, quod ne temere prædixisse videamur, hinc
futura colligite : Regina quatuor habet , ni
fallor, filias , hæ , ut illorum dignitates postu-
lant , Regibus & Principibus dabuntur nu-
ptum : an putatis has bonis , quæ nunc possi-
dent carituras ? Hæc ergo vos differenda , &
in aliud tempus rejicienda putabitis ? Exper-
giscimini per Deos immortales , & angustias
tem-

temporis aliquando incusare desinite. An ad res privatas temporum nobis satis est, ad constituendam Rempub. ad depellendam servitutem, tempus nullum habebimus? Itaque jam videtis, ad restituendam libertatem, & constituendas leges, opportunitatem temporis nunc esse maximam; hanc nos accipiamus quamprimum, & ea, dum adhuc licet, utamur. Charam habemus patriam: tueamur leges, & si quid in eis erratum sit, non dimittamus tempus, sed illud quamprimum corrigamus, ne, dum tempus ex tempore quaerimus, prius Respub. pereat, quam illi medicinam adferamus. Dixi.

Oratio Thaszycki.

Cum Petrus Zborovvsky finem dicendi fecisset, ejus oratione Senatus commoveri visus est, ita enim apposite erat loquutus, ut oratio ejus cum ratione temporis consentire vehementer videretur. Hunc sequutus Thaszycki senex, qui ob singularem prudentiam, & maximarum atque plurimarum rerum usum, magnam in concionando authoritatem, & in consulendo vim habebat, ita loquutus est.

Quibus incommodis prematur Resp. ex Petro Zborowski aperte intelligere potuistis. Et certe nisi quamprimum labentibus legibus succurrimus, nullam Remp. habebimus. Quis enim ignorat, legem, animam Reip. esse, qua sublata Resp. salva esse non potest? hac enim vivit, hac regitur, ab hac ejus omnes derivantur sensus. Quare inventi sunt Reges.

delectus Senatus, constituti Iudices, qui ne leges vacillent in Rep. ne violentur, ne titubent, caveant. Legum enim patroni sunt Reges, legum custodes Senatus, legum ministri Iudices. Et quo major Reip. res est, eo pluribus indiget custodibus. Nemo unquam fuit tam sapiens cunctis seculis repertus, ut solus in Rep. sufficeret, ut eam sine aliorum ope recte gubernare posset. Quis enim, qui & Remp. variis motibus agitari, & sævis impelli negotiorum fluctibus videat, eam sine ingenii & industriæ viribus tueri, & sine aliorum administriculis gubernari posse putet? Proinde sapientes unum quidem in Rep. regere, sed plures juvare Remp. volunt. Quibus nos similes in custodienda Rep. esse debemus. Videtis, quæ negotia, quam varii casus & ancipites in hac Rep. oriantur, ita ut solus sapientissimus Rex tantum onus vix, aut ne vix quidem sustinere possit. Itaque quod etiam priori concione à vobis postulavimus, idem nunc etiam efflagitandum duximus, ut Regia Majestas talem habeat Senatum, qui Remp. regere possit, quod ille facile assequetur, si in comitiis idonei viri in Senatum legentur, & his Magistratus mandentur, quorum spectata virtus & industria bonorum virorum testimonio comprobata sit. Verum cum nullum regnum invenire liceat, quod vacuum opere publico sit, & Rep. videretur, si tres Senatores & tres ex Equestri ordine eligerentur, qui integritate, fide, prudentia, vigilantia, Remp. assidue sustinere possent, & tanto oneri pares & idonei forent, qui quotidianis Regis consiliis ex Senatus sententia & consensu adhiberentur, qui Regi præsto adesse deberent, hos præclaros legum nostrarum custodes, & Rex idoneos in Rep. gubernanda

nanda socios & confocios haberet. Illis sciētibz tota gubernaretur Resp., hos custodes legum, hos tutores libertatum, hos, procuratores iustitiæ, & æquitatis nostræ haberemus. Et si diligentes in Repub. fuerint, procuraciones cessabunt, & querelæ, & nostras omnium fortunas liberabunt metu, ita ut tam in publicis, quam in privatis rebus Resp. illorum firmata præsidio, jus ac libertatem suam & dignitatem facile retineat. Itaque rogamus & monemus, ut cogitationes vestras ad Remp. conferatis: illi soli hoc tempore serviat, leges illius omni ex parte muniatis, eas legitimis Senatoribus, idoneis Magistratibus deferatis. Quod si feceritis, salvam & omnibus rebus florentissimam præstabis Rempub. quod ut quamprimum fiat, rogamus. Dixi.

Sic loquutus Thaszycki, nemo fuit qui ab eo dissentiret, ita ut faciliorem dicendi locum Martino Zborovvski relinqueret, qui post eum sic loquutus.

SI quis forte legum & consuetudinis nostræ gnarus miratur, qui fiat, quod hæc Resp. quæ quodam tempore florentissima fuit, nunc tota comminuta sit; is nisi horum causam rationemque cognoverit, culpam omnem in vos conferat necesse est. Si enim in Senatum inspexerit, Palatinis, Castellanis, Cancellariis, Marschaleis repletum Senatum videbit. Vos de bello, de pace cernere, vos dare jura, leges dispensare, & breviter nihil in Rep. sine autoritate vestra statui & decerni audiet. Quamobrem si quid in Rep. erratum sit, præter vos accusabit nullum. Quis enim est, qui cum sciat, vos ex omnibus Provinciis delectos esse, ideo
[ut

ut Remp. opera & consilio juvetis, vos culpa carere dicat, si in Rep. viderit aliquid esse titubatum? nullum enim in Rep. factum aut decretum nolentibus aut nescientibus vobis esse debet. Ita ut si quid unquam contra leges fieri videatis, hoc omnibus vestris viribus prohibere debeatis. Hoc enim munus & officium Senatoris est, nosse Remp. tueri leges, æquitatem tenere, libertatem communem, ne fluctuet & labatur, sustinere, vigilare. Multæ enim insidiæ legibus, multi libertati nostræ tenduntur laquei. Ita ut merito vos soli ex bene gesta Rep. laudem, & si quid secus acciderit, reprehensionem reportetis, neque vos hujus culpæ partem Regiæ Majestati imputare potestis. Novimus consuetudinem Regii Consilii, mansuetudo & æquitas optimi Principis nobis nota est. Nihil ille invitis, nihil inconsultis vobis statuit: ita ut si quid ad Senatum de Rep. referatur, vobis antiquo more sententiæ dicendæ concedat locum, & inde collectis omnium vestris sententiis, ipse postremus quam sequatur, & quam rejiciat, ostendit. Ex quo palam est, Serenissimum Regem summam auctoritatem suam vestris temperare sententiis. Nam, ni ita esset, frustra sententias vestras exquireret, si eo animo in concilium veniret, ut nulla in re vobiscum consentiret. Quare illud nobis concedatis oportet, ut si quid alicui ademptum est, ideo ademptum est, quia vos adimi voluistis. Quare violatum est aliquid? quia vos violari passi estis. Quare leges sunt collapsæ? quia vos eis non succurristis? Quare nunc nos servi sumus? quia liberos nos esse noluistis. Hinc jam, ut videmus, illæ nostræ oriuntur miseriæ. Nihil valent in Senatu nostræ preces: legati nostri in Senatu con-

contemnuntur, comitiorum decreta conscinduntur: quæ vultis, nobis conceditis, quæ vultis, negatis. Quæ & quot decreta in præteritis comitiis facta sunt? Quid proferre potestis, præter levissima quædam, quæ suum sortita sunt effectum. Vnum ex multis proferam, Magistratus & sacerdotia contra leges ne cui mandentur decretum est. Hoc decretum quam vim, quem effectum habuit? observatumne per annum? minime. mense uno? nequaquam. At saltem triduo? ne id quidem. Vix dum extra Cracoviam nostri protulerant pedem, cum summi Magistratus, amplissima sacerdotia, contra leges & decreta, data & concessa sunt. Sileamus hoc tempore de Magistratibus: videamus quibus opima sacerdotia post illa comitia promissa sunt, alicuius de Rep. vel optime merito, aut nobilitate generis, aut doctrina claro? nullo modo. Sed fistulatores, tibicines, tympanistæ diripuerunt hæreditatem patrimonii nostri, decreta publica violarunt. Nos contempta turba & abjecta, nobis nostra servamus decreta. Vos, dico aperte, horum omnium malorum estis causa: nam si vos voluissetis, mansissent salva comitiorum decreta, neque ulla tam magna vis esse potuit, cui vos per auctoritatem Senatoriam resistere non potuissetis. Et adhuc ad malorum nostrorum cognitionem, præsens non sufficere tempus, sed longiore opus esse contenditis: quod tempus, quæ est ista cognitio? An non omnia plana, ita sunt aperta, ut non oculis cerni, sed manibus tangi possint? Quis enim ignorat adempta multa: violata esse non pauca: commutata omnia? Vos ad hæc restituenda tempus esse non putatis: sed nobis pro legibus literas, pro libertate promissa, nescio quæ ostenditis. Verum

rum quid literis, quid promissis in re apertissima & vetustissima opus est, diplomate enim regio res novæ ut diuturnæ sint indigent. Hæc vero decreta vetera & majorum sunt instituta, & nulla re alia indigent, nisi ut ita in Rep. vivamus, quemadmodum veteres præcipiunt leges. Hoc enim illorum præceptum est, ut unus sit Rex, ut sint legitimi Magistratus, ut iuste judicetur, & suum cuique reddatur, ut liberi simus, ut serviamus nemini. Quare non literas, sed libertatem nostram juxta legum præscriptum à vobis repetimus. Cur hoc, quod hodie restituere debetis, alio tempore à vobis expectabimus? cum semper sit tempus quo nos liberos in Rep. esse convenit. Remp. ergo talem nobis hoc tempore restituatis, qualem in fidem & curam vestram accepistis. Vos enim, ut sapienter Thaszycky discernit, custodes libertatis nostræ. Et si nobis & Reip. satisfacere vultis, hæc nobis restituite, quæ negligerenter amisistis. Dixi.

Cum Martinus Zborovusky perorasset, omnis circumstantis multitudo rogabat Senatum, ut quid quisque sentiret palam & aperte ostenderet. Itaque Ioannes Tarnovius, etsi non rogatus, respondit se non aliud de Republica sentire, quam quod nuper in campo ostendisset. Quapropter causa non erat, cur bis de eadem re diceret, quæ vero ejus sententia fuit, superius ostensum est. Itaque omnes in Petrum & Mitham Palatinum Cracoviensem oculos coniecerunt, qui magna expectatione, & summa omnium attentione sic exorjuitur.

Oratio Petri Kmithæ Palatini Cracoviensis.

SI mihi nuper in campo de Rep. loqui licuisset, hoc biduo meam in Remp. vocem vos expectare passus non essem. Quod enim tempus magis idoneum Senatoriæ demonstrandæ diligentia esse potuit, quam illud, quod tota audiente Polonia, quæ esset mea in Rep. mens & sententia testari potuissem. Verum hunc laudis fructum sava praripuit temporis procella, quæ nos non in illa hominum frequentia, sed in his nunc columnis & testorum angustis de rebus maximis sententiam dicere coegit. Quæ in re me tamen consolatur, quod & si non eadem frequentia septi sumus, idem tamen studium in Remp. omnium vestrum esse videamus. Quare in optimam spem venio, nos ita hodierno die acturos de Rep. ut eadem nobis pacem ac tranquillitatem, & ex hoste certam victoriam allatura sint. Duas enim adhuc controversiæ nostræ animadverti partes esse, ex quibus, ut ego puto, cum multa concedi, nonnihil etiam remitti possit, causam non reperio, cur insanabiles hoc tempore dissensiones nostras esse putemus. Nam cum altera controversiæ nostræ pars invidia bonorum adeptorum videatur: altera vero acta præteritorum comitiorum, autoritate Senatus & legatorum vestrorum sancita rata esse cupiat, utrique rei, quoniam me loqui voluistis, satisfacere conabor. Quæ de re ita loquar, ut vobis satis constet, quam de libertate fortunisque vestris sententiam feram, eam videlicet quam de me vos ferre velim. De hac enim libertate, de his legibus hic quaritur, quibus nos quoque sumus assequuti, quod in hac Rep. aliquid esse nostrum dicere possumus.

Hanc

Hanc æqualitatem, quam vos defenditis, non oppugnabimus, cum extra hanc nobis nihil salvi possit esse. Nam etsi dignitate Senatoria superiores, libertate certe communi pares vobis sumus. Iisdem enim legibus, uno necessitudinis vinculo utrique astricti sumus. Itaque definite putare, aliud esse vestrum commodum, aliud vestrum periculum: nihil est quod de vobis statuimus, quod in nos ipsos non redundet. Vos potestis dolere, nos ne simili doloris sensu afficiamur, oportet cavere. Quamobrem cum ita nobis omnia communia sint, accedamus ad Rempublicam & ejus omnem partem collustremus oculis, & si qua laborare videtur, illi præsentem medicinam communi opera, si possumus, afferamus. Qua in re hanc tamen adhibete moderationem, ut, quod sapiens suadet, tempori nos accomodemus, illique in rebus omnibus pareamus, sine quo nihil in Rep. sanctum, nihil diuturnum decerni aut constitui potest. Quod si sequamur, facile has dissensiones animorum vitabimus, nam & hoc percommode cadit, quod multi dantur ad mutuam benevolentiam reditus. Si enim æquo animo rem nobiscum æstimare volueritis, invenietis multa profecto esse, quæ animos vestros placare, & vobis, imo nobis, satisfacere debeant. Quis enim est, qui non recte contendere vos putet in educatione Serenissimi Regis junioris salutem esse positam Reip. Ex hoc enim Resp. & nostra tota dependebit libertas: hinc nostras hauriemus leges: hinc fluent judicia: istis fontibus justitiæ vis & æquitas benignitasque continetur. Itaque quo major Regiæ benignitatis est excellentia, eo nobis incumbendum est diligentius, ut Serenissimus Rex junior optimis

artibus

artibus & disciplinis regalibus à puero imbutus, dignus sapientissimo patre filius, & idoneus summo imperio esse videatur. Iuvenes enim cum metu & disciplina soluti, in voluptatem prolapsi fuerint, finem delinquendi non cito faciunt. Habemus sapientissimum, prudentissimum filii patrem, is dies atque noctes nihil aliud cogitat, quam ut post se talem relinquat filium, qui majorum suorum respondeat virtuti. Ideo dubitare nemo debet, Regiam Majestatem in educando filio ita diligentem esse, ut hæc spes, quam ille incredibilem de se apud omnes excitat, non fallat. Quis adeo stupidus est, qui vos iusta postulare negare audeat, cum Metricam quam vocant, non abolendam quidem, sed sic obstruendam censeatis, ne eam auctoritatem, quæ omnibus jam metuenda esse cœpit, amplius habeat, & ne cui in re ulla aliquo sit nocumento aut incommodo, sed tantum Regiæ Majestati inventarii loco sit. Sed vos majus quidem animo complexi, ita Regiæ excellentiæ præstantiam ornandam & adjuvandam putastis, ut ei Senatuum legitime electum consilio adesse velitis. Et certe recte imperare, bene Remp. gerere, jura dare, æquitatem tueri, res ardua & omnium difficillima. Quare inventus est Senatus, ut in gravissimis Reip. ferendis oneribus hos socios & consortes gloriosi laboris Rex habeat. Itaque, quales Senatores Resp. habeat, plurimum interest. Quem enim in curiam introducere, quem autorem publici consilii esse velitis, ejus vita tibi inspicienda prius. An tu hanc Remp. gerere posse dices, qui seipsum regere nesciat? Quamobrem, ne nullis artibus instructi, nullo usu rerum præditi, sed rudes atque inermes, hanc ad Remp. accedant, ope-

ræ precium fore videtur, ut quemadmodum
 postulatis, magistratus, non nisi in comitiis
 mandetur. Tum enim Regia beneficentia, de
 vita & moribus quem legere voluerit edocta,
 certius Magistratus mandare, & in loco bene-
 ficia sua collocare poterit. Sic enim fiet, ut
 boni viri, meritis ac debitis afficiantur hono-
 ribus, & indigni ad honores obrepere non au-
 deant. Neque illud etiam rejiciendum esse
 cenſeo, ſed imprimis admittendum, quod Ma-
 jeſtatem Regiam nuſquam ſolam eſſe vultis,
 ſed illi tres Senatores, tres ex Equeſtri ordine
 adjungitis, ut hi nunquam à latere ejus diſce-
 dant. Vetus enim & pervulgatum eſt, Vbi
 multa conſilia, ibi eſſe multam ſalutem. Quare
 hoc modo probe conſtituto concilio, quis ne-
 gabit, ita perfectam eſſe Remp. ut eas res cum
 dignitate & mutua benevolentia merito juva-
 re debeamus? Neque illud impeditur, quod
 ad Regiam Majeſtatem attinet, hoc ipſum pro
 ſumma ſua præſentique in hanc Rempub. cle-
 mentia curabit, ne merito quis de ea queri
 poſſit. Præterea Sereniſſimus Rex hoc metu
 nos liberat, ne quid detrimenti ex ea parte
 Reſp. capiat, providebit. Videtis jam proſecto
 cauſas, cur diſſentire velimus, nullas eſſe, ſi
 omnia quæ tempus patitur benigniſſime no-
 bis Regia Majeſtas concedat. Nam & ea quæ
 in comitiis ex Senatus & legatorum noſtro-
 rum ſententia ſunt acta, veſtra permittit vo-
 luntati. Hæc oratio nobis munificentia Regiæ
 argumento eſt, cum magna ſignificatione egre-
 giæ voluntatis, idcirco, ut videtis, acta, trans-
 acta, conceſſa ſunt vobis omnia. Et quo hæc
 nobis cautiora ſint, diplomate Regio hæc con-
 firmata habebimus. Nam hac in re à vobis ve-
 hementer diſſentio, quod hoc diplomate vos
 egere

egere non putatis, quod & ipse concederem, si Serenissimus Rex perpetuo nobis staret incolumis, verbum certe illius magnum & firmum nobis esset privilegium. Regis enim verbum non retro cedit. Sed quo incertior est omnis vita, eo, dum licet, benignissimum Regis in nos beneficentiam perpetuam esse cupere debemus. Quare his opus esse censeo, ut eo pacto & cautiora nobis sint omnia, & optimi Principis liberalitas perpetuis illustretur monumentis. Quamobrem jam aliquando queri desinamus. Nam quod ad libertatem nostram pertineat, ab optimo principe nihil non exoravimus, concessa sunt omnia, quæ concedi poterant. Ita ut si quid hoc tempore, à Serenissimo Rege impetrare non potuissemus; id jam non voluntati Regiæ, sed tempori tribuendum est. Quis enim tam improbus est, ut bona contra æquum ac bonum adempta restituenda esse neget? Fatemur, concedimus ita esse oportere, sed hic exoritur illa gravis & ardua questio, rectene an injuria adempta dicantur, quod iudicibus, legibus, actisque publicis expositum est, ad quam rem longo tempore tranquillo ac quieto animo opus est. Silent enim leges inter arma. Igitur cum Resp. nos alio vocet, nunc cujus gratia huc ventum est hoc agamus. Hostis adest, ardet Russia, Resp. sine præsidio, sine milite relicta est, cui primo quoque tempore succurrendum est. An non audistis gemitus sociorum & amicorum nostrorum? qui amissis conjugibus ac liberis, pulsæ ex patria, miserrimi omnium vobis supplices manus tendunt: à vobis conjuges, liberos, patriamque repetunt: vos autores suæ salutis: vos vindices libertatis esse clamitant. Non æquum est eos dissensionibus nostris esse calamitosos

mitosofos & miferos. Liceat illis armis veftris, fi conjuges, fi liberos non poffunt, faltem fe-
pultam cinere excitare patriam, & eam, inte-
gram cum non liceat, exultam, & adhuc fu-
mantem intueri. Hoc vos facere æquum, hoc
à vobis fraternitas noftra communis impetrare
debet. Secure in hoftem ibimus, & fi concor-
des erimus, vicimus. Eo pacto victores, &
amicis patriam reftituemus, & Remp. defen-
demus, hoftem ulcifcemur, hanc poftremo
novam patriam, ac novis triumphis cumula-
tam reddemus, unde nomen gloriamque per-
ennem & patriæ, & Regi comparabimus.
Dixi.

*Cum Palatinus Cracoviensis peroraffet, nemo fuit qui non præclaram ejus orationem dice et fuiffe. Quare ma-
jori omnium ſilentio audita eſt, & hæc prima fuit, qua
perturbatas nobilitatis mentes placaverat, & perfecit, ut
in ſequentibus conventibus placabiliores eſſent eorum ani-
mi & tractabiliores: nihil eſt enim quod claros in Rep.
viros populo conciliet magis, quam facilitatis erga infe-
riores æquabilitatiſque gratiæ ſimulatio, quod in ejus ora-
tione facile apparuit. Cum ille enim incitatos nobilitatis
animos accepiſſet, ſumma in dicendo modeſtia & man-
ſuetudine uſus, ſic cauſam communem egit, ut & Sena-
torio ordini autoritatem, & ſua orationi compararet ſi-
dem. Hæc itaque placuit omnibus, ut eum frequens Se-
natus ſecutus eſſet. Verum cum res ad vesp̄eram eſſet ex-
tracta partim concionibus, partim poſtulationibus, qua
ultrō citroque in conventu agitabantur; actio tota ad
diem V I I & X X menſis Auguſti rejecta eſt; qui cum
illuxiſſet, ad Divi Franciſci adẽm Senatu convocato, in
ade illa magna, omnium ordinum frequentia, alter noſtris
temporibus Neſſor incipit.*

Oratio Thafzycki Iudicis Cracoviensis.

Nisi nuper præcipitatus oppressisset nos Sol, nullas, ut puto, reliquias haberemus. Sic enim jam in causam publicam ingressi fuimus, ut pristinae recuperanda libertatis ratio optime nobis constare videretur. Nam cum publice postulata nostra recitarentur, in multis nobis assensu estis, & illa quæ disceptatione accuratiore indigere videbantur, in tempus magis commodum rejicienda putastis. Verum cum nos existimemus, nullam rem tam esse arduam, tam difficilem, quæ difficilis sit volentibus: rogamus, ne dimittatis tempus, sed statim singulis postulatis nostris explicatis, satisfaciatis Reip. Quæ in re ita faciles & obsequentes nos vobis præstabimus, ut nulla in re, præsertim æqua, à vobis, dissentiamus, & breviter singula proponam, in quibus dissentire videbamur. Ac plurimum saluberrima illa Reip. Lex de mandandis Magistratibus audiat. Hæc depravata consuetudine nostrorum temporum penitus abrogata lex est, quam nos in comitiis ita revocamus, ut nemini deinceps aliquid contra leges mandetur, & cui mandatum fuerit abrogetur. Quare si alia comitia auctoritatem habere vultis, qui aliquid contra hoc decretum obtinet, quod lex cogit, id ultro restituat. Tamen ut amore Reip. non cupiditate adductos, hanc causam agere nos existimetis, de his ad comitia differri patiemur, in quibus quod liceat cognoscetur, & id statuatur, quod lex & æquitas postulat. Quæ in re illud à vobis petimus, ne secus quam lex loquitur, sermo legis accipiatur. Simplicitas enim legibus amica est, leges enim aperte no-

Atque vobiscum loquuntur, hac vulgari intelligentia contenta sunt: cavillos exquisitos, interpretes subtiles, & abditos sensus fugiunt consulto. Quanto enim major est subtilitas, tanto minor est veritas. Quare hoc sensu vulgari eos loquentes audiamus, & optimi eorum erimus interpretes, si sic ut illi præcipiunt vivemus. Itaque sic de Magistratibus leges intelligantur, ut verba & simplicitas legis exposculat. Sed jam accedamus ad hæc quæ vehementer premunt Remp. Vectigal novum est constitutum nulla autoritate publica, decreto publico nullo, & ita factum, ut nullum prorsus emolumentum ad Remp. inde perveniat. Et si verum quarimus, omnia hæc vectigalia publica, sunt privata præda certissima. Multas isti hujus aucupii concinnarunt arcas, invenerunt scripturas, constituerunt cameras, ita ut nulla mercatura tam sordida sit, quæ illorum effugiat laqueos, De cepis, rapis, anseribus, gallinis, penditur vectigal, omnes illorum vectigales sunt, rapiunt hospites, mutilant suos, accolæ, incolæ, parcitur nemini. Nam in his scripturis, quas vulgus cameras appellat, vectigalia exercent homines ut plurimum egeni, avari, prodigi, qui summa rapacitate, brevi tempore, ad amplas pervenerunt fortunas, ut subito ex inopibus copiosos, ex egenis divites, ex pannosis purpuratos factos esse videas. Hi onusti præda & spoliis opimi convivuntur, potantur, scortantur, atque ut eis sumtus suppetant, etiam de injustissimis quibusdam rebus, ut dixi, vectigalia exigunt. Quibus Resp. commota incommodis, his vectigalibus exonerari se cupit. Si enim ad publicam utilitatem vectigalia instituuntur, merito etiam si illi noceant abrogantur. Verum, cum ob singula-

rem Regiæ Majestatis in nos clementiam, ob-
servantia erga illam nostram omnibus modis
testata esse debeat; hoc illi vectigal permitti-
mus, ut, vita illius superstite, illo utatur: ita
tamen, ut & modus exigendorum vectigalium
Publicanis præscribatur, &, quibus de rebus
pendendum sit, ostendatur. Deinde, ut ea quæ
domi suæ quisque educat, sint libera. Hoc no-
bis concedi æquum est, nobis inquam, qui ar-
mis, virtute, consilio, sustinemus dignitatem &
salutem Reipub. Videtis, in quibus possumus,
quam æqui & faciles sumus: cum tam multa
vestræ quoque permittimus voluntari, vos
quoque nostris flecti precibus æquum est. Mul-
tis bona sine citatione, sine judice, sine jure
adempta. Hic metus universam conturbavit
Remp. hoc metuunt, hoc trepidant omnes. V-
num nobis jus, una libertas, unum societatis
nostræ vinculum est: quod parum est, ex qua
parte solvi incipiat. Nam undecunque solva-
tur, reliqua dissolvi necesse est. Itaque hæc
differenda non sunt, sed danda est opera, ut
dissoluta colligatur libertas. An non sentitis
nostrarum legum salubritatem, quam colere,
quam admirari decet. Has enim aliæ gentes
expetunt, his sese submitunt, illis vivere cu-
piunt. Mazovia nostra Provincia, & quæ no-
vo societatis jure nobis adjuncta est, petit à
nobis, quo liceat illi, vestro beneficio, Polo-
nis legibus libertatem tueri suam. Et ut hoc
vos illi à Serenissimo Rege impetretis postulat.
Quare quis hanc pulcherrimam Remp. sanctis-
simas leges non ex omni ratione defendendas
putabit, quas suspiciunt externæ gentes, cu-
piunt socii, complectuntur omnes? Nolite qua-
sio pati, rapinis vestris, & injuriis tam sanctam
contaminari Remp. & ejus clarissimum no-

men apud omnes nationes tanta turpitudine notari. Curate ergo, ut hæc fama quæ pululat, opprimatur, &, ne extra fines Poloniae evolet, providete, nam si hoc neglexeritis, cognoscent finitimi Reipublicæ nostræ gemitus, & lachrymæ nostræ permeabunt Oceanum. Dixi.

Oratio Petri Zborovvski.

Quantas percipiamus molestias ex hac Reip. causa, neminem vestrum ignorare arbitror, & certe nos qui huic causæ omnium consensu præsumus, nihil curamus magis, quam ut redire in gratiam cum equestri ordine possitis, &, ut sublati omnibus dissensionibus, in concordia & mutua benevolentia vivamus, & hanc adhibeamus disciplinam, ut & vos pro vestris meritis, gradus honoris, & dignitatis vestræ retineatis, & nos libertatem nostram commodissime recuperemus. At dum ad hanc rem omni conatu incumbimus, in suspensionem desertæ causæ venimus. Quod multi nos adducti generis aut utilitatis specie, remissius causam agere publicam putarent, imprudentiam nostram accusabant, quod nos assentiremus, vos dedita opera rem protrahere diutius, de bello nihil curare, lachrymis & precibus non commoveri. Et breviter, nos vobiscum colludere existimabant, quorum nos animos licet graviter commotos, ita tractavimus, ut & fidei nostræ, quam illi in gravissimis causis habent spectatam & cognitam, omnia tribuerent, & his, quæ à vobis dicerentur, crederent. Itaque hoc perfecimus, ut vestigal M.R. & vobis Magistratibus hoc equidem modo quo T H A S Z Y C K I distulerunt, per-

mitte-

mitteret. Itaque facite, ne quid de fide & diligentia vestra suspicari possint. Quod ita assequemur, si ea, pro quibus tanto studio laboravimus, impetraverimus. Præterea, ne animi nostri diutius suspensi sint, jam hodie nobis, cur hic convenimus, causam ostendite. Iam diutius enim durare hic non possumus, lachrymis sociorum & amicorum hinc ejicimur, quos re frumentaria exhaustimus. Quocirca finem jam his disceptationibus nostris imponamus, & recuperata libertate, legibus salvis constituta Rep. de hoste & bello cogitemus. Dixi.

Cum jam *Thaszycki* & *Zborovuski* perorassent, silentium est consecutum: deinde cum unus in alterum oculos injiceret, Senatores inter se capita conferunt: quid ad hæc nobilitatis postulata responderent, non habebant. Nam adhuc dubitabant, utrum Regia Majestas hoc modo *vektigal* sibi concedi vellet, & num ad ea, quæ sibi statim reddi nobilitas postulabat, satis paratus esset Regis animus. Quamobrem quosdam Senatores ad Regem, qui tum in arce, quæ muro oppidi cingitur, fuit, mittunt, ut quid ad ea respondendum esset Senatui diceret. Inter quos Princeps fuit *Spitko Tarnovius*, Regni Poloniæ *Questor*. Interea dum illi redeunt, Senatus cum equestri ordine, in æde *Divi Francisci* solliciti expectabant, ubi tandem tempore interjecto Senatores redeunt, & magna expectatione hæc responsa per *Spitkonem* referunt.

*Responsum Regiæ Majestatis ad postulata
Equitum.*

N Eminem esse in Rep., neque esse debere, qui major patronus legum & diligentior libertatis publicæ custos sit, quam Regia Majestas, inde facile omnes intelligent, quod

Regia Majestas id nobilitati concedat, de quo nuper inter Senatum & nobilitatem convenerat. Et ut hoc grato suscipiant animo, R. M. velle. Verum quantum ad vestigalia attinet, hisce privari, æquum sibi non videri. Præsertim cum hoc multis Senatoribus testibus planum facere possit, sibi illud vestigial datum & ab omnibus concessum esse. Quapropter cum Regia Majestas, ea quæ semel alicui dederit, nunquam postea revocet, æquum esse, ut ille quoque, ea quæ illi à Repub. data sunt possideat. Graviter autem hoc ferre Regem, quod sine causa, alieno tempore, tantis afficiatur molestiis. De bonis vero ademptis hoc tempore transigi non posse, respondit: verum commodiori Reipub. tempore omnia æqua ac legitima futura promittit. Quantum vero attinget tabulas actorum, quas vulgo Metricam vocant, ita Regiæ Majestati videri, ut quæ in ea continentur autentica sint, sed deinceps nulla publica acta, ac decreta in eam referri. Summa responsi Regii hæc fuit.

Hæc cum nobilitas accepisset, subito exarsit, ita, ut jam non, ut ante, murmuraret, sed asperis clamoribus suum significaret dolorem, se aperte circumveniri, Regia voce libertatem tolli. Cum enim nuper Senatus Metricam hanc, quam metuebant omnes ut plurimum, nullam habituram auctoritatem promitteret, vix biduo interposito omnia Senatus promissa Regia voce sublata esse. Atque ita tota concio commota fuit, ut in circulis occasum legum & orbitatem Reip. passim deslerent, nihil cum Senatu stabile constitui, nihil se certi in Rep. possidere, sed omnes fortunas suas hac Metrica in dubium esse revocatas. Irritati ergo denovo omnium animi, & quos preces, & Senatus

tus benignitas placaverant, eos in tantum Regis responsum exacerbaverat, ut, veluti turbulentum mare novis ventis commoveretur violentius; sic tum nobilitatis animi, Senatorum prudentia aliquantum mitigati, denuo commoti erant. Re ergo in summam contentionem adducta, Nobilitas per Thaszycki quæsta est vehementissime, sibi aperte illudi, cum Senatu nil posse certi statui, cum id, quod decernerent, irritum redderet Majestas Regia: frustra se agere conventus, frustra Senatum vocare, frustra ad Senatum de Rep. referre; cupere se, ut jam nobilitati ostenderet, quid de Rep. speraret, & quam ob causam essent Regiis literis ad hoc bellum evocati. Senatus cum arderet invidia, precibus, cum aliter non posset, flectere nobilium animos conatus est, nequid secus, quam oporteat, de benignitate Regia existimarent, rogabat. Se publicæ causæ patronos apud Regiam Majestatem futuros, Senatores omnes polliciti sunt, crastinam diem modo expectarent, ut causa cum M. R. communicata, in concilio benignius, quam modo, nobilitati respondere possit. Quapropter suspensi nova spe omnium animi, & Senatus est dimissus, & inde discessimus. Postridie mane convenerant in ædem Divi Francisci, Senatus tenebatur ad meridiem ferre expectare multitudinem. Vbi cum confluxissent, Castellanus Cracoviensis ita ad nobilitatem locutus est.

*Oratio Ioannis Tarnovii Castellani
Cracoviensis.*

TEmpore hoc toto , quo hac de re agi coëptum est, Senatores omni opera apud Majestatem Regiam adnisi sunt , ut preces & postulata vestra apud Majestatem Regiam locum haberent. Heri graviter questi estis , quod Senatus negligentius vestram causam apud Majestatem Regiam ageret : Nos certe non solum hac suspicione, sed alia quacunque liberi apud vos esse cupimus. Neque enim in hoc ordine aliquis tam improbus inveniri potest, qui rem communem aliquo furo aut colore deteriorein reddere velit : præsertim cum ita omnes leges scriptæ sint , ut nemo calumnia, aut aliquo astu his nocere possit. Idcirco ea omnia quæ à Regia Majestate in transactis comitiis petebatis, & quæ vobis Majestas sua negaverat, ea omnia nunc approbat pro communi vestro consensu , & petitionibus vestris. At vero cum res novas intulissetis , quæ longiore tempore & accuratiore deliberatione egent, mirum non est , si tanta nos afficiant sollicitudine, ut conquiescere facile non possimus. Et enim res quæ aternitatem suam habere debent, firma initia necesse est habeant : in quibus constituendis, si hominum variæ sunt mentes & sententiæ, minime mirandum esse arbitror , cum de rebus magnis , & præsertim novis, liberi hominum debeant esse sensus, & ut id quicquid in deliberando profertur , boni & æqui consulamus , & multorum prolatis sententiis in eam potissimum descendamus , quæ nobis una ex multis & verior & certior esse videatur. Itaque hoc à vobis petimus , ne quid
secus

secus de nobis, quam nostra erga vos fides & summa benevolentia postulat, suspicemini, sed ita existimetis de nobis, ut par est de his, qui & dignitati Reipub. & utilitati vestrae, quam maxime consultum esse velint, praesertim cum haec res nobis vobiscum sit communis, in qua nos sine magno nostro malo peccare nullo modo possumus. Quod vero postulata vestra attinet, cum eo approbante Senatu ea ita confirmat, ut etiam ea quae in comitiis non essent finita, hic suum sortiantur effectum. Praeter haec sunt etiam nonnulla quae etsi in legibus descripta non sunt; verum quia ad dignitatem Reip. pertinent, ea Regia Majestas non rejicienda putat, sed imprimis admittenda: ut est educatio Serenissimi Regis junioris. Nam tametsi sua Majestas putat se ita educationem filii sui instituisse, ut ea Principe dignissima esse videatur, tamen si quid adhuc corrigendum sit, id communicatis consiliis significandum sibi postulat. Studium vero vestrum, & erga suam Majestatem haec praeclara voluntas R. M. gratissima est. Quantum vero ad limites, & ad alia hujusmodi attinet, in quibus nobilitas injuriam sibi fieri putat; etsi Regia Majestas id fieri minime vellet, tamen si quid actum aut admissum sit, id sua Majestas emendabit. Quod vero ad vectigal attinet, de quibus rebus jam saepe inter nos disceptatum est, quod à sua Majestate intelleximus, id paucis referam. Regia Majestas sic existimat, omnia sua vectigalia, omnes denique proventus Reip. esse, quia in Rege tanquam in capite Reip. merito includuntur. Deinde vero cum semel id suae Majestati datum & concessum ab omnibus sit; id sine causa adimi justum non videtur. Nam id suae Majestati datum fuisse inde sciri potest:

cum enim coactō in Piotrkow conventu R. M. totum Senatum juramento adigeret, ut liberum, non oratum, esse vectigal se meminisse fateretur; hoc ita esse, sancte dixerunt jurati. Nam quod ejus rei nullam notam, nullas denique literas accepisset, hanc causam attulit: Si, inquit, ejus rei literæ mihi accipiendæ erant, aut meo aut illorum sigillo eas communiri oportebat. Si meo, poterat esse suspicandi occasio, literas non Senatus, non nobilitatis voluntate, sed meo esse consignatas. Præterea res mali fuerat exempli, si Rex suo sigillo quicquam sibi tribuat. Eorum vero sigillis opus non erat, cum præter usitatam consuetudinem ageretur. Itaque maluit juramento consiliorum esse contentus, quam fidem vestram sigillis in dubium vocare, ac rem mali exempli in Remp. inducere. Præterea Regia Majestas sic putat vectigalia multis æterno tempore dedisse se, & semel data nunquam revocare. Cur itaque quod à vobis semel datum est & concessum, ademptum Reip. esse velitis, causa non est. De pecoribus, quæ quisque domi educat, & boum censum, qui vocatur Powolosczyzna, admittit R. M. liberum esse. Nam quod omnia nobilitatis mercimonia telonio liberantur, id jam non ad Remp. sed ad privatorum commoda videtur pertinere. Neque enim negotiantur omnes, publicum vero id existimatur, quod ad omnium utilitatem pertinet. Itaque hoc ut simus contenti, Regia Majestas postulat. De Metrica vero sic sua Majestas respondit: Majores suos, patres, fratres, hac usos fuisse, in quam multa, non solum, quæ ad privatas personas, sed etiam quæ ad Rempub. attinebant, referebant, multa illic Ducatus Prussix, multa Mazovia descripta sunt: quæ si cassarentur, ruere

hæc

hæc cum illis possent. At cum Resp. æqualitate juris præcipue contineatur, providendum est, ne hæc res aliis profit, aliis noceat. Illo vero inani metu omnes vos liberat, quod in bonis regalibus cognoscendis aliquam autoritatem habeant signa, quibus Regales possessiones cognosci possunt, ut sunt bellicæ expeditionis onera, & alia multa, quæ bona regalia esse indicant. Itaque curandum est, ut nemini noceat, at utilis sit æque omnibus. Itaque sua Majestas quod ad privatorum bona attinet, ea uti non vult, sed ex ea, privatorum bona, hæreditaria ne sint judicabuntur, ut in legibus est descriptum. Quantum vero hæc Metrica valeat, aut quid illi tribuendum sit, id de communi Senatus sententia, & nuntiorum, in proximis statuetur comitiis, & ne cui noceat, in omnes partes providebitur. Si enim ita providebitur, ut aliquid illi tribuatur, æquum est, illa uti, sin minus, sane rejiciatur, dummodo communis sit omnium sententia. Illud vero quod postulastis, ut limites ea ratione fiant qua postulastis, sua Majestas respondit: Et si confirmatio Regia inutilis esse non potest, quin potius necessaria: tamen cum hoc ita placeat, negare se nolle, & hoc voluntati cujusque permittit, ut utatur confirmatione, aut non utatur, ut voluerit. Hæc sunt quæ per nos à Regia Majestate impetrata vobis sunt, de aliis vero, ut de injuriis privatorum, de his exactiore cognitione opus est. Itaque hoc ad comitia proxima, sua Majestas rejiciendum esse putat, & præsertim de Odrowaz, cui pollicita est ad conventum generalem cognitionem causæ, & Dominus Odrowaz respondit, se esse contentum. Quod rogatis de nobis, ut vobis indicemus. quam ob causam huc convenimus, causâ non

videtur, cur id quærat. Nam id à biennio scitis, dissolutam esse Provinciam, vastatos agros hostili incurſu. Hostis cognoscit ab exploratoribus, sibi hoc tempore à nobis nil metuendum esse, de quo ut vindicta sumi potuisset, comitia præterita erant instituta, in quibus cum de defensione contra injuriam hostis præcipue deliberabatur, etiam ad extremum bellum decretum erat. Itaque rogamus vós, memores laudis & gloriæ, quam majores nostri nobis reliquerunt, deleamus istam maculam superiorem amicorum nostrorum calamitate nomini nostro impositam. Verendum est, si injurias nostras hoc tempore persecuti non fuerimus, ne ceteri ad inferendam nobis injuriam promptiores sint. An neq; vos illa commovent, quod cum magno gemitu hic desideamus, bona illorum exhauriamus, domos exinanimus, & hostilem in modum amicos & fratres nostros spoliemus? At fortasse calamitatem hanc æquiore ferent animo, si hac re illorum saluti provideri possit, si ex hoste illorum & nostro pœnas debitas sumpsisse nos conspexerint. Itaque hac in re, hanc adhibite diligentiam moderationemque, ut seniores prudentia sua Reip. consulant, juniores vero illorum sequantur sententiam. Ita fiet, ut domi Resp. optime constitutur, & foris ab hostium impetu fortissime, aut saltem utcumque defendatur. Dixi.

Quamvis autem Castellanus Cracoviensis

Tali orationis lenitate asperitatem pridiani Regii responsi mitigare, & placatiores nobilitatis animos reddere laboraret; tamen cum Rex vestigalia possideret, metricam non abrogaret, adempta in præsentia non restitueret, ademptas multorum fortunas pernicioso & inutili

usitato jure teneret ; graviter eam rem Nobilitas tulit. Et cum angustia templi capere totam Nobilitatem non possent , ita ut commodè audirentur orationes ; in campo apud Divum Georgium de Rep. agi voluerunt, ut ita liberius & commodius omnes sentire ac loqui de Rep. possent. Quamobrem ad tempus præscriptum locum conventus constituerunt, in quo soli, sine Senatu, quid factum sit opus, in medium conferrent. Die itaque penultimo Augusti in campum conveniunt : loca illa quæ circa sunt, maximo hominum concursu complentur. Unde cum tanta multitudo adesset, ut commodè res tractari non posset, tota Resp. in provincias est divisa, & electi sunt ex singulis provinciis, viri consilio & autoritate præstantes, qui in æde Divi Georgii, exclusa multitudo, seorsim in illo secessu de Rep. deliberarent, & ad singulas Provincias quidquid decrevissent, referrent, ut illorum decreta sic demum rara essent, si autor populus fieret. Res biduo summa contentione acta est : variae sententiæ, variae defendendæ Reip. rationes inveniebantur. Quo tempore illa præclara & propria Polonorum laus claruit magis : nullas ita magnas injurias, nullum tam altum esse dolorem, qui hujus sanctissimæ gentis à suo Principe alienare posset animos. Nam qua moderatione animi, & qua fide, in publico mœrore & communi omnium gemitu, fuerint, facile ostendit illorum plebiscitum, quod ultimo mensis Augusti ex campo recta in arcem inferiorem profecti, Regi obtulerunt. Quod ego latine ideo non verti, ut oratio, & virtus hujus sanctissimæ gentis ex vernacula lingua cognosci melius & intelligi possit, sed jam hoc plebiscitum audiamus.

*Nobilitatis scitum per Generosum
Martinum Broniowski Notarium
terræ Leopoliensis.*

Niaśnieyszy Mitosćiw
Kroly / około tych Artyku-
łow oktoresmy się nie zgod-
zili z Pány ich Mości-
mi / tak ná Sejmie / iako y tu / o-
ktore Waszey Krolewskiej Mości-
iako to Pána nászego Mitosćiwego
pokornie prosiemy / mieliśmy iusz do-
styc stánowienia y declarácii z Pány
ich Mościami. Nic inszego te stáno-
wienia y declarácie nie przynoszą
iedno škody / a obciążliwości więcej
przymnożenia. Na ten Artykuł około
tego cła nowego nád práwa a wol-
ności / my iako wierni poddani W.
K. M. to też abyśmy mogli mieć
rychłą, executiá, prawom naszym y
wolnościom y przywilejom / zktorych
wkrocito to cło / Pozwoliliśmy byli
W. K. M. do żywota to mieć / sky-
śeliliśmy odpowiedź W. K. M. a
zwłaszcza

zwłászcza od Je^o Mości Pána
Krákowské / iż ie W. K. M. raczy
mieć przeciw práwom á wolnościom
nášym vstáwione / á W. K. M.
przecie, niechce ná tym przestać. Albo
wiem y przez nas y przez Postow
nášych vstáwiono iest/co sie vřáznie
Státutem táim stoi / o tym cle no
wym / iż iedno przez W. K. M. y
przez ráde vstáwione / tego odpiera
my Státutem Krolá Alexándra
šwiétey pámieci brata W. K. M.
cap. XV. A gdyž to przez W. K. M.
y przez ráde tylko / á bez nas y Po
stow nášych / vstáwiono : á myslmy
ná to nie žezwolili / nie powinnišmy
go tež dáć / áni ma býć z nas áni
z poddáných nášých brano / á kto ie
vstáwiť / vstáwiť ie ná poddáne svoje /
á nie ná nas y poddáne náše / iáko
sie to okazaťo z Státutu tego / iż tyl
ko przez W. K. M. á przez ráde W.
K. M. težby nie miaťo býć bráne /
tylko od poddáných W. K. M. y od
rad / iákož tež to ná tym Sejmie
blisko

blisko przed tym sstało sie/ iż W. K. M. z Rządami raczyli wskazać/ y wychwalać na poddane swe/ ktore tej tylko poddani W. K. M. a poddani rad ich Mości dają / a my nie powinniśmy dawać / iedno wedlug praw/ Przywileiow/ y wolności naszych. A ten Statut nowy de transgressori- bus , srogi a ostry / ktory jest przez W. K. M. a przez Panny ich Mości wystawiony/ przez nas a przez Poskow naszych / aby był sfażon / na ktory Statut my sami siebie y swych poddanych niechcemy wdawać/ iako kto- ry na nas a przez nas / wystawiony jest. Item Co sie tycze Metryki/ iakos my W. K. M. prosili Pana naszego Miłosciwego/ aby autentice nie by- ła/ iako y pierwey/ ani ona żaden do- wod był czynion strony W. K. M. na dobra nasze / ani listy ku skodzie czynien nie były wydawane. Co nam W. K. M. przez Pana Poznańskie- go iuz to obieczać raczył/ iż tak iakos my żądali Metryke te, W. K. M.

non autenticam iuz zostawit / Zaczos-
my W. K. M. dziekowali. Tu zaście
odpowiedzi nam dane / wyrozumie-
liszmy iż ta rzecz o Metrykę do Sey-
mu W. K. M. oddać raczyt. Co
się nam zda rzecz być obciążliwa po-
wolnym poddanym W. K. M. Ze-
by tu ta rzecz końca wziąć nie mia-
ła / a może iesze wziąć / iakoż iusz by-
ła wzięta pierwej słowem a Mści-
wym wyrokien W. K. M. Albo-
wien gdzieby ta Metryka autenti-
ca miała być / byłaby tu obciążli-
wości praw y Przywileiow naszych /
y wolności naszych / nie prosimy
aby ia W. K. M. raczyt skazać /
gdyż iest W. K. M. potrzebna /
tu rzeczom Pruskien y Mázowiec-
kien y tu summom Krolewskim /
ale iżby iey W. K. M. używać nie
raczyt / tak iako Dzieć y bracia y sam
W. K. M. przed tym raczyli. Albo-
wien listy iednym wydawaia / a dru-
gim nie / iako się miedzy nami oż-
wał o ich kiska. A co się tycze dignita-
tes

tes & officia Regni prosiłisiny áby
 inß byly dane według praw á wol-
 ności našych / na'wałnym Seymie /
 á coby kto náđ práwo y náđ Przy-
 wileie trzymáć / áby puścić na' ten
 Artykuł Panom ich Mościom / rá-
 dom / Bráćiem našey stáršey / náđ
 práwa á Przywileie naše pozvoli-
 lisiny byli / dostojności / wrzędow /
 ktore przeciw práwu dzierża trzymáć
 do żywota ich Mości / álbo do po-
 dwyższenia wyższego / tosiny byli
 wozynili / iesliżeby práwa á wolnoś-
 ci naše w tym : w czym się prze-
 ciwko im wfrocito / á vbliżyto execu-
 tia wzięty / áby ich Mość Pánowie
 tym chutnien á cheńwien przyczyniali
 się tu W. K. M. o executia praw
 našych y swoich. A iż nie znamy ani
 widziemy przyczyny ich Mościow /
 ato iż práwa naše executii nie máia /
 á przeto gdy się nie zstátá executia w
 rzeczách / y iáko práwa y Przywileie
 naše obmawiaia / tedy y ten tej nie
 odstepniemy. Item. Co się tycze tej
 przeciwko

przeciwko temu Przywileiciowi Wsta-
dystawa Jagieła. Quod nemini
Ducum , & ex genere Ducali ,
Castra & descendentibus civitates pro
tempore & in ævum non confere-
mus. Krolowa Zey Mośc raczy
wykupować dobra W. K. M. Zam-
ki / Miasta / a trzymać on miasta
Zey K. M. a cokolwiek nie nawiecz-
ności / ale do żywota iakośmy skysze-
li / a wszakoż to właśnie przeciw
prawom a Przywileiom naszym/
iżby Zey K. Mośc miasta trzymać
do żywota / abowiem nie bez przye-
żymy ten Artykuł przez przodki nasze
w przodków W. K. M. jest wystu-
żon. A snadź wielcy ludzie Pańskie
osoby Książęta musieli się byli bār-
zo sprzykrzyć przodkom naszym w
sąsiedztwie sobie równym / a snadź z
trzywdą wielką z wielkiem żalem z
obciążliwością opuścić dobra / a po-
niechać musieli. Jeden dla przyiaż-
ni / drugi dla niedostatku / trzeci dla
wstydu / albo iż się zyskać nie spoda-
żiewał.

żiewał. A tak prosim pokornemi
prośbami / tak iakośmy prosili / aby
Jey K. M. imienia żadnego wykup
pować nie raczyła / a coby raczyła
wykupić / aby to spuszczeno fu ręce
W. K. M. było / a W. K. M. ono
dzierżec raczył / y Starostę swego
osiadłego iako indziej mieć. Albowiem
za żywota Jey K. M. moaby się
wielkie trudności dźiać Koronie /
co się każdy snadnie domyslić mo-
że per alienationem iuris alicujus
personæ.

Najasnielszy Mikosiewicz Król /
jest inszych wiele Artykułow z Przy-
wilejami / ktore potrzebuia executy /
ktoreśmy dawali na Seymie / y tu
iż nie mamy czas / iako nie inszego
nie czyniemy iedno pisemny / a mąze-
my a z powagą się sobie declaruje-
my. Nagłupszy albo namłodszy by-
iedno mowić umiał / nauczyłby się
tego / czego nam rozumieć niechca /
niechcemy się w dawać w traktaty / a
w odpowiedz dalszaby iesze nam ka-
żda

ida rzecz słuszną odpowiedź mieć
mogła. Jedno tylko my wierni pod-
dani W. K. M. pokornie prosimy/
żeby prawa y przywileje nasze / y
wolności wszystkie / w całości nam
zachowane a dzierzane były. Albo-
wiem wielkie krzywdy / gwałty nam
się dzieją/przez to wykroczenie praw /
przez Starosty / Celniki/y inne urzę-
dniki W. K. M. y Pánow Rad W.
K. M. wskazyjemy/y prosimy : aby
sprawiedliwość się stała / a daley
żeby się to nam nie działo. A tak pro-
simy W. K. M. aby W. K. M. rac-
zył nas od tych krzywd y ucisków
bronieć / a nam tego nie dopuścić czy-
nić nad prawa y wolności nasze. Do
praw nasze obmawiaia/je takowym
ktorzy przeciwko prawom naszym/co
dzierzą y czynią/nie powinniśmy pos-
tupieć. Co się tycze ruszenia pos-
politego/które W. K. M. raczył czy-
nić/a my iako wierni poddani W. K.
M. postępuć uczyniliśmy W. K. M.
iako Panu naszemu Miłościwemu
ktorego

ktorego Pánem náſem wyznawa-
 my bydj / przeto proſimy áby W.
 K. M. raczyt nam oznaymić / á po-
 wiedzieć ieſli W. K. M. ma nie-
 przyścioty w ziemi / á raczyſli cią-
 gnać myſimy dawno gotowi / y
 chcemy ciągnąć z W. K. M. á pie-
 niądze nam dać w Mieſciech głow-
 nych powiatnych / czego W. K. M.
 nie raczyt uczynić / á wſákoż my
 iáko powolni z tego ſię wymáwiae
 niechcemy / rádzi chcemy z. W. K.
 M. ciągnąć / ieſli nam tu W. K.
 M. pieniądze raczy dać / wedlug
 Przywileiow náſzych. Przeto W.
 K. M. proſimy / áby nas dzierżec
 dálej nie raczyt / á czynić to / co
 W. K. M. raczy. Albowiem nie po-
 winniſmy leżec wedle praw á Przy-
 wileiow náſzych / zá tákiemi utrá-
 támi náſemi / y tych ná których le-
 żemy gruntách / y proſimy W. K.
 M. áby iuſ tym rzeczem W. K. M.
 czynić koniec raczyt. Albowiem my
 iuſ amplius żadnych ziaźdew czy-
 nić

nić nie bedziemy / y niechcemy : a przy prawicach y Przywileiach naszych stać chcemy / w niwczem ich nie odstępować. Hoc plebiscito Regi dato , non videbatur consultum , ut sine deliberatione nobilitati responderetur. Quocirca responsum delatum est. Itaque ad diem septimam , res in Senatu agitata est : ad extremum vocata multitudo , & Rege in gradibus , quibus ad illius arcis particulam scanditur , sedente , Castellanus Cracoviensis Regiæ Majestatis nomine ita exorsus est.

Oratio Castellani Cracoviensis.

N Eminem esse arbitror , qui sine causa rem sapius exagitatam repeti & iterari putet : quod non ob aliam causam sua Majestas facit , quam ut omnes suspensiones non bene administratæ Reip. fugiat. Et hoc unum sua Majestas semper studuit plurimum , ut in custodienda & augenda Repub. Regum eorum , qui ante se regnaverunt , inferior esset nemine. Multis enim tum bellicis tum domesticis laudibus ita juvit Remp. ut nulla in re, neque domi, neque foris , regalis sapientia , & defendendæ Reip. diligentia , digna tanto Rege , desideraretur.

Quod

Quod cum ex aliis multis, tum vel ex hoc colligi potest, quod non morbus, non infirmitas, retardare poterat, ut aliquando ejus in Repub. opera & cura desideraretur. Sed in lectulo agitudine correptus jus dicebat. Ita ut nullum tempus in Rep. esset, in quo Regium officium desiderari aut requiri posset. Hac mente sicut semper in Rep. fuit ab initio, ita in eadem ad finem imperii sui permanere voluit, ut animos subditorum benevolentia & æquitate imperii sibi adjungeret. Quid enim aut Regali celsitudine, aut subditorum commodo aptius esse potest, quam æquitate Principis & subditorum observantia, utrinque conciliata benevolentia? In hac sententia Majestatem Regiam, cum omni retroacto tempore, certum est perseverasse, tum hoc præsentī maxime. Nam cum quædam præteritis sua Majestas temporibus vobis permisit, nunc etiam quantum ratio temporis, & legum autoritas permittit, inprimis vobis satisfacere cupit, ut ita quisque facile intelligere possit, Suam Majestatem legibus gubernare Rempublicam, legum se patronum, & defensorem profiteri. Quod ut liquido apud omnes constare possit, sua Majestas quæ postulata vestra fuerint, quæ deinde à sua Majestate impetrata, breviter & aperte vobis referre jussit.

1. PRIMVM postulatū vestrum fuit, quod Rege Poloniæ mortuo, denuntiatio Interregno Vniversalis fieret, more majorum, ut eodem modo omnes & Regem mortuum esse intelligant, &, quem in locum mortui sufficere velent, cogitent, hoc cum de Rep. & ad publicam dignitatem pertineat, Sua Majestas approbare dignata est.

2. Præterea insolitis exactionibus vos onerari

rari in villis & oppidis questi estis, & alias responsum fuit, privilegia, quibus id liceret cognosci oportere, tamen hac re Majestas Regia tam diu vos liberat, quam diu in comitiis proximis, quomodo id fieri debeat, cognitum fuerit.

3. Illud etiam postulatum est, ne Moneta diutius in Russiæ Provinciis cudi permittatur, & quæ ubique excusa sit, quam proba sit, examinetur. Regia Majestas jam cudi eam vetuit, & eam quæ excusa est, probari jussit, ut inde facile, quæ proba, quæ improba fuerit, sciri possit.

4. Quantum vero ad illud pertinet, ne cui nisi jure victo bona adimantur: id cum justitiæ ratio & legum sanctio postulet, ita sua Majestas fieri promittit.

5. Illud vero quod ad redimendum bona Regalia attinet, ita placet, ut non nisi datis & numeratis pecuniis bonorum fiat cessio.

6. De citationibus ita rectum esse videtur, ut in qua Provincia Majestas Regia fuerit, in ea legitime fiant, modo ab hac constitutione comitia fiant libera.

7. Quod à Regia Majestate petiistis, ut res quæ spirituales, quæ seculares fuerint, clarissimis notis & signis describerentur: videtur Regiæ Majestati hanc rem egere cognitione accuratiore, quare ad comitia proxima rejicienda est.

8. Petiistis etiam, ne aliqua contrarietas in nostris legibus sit. Etsi hæc legum natura sit, ut una non deferat alteram, tamen ne aliqua sit in jure suspicio, Sua Majestas providebit.

9. De Abbatiis, ut Polono nobili, aut Polo-

no saltem, si nobilis defuerit, conferantur, Sua Majestas id confirmat & approbat.

10. Scribæ terrestres ut, secundum quod lex jubet, ipsi in judiciis & actis publicis intersint, æquum est. Vicarios autem habeant bonos viros, nobiles possessionatos, ita Regiæ Majestati, ut petiistis, placet.

11. Sæpe hoc in comitiis, sæpe in Senatu agitatum est, nunc etiam commemoratum: Prælatos & Sacerdotalis ordinis homines expeditionibus bellicis teneri. Hæc res, ne illorum jura, & privilegia violet, considerandum est. Itaque hac de re nihil certi sciri potest, nisi prius, immunitates Spiritualium quales fuerint, cognoscantur.

12. Præterea iniquum vobis videtur, bona Secularia attribui Spiritualibus. Quare sua Majestas hac in re, ita ut vultis, statui jussit, ut si Spiritualis bona secularia possideat, jure secularium expeditiones bellicas obeat, & si absens fuerit, illa amittat.

13. Fraternitates, quas Cechy vulgo appellant, in præsentia dimittere æquum est, cum de his, non cognitis illorum privilegiis, nihil statui potest.

14. Latitudo viarum, & descriptio, ut fiat in oppidis & civitatibus mandatum est, & in conventu mandabitur amplius.

15. De captivo nobili in oppido, Si Capitaneus cum civibus non consenserit, ut is in castro detineatur, & liber sit à civili carcere, atque ea poena puniatur, quam Regia Majestas decernet. Nam quod petitis, ut si à Majestate Regia fuerit cognitum innocentem esse captum, ut cives temeritatis luant poenam: in hac re considerandum est, ne audacissimis hominibus quidvis faciendi licentiam demus, & hac
ratione

ratione illos ad omne nefas armemus. Itaque deliberandum est, ne ebrii & intemperantes homines hac ratione audaciores fiant. Quare in comitiis amplius deliberandum est. Ut hæc res profit omnibus, noceat nemini.

16. Quantum vero ad literas Prussæ, & Ducatus Zatoriensis & Osŭiacimensis pertinet, ut illi quoque nobiscum expeditiones bellicas obeant: Hac in re nihil Sua Majestas statuere potest, nisi prius causa illorum cognoscatur, quare sibi hanc immunitatem vendicant.

17. Inhibitiones in judiciis ne fiant, id ita placet, ut non dentur neque serventur, & si cui concessæ fuerint, ne iudex iis teneatur.

18. De mulieribus nobilium & ignobilium, ne in oppidis iudicentur, sed in jure nostro, id placet.

19. Ut Palatini fungantur suo officio: Magistratus ita uti præscriptum administrent: Regia Majestas hoc idem vult. Quod si noluerint, citentur, secundum quod statuto cautum est.

20. In conventu generali ne quid novi statui sine autoritate Senatus & nuntiorum terrestrium possit, Suæ Majestati placet.

21. De Vicecancellario & Cancellario eligendo, in proximo conventu statuendum est.

22. Quod postulatis, ne plebei in Ecclesiasticos status & dignitates admittantur, consentit Regia Majestas.

23. Cives bona terrestria possidentes ita Sua Majestas Regia possidere vult, ut, mortuis illis, hæredes bona illa nobilibus vendant infra biennium, quod si facere neglexerint, illa amittant.

24. De vestigalibus, sive teloneo satis jam dudum dictum est, qua ratione id Sua Majestas

itas possideat. Vos contenti esse debetis, ut pecora & armenta cura vestra educata, absque tributo, quod Powolosczyzna vulgo dicitur, sint libera.

25. De Magistratibus & officiis, ut petiistis, ita Sux Majestati, ut in conventu generali conferantur, placet. Sed hoc in ordine Spiritualium, ut recte fiat, providendum est. Nam aliquo spirituali mortuo, quatuor menses sua Majestas ad conferendum liberos habet, quibus exactis, Pontificis Maximi in conferendo jus succedit. Quare verendum est, ne propter diuturnitatem temporis, quo comitia abessent, beneficia externis hominibus à Summo Pontifice conferantur.

26. Extraneos & peregrinos ita arces & oppida quæ possident sua Majestas possidere permittit, ut demum, illis ipsis mortuis, nulli peregrino id liceat.

27. Iudæi in oppidis nobilium degentes à Palatinorum jure sint liberi, & privilegio communi uti illis, si velint, sit liberum.

28. De terminis agrorum, quos vulgus Granicies vocat, sit ita, ut vultis, confirmatum, tali modo, ut sit in arbitrio cujusq; uti vel non.

29. De Metrica illud suæ Majestati placuit, ut nullius deinceps bonis hæreditariis noceat, neque in bonis Regalibus cognoscendis aliquam autoritatem habeat: verum cum multi sint, qui eam abrogandam, multi qui retinendam cupiant; in ista animorum diversitate quid statuendum sit, videre difficile est. Itaque ex Republica esse videtur, ut id ad comitia rejiciatur, ibique de consensu omnium statuatur, quid illi tribuendum, & quid derogandum sit.

30. De bonis Reginalis Majestatis, contra
 priva-

privilegia & statuta nostra, ea à sua Majestate possideri vobis non placet. Regia Majestas hæc bona sua Reginalem Majestatem, vita illius superstite, possidere vult, qua defuncta, ad Remp. devolvi & regno restitui dubitare nemo debet. Nam si hoc Majestati suæ non licebit, utiliusne Reipub. fore putatis? Si pro his bonis quæ habet in Italia, bona potius quam in Polonia sibi compararet, vos statuite. Quæ res ne alicui noceat, sic sua Majestas cavit, ut his bonis possessionati capitanei præficiantur. Quantum ad arces pertinet, quas Reginalis Majestas possidet, omnibus præfæcti sunt hi, qui in nomen Regiæ Majestatis juraverunt, & de ejus nomine illas arces possident.

31. Referendarii non judicabunt amplius, sed tamen cum opus fuerit, querelas audient, Spirituales iterum à secularibus abstinebunt judiciis, nisi forte causa illis pro aliquo Spirituali in judicio dicenda sit.

32. De Cortisanis, in hos nova pœna statuenda non est, sed veteribus legibus temeritas illorum coercenda.

33. Pensiones sine consensu patrum ratas fieri sua Majestas assensâ est, si vero qui fuerint, qui contra fecerint, in eos lege Cortisanica ut advertatur, æquissimum esse videtur.

34. Privilegia bonorum hæreditariorum, quisque, cum ita opus fuerit, exhibebit quod in statuto præscriptum est.

35. Præterea quod postulatis, ut in comitiis singulis hebdomadis duos dies successivos habeat Regia Majestas, quibus causis & privatorum controversiis præsit Regia Majestas, id ita se facturum promittit.

Hæc sunt quæ Vestra postulata ad Regiam Majestatem fuerunt, partim in veteribus præ-

scripta legibus, partim nova, in quibus omnibus ea aequitate animi fuit Regia Majestas, ut aut omnia vestro arbitrio permiserit, aut pauca excepta ita moderatus fuerit, ut eorum partem cum sibi sumeret, eam etiam ipsam concederet, ut hac ratione seditiones de medio tollantur, & vos sibi omnes beneficentia hac Regia liberalitateque conjungeret. Et si quis equus iudex & cui publica tranquillitas & amor cordi est, rem secum diligentius reputare voluerit, inveniet profecto, nihil à sua Majestate Regia prætermisum, quod dignum optimo Rege, & benignissimo Principe esse videatur. Vobis etiam convenit, tantam erga vos benevolentiam, gratumque Principem vestrum complecti animo. Veniat vobis in mentem majorum vestrorum, qui eam libertatem, quâ nunc fungimur, ea jura, quibus nunc vivimus, omni fide, benevolentia, cura à Regibus Principibusque suis observaverunt. Testatur hoc privilegium Ludovici, alias Loys, in quo eam, quam nunc habemus libertatem, majoribus nostris dedit. Ait enim se ob singularia in Re-pub. majorum nostrorum merita, & in se, liberalitatem illam dare in foedus & testimonium erga gratos subditos, Regalis munificentiae sempiternum. Sed quid vetera repeto? patrum memoria Jagello Rex, avus Serenissimi Domini nostri, multis concessis privilegiis, singularem majorum nostrorum erga se testatus est fidem. Quare cum tot eximia sunt, quæ nobis majores nostri, pro documento reliquerunt, turpe nobis videri debet, ab illorum consuetudine discedere, sed gloriosum & utile, si domesticis admoniti exemplis, fide debita ac perpetua benevolentia, & nos Principi, & nobis Principem conjunxerimus: cujus rei cupidif-

pidissimam suam Majestatem semper fuisse, nemo ambigere debet. Quid ille à vobis invitis extorsit? Quid est, quod ille nobis rogantibus sibi sumpserit? Sic toto sui tempore Regni vixit, sic se erga vos gessit, ut benignitate potius quam imperio uteretur. Testis est nudius tertius Sux Majest. ad vos de defendenda Rep. relatio: nihil per se sine voluntate vestra agendum putavit, sed rem omnem ad vos detulit, vosque autores & principes hujus consilii esse voluit. Cum enim hoc anni tempore, opera vestra communi, se Rempub. juvare ita commode non posse videret, necessario alia defendendæ Reip. ratio invenienda est. Nam re infecta domum discedere, videte quanta infamia, quam denique vobis perniciosum sit. Verendum enim est, ne si in hoc bello nulli fuerimus, reliqui nominis nostri hostes contra nos audaciores sint. Audistis quæ jam excursionibus in montanis acta sunt, multæ villæ domino Stadnicki exustæ, multæ populatæ sunt. Itaque Valachus exussit Provinciam, vastavit agros fratrum & amicorum nostrorum, nos hæc contemnimus, hæc æquo animo feremus? Si idem Prussiæ, idem Poloniae accidat negligemus? Verendum profecto est, ne si ita omnia contemnimus, simul & omnia amittamus. Si enim initiis non obstiterimus, postremo quomodo defendemus nescio. Quare Regia Majestas Deos hominesque, vos denique ipsos testatur, se nulla in re deesse, neque defuturum Reipub. Monet præsens, & omnes calamitates inimicorum demonstrat, quæ quo minus depellantur, non per se stetisse, quibus id rationibus fieri possit se ostendisse. Et enim memoria tenemus, bello Prussico, cum exercitus ejus regno collectus amplius durare

propter anni tempus non posset, tributo per nos concessio & impetrato pecuniario, Remp. esse defensam. Nunc etiam quid expectamus amplius? An, ut omni nudatam Provinciam praesidio relinquamus? nihilne vos gemitus fratrum nostrorum, nihil infamia nominis mover, quae dolenda vobis profecto est, si quid est vobis patriae virtutis & ardoris. Neque illud dici potest, Vos iniquitate imperii Regii ad extinguendum incendium tardiores esse. Si enim sua Majestas semper, ut vim inferret nemini, laboravit, sed ea tantum potentia uteretur, quam illi lex & mos majorum dabat, hac mente eum semper fuisse & esse velle, ut vos omnes sciatis, & ceteris qui absunt narretis, postulat. Quod si quis tam iniquus, tam impius inveniatur, qui turbare Remp. alienare ab optimo Principe animos nostros non dubitet; videat quid agat, quid inceptet, consideret. Quid enim non faciat is, qui omnem conjunctionem & necessitudinem, qua vobis Princeps, vos Principi conjuncti estis, violare audeat? Hæc vos cogitare, hoc ne fiat, providere equum est. Nullum enim Regis commodum, nullum subditorum malum, privatum est. Sic enim in bene constituta Repub. omnia connexa ac conjuncta sunt, ut quidquid partem in unam accedat, id in alteram redundet necesse est. Monuit nuper sua Majestas, hostem erectum victoria, & dissensionibus nostris confirmatum, imminere toti Russiæ, quem ut armis pellatis, fratres & amicos vestros ab incendio & vastitate aliquando liberetis, sua Majestas diligenter adhortata est. Cujus rei spes nulla est in hac pecunia, civitatibus & oppidis à sua Majestate imperata. Nam hoc stipendium magnum exercitum alere non potest: tria mil-
lia

lia quingenti pro defensione Reip. conscripta sunt, quibus hæc pecunia per novem mensium spacium sufficere non poterat, ita ut de suo quoque triginta millia Regalis sua Majestas addere coacta sit. Quare moveat vos fratrum nostrorum miseria, moveat impendens cunctæ Russiæ calamitas: & cum omnes nunc subvenire labefactatæ Reip. commode non potestis, aliquid saltem conferatis, quo Resp. defendi possit, neque id à vobis pro imperio sua Majestas exigit, sed hoc totum ut cum gratia à vobis impetret, postulat. Illud vero quod ad crimen læsæ Majestatis pertinet, paucis accipite. Iniquum vobis videtur, vos Iuri Cæsareo, præsertim cum vestras leges habeatis, aliquibus in rebus subjacere, etsi id quidem verum sit, in illo ipso jure esse summum jus & summam injuriam, tamen ita ut vultis, sua Majestas assensu est. Nam & nos leges habemus, in quibus de crimine læsæ Majestatis diligentissime cautum est, quæ minime abrogatæ sunt, & præterita crimina latis jam legibus non ferendis puniuntur. Si vero postea videbitur, ut illis aliquid derogetur, id de communi omnium consensu statuendum erit. Quæsi estis, multos Palatinos, plures etiam Castellanos in hac expeditione desiderari, Regia Majestas ita respondit; quicunque domi manere jussi sunt, eos non sine justa & legitima causa mansisse. Nam cum nunc omnes domo absumus, providendum erat, ne Resp. & in aliis partibus aliquod detrimentum caperet. Si qui vero sunt, qui sine privilegio & Regiæ Majestatis consensu in hac expeditione non sunt, causa non est, cur non secundum leges in eos animadvertatur. Hæc sunt quæ vobis referre Regia Majestas jussit.

Cum finem dicendi Castellanus Cracoviensis fecisset,

Nobilitas à Rege postulat, quo concedat Nobilitatem secedere, & quid ad hanc rationem respondendum sit deliberare. Quod cum Regia M. concessisset, inter columnas, quibus fons monasterii illius cingitur, confederunt. Quo in loco quibus modis exagitata res sit, referant alii, mihi satis est, quæ publice ad Regiam Majestatem reversi, qui in loco supra dicto operiebatur, dixerunt, ea referre. Quare Splawski, cui negotium cum Thaszycki datum erat, ut Nobilitatis nomine ad Regem loqueretur, sic incipit.

O R A T I O S P L A V V S K I.

ETsi, Serenissime Rex, per Magnificum Castellanum Cracoviensem, nudius quartus Majestas tua denuntiare dignata est, quod rere tempus deliberationibus, & hujusmodi controversiis non velit, tamen videmus novam rem in conflictationem adductam esse, nempe, ut de defendenda Rep. deliberaremus. Nos, ut sæpe Majestati tuæ retulimus, illius aliam nescimus rationem præter hanc, ad quam hic decreto Majestati tuæ convocati sumus. Proinde obnixè petimus, ne diutius Majestas tua nos hic desidere patiatur, & nobis hodie, quid tandem factò opus sit, ostendat, cum durare diutius hic nullo modo possimus. Quantum vero ad postulata nostra attinet, quibus Majestas tua pro singulari sua, erga nos subditos fideles, clementia, benignissime assensa est, ingentes agimus & habemus gratias. Illa autem quæ Majestas tua ad conventum generalem rejicienda censuit, quæsumus, ne & his aliqua fiat

fiat dilatio. Nam nos ab illo scripto nostro, quod Majestati Tuae nuper porreximus, nullo pacto discedere volumus: habet in illo Majestas sua totam summam descriptam, & conclusam, quam ut clementia & gratia Majestas T. excipiat, rogamus.

Oratio Nicolai Thaszeyki.

INtelleximus, Serenissime Rex, ex domino Castellano Cracoviensi, quo animo & qua clementia erga nos subditos tuos tua Majestas sit, à quo nemo dissentit. Fatemur enim laboribus, sumptibus, consiliis suis adjutam & semper conservatam Remp. Quam diu hoc regnum steterit incolume, tam diu in illud tuae Majestatis immortalia extabunt beneficia. Illustrasti regnum, auxisti Remp. nos ita ornasti, ut in hac re omnes qui unquam regnarunt facile viceris. Quare quod ea dignitate, eaque gloria apud omnes gentes sumus, hoc tibi debemus, hoc tibi acceptum ferimus. Verum enimvero quae tu in nos & in Remp. propensione animi fueris, tales nos semper etiam praestitimus, in quibus tu merito omnes vires Regalis munificentiae tuae ostendere possis. Quae bella unquam tam aspera, tam periculosa gessisti: quis hostis tam potens bello te laceravit, in quo tu fidem, laborem, constantiam denique nostram singularem non cognoveris? Testis est Valachia, quam tu gravi & difficillimo bello, afflictam, virtute & armis nostris tibi subjecisti. Testis est Prussia, quae, quae erga te fide & observantia fuerimus, experta est. Multa praeterea & diversa genera bellorum facile declarant, & tuam erga nos praestantem clementiam, & nostram erga te fidem excellentissimam. Nam quod Magnificus dominus Castellanus virtutem majorum

nostrorum singulis ornauerit laudibus, merito ille quidem, sed nos inferiores illis nunquam, sed pares & virtute & animo fuimus. Et ut unum ex multis proferam, Prussiam præter leges, & majorum instituta, sumptibus militiæ, nostris denique corporibus tutati sumus. Quod cum faciebamus, non Prutenis, sed tibi domino nostro præsto fuimus, te armis cervicibusque nostris, obliti legum Patriæ nostræ ac libertatis, in eo bello defendimus. Hanc virtutem nobis, tanquam amplissimum patrimonium, à majoribus nostris relictam ita ad hanc usque diem semper retinemus, ut in fide nostra, & tua erga nos clementia, omnia & Reip. & libertatis nostræ præsidia posita habeamus, & si facultates nostræ ferrent, ad omnia imperata sua obsequentes nos præstaremus. Candida enim erga te corda gerimus, nulla infuscata malevolentia: idem animus est qui semper fuit. Te Regem & Principem nostrum confitemur, hujus fidei erga te nostræ oblidem dedimus, qui Serenissimum filium tuum tibi successorem, nobis, post te, Regem esse volumus. Si quis vero inter nos est, quem aliquis dolet, ex aliqua re læserit, id facile clementia & tua Regia liberalitate mitigari potest: nostrum vero erga te studium, & hanc animorum consensionem, ut benigno & propitio suscipias animo, rogamus.) Dixi.

His dictis & actis Concio dimissa est.

Regia vero Majestas, cum concionibus amplius tempus terere nolet, publice per Castellanum Cracovientem dixit, se singulos Palatinos ad singulas Provincias missurum, qui nobilitati, quid Rex eos facere vellet, indicarent. Quapropter triduo interjecto, postquam hæc

hæc acta sunt, literis per stativas dimissis, omnibus Provinciis, cuilibet seorsim, loca separatim, ad quæ convenirent, præscripsit. Ad quos cum Palatini venissent, monuerunt Nobilitatem, ut de Rep. consulerent, tempus gerendi belli deesse, Remp. sine milite, sine stipendio esse, & ne quid Reip. detrimenti caperet, providerent. Verum cum in omnibus Provinciis unus esset sensus, ad nullam rem nobilitatis animi adduci poterant. Se venisse ajebant, non ut tributum darent, sed ut cum hoste pugnarent. Si libertatem, leges, Remp. integram haberent, eorum operam fortem, & constantem Reip. hoc tempore non defuturam. Hoc responso ab omnibus provinciis accepto, Palatini in oppidum ad Regem redierunt. Rex vero cognita provinciarum sententia, cum aliud non posset, de solvendo bello cogitare cœpit. Accersitis ergo per literas omnibus provinciis, eis, in arce jam dicta, ex loco superiore his verbis comineatum abeundi domum dedit. Regis autem nomine Castel. Cracov. ita locutus est.

Responsio Regis per Castellatum Cracoviensem.

Serenissima Regia Majestas, cum sciret hostili incurſu vastatam esse Provinciam, vastatos agros fratrum & amicorum vestrorum, opem alia illis ratione ferre non potuit, quam ut vos omnes ad tuendos Regni fines, & defendendum fratres & amicos nostros convocaret: ut ita & damna accepta resarciret, & infamiam, ab ignobili hoste, nomini nostro illatam, virtute & armis vestris repelleret. Quam spem consiliorum & cognitionum suarum nescio quod Reipub. fatum impedivit. Cum multa huc veniens, præter opinionem invenisset, quæ turbare Reipub. viderentur, illis ante omnia provi-

dendum esse putavit. Neque enim domi perturbatis rebus foris laude aliquid dignum geri potest. Itaque hoc toto tempore, quo Leopoli sumus, in id incubuit, ut Rempub. prius domi constitueret, quam illam ab externo hoste defenderet. Qua ex re nullam laudem atque utilitatem privatam sibi ipsi quærebat, sed ut regnum, a majoribus sibi traditum, in eadem estimatione ac concordia, qua semper fuit, conservaret. Hac re commotus ad vos retulerat, cum hoc tempore expeditioni publicæ commode non possumus vacare, conferendo saltem aliquid Reipub. subveniremus. Neque hoc pro imperio à vobis exigebat, sed ut misericordia adducti succurreret afflictis sociis vestris atque amicis, quorum miseria & calamitas Remp. singulari infamia notavit: cui ut sua pietate succurreret, fecit quæ potuit omnia: quod si vos tantæ benevolentiæ minus grati estis, sic enim jam dicendum est, Deo ipso Optimo Maximo, cum hominibus non potest, egregiam suam voluntatem relinquit testatam. Dies hic nonus & quadragesimus est, cum altercando tempus consumimus: oportunitatem gerendi belli conterere volumus, quod est jam factum: reliquum omne tempus ad bellandum minime est aptum, nam frigora, imbres, & aliæ hyemis tempestates imminet, quæ & ipsæ Tartarus durissimus miles, fugiens, se jam colligit, neque hoc jam tempore arma movet. Quod Regia Majestas animadvertens, aliis sibi opibus & consiliis ad defendendam Remp. opus esse intelligit. Itaq; cum jam propter anni tempus, ut dixi, hac publica expeditione juvare non possit Remp. vobis omnibus comineatum abeundi dat, & domum vos redire jubet. Ipse dignitatem hujus Regni, quæ semper apud omnes

gentes

gentes floruit, & existimationem tuebitur, ita ut res & facultates ipsius ferent. Satis constat, in hoc Regno Regis vectigalia esse parva, nec esse tanti, ut sine opera vestra Remp. defendere possit. Itaque Regia Majestas omni ope, & opera vestra destituta, sic, ut poterit, resister: vos jam, ut dixi, hoc bello liberat. Hoc tamen pacto, ut si major aliqua vis & periculum Remp. invaserit, prima literarum presentatione ad diem dictam & locum constitutum præsto sitis. Atque illud postremum à vobis sua Regia Majestas petit, ut in redeundo, ita modesti & continentes sitis, ut cum adventus vester multis calamitati fuerit, reditus noceat nemini: nam vastare agros, in bona amicorum nostrorum irruere, & in ea hostiliter favire, hoc vobis licere jure non putetis. Regia tamen Majestas, ita ut decet, quibus tantę injurię esse factę dicentur, opem & auxilium legitimum pollicetur. Dixi,

Thaszycki missus, ut gratias pro dato commeatu Regi ageret, nihil cunctatus, hoc modo exorsus est.

QUod nobis, Clementissime ac Serenissime Rex, tam benigne commeatum domum abeundi dederis, ingentes agimus ac habemus gratias, & quod nostra in hoc nostro commeatu, postulata clemens ac libens quidem comprobaveris, quædam vero, quæ hic transigi non poterant, ad comitia futura rejeceris, id totum nos abs te principe sapientissimo factum æqui ac boni consulimus. Sic enim nobis de te in nos & in Remp. clementia persuasi sumus, ut commodis neque nostris, neque Reip. unquam sis defuturus. Quare illud enixe à Tua Majestate petimus, ut tu ipse causam nostram defendas, atque ita in comitiis futuris tractes,

tractes, ut ea, pro quibus tanto studio, à Tua Majestate contendimus, suum sortiantur effectum. Quod attinet ad expeditionem bellicam, illud ante omnia opus est, ut hos milites, quos cernis, robur & firmamentum Regni existimes. Hoc illud est ararium inexhaustum imperii tui: hi nervi pietatis tuae, quos ita dispensabis, ita denique tractabis, ut eos jungas, quantum potes maxime, nunquam autem separe. Quis enim ignorat, divitio imperii quantum Reip. nocuerit. Qua in re satis nobis exemplo sit Casimirus pater tuus, qui, quod Regni vires disjunctas habuerat, quanta calamitate, apud Chonice victus, afflixerit Remp. non commemorabo hoc tempore: recens exemplum Ungaria nos admonere potest, quae quantis quotidie jactetur malis, relictæ stupris & incendiis, sine lege, sine jure, Tua Majestas secum ipse recordabitur. Cui non tantum ab hostibus armatis fuit periculum, quantum à circumfusiis ubique seditionibus: in quas miseras nunquam illi devenissent, si æqualiter pace & bello vixissent. Itaque cum tam domestica quam externa nos moneant, ut æqualiter in hac Rep. si eam sempiternā esse cupimus, vivamus; illud ut fiat, à Tua Majestate obnixè petimus. Iniquum enim videtur, alios in castris versari, alios domi in luxu & otio degere. Ita sit ut alii in otio fiant beati, commoda sua angeant, alii in castris sint miseri, vitam & fortunas suas omnes pro communi salute in discrimen adducant. Quæ res qualia in Rep. odia excitare possunt, Tua Majestas intelligit. Hoc enim à natura omnibus animalibus tributum est: Ut sibi melius malint quam alteri. Mures pro parvo grano frumenti sæpe certant, & alia ejusmodi multa. Quo enim animo cum putemus, cui id oneris, quod omnibus feren-

dum

dum est, uni soli imponitur? Neque in auriga id laudamus, si uno equo onustum trahat currum, alterum vero otiosum ducat. Hæc ideo à me tam copiose commemorata sunt, ut Tua Majestas intelligat, nos disjunctos debiles, conjunctos vero fortissimos futuros. Quare una voce petimus, ut omnes vires Regni dissolutas in unum colligas, easque augeas, ut & illos, qui se à communi Rep. tuenda eximunt, ad ejus ferenda onera adducas. Ita erit, ut communem Remp. conjunctis viribus & auxiliis fortissime defendamus. Iam tandem valeat Tua Majestas, sit nobis diu felix & incolumis, & tempora Regni tui, ut Deus Optimus Maximus quam longissima esse velit, omnes precamur. Dixi.

C O N C L U S I O.

Bello soluto, Poloni mœstissimi omnium domum redierunt: nam cum pro libertate omnibus viribus frustra, ut illis videbatur, contendissent, re infecta in hac expeditione domum discedere acerbè graviterque ferebant. Qua in expeditione illud mirabile acciderat, quod una mens esset omnium, & omnes in bello durare, nec re infecta domum redire vellent. Nihil illa valebant, quæ omnibus solent esse charissima, sed conjuges, & fortunas omnes tum contempserunt. Nihil eos vastata, & ardens Russia, nihil sordidati focii, nihil lachrymæ & luctus Provinciæ movebant. Nulla horum mentio, sermo nullus de his: libertatem, jura, leges omnia strepebant, colloquia in circulis, compitis, ecclesiis publice & privatim Remp. esse amissam dolebant. Et cum ita armati atque instructi adesent, ut omnibus exercitibus omnium Regum & Imperatorum pavori essent; tamen illos invictos viros ita tum dolor movebat,

vebat, ut illos non tubarum sonitus ad pugnam, sed ad legenda statuta & privilegia cognoscenda gallorum excitarent cantus. Mane non hastas, sed leges, non scuta, sed statuta circumferri videres, concurrere in opido, conventus agere percrebro, præterea primores partium & Senatum ingredientes eis patriam, conjuges, liberos, fortunas omnes committere. Quid ego nunc commemorem, quam sollicita, quam ad omnes rumores esset erecta nobilitas, in mutuis salutationibus primum quærebatur, quid actum in Senatu sit, quid decretum in conventu, num bona adempta restituta, num contra leges commissa, abrogata sint. Cum vero rem totam ad comitia trahi alter alteri referret, sic metu exanimati sunt, ut actum esse de legibus & libertate dicerent. Quod enim ipsi à Rege impetrare non possent, suos legatos, nihil minus effecturos sperabant. Quocirca hoc nuntio inæsti erant pueri, dolebant juvenes: quem si describere pergo succumbam oneri, neque minima ex parte illud consequi potero. Quare hoc ipsum faciam, quod ille pictor in immolanda Iphigenia fecerat, ut cum Agamemnonis luctum penicillo imitari non posset, exlandum caput ejus putavit, ut secum quisque quantus sit dolor ille existimaret. Sic & ego etiam involvam dolorem communem, aliisque judicandum relinquam quo in dolore fuerint hi, qui servire nemini, imperare omnibus didicerant, cum vocem legum extinctam, libertatem esse omnem oppressam dicerent. Sic enim tum ea jactabantur in populo, verene an contra, nescio. Ego certe cum præcipuam historiæ laudem veritatem esse sciam, non quid factum, sed quid in bello actum sit, attendere debeo. Dolebat itaque Equestris ordo, & omnes,

ries, ut victi ex acie, sic ipsi spe frustrati, à Leopoli discedebant. Præterea ad hunc dolorem summum ille incredibilis accesserat, quod illa scuta, illas hastas, illa agmina, quæ timebat Germania, formidabat Asia, metuebat Scythia, sine effectu domum redirent. O misera & infelicia tempora, centum & quinquaginta lectissimorum virorum millia citra, vel ultra ad Leopolim, sic enim dicebatur, eo splendore atque apparatu frustra convenerunt. Hic enim fortissimi Equitatus, hic enim fortissima bello corpora fuerunt, ut post hominum memoriam nullus exercitus instructior aut apparatior fuerit. Neque me hac in re fallit amor patriæ, si ea refero, quæ à prudentissimis & eruditis viris tam exteris quam civibus acceperam. Verum is, talis & tantus domesticus exercitus, remoratus discordia apud Leopolim consedit. Et dum leges sibi restitui, libertatem reddi postulat, ita duobus mensibus in Russia mansit, ut non inde discederent, quam alter alteri confirmaret, se ita leges libertatemque tutaturos, ut, si aliter non possent, vitam potius quam leges libertatemque desererent. Sed hæc fuissent tolerabilia, si illa ferri aliquo modo possent. Cum enim Valachum majores nostri servum hæreditarium nobis reliquissent, & cui afflicto & prostrato illas ipsas compedes, quibus se exuerat, induimus; nunc rursus nostræ solverunt dissensiones, aut eum in nos civilis armavit error. Sed querelæ facessant, cum nihil profint, quibus ego ideo utor liberius, quia mihi doleo, mihi ipsi scribo. Verum si forte aliquo casu hæc in manus hominum pervenerint, ab omnibus hanc petam veniam, ut me has conciones sic tractasse existiment, ut nihil neq; falsi affinxe-
rim, neque veri detraxerim. Præterea scio hoc
opus

onus impar meis viribus fuisse, & in quo tractando, divina illa Ciceronis laborasset eloquentia. Quocirca ab omnibus postulo, ut multo magis de his viris, quam à nobis eloquentes introducti sunt, suspicentur. Neque enim hoc mihi sumo, ut subtilitatem Petri Zborowski, modestiam Taszycki, vim in dicendo Martini Zborowski, aut ingenio complecti, aut imitatione consequi possim. Quid dicam de duobus Principibus Senatus? quibus in turbulentissimo tempore prudentior & constantior nemo fuit? ita ut diversa ratione summam & ingenii & prudentiæ adipiscerentur laudem. Alter enim submissa modestia, facili & benigna oratione omnes populares sedabat, ventos & gravissimas Reip. placabat procellas. Alter vero toto conatu incumbens cum secundis navigare non posset, adversis ventis vela tulit, & quo non succedebat velificatio, vi & impetu orationis portum petebat. Quare ignoscant mihi omnes, qui hæc legent, si eloquentissimorum virorum in dicendo præstantiam mea ad amissum non indicat oratio. Nam non Eloquentiæ, sed veritatis laudem hic quærimus. Deinde vero hæc congeffi, non ut in vulgus ederem, sed ut tempus fallerem, & hac meditatione, otio & inertia languentem animum exercerem.



LECTOR, Hæc vita Kmitha ab Orichovio scripta non est, sed tamen à viro non malo, & non usquequaque indocto scriptam ipse cognosces & agnosces, certe quod maxime in historia queritur, veritas & libertas hic tibi patebunt. Si quid improbare, mi lector, volueris, tuo jure & more facias, per me licet, ego nec intercessor nec deprecator ero. Satis sit mihi, ea te non celare, quæ te doctiorem & meliorem facere possint. Adjunximus illam Annalibus Orichovii, quod Kmitha toto hoc tempore, quod Orichovius descripsit, Reip. non interfuit solum, sed præfuit, & rerum quæ laudari, & quæ culpari debent, pars magna fuit. Vale.

V I T A

P E T R I K M I T H Æ

De Wisnicze, Palatini Cracoviensis.

PETRVS Kmitha de VVisnicze, Kmitharum generis ultimus, de familia Srzeniavitarum, quæ flumen cum cruce pro insigni gentilitio defert, Stanislaò Kmitha Patre, Catharina Tarnovia matre genitus fuit, literis latinis, & varia lectione doctus, primos ætatis annos in Germania & apud Maximilianum Cæsarem in militia, in morum cultu, & Germanica lingua perdiscenda exegit. Inde ad aulam Sigismundi Primi, Regis Poloniæ se contulit. Is cum & proceritate statura, & oris dignitate, & animi magnitudine, & dicendi copia ac industria præstaret, Marschaleus curiæ Regiæ creatus est, post ad magnum Marschalcatum Regni evectus, utrumque ex sua Regis & Regni dignitate gessit. Cæteros Magistratus, videlicet Castellani, Voiv-

Voinicensem, post Palatinatum Sendomiriensem, mox Cracoviensem una cum ejus Capitaneatu ordine cepit. Præfecturas etiam Scepusiensem, Golensem, Præmissiensem cum potestate iurisdicendi obtinuit.

Majorum suorum, qui ab initio usque per multas ætates magnis in Regno honoribus perfuncti sunt, rebus etiam gestis clari fuerunt, virtutes ac fortia facta imitatus, Reipub. contra omnes casus hostilesque incursus præsens semper affuit, hostesque à Regno communibus cum cæteris viribus repressit. Quam ad rem ordinem Equestrem summa benevolentia sibi conciliavit, viros fortes fovit, doctos amavit, matrimonii honestatem ac fidem pudice servavit, in amicos officiosus, adversantibus asper, cedentibus placabilis, graves offensiones minima deprecatione condonans, pudore & temperamento linguæ durissimos inimicos frangens, & molliens. Hæreses, quæ multiformes ac prodigioste ex Germania in Poloniam invaserunt, execratus est. Ipse in una Sancta Catholica Apostolica fide, rituque veteri Ecclesiæ Romanæ, cæteris etiam Magnatibus ad hæreticos desciscitentibus immobilis permansit. Gauderet videri & esse pius, religiosus, Catholicus, ejusque rei signa aperta dedit. Nam & jejunia ab Ecclesia instituta servavit, Deum pie casteque coluit, Sanctos Dei, quo par est honore, est prosequutus, omni quadragesima poenitentiam diligenter egit, se ad Sacram communionem digne sumendam magna cura præparando, Missas & omnia divina officia attente ac religiose audivit. Templum in Vvisnicz ex muro ad honorem & laudem Dei Optimi Maximi extruxit, mansionarios dotavit, vasa sacra, ac vestes ad decorem illius templi donavit, arcem etiam

etiam illic novis muris restauravit, ædificiis, habitaculis, picturis, Regumque ac majorum suorum imaginibus illustravit, turribus, bombardis, machinis, armis munivit.

Legationes publicas ad Cæsarem Carolum, ad Ferdinandum, ad Ioannem Regem Vngariæ, ad conventus Imperiales, ad Duces, & Principes Germaniæ multo comitatu obivit, pacem & fœdera procurando, multo verborum ornatu suadens, ut compositis bellis suis domesticis, arma ac vires suas non in viscera ipsorum, sed in Christi nominis hostes facta generali expeditione converterent, Regno Poloniæ auxilia ferrent, Vngariam & amissa Regna Christiana recuperarent, hæreses exterminarent, & in Sancta Catholica Apostolica fide constanter perseverarent.

Controversias, injurias, hostilitates inter confines Poloniæ, Vngariæ, Bohemiæ Regum, populos pro finibus, furtis, cædibus, damnis exortas, Regis & Regni nomine diremit, pacemque & gratiam utrinque reconciliavit.

Grassatores Polonos plebejos & Nobiles, qui sumpto habitu & nomine Vngarico, confinia Poloniæ & Vngariæ latrocinio scelerato prædabantur, facto diligenti scrutinio capitis supplicio affecit, & oram illam pacavit.

Scepusium, intra bellum Ioannis & Ferdinandi de Regno Vngariæ contendentium, ab invasione & prædis integrum & incolumem conservavit, Ioanni Regi Vngariæ, contra Regem Ferdinandum, in contentione de Regno Vngariæ, favit. Quæ tamen res non ex sententia successit, nam ex Scepusio, cujus ille Præfecturam obtinuit, cum Antonium Rinconem François Regis Gallorum Oratorem, pecuniam, tormenta bellica, & aliquantam militum manum.

num ad Regem Ioannem ducentem, & per Regis Ferdinandi ditionem clam perumpere sat-agentem deduceret atque adjuvaret, cives Cassovienses & Bardejovienses (Almani hi sunt) eductis armatis cohortibus in angustiis locorum Rinconem & Kmitham hostiliter adorti sunt. Sed hi ferro iter sibi aperientes periculum evaserunt, amissis tamen e suis aliquot viris militaribus & tormentis bellicis. Quæ cives illi unâ cum equo Kmithæ adempto per forum in triumpho cum clamore & scommatis, tanquam re bene gesta, circumduxerunt. Caterum cum hi ipsi Cassovienses, & Bardejovienses ad mercaturas, & negotiationes suas domo egredi, ac venire in Poloniam, ob metum Kmithæ, non auderent, reconciliationem per Regem Ferdinandum apud Sigismundum Regem Poloniæ, & apud Kmitham quasierunt. Ad quam tamen, cum ea per Sigismundum Erbestain Consiliarium Ferdinandi inchoaretur, cum proceribus Polonis, Kmitha non venit: remittens tamen nonnihil de severitate animi, in gratiam Regiam per Ioannem Taszycki Iudicem terræ Cracoviensis, & per alios honestos homines sui que studiosos, rem illam transegit. Arbitri cives illos ad resarcienda damna, & Vernerum Magistrum civium cum nonnullis aliis primariis civibus, ad carcerem condemnarunt. In quo una die duriter habiti, post emissi supplices ad pedes Kmithæ prostrati veniam rogarunt, & ad sua abierunt.

Convivia crebra, sumptuosa, sed ebria egit, in his delectabatur, convivas vino obruere, ebriosque facere, paribus cum eis certans poculis. Inter quæ donare solebat militaribus viris equos, vestes, annulos, torques, pecuniam, & cætera id genus donaria, quæ ora-
tionis

tionis suæ jucunditate acceptissima illis faciebat.

Hominibus calamitosiſ, & injuria preſſis, conſilio & ope, cum apud Regem, tum in judiciis ſubveniebat, pauperibus, egenis, monachis, hoſpitalibus, ſcholis eleemoſynas largiter donabat.

A V A R I T I A K M I T H Æ.

HAs tantas virtutes ingentia vitia æquabant, vel ſuperabant, odium, aſperitas animi, cupiditas, crudelitas, legum Regni prava interpretatio, & ad Remp. ſub prætextu boni publici, perturbandam, cum ſæctioſis conjurationes, propter quas nulla Comitia omni anno habitæ, nulla conſilia Regum in bono ordine & deſenſione conſtitui poterant.

Decimas Eccleſiis jure divino & humano debitas invitæ ac maligne dabat, pecuniam probis conventam, aut non ſolvebat, aut duriſſimè exiliter ſolvebat.

Villas monaſteriorum conductas tenuit, ex quibus fructu ampliſſimo perrepto, non quod pactum fuit, ſed quod & quantum cupiditas permisit, ægre miſereque ſolvebat.

Apud Eccleſiaſticos, & apud cæteros creditores, qui vel verecundarentur, vel non audent ſuam repetere pecuniam, intentione non ſolvendi, commodatam ſumebat, quos poſtea vel ducendo tempus, vel jocando & mulcendo eludebat.

Judeos deplumabat, commotis & concitatis in eos, in Comitibus Regni, clamoribus nuntiorum Equeſtris ordinis, vel ad reſtringendam eis mercatura licentiam, vel ad ſurta inhibenda & publicanda, vel ad uſuras minuendas ac tollendas, vel ad ferenda bireta & ſigna in ve-

stibus glauci coloris. Ad hæc avertenda, Iudæi collata in commune pecunia ingentia ei munera afferebant.

Hæc eadem ratione mercatores Cracovienses emungebat, proposito ac promulgato rumore de permittenda ex totius Conventus decreto, libera Iudæis omnis generis mercatura, quod scilicet Iudæi parvis lucris contenti merces suas minoris, quam Christiani mercatores vendere solerent. Hinc hi ipsi mercatores rebus ac lucris suis metuentes, munera magna Kmithæ dabant, quo vetus mos mercandi conservaretur, & Iudæi in pristina eorum restricta mercatura continerentur.

Similiter in Comitibus fecit, ut, instante universo Regno, Iudæi e Polonia ejicerentur, propter furta & fraudes eorum in Christianos, mox Christiani mercatores, ut pellerentur Iudæi, Iudæi contra, ne expellerentur, utraque pars munera dabant. Kmithæ quidem majora, cæteris Consiliariis, & nunciis equestribus minora: quibus ille veluti instrumentis ad hujusmodi nequitias, & lycopantias utebatur. Et hoc est illud, Ex eadem fidelia duos parietes dealbare.

Ad eundem modum civitatem Cracoviensem vindemiabat. Nam omni anno aliquos e plebe in Senatum ac in numerum consulum eligebat: in eo non spectans, nec honestatem generis, nec industriam, non usum rerum, non virtutes, non conditionem status, sed qui plus numerarunt, sellularios, sartores, sutores, piflores, lanios, canpones, homines item versutos, ac sibi addictos ad dignitatem consularem, ac Senatoriam pro pecuniis promovit. Cum quibus honesti consules non sunt dignari in Senatu sedere, sed aut subtraherebant se ab illorum consortio, aut officio Senatorio abibant,

bant, renunciabant, ne cogerentur illorum acta probare, aut iis reclamantes, odium & persecutionem subire Kmithæ.

Senatum etiam ipsum Cracoviensem coegit; partim blanditer, partim minis ac terrore, donare sibi nunc aurum & argentum, nunc cupas, & pecuniam ac monilia pretiosa. Nonnumquam etiam per speciem crediti non parvam ab eis pecuniam mutuatus est, quam nunquam tamen eis postea reddidit.

Adhæc, cum nonnulli ex civibus, præcipue Cracoviensibus quasitas haberent à Nobilibus villas ac possessiones in jure militari fundatas, ex quibus pro jure Regni expeditio bellica Reip. debebatur: hos Kmitha volens despoliare, commovit contra eos hos illos equestris ordinis nuncios, qui magno clamore in Comitibus insisterunt, ut iidem cives, viri probi, possessionibus illis ex decreto Conventus privarentur: scilicet quod hi ipsi cives cum exmercatura viverent, vina portionesque amphoris, & merces suas cubitis venderent, alioqui non essent, qui cum nobilitate una militare, & in acie contra hostes dimicare deberent: quos quassus, voluptas, ignavia, pusillanimitas timidos fugitivosque arguerent.

Quæ res cum invidiam civibus illis peperisset, ferveretque contentio illa, territi cives ad Comitibus ob id vocati, quisque pro se dona ac pecuniam Kmithæ & cæteris insidiatoribus obtulerunt, &, obturatis oribus clamantium, absoluti discesserunt. Sic hi lupi tondent oves miseras.

Servi ac domestici Kmitha.

A Vla, clientes, servitores, ministri inquinantissimi facere. Erant enim qui se illi addicebant nobiles ac plebei homines egentes, aleatores, potatores, prodigi, temerarii, homicidæ, qui in malis causis severitatem legum metuentes, apud eum delitesciebant, & ob solam impunitatem nulla ei mercede serviebant. Quod licet Kmitha pius ipse ac religiosus esset, catholicumque se exhiberet, hæreticosque execraretur, ipsos tamen hæreticos, quod opera eorum uteretur, aliquandiu apud se fovit. Stanislavum Orzechowski, Sacerdotem, Decanum Præmissiensensem, ac Plebanum, Iacobum Iellovitam Przyluski Notarium, Plebanum, Martinum Krowicki, Notarium, Plebanum, uxoratos, falsarios, ac perjuros homines, qui uti oves morbidæ non solum aulam ejus, sed multos in terris Cracoviæ, Sandomiriæ, Russiæ nobiles ac plebeos nefaria Picardorum hæresi infecerunt. Quos ipsos sacerdotes postea Kmitha ipse à se expulit, & persecutus est. Sed habebat insuper in curia sua alios seculares homines atheos, multis vitiis contaminatos, Iurkum, Album Petrum, Baranowski, Kumlenskum, Broniewskum, Odolińskum, Sczerbas, Pelkas, Dambicios, Iudices, Subiudices, rabularum gregem, versutos quidem illos ac malitiosos prævaricatores, ceterum, specie aliqua probitatis vestitos, dolisque ad perterrendos ac emungendos homines, ad turbas contra Regem excitandas, & ad causas prave judicandas instructissimos.

De injustitia in Magistratu.

Iustitiam in Magistratu, quemadmodum voluit, administrabat, quam licet aliquando non tam summo jure, quam æquitate, pro tenuioribus contra potentiores temperaverit, eam tamen non semper, non unicuique, non eodem tenore administravit.

Functio ejus Capitanealis in terra, & Præfectura Premisliensi, & omnis vicinia ejus, sava, Tyrannis erat. Nam exdes & homicidia clientum suorum, & cæterorum Nobilium hominum contra leges occisorum, funera arbitraria habuit, quanti ea voluit æstimavit. Nec meritis pœnis homicidas illos affecit. Occisus est in domo sua Drohoiewski per Pelkam scelere ac invasione nefaria, cui post eadem & fugam ad se reverso favit Kmitha, & pœnam capitis ac honoris, interposita legitimo judicio mora, avertit, & ad compositionem pecuniarum reduxit.

Occisus est Laurentius VVoiakowski Iudex Premisliensis, cliens Kmithæ, à Ioanne Rozborski, cum homicidam exulem infamem judicio damnatum Kmitha in integrum restituit, ac sibi adjunxit, Nicolao Orzechovio sylvas excidit, usum Sani fluminis per utramque bonorum ejus ripam fluentis, vi ademit matri ejus Bronissæ, item Krasicio, Sliwnicio, Ostrow scio eundem fluvium Sanum à bonis eorum avertit, & piscatoribus Premisliensibus certa pecunia locavit.

Stanislaum Iaskmanicki, Ioannem Starchowski, Andream Kiukiennicki à silvarum Regiarum usu contra eorum privilegium prohibuit.

Drohowscis campos Sementarios per vim ademit. Venceslaum Sliwnicki, & Iacobum

Krasnicki ferro ac igne persecutus bona ac fortunas eorum vexavit, vastavitque.

Catharinam Czaſzyńska primariam fœminam, alienis perlucris, hisque à Petro Brzeſcianski efflagitatis, ſeво judicio bonis paternis atque avitis exuit, ſed & plures alios ejuſmodi perlucris acerbe afflixit, ac proſcripſit.

Moſciſcenſium, & Nizankovicenſium opidanorum juſ ac libertatem oppreſſit. Villicos etiam ac bonorum ſuorum procuratores, ac Vicecapitaneos duros homines habuit, qui vicinos quoſcunque gravibus injuriis ac damnis afficiebant.

Hac ejus Tyrannide, cuncti Nobiles terræ Præmiſſienſis averſi, Kmitham, quem ante amant, poſt inviſum habebant.

De turbis in Republica contra Regem.

QValis autem in adminiſtranda Rep. fuerit, aut quantum ei intempeſtivo ſtudio & ſtultitia profuerit, nocueritve, tum ex ſupra ſcriptis, tum ex his quæ ſequuntur actionibus ejus facile judicari poteſt.

Creditus quidem eſt publicæ rei amator eſſe, ſed ab his, qui turbulento, ut & Kmitha, ingenio fuerunt, & quicquid Reſpub. ſit, penitus nescierunt. Et ſub priſcis illis Senatoribus Petro Tomicio Epifcopo Cracoviенſi, & Chriſtophoro Szydloviccio Caſtellano Cracoviенſi, qui ambo erant Cancellarii, duo lumina Regni, ad Reip. gubernacula ſedentibus, ſtatus ejuſdem Reipub. ſi non optimus, in illa plebis inobedientia, tolerabilis tamen erat. Hi enim duo ſapientiſſimi conſilarii Regi aſſidentes, tranquillitatem Regni cuſtodierunt, homines quietos in Senatum elegerunt, plebem vero furere, & publicam rem turbare non permifcunt.

ant. Verum his rectoribus vita defunctis, maxima mutatio facta est. Nam & Tarnovius, Knitha ipso turbulentior, nunc obmittatur, Knitha ad amplissimos Regni Magistratus per Reginam erectus, Ducem se omnibus factionis praebeuit: equestremque ordinem uti levissimum ac stultum, ita in Rep. inquietum ad se traduxit, & per ejus temeritatem, quae voluit, tum privatim, tam publice in omnibus Comitibus Regni fecit, & rem eo deduxit, ut ex Rep. non mala pessimam reddiderit. Ipsi vero equestri ordini tantam potentiam quasivit, ad omnia publica negotia turbanda & confundenda, ut, his obstantibus, nec Rex, nec lex, nec jus, nec fas, nec publica honestas aliquid etiam nunc valeat, nec Regnum ordinari, nec defensio certa constabili, nec judicia exerceri, nec Comitia concludi possint.

Statuta Regni à vitiis correctæ & abrogata.

IS igitur Knitha, in Comitibus Regni, Anno Domini Millesimo, quingentesimo, trigesimo quarto, Petricoviae, absque Rege (Vilnae Rex erat) actis, leges, ac statuta Regni, quae perplexa, & pugnancia inter se erant, iudicibusque varios ac incertos sensus juxta veritas tabularum interpretationes ad decernendum afferebant, ea inquam statuta ex ejusmodi errore, & perplexitate per principes Iuris peritos spirituales ac seculares, ex toto Regno delectos à longo tempore magno Regis sumptu, maximo equestri ordini rogatu ac desiderio correctæ, & in æquabilem juris formam redactæ, Knitha cum aliis idem secum spirantibus voto ac sententia sua sustulit, persuasitque, ut communi totius illius Conventus decreto abrogarentur, priora vero illa originalia statuta,

ut erant, in suo tenore permanerent: id quod ea intentione hic insidiator justitiæ alienæ fecit, ut causas & contrarias justitias & injustitias de jure litigantium pro affectu & pro numeribus veteribus his statutis utens judicaret, ac versaret prout veller. Quam abrogationem legum hujusmodi correctarum approbarunt & ceteri Consiliarii, & nuncii terrarum, quorum Petrus & Martinus Zborowski factiosi homines antesignani fuere. Visa sunt enim illis statuta illa vetera rebus eorum utilia atque accommodata.

Sed & alia multa indigna in eo ipso conventu, & privatim in domibus Magnatum, sub illa absentia Regis à Regno, compaſſicata fuerant in Reip. & in Regis perniciem, quorum effectus in sequentibus anni 1536 Comitibus Cracoviensibus, & in castris ad Leopolum in bellica totius Regni expeditione apparuerunt.

Kmitya per plebem, instigante Regina, etiam veluti turbine ac damone quodam, Regno Poloniae infecto, sese his insanis practicis immiscente, & occasionem majorem his malis prebente. Hæc enim mulier mortuis Tomicio & Szydlovecio, duobus sapientissimis rectoribus Regni, statim totam potentiam imperandi & confundendi omnia ad se transferens, Episcopatus, Palatinatus, Castellanus, & cetera Regni officia vendere cepit, fenestramque hominibus ambitiosis malis artibus præditis, Reipub. ignaris, nihil de Republica meritis, sibi Regique ignotis, patefecit ad Magistratus invadendos, ac à se petendos, viris probis, meritis, prudentibus, spreto ac rejectis. Hæc Latalicium, vanum, ac temulentum hominem, Gamratum, adulterum, Buczacium, fornicatorem

torem, Lucam Gorcanum, avarissimum fœneratorem, Izbieñskium, homicidam, Brannickium, Rabulam, Noscovium, mercatorem, Dzierzogium, stupidum, & telluris inutile pondus, Leonardum Cissram, Drojevium, hareticum, Vchanium, fantasticum ardelionem ac hypocritam, pestem perniciemque Ecclesiæ ad Episcopatum promovit. Hæc peregrinos, externosque Italos, Alphonsum Palamedem, Andream de Valentinis, Alexandrum Annibalem, Scipionem, Carolum Metellum, Vittos, Franciscos scottatores, sodomitas, cinados, atheos, epicureos, & ceteros impuros metcatores ac simoniacos, qui Regnum ante exfluxerunt, ad Ecclesias Cathedrales & collegiatas, ad Plebanias, ac ad reliqua opulenta sacerdotia, & eorum pensiones introduxit. Non dissimiles his & seculares Consiliarii, quos Regina promovit, fuerunt, quorum piget sententiam commovere.

Hæc mulier odia inter procures, opibus, clientelis, autoritate vigentes inflammabat, alterum exacuens in alterum, quemadmodum id vidimus inter Kmithaim & Tarnovium magno Reip. malo.

De motu gravi propter Cancellariatus.

SEcuta sunt sub finem Anni Domini 1536, Generalia Regni Comititia, ad diem Sancti Martini, Cracoviae indicta, ad perjuriam, & falsa testimonia, ad homicidia sistenda, ad juramentum à Rege juvene per subditos accipiendum, ad consultandum de ulciscendo Valacho, qui paulò superiori tempore Russiam igne & ferro populatus est, ac ad pecuniam in exercitum ab omnibus conferendam. In his Comititiis Kmitha una cum aliis turbulentis res &

negotia publica stulte tractans, gravissima in Regem odia, fœdosque ac ignominiosos Regno motus suscitavit. Quibus initium & causam ambitio Cancellariatuum Regni tum vacantium præbuit. Vacarunt enim post mortem Tomicii & Szydlovicii ambo simul Cancellariatus, qui sunt magnæ in Polonia reputationis, & non nisi in magnis Regni Comitibus ex præscripto statuti conferuntur. Conferuntur autem seu conferri debent, alter Ecclesiastico viro ad id idoneo, uni ex Episcopis minoribus, aut Camenecensi, aut Chelmenti, aut Præmiliensi, seu alicui ex ordine Canonicorum, homini docto, industrio, prudenti, eloquenti, fideque ac probitate prædito: alter vero Cancellariatus datur alicui ex secularibus viris, præter Palatinos & Castellanos majores, cujus industria, prudentia, fides & probitas spectata sit, & probata. Sed non facile est invenire, etiam in maximo cœtu hominum, viros ad hæc officia gerenda idoneos, justos, & non avaros. Qui enim sunt avarissimi, hi hos Magistratus maxime ambiunt, & per factiones plebisque subordinatos clamores rapere conantur. Hos Cancellariatus tum vacantes ambiebant multi, clam alii, alii aperte, sed plures ex secularibus, Kmitha eodem ad id stimulante, & quiritante apud illos, quod hos toto præterito tempore, primarii Episcopi, & summates Palatini, aut Castellani contra leges Regni gesserint, ac in sua ipsorum potestate detinuerint. Venisse jam tempus, quo jus Regni & lex de Cancellariis lata, & cum cæteris legibus violata, in jus tandem ac in executionem reducatur. Igitur varii varias hac de re practicas pro se quisque faciebant. Erat eo tempore Joannes Choiñski, Episcopus Plocensis, iuris

utrius-

utriusque Doctor, in literis divinis, & humanis egregie doctus, ac eloquens, prompti ingenii, & exacti, vir iudicio, vultu, vita, morum honestate, ac religione conspicuus, iustitiæ amator & custos. Is per illud tempus quo Rex in Lituania ab Anno Christi 1528, ad annum usque 1536, commoratus est in Curia Regia, agens Vicecancellarium Tomicii & Szydlovicii in Regno degentium, obiens negotia omnia externa ac domestica, quæ tum magna ac difficilia eveniebant, egregie uti alter Tomicius expediebat, & ob id gratus Regi erat: Regina contra, quod & clarus, ac magnanimus esset, & quod eo ad cupiditates suas uti non poterat, invisus fuit.

Sed & Cricius Archiepiscopus Gnesnensis, invidit Choinicio famam prudentiæ, & nominis claritudinem, similiter Kmitha cum factiosis, quod metuerat, ne Rex Choinicium ipsum Cancellarium crearet, summa vi ipsi Choinicio adversus fuit. Hi igitur invidi, Regina, Cricius, Kmitha, cum suis dabant operam, ut Choinicium non sicerent obstantibus Regni constitutionibus Cancellarium creati, sed eum ipsum Cancellarium ad Petrum Gamraturum Episcopum Præmissientem deferri contendebant.

Erat autem Gamratus ex terris submontanis, patre plebeio ortus, sed qui possessionibus coemptis à Nobilibus, & uxore ducta nobili, nobilis est reputatus. Is initio Erasmi Cioleck Episcopi Plocensis Romæ diu degentis Marschaleus erat, nullis literis imbutus, corpore vasto ac procero, in Sacerdotiis aucupandis fortunatus ac prodigus, ex Italica Cortisanorum disciplina, prava conscientia, imposturis, adulteriis, stupris famosus. Hunc ta-

lem hominem Regina, constellatione genethliaca inter eos congruente, inconsulto quodam impetu Kmitha eum promovente, omnibus fortunis ornandum sibi desumpserat, & paulo ante Præmiliensem Episcopum à se factum, Cancellarium Regni creare institit, quod eum sibi in hoc officio ad nutus suos obsequuturum esse existimaret. Cricius etiam in gratiam Reginae, cui sese addixerat, & odio Choinicii, quo is à Cancellariatu repelleretur, hæc de Gamrato creando practicas cupide amplexus est, & in curia Regis, neglecto Archiepiscopatu, præsens ipse Cricius manere semper decreverat, à quo Gamratus omnem scribendarum literarum rationem, legationes, ac responsa, dictata à Cricio, veluti ex fonte atque à pædagogo hauriret.

Sic re de Gamrato constituta, Regina, Cricius, Kmitha crebro Regem pro sigillo Gamrato dando fatigabant: at Rex cum nec verbo, nec signo eis annuens rem tacitus duceret, Regina rursus cum ipsa per se, tum per Cricium & Kmitham instigabat nuncios equestris ordinis, quo à Rege contenderent Cancellariatus, secundum statuta Regni, minoribus Consiliariis, nominatim vero Gamrato conferri, alioquin Comitibus illa conclusionem non habitura, cum non consentirent, nec ad contributionem exercitui ad ulciscendum bello Valachum conferendam, nec ad iuramentum à filio Rege juvene subditis præstandum. Id quod à Regina nuntii turbulentissimi illi homines cupidissime arripuerunt. Cum autem Rex hanc nuntiorum petitionem solito silentio duceret, eo quod Gamratus hoc officio non dignum videret; mox odium in Regem coortum est, & Kmitha Reginaque rem exasperante, colligi ac scribi

scribi cœpta sunt in aliis Cracovientibus Comitibus, & Regi exprobrari gravamina, quæ Regnum à Rege contra Rempublicam pateretur. Quorum hæc præcipua fuere, scilicet, Quod jus & privilegium eligendi Regis, in electo Sigismundo Augusto Rege juvene, Regis filio, violatum sit.

De teloneo novo Regi adimendo.

De teloneis novis Nobilitati & civitatibus concessis.

De teloneatoribus Regiis impossessionatis.

De gravaminibus & rapinis teloneatorum.

De ademptis bonis Nobilium jure prius non victorum.

Quod citationibus Regiis ad curiam homines citarentur.

Quod Abbates & Præpositi monasteriorum plebei crearentur.

Quod Sculteti Spiritualium in bello non serviunt.

Quod bona terrestria seu militaria Ecclesiæ immunitati sunt adscripta, per quod servitium bellicum est diminutum.

Quod fraternitates civitatum noxiæ sunt Nobilibus.

Quod Nobiles pro delictis in civitatibus captivantur.

Quod terræ Prussiæ Zator & Osvecim, ex quibus Rex tributa percipit, in bello cum Regno non serviunt.

Quod Rex inhibitionibus suis judicia perturbat.

Quod Rex ad bellum Nobilitatem educit, cum hostis nullus est.

Quod cives & plebei ad Ecclesias Cathedrales inducuntur.

Quod cives, & plebeji homines, bona militaria possident.

Quod Cancellariatus magnis Dominis contra statuta conferuntur.

Quod plerique Palatini & cæteri officiales, plura simul officia incompatibilia contra jus publicum obtinent.

Quod arces & Præfecturæ peregrinis conferuntur.

Quod literæ ac privilegia ex libris Cancellariæ descripta, non faciunt fidem de bonis & possessionibus Regiis.

Quod Regina multa bona Regiæ mensæ ademit, ut ea restituat, & dote sua sit contenta, & deinceps bona Regia à Nobilibus non redimat.

Palatinatus Russiæ datus Stanislaſo de Sproſwa, homini in Russiâ impossessionato, Castellania Leopoliensis, Belzensis, Polanecensis datæ hominibus illic impossessionatis, Præpositura Ecclesiæ Cathedralis Cracoviensis data Italo Andrea de Valentinis, Medico Regis, Canonatus Cracoviensis & Præpositura Pultoviensis data Carolo Italo, Plebania in Proslövice data Alexandro Italo, citharædo.

Stanislaſo Odowaſz, Palatino Podoliæ, Capitaneatus Leopoliensis ademptus, contra privilegium, ad vitalitatem.

Contra Kazanowski Indicem Lucoviensem vadia triplicata imposita.

Zarembie oppidum Grabow ademptum.

Nicolaus Chorazycz Kietlinski, Bolestraſzycki, Derſniak, Bielińſci pro bonis citati, Lirĩńskim villa Litina adempta.

Crimen læsæ Regiæ Majestatis late per interpretationes extenditur, prout in Castellano Biechoviensi accidit, qui Lubranskium

nuntium cum legatione ad Conventum in via occidit.

Multa præterea querelæ de injuriis privatis, à Capitaneis, à Consiliariis, ab officialibus, à civitatibus ordini equestri illatis conscriptæ fuerant, sed summa omnium in his quatuor articulis ferebatur, ut Rex teloneo privaretur, ut Regina bonis Regiis, per eam ex oppignoratione redemptis, privaretur.

Ut Officiales Regni ex eorum officiis ac Magistratibus deponerentur, ut Zborowski, & Gamratus, Cancellarii Regni crearentur.

Cumque ea contentio de his articulis superscriptis, prope jam condita, composita, ac sedata videretur, in illis Comitibus, Rege ad cætera omnia consentiente, cum ad hos ultimos quatuor articulos consentire noller, subito vehemens ira, ac indignatio veluti turbo quidam nuntios illos in rabiem egit, ut quæ jam concordata ac composita fuerant, irrita omnia fierent. Quos etiam nuntios vehementius exagittavit judicium de Odrowaszi factum, & Cancellariatibus præter spem Ioanni Choinski Episcopo Plocensi datus, ita ut nec juramentum à Serenissimo Rege juveni filio Consiliariis præstitum audire, nec de ulciscendo Valacho hiscere voluerint, sed concitato cursu honestatis ac officii sui erga Regem Dominum suum obliti, ira furentes, & minas spirantes, non Regi vale dicto, nec Conventu concluso, discesserint.

De quo quidem Odrowassii judicio, & distributis Cancellariatibus, quoniam horum mentio est facta, quo res ut acta est sciatur, attingendum hic breviter videtur.

Persuasum certumque Regina cum suis habebat,

bebat, quod Rex ad assiduas ac importunas
 ejus preces Cancellariatum Regni daturus
 fuisset Gamrato, qui spei jam indubie plenus
 poposcit à Choinicio, Cancellariæ perito, li-
 bros Cancellariæ, Notariosque ac scribas pe-
 ritos, quos illi Choinicius liberaliter se datu-
 rum obrulit. Nam non putabat hoc officium
 mandari sibi debere, eo quod & statutum,
 & Reginam, & alias plurimos, præcipue ve-
 ro terrarum nuncios obstare sibi videret. At
 Rex tacitus cognitam habens Choinicii do-
 ctrinam, magnitudinem animi, prudentiam
 in consilio, & rerum magnarum usum, hunc
 ipsum Cancellariatum illi servabat. Adve-
 niente itaque die distribuendorum officiorum
 frequensque adesset Senatus; Petrus Kni-
 tha, Palatinus, & Capitaneus Cracoviensis,
 Regnique Marschaleus assurgens Regis jussu,
 verba hæc cum faceret, Sac. Reg. Majestas,
 Dominus noster clementissimus, sciens hunc
 morem à majoribus suis Serenissimis Regi-
 bus Poloniæ observatum; ut præcipua Regni
 officia, uti sunt Cancellariatus, Marschalea-
 tus, Campiductoratus, Thesaurariatus, quo-
 ties vacarent, non nisi in Comitibus Regni con-
 ferrentur: Noluit sua Majestas in hac præsen-
 ti Cancellariatuum distributione, contra hunc
 vetustum ac à se servatum morem novi quid-
 quam admittere, cui satisfaciens, etiam num
 Cancellariatus in præsens vacantes, in his Co-
 mitibus, Regni consiliariis suis, quos dignos
 ad id judicavit, distribuere conferreque de-
 crevit, cognitam itaque habens Majestas ejus
 Regia doctrinam, jurisprudentiam, rerum ma-
 gnarum usum, eloquentiam, fidem ac inte-
 gritatem, Vestra Reverendissimæ Dominatio-
 ni (ad hæc verba assurgit Gamratus, credens
 illa

illa ad se dici, Rege illi dicente, sedeat, non vos estis, pudore confusus confedit, Marschalco interim ad Choinicium verba continuante) Reverendissime Domine Episcopo Plocentis, creat ejus Majestas Reverendissimam Dominationem Vestram Regni sui Cancellarium, & sigillum ei per me tradit, creditque ejus Majestas, quod Reverendissima Dominatio Vestra munus hoc publicum amplissimum ita geret, quemadmodum integritas & spectata ejus fides, & Regis Regnique dignitas exposcit. Quod ego Reverendissimæ Dominationi Vestræ feliciter evenire cupio. Et tradito ei in manus sigillo, in eandem sententiam pauca perlocutus ad Paulum VVolski Vicecancellarium creatum, sigillum ei minus tradidit. Varietunc affectos erat videre, cum ceteros Consiliarios, ac nuntios furiose clamorosos, alios quidem gaudentes, alios dolentes, tum vero hos duos Episcopos, quorum alter de stulta spe dejectus fabula hominum fuit: alter vero præter spem effectus honorem, ac laudem est consequutus. Et ad insperatum illud Regis factum Choinicinus aliquandiu obstupuit, ceterum videns hæc geri Dei voluntate, in cujus manu cor Regis est, egit Regi gratias, quod amplissimam hanc dignitatem ad eum detulit: quod eum dignum judicavit, quem ceteris præferret, cui sua & Regni arcana crederet. Agnoscere se tanto muneri imparem, & ob id nunquam hunc Magistratum cupivisse: neque verbum ullum, ut sibi mandaretur, Regi dixisse: Deum se & Regem testem habere, non averfandam tamen sibi esse gratiam ac voluntatem Regis Domini sui, neque contraire voluntati divinæ præbenti exercendæ sibi virtutis, ac bene merendi

rendi de Regno materiam, operam se suam in sancto administrando officio Deo & cunctis hominibus probare velle. Offensa hinc erat, ac irata Regi Regina, propter Cancellariatum Choinicio collatum, & per plures dies ad Regem venire noluit. Aestuabat igitur gravi odio apud plerosque Choinicius, duabus de causis, tum quod Cancellariatum contra statuta coeperit, tum quod contratemeritatem subditorum ac nuntiorum terrestrium, pro Rege & pro conservanda autoritate Regis magno semper animo restiterit. Putatusque fuit elati animi homo, ac Nobilitati infestus, qui tametsi severior in vultu verbisque appareret, re tamen ipsa humanus & clemens erat, Regnique in concordia, tranquillitate, & in bono ordine ac obedientia conservandi studiosissimus. Quem postea, vix dum elapso dimidio anno, cognito ejus in custodia Reip. optimo animo, mutata voluntate amantur etiam hi, qui irati illi erant, & Cancellariatum illi inviderant, lætati que sunt habere se talem libertatis Regni, jurisque publici custodem, qui contra Regine machinationes, quas illa per Gamratum, si Cancellarius is crearetur, aggressura putabatur, intrepide sese opponeret: Hac opinio seu suspicio de Regina & Gamrato, per amicos Choinicii Senatores, eo nesciente, injecta fuit inter equestrem ordinem, quæ illum (semper est inconsilans, ac mutabile vulgus) in proposito facile mutavit, & odium à Choinicio in Reginam & Gamratum avertit.

De Odrowassii judicio priusquam dicatur, operæ precium est, de fortuna ejus, initiis & successibus aliqua referre.

Erat Odrowas non multo ante Regine beneficio factus Palatinus Podolia, Leopoliensisque

que & Samboricensis Capitaneus. Is desponsaverat sibi Annam virginem, sororem Ducum Masovia steriliter defunctorum, in quibus stirps Regum mascula à Piasio usque continuata defecit. Hæc virgo Dux, posteaquam Masovia per mortem Ducum devoluta, ad Regnum est incorporata, habebat illic in Masovia quasdam possessiones ad sustentandam se, donec in-nupta esset, non in hereditatem, sed in usum fructum à Rege sibi assignatas. Hæc virgine ducta uxore Odrowas, & accepta, à Rege jam Domino Masovia, dotali pecunia, noluit uti juvenis, & à stultis persuasus, cum uxore possessionibus illis cedere, nisi easdem Rex ab eis redimeret, & nisi pro jure legitimæ successionis satisfaceret. Monitus à Rege pluries per literas & nuncios humaniter, ut bonis illis, quæ nullo sibi jure vendicaret, excederet. Verum cum parere mandatis nollet, & titulum sibi insuper Ducalem usurparet, pœnalibus mandatis inde est exactus, & ad judicium Comitiorum Regni citatus læsæ Majestatis est damnatus, & Capitaneatu Leopoliensi privatus. Ex Samboriensi vero Capitaneatu, quem oppignoratam tenuit, per Reginam redemptus, licet utrumque jure quod vocant advitalirto, Regina beneficio, reservatum antea ad vitam habuerit. Flebat Odrowas in illo judicio, flebat uxor ejus, prostrati ad pedes Regis & Regina clementiam obsecrantes.

Idem nonnulli ex Senatoribus pro supplicibus orabant, quorum alter per ætatem, altera per sexum & consilii inopiam, errare cum excusatione poterant. Miserabilis facies illius judicii fuit. Misereri fortasse Rex potuisset, sed Regina nullis nec precibus, nec lachrymis moveri potuit, quæ ad bona Sambor summe festinabat,

nabat. Ea iudicii, ut videbatur, acerbitas, ut sunt hominum mutabiles parvis etiam rerum momenti voluntates ac sententiæ, & ad male interpretandum recte acta proclives, non modo nuntios illos Equestris Regi adversos, sed & plerosque Consiliarios etiam hos, qui sententiis suis Odrowasium damnarunt, ac universum Regnum, sama sese late diffundente, adeo in Regem & Reginam exacerbavit, ut ex eo tempore, nonnulli dira quæque in eos spirarent. Eratque tum acerba omnium querela, Regem, leges, immunitates, advitalitates, privilegia, jus ac libertatem Regni violare, iurjurandum subditis non conservare, Reginam, quos illi collibuerit, bonis Regiis spoliare, officia ac Magistratus Regni indignis conferre, & pro libidine omnia confundere. Actum jam & conclamatum esse de jure ac libertate Regni, neque aliud cupivisse tunc militarem ordinem, & plerosque ex ordine Senatorio, quam ut primo quoque tempore omnes simul in castra bellica congregarentur, ad jus & libertatem Regni, clamore, temeritate, ac tumultu multitudinis recuperandam. Hinc consilia & conjurationes perniciose, in cunctis Palatinatibus Regni, per cerebrosos ac loquaces homines practicabantur. Et ex eo tempore benevolentia inter Kmitham & Reginam propter Odrowasium in odium conversa est.

Solutis sic, ut supra scriptum est, Comitibus illis Cracoviensibus, & non conclusa in his Regni ordinatione, neque contributione, ad exercitum, ulciscendi Va'achi causa, scribendum, Rex, evocata edictis suis ad bellum Valachia universa Regni nobilitate, ad Leopolum se contulit, loco illic ad conveniendum castris indicto, animo, & intentione terrendi cogendique

gendique nobilitatem , ad conferendum in exercitum alendum pecuniam. Cujus tamen nobiles ne mentionem quidem apud se fieri passi sunt.

Adeo obstinatis , & ira accensis in Regem animis, eo etiam numero convenerant, eo apparatu , quo etiam cum Turco configere potuissent. Verum pro armis literas, privilegia, libros legum ac statutorum , calamos ac scripturas in manibus circumferebant, querelas, rixas, disputationes, conciones furiosas, adversus Regem & Reginam, consiliariosque primarios, de jure Regni, de legibus violatis, de libertate oppressa, deque ceteris rebus in Conventu Cracoviensi ante aliquot menses tractatis, in castris illis ad Leopolum iterabant agebantque. Quorum turbarum antesignani & instrumenta Kmita fuerunt,

Petrus Zborowski Castellanus Malogostensis.

Martinus Zborowski frater ejus, Pincerna Regis.

Ioannes Taszycki, Iudex terræ Cracoviensis.

Xiaski.

Valentinus Dambiński.

Sierakowski.

Parzniczewski.

Gomoliński.

Splawski.

Et licet Rex per primarios Consiliarios respondisset, omnia quæ præstari tum in castris poterant, se exequi velle : cetera vero quæ nisi visis privilegiis fieri non poterant, in proximo futuro Conventu Regni, deliberatione cum Senatu habita facturum se promittere, illi tamen justis Regis rationibus locum non.

non darent, magisque ac magis furerent, nec in Valachos ulturum injurias progredi vellent. Rex eos è castris illis post ingentia damna Russicis per eos illata domum redire permisit. Quæ seditione ac temeritate sua Valacho Podoliam, easo illic præsidio nostro vastandam iterum, & Turco Valachiam occupandi causam præbuerunt, quam ille anno sequenti imposito illi una cum novo VVaieвода jugo Turcico in suam ditionem redegit. Sic hoc antemurale Regni Turcis proditum Petro Knithæ tantarum turbarum auctori, & nobilium inobedientiæ, acceptum referendum est.

Extant conscriptæ hæ ipsæ furentium hominum conciones in ipsis castris ad Leopoliu habitæ, ita ut dictæ sunt per hominem turbulentum ac seditiosum Stanislaum Orzechowski Petri Knithæ servitorem, qui declamatoribus illis, & eorum insanis concionibus veluti belle ac sapienter perorantibus multum tribuere videtur. Quæ quidem querelæ & conciones, cum de cæteris rebus, tum de jure publico violato, ac oppressa communi omnium libertate his verbis extensæ, quibus dictæ, & conscriptæ sunt, videntur reum ignaris ingentia gravamina, & veluti Tyrannis fuisse. Contra quæ si responsa videres, videres Regem omni fere culpa vacare. Nam teloneum Regum vestigal est, quod Nobilitas mercaturis utens, pendere Regi subterfugiebat. Bona etiam Regia, quæ ex oppignoratione redimebantur, jussu ab usurariis redimebantur.

Rex etiam cætera bona mensæ suæ Regiæ, non vi, sed jure ac jussu à ministris detentoribus per sufficientissimas probationes

nes recuperabat. Quod vero homines violenti & culpabiles citatione curiali citabantur, id semper jure ac more veteri injuriatis licitum fuit.

Officiales autem Regni homines honestissimos ac benemeritos exautorare & degradare nullo modo licebat.

In creandis vero Cancellariis, homines maliciosos bonis præferre, dedecus Regni, & res extremæ dementiæ esset.

Odrovasium propter inobedientiam erga Regem, & Masoviam sibi titulum Ducatus usurpantem, recte fuit punitus.

Prussiam, Osvecinum, ac Zator, sponte sua Regno adhaeserunt, hac lege tamen, ut ab oneribus Regni liberi essent.

Ex his paucis, quæ videntur esse præcipua, facile est judicare, quod reliqua omnia per Equestrem ordinem postulata minuta sint, & prope inania, ut pigeat, quid ad ea à Rege responsum sit, commemorare, & quia injulte ob ea is Rex sit accusatus, qui Regni hujus Polonici sub prioribus Regibus afflicti ac dilacerati restaurator ac pater patriæ erat. Et enim sub nullo priorum Regum Poloniae Regnum ipsum majore religione, fide, justitia, cultu, fama, gloria, Senatus Majestate, consilio, splendore, pace, victoriis, legationibus, Regum fœderibus, matrimoniis, congressu, amore, benevolentia Cæsaram, libertate & divitiis domesticis, libertate subditorum adeo floruit, atque sub hoc uno Monarcha omnium maximo, qui latis successibus, ac felicitate divinitus ei data, illud adeo illustravit, ut par ceteris amplissimis Regnis existimaretur; sed hæc tanta bona sua populus stultus intelligere non potuit.

Sic visum fuit Deo , Regem bonum ac sanctum , ne felicitas ejus omni ex parte beata ac perfecta esset , malitia subditorum suorum exerceri. Cui Caesar Carolus Quintus, Rex Ferdinandus , Rex Ioannes Ungariae , Principes Germania, Turcus etiam per literas & nuntios condolentes , & cum consolantes , adesse , venireque cum potentia sua ad coercendam hanc tantam subditorum malitiam , promittebant. Sed maluit Rex clementia ac lenitate subditos suos ad cor ac ad officium reducere. Verum improbitas vinci nullo beneficio potest. Nam paulo post in aliis aliquot consecutis Comitibus Regni , Kmitha & Tarnovio plebem seu Equestrem ordinem instigante , decreto seu plebiscito conventus abrogata fuit Regi potestas causas & controversias omnes judicandi. Prætextus rei hujus erat , tanquam judicia illa ex nutu ac libidine Reginae fierent , quasque Rex atate jam ac senio delirans , non posset , quid in unaquaque causa rectum esset , pronuntiare. At valebat Rex sanæ mentis iudicio , ita ut officium boni ac iusti iudicis desiderari in se passus non esset. Causas etiam , in lecto æger jacens , egregie expediebat , assidentibus illi nonnullis probis Senatoribus , Regina etiam , ut iustitia injuriatis expedita fieret cooperante. Sed alio turbatores spectabant. Qui quietos ac imbecilles homines , bonis ac possessionibus , vi , aut iudicii iniquitate spoliabant , & ob id Regis iudicium pertimescebant. Proinde , ut impune , & quam diutissime alieno fruerebantur , Regi potestatem judicandi abrogarunt.

Sed neque hoc malitia eorum contenta erat, institerunt etiam postea in aliis Comitibus , tam Consilarii , quam nuntii terrarum , ut
Rex

Rex Regno se abdicaret, & Regi filio illud traderet, qui tum in Lituania malaris ac vanitati deditus nihil, quod Principe dignum esset, agebat, Tartaris consinia Lituaniæ intra unum annum undecies vastantibus. Ea divisio Regni exposcebatur, partim ut Tarnovius, ut Kmitha, ut Samuel Macieiowski Episcopus Cracoviensis & Cancellarius, Rege filio dominante, regnarent ipsi, partim ut remoto Rege sene à Regni administratione, una & Reginam etiam removerent. Quæ tamen de Regno recte administrando longe magis quam hi ipsi consiliarii sollicita erat, & cui feliciter omnia quæ à vicinis, & ab hostibus timebantur, succedebant, præterquam à subditis insidiatoribus domesticis. Quorum Rex pravos conatus, & filii Regis leves progressus videns, non fecit, quod poscebatur, & sceptrum donec vixit, tenuit. Satis inquam esse illis temporis ad omnia post mortem suam in Regno subvertenda. Cujus tamen solius vel somniantis felicitas, utilior Regno erat, quam eorum accurata omnis administratio. Cujus postea mortui cuncta nobilitas cum dolore & desiderio reminiscebantur, cum vidissent neglecta à Rege juvene judicia publica esse, Regnumque inhonesto ejusdem Regis Lituánico matrimonio ad summam infamiam & dedecus conjectum esse. Et hæc quidem tam indigna abrogatio, videlicet judiciorum, & abdicatio Regni, à Tarnovio, Kmitha, & à Samuele Macieiowski Episcopo excogitata, & fabricata fuere. Quos reliqui omnes sunt secuti, factis malignis eos in perniciem Regni trahentibus.

*De animi Magnitudine Petri Kmithæ
Contra Regis Matrimonium.*

QUOD quidem Regis juvenis matrimo-
nium Lituanicum, cujus supra mentio
facta est, cum ad laudem pertineat Kmithæ,
non est silentio praterendum, contra quod
ille ut turpe ac inhonestum restitit, seque in
eo verum Regii honoris ac Majestatis Regni
Poloniæ amatorem apud omnes declaravit, &
verum ac fortem Kmitham se esse testatus est.
Etenim Sigismundus Augustus Rex, ipse juve-
nis, habens à patre Rege traditam Lituanie
administrationem, Vilnæ agens & in conviviis,
mascaris, luxu, inter adulatores dissolute vi-
vens, captus fuit amore viduæ Barbaræ, quæ
Georgio Radzivilo patre Castellano Vilnensi
nata erat, & domi educata apud matrem, quæ
male semper audivit, maritoque juniori Gastol-
do collocata, matrem turpitudine superavit. Eo
vero mortuo, Rex duxit eam uxorem clam, &
nullo legitimo modo aut ordine, inconsultis
Rege ac Regina parentibus, inconsulto Sena-
tu, insciis omnibus Regni ordinibus, fidem ei
conjugii dedit. Cujus nuptias aulicis quibus-
dam suis, qui & amoris impatientia, & opum
studio flagrabant, cum propter turpitudinem
dissuaderet, tamen ipse sibi dissuadere non po-
tuit, sed ea ducta omnem turpitudinem in se
transtulit, & honorem ac dignitatem suam à
majoribus suis acceptam, & laudem ac glo-
riam, qua semper ab initio floruit, obscuravit,
& omnes Regni ordines in summum luctum
& dolorem conjecit. Quod quidem matrimo-
nium non Deo autore, non virtutum amore,
non ullo legitimo & debito ordine contra-
ctum

ctum fuit, sed Diabolo infligante per veneficia matris, per incantationes mulierum longe quæsitum, & per reliquas Diabolicas artes ac fraudes quæsitum fuit, & comparatum. Quod Regi Patri mortem acceleravit, matrem Reginam à filio abalienavit, & in Italiam abire coegit, & sororibus Reginulis opinionem bonam diminuit, & Regnum infame, & exteris despicabile reddidit. De quo universi regnicolæ obstupuerunt, exteri homines & Principes vehementer admirati sunt, & qui amici, & benevolentes, aut sanguinis, vel alterius cujuscpiam societatis vinculo devincti fuerant, ingentem dolorem, inimici vero & malevoli, & laudi gloriæque Polonæ invidi, maximam voluptatem ac lætitiā ceperunt.

Rex, & Nicolaus Radziwil Marschalcus Lituanie, nuptæ hujus Regiæ frater patruelis, qui matrimonii hujus perficiendi pars magna erat, cum viderent sine Senatorum Regni consensu matrimonium illud ratum non esse, & neque omnes, ut consentirent, induci posse; duos præcipuos, Samuelem Maciejowski Episcopum Cracoviensem Regni Cancellarium, & Joannem de Tarnow Castellatum Cracoviensem exercituum Regni Capitaneum adorti sunt. Quos variis rationibus & promissis, ut assensum præberent, pellexerunt, sperantes fore, ut ceteri facile consentirent illis duobus in partes suas adductis. Mirandum est, quod qui præcipuum in Rep. locum tenerent, & honoribus amplissimis ornati essent, & tales se esse semper videri voluissent, quasi Reip. amantes essent, apud hos, hujusmodi corruptelas locum habuisse, ut cum nihil illis aut ad honorem, aut ad felicitatem decisset, obliti tamen fidei & officii, ac iurjurandi, quo se Principi & Reip. ob-

strinxerunt, spe quorundam commodorum, conjugium illud approbarent. Qui mox, mortuo Rege patre, missio in Lituaniam cum literis, nuntio, suaserunt Regi filio, ut sublato jam hoc uno omnium obice, maximo Rege patre, arbitrato suo Rex ageret uxorem, ac nuptam suam, publice ad se in aulam suam acciperet, & ei cohabitaret. Quo ille nuntio de morte Regis patris accepto, non ingemuit, sed, ut illi suaserant, tabellario latitare in hospitio iussu, & morte Regis patris per triduum occultata, uxorem turpem ac veneficam missis pro ea aulicis, & optimatibus Lituanis, è suburbio Vilnensi in arcem ad se deduci, & uxorem ac Reginam nominari, atq; haberi ab omnibus suis edixit. Quo peracto, tum demum producto è tenebris tabellario illo, veluti tum primum accurrisset, mortem Regis patris annuntiari fecit. Quod autem Tarnovius matrimonium hoc inhonestum probavit, ac defendit, Regemque in eo confirmavit, putatus est id fecisse non benevolentia erga Regem juvenem, sed dolore ac malevolentia in patrem ejus Regem, & matrem Reginam, quos ob negatum sibi ab eis Capitaneatum Cracoviensem, Kmithæ vero ejus inimico datum, summe oderat, & subinde Regem filium oblata hac matrimonii turpitudine sperni à subditis, pellique è Regno subdola hac arte voluit, ambiens ipse ex promisso Astrologorum, se in locum Regis ejecti, Regem electum iri. Quod cum ei non processisset, eventis non paucis suorum, Regis junioris beneficio, ad dignitates & possessiones, dignis & indignis, aperte Regem ipsum magis odisse cœpit & factis conspirationibus, gravia ei impedimenta ingessit semper, & omnia deinceps comitia dissolvi sine ulla conclusione procuravit,

travit, & multis contumeliis per nuntios eque-
stris ordinis, quibus veluti canibus rabidis ab-
utebatur, Regem mansuetum in iisdem Comi-
tiis indignissime affecit.

Maciejovius vero, licet intelligeret turpem
esse hunc Regis Regnique casum, tamen cum
reditus Episcopatus ejus Cracoviensis in sum-
ptus ei non sufficerent, conciliatam sibi habere
Regis voluntatem matrimonii hujus approba-
tione voluit, ad omnia, quæ vellet, à Rege con-
sequenda. Multos itaque ex suis ad Magistra-
tus & officia publica evexit, & amplis fortunis
auxit. Duodecim item millia florenorum sta-
tionis, per plures annos ex Gedano retentæ,
donari sibi à Rege impetravit. Multa insuper
bona mensæ Regiæ, datis super ea privilegiis,
& pecunia accepta distribuit, vendidit, ac dissi-
pavit, & alia id genus suorum amore, à recto
abductus, indigna. Adeo etiam sumptuosos
habuit patrem, matrem, fratres, sorores, adeo-
que gulosos, ac voraces, ut in eum luxum, non
modo facultates eorum, sed nec reditus Epi-
scopatus sufficerent. Quæ in vita ejusdem Epi-
scopi latius sunt perscripta. At Kmitha nihil
horum de hoc matrimonio indigne egit, sed
Regi magno animo, uti fidelis Consiliarius &
amator Regni, restitit, matrimoniumque illud
ratum habere noluit, rescindereque adnixus
est. Verum cum id nisi Rex Regno pelleretur
perficere non posset, Rege uxorem turpem de-
serere nolente, Tarnovioq; & Maciejovio eum
defendente ac confirmante, Kmitha donec vi-
xit ab alienato à Rege fuit animo, & à curia
consilioque ejus se subducebat. Vnde laudem
boni & fortis viri, & Reip. amatoris est conse-
cutus. Illi contra duo odium & execrationem
sibi cōpararunt, & turpes ac sprete habiti sunt.

*De Simultate & inimicitia ejus cum
Ioanne Tarnovio.*

ET licet cum ceteris omnibus concorditer & amanter vixerit, cum Ioanne de Tarnow, avunculo suo, Castellano Cracoviensi & exercituum Regni Poloniae Capitano Generali, gravissimas simultates à juventute sua mutuo exercuit, infestisque ac implacabilibus odiis alter alterum magno Reip. malo persequutus est. Causa odiorum orta in juventute ambo- rum erat, quod Tarnovius (Kmitha tum in Curia Regis in Lituania erat) bona Sczebrzeszyn, quæ uterque ad se devoluta arbitratus est, vi occuparat. Quæ res graves inter eos inimicitias excitaverat. Putabatur & hæc altera causa odiorum inter eos fuisse, quod Tarnovius ambitione Regni teneri diceretur. Ad quod consequendum Rotmagistros, Centuriones militum, præfectos, milites, nobiles, Castellanos, Officiales, quos poterat, sibi conciliabat, qui circa illum, quod Dux belli esset, non invite sese congregabant. Kmitha hæc ei non concedens, homines itidem ad se pari numero ac potentia, humanitate, mensa, officiis, largitione trahebat, & impedimenta occulta contra Tarnovium struebat. Civitatem etiam Cracoviensem, sedem Regni, cum Rex Sigismundus Primus, Rex grandævus, in Lituania agnitionibus conflictabatur, in suas partes adduxit, claves & portas civitatis custodiri, & quæ ad propugnandum opus sunt, parari, ac muniti ordinavit. Quo in eventu mortis Regiæ nemini, nisi ipsi Kmithæ, veluti Palatino & Capitano loci civitatem liberam asservarent. Et ob id existimatus est Regnum etiam, ut & Tarnovius, affectasse. Qui tamen ad invicem inter se comparati,
Kmitha

Kmitha Tarnovio, homini superbo, iracundo, injuriam nunquam obliviscenti, implacabili, affectibus laboranti, & in consiliis de Rep. in singulos annos mutabili ac vario, ab intelligentibus Senatoribus, quoad Regni administrationem præservbatur.

Accēsserat & alia causa, quæ iras atque odia eorum magis accenderat, ambitio & Magistratuscupido. Ambiebat uterque, ut superscriptum est Capitaneatum Cracoviensem vacantem post mortem Christophori Szydlovecii, quem Capitaneatum uterque propter eminentiam & merita sua deberi sibi putabat. Sed Regina Kmitham sibi addictum, Tarnovio veluti tumido, & magna quadam animo volventi prætulit, eique Capitaneatum hunc à Rege dari impetravit. Quo facto suo Regina odia eorum vetera, quæ jam prope extincta videbantur, resuscitavit, & implacabilia effecit. Tarnovium vero vehementius à se abalienavit, multaque odia, & ipsa sibi, & Regi marito, & Regi filio paravit. Cæterum ea repulsa adeo ussit Tarnovium, ut irarum plenus Ferdinando Vngariæ, & Bohemiæ Regi sese pro subdito addiceret, & in Bohemiam, ubi quadam bona Ecclesiæ, per hæresim olim adempta, sibi coemerat, commigrare summa vi contenderet, & præfectura exercituum Regni Poloniæ, publice & privatim, crebris Regni Comitibus sese abdicaret. Quæ res magnam ei levis ac impotentis animi notam peperit, & non parum de existimatione ejus detraxit.

Hiscæ supra memoratis rebus, animis eorum exulceratis, alter alterum non ferro, sed superbia, tumore, contemptu, tum in Senatu & in sententiis Senatoriis, tum in Iudiciis causarum ulciscēbatur, & alter alterius servitores, fami-

liares, amicos, adherentes, in causis eorum controversis persecutus est, ut alter alteri agre faceret. Quam ad rem procuratores, causidicos, rabulas, litigatores, juris ac justitiæ subversores, Iudices etiam uterque ad se trahebat, alebat, consilia versuta, ac practicas funestas, ad mutuo nocendum, inibat.

Funestum erat videre, hos duos Summates, pares genere, ætate, nominis claritudine, pares opibus, clientelis, consilio, animo, Magistratibus, pares rebus gestis, sanguinis etiam vinculo conjunctos, dum neuter alteri cedere vellet, adeo implacabilibus odiis mutuum sese ulcisci. Fato quodam ac sidere adverso ad has tam pertinaces inimicitias nati esse ambo videbantur. Quas cum neque Rex, neque Senatus, neque Respub. nec religio, nec amici tollere possent, eas mors, quæ tollit ac finit omnia, Kmitha horum altero ex humanis sublato, sustulit, & greges illos rabularum nocentissimorum hominum dispulit, ac disjecit.

DE MORTE K M I T H Æ.

Mortuus est autem Cracoviæ in arce, longa ægritudine consumptus, Sacramentis omnibus Ecclesiasticis procuratus, pœnitens, contritus, confessus, communicatus, fiduciam salutis in misericordia Dei reponens, domo sua, & rebus bene dispositis, pridie Kalendas Novembris, Anno Salutis nostræ 1553, ætatis suæ 76, sepultus in Ecclesia Cathedrali Cracoviensi, in sepulchro majorum suorum, ad quos appositus requiescit, expectans resurrectionem mortuorum.

De uxoribus & finito Kmitharum Genere.

VXores duas habuit, alteram Annam Lucæ de Gorka Castellani Pofnanienfis, & Capitanei majoris Polonia Generalis, filiam, qua ſteriliter defuncta, alteram ſuperduxit Barbaram, filiam Ioannis Herbult Dobromilski, ex qua etiam nulla prole ſuſcepta, Kmitha ipſe, qui ultimus & propagandæ familiæ ſuæ ſpes unica erat, ſteriliter mortuus eſt, in quo ſtirps maſcula Kmitharum extracta eſt & terminata, ingenti nobilitatis dolore, ampliſſimo patrimonio Barzys, & Stadniciis, nepotibus, ſorum ſuarum filiis, relicto.

Ne mirere Lector Kmitharum genus deſeſſiſſe, nec cur deſecerit cauſas inveſtigare contendas, cum occulta ſint Dei iudicia: ſed ſi propter peccata dixeris, & quod Deus nolit ex Tyranno Tyrannos naſci, & creſcere ſuper terram, non multum à vero aberrabis. Cæterum communis eſt ſors hæc Kmithis, cum cæteris magnis in Regno familiis, quæ ante non multos annos cum omni ſtirpe maſcula interierunt. Quarum hæ præcipue fuerunt, familia Dambno, Buczac, Hodecz, Haliciorum, Colarum, Struſorum, Rithuaniorum, Rzeſzoviorum, Iaroſlaviorum, Szydloveciorum, Krzepiciorum, Gamratorum, Srzeńſcorum, Zabrzezińſcorum, Glińſcorum, Gaſtoldorum, Ducum Maſovia, Ducum Zatoria, Olſvecimia, Sileſia.

Sed & Regia domus Iagellea, Tarnovia etiam, una cum cæteris familiis brevi poſt, eodem fine, propter iniuſtitias, interitura ſunt, ſive quod omnia in mundo ſeneſcant ac intereant, & nil extet ſub ſole diuturnum præter ſolam virtutem, & famam bonam aut malam, quam horrent vivi ſimul & poſt fata Tyranni. Non eos

mortuos quibus moriendum erat dolo, magis plange vicem nostram, vicem Regni in summo periculo positi, quod viris magnis, iustis, prudentibus, spoliatum est. In quorum loca successerunt filii sui prodigi, alieni appetentes, degeneres, homines superbi, arrogantes, seditiosi, dolosi, Ecclesiarum & Reip. prædatores, stulti, Reip. ignari, hæretici, blasphemæ, fidei Catholicæ desertores, falsi Christiani, Iudæis, Turcis, Saracenis nequiores, effrenatæ mentis, adeo perculsi, quos tradidit Deus in sensum reprobum.

An non certa sunt hæc signa Regni cito perituri. Quandoquidem recessit à nobis Dominus, & abstulit à nobis Regem, Pontificem, Prophetam, sapientem, consiliarium, & vultu venerabilem, & dedit nobis Principes pueros, puerisq; similes & effœminatos. Idem confudit consilia nostra, & spiritum discordiæ ac vertiginis in mentes omnium immisit, excæcavit, ut videntes ac scientes Regnum per seditionem domesticam amittamus, ut tradat nos Deus propter peccata nostra in servitutem genti crudeli, genti immundæ, genti cujus linguam non intelligamus.

Levate ergo capita vestra ô Procetæ Poloni, quia in proximo est perditio vestra.

LECTOR Amice, Puto te in hac scena vidisse, quibus plausum, & quibus sibilum dares. Mei iudicii non est eo te ducere quò ipse eo, vel si iudicii esset, modestia certe non patitur, cui ego quavis hora rem sacram facio. Nec dubito te advertisse, cum pauculi in utraque parte se jactent, plurimos in tam frequenti Republica otiosos spectatores fuisse. O pessimum hominum genus & pejus cane & angue. Quid enim illi non prestarent si probi essent? quia vero hac atas etiam eorum feracissima fuit, nec minori ab illis malo Respublica adfecta, poenam in illos à Divino Solone sancitam adscribere hic non abs re visum.

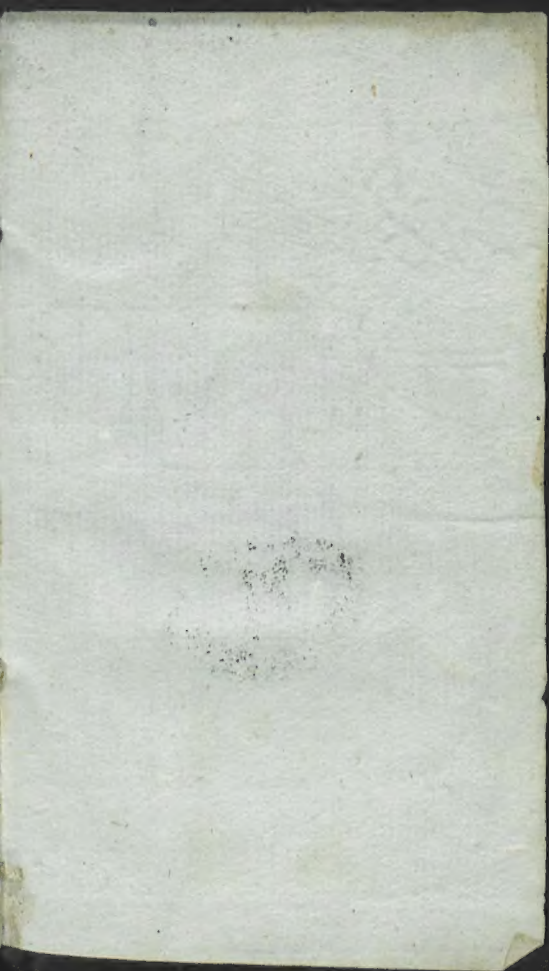
In legibus illis antiquissimis, quæ Athenis axibus ligneis incisæ sunt, quasque latas ab eo, Athenienses, ut sempiternæ manerent, poenis & religionibus sanxerunt, legem esse Aristoteles refert scriptam ad hanc sententiam:

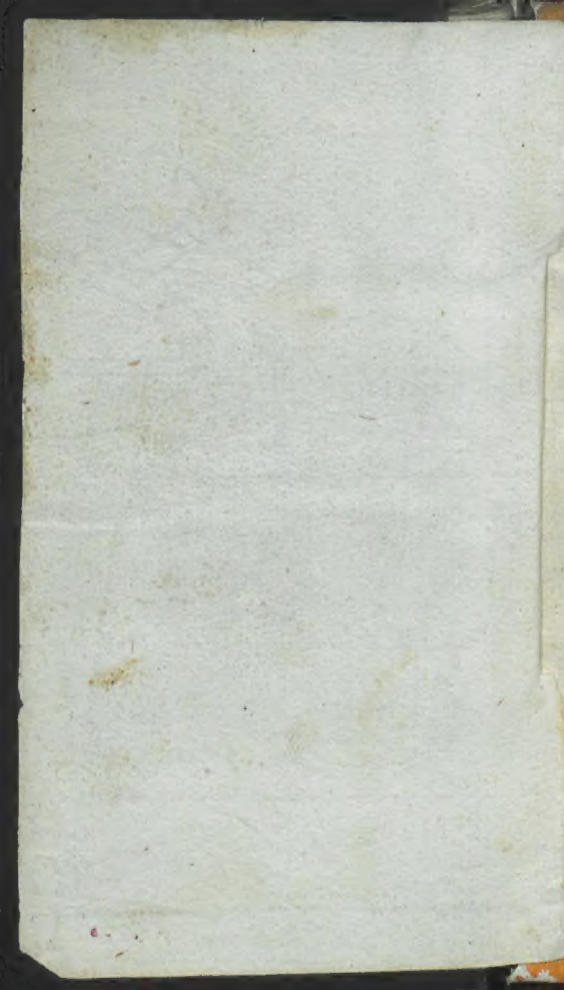
Si ob discordiam dissensionemque seditio atque discessio populi in duas partes fieret, & ob eam causam irritatis animis utrinque arma caperentur pugnareturque; tum qui in eo tempore, in eoque casu civilis discordiæ, non alterutra parte sese adjunxerit, sed solitarius separatusque à communi malo civitatis secesserit, is domo, patria, fortunisque omnibus careto, exul, extorrisque esto.

F I N I S .









64 838

1173.

